Ion Roman

umor și... gramatică

Scanned with OKEN Scanner

Ion Roman

Umor și... gramatică

Editura Științifică
București • 1968

„ . . . o glumă amestecată în observație face mai mult decît o regulă posacă și plină de o rece erudiție."

ION HELIADE RĂDULESCU

Scanned with OKEN Scanner

Cuvînt înainte

Umor şi ... gramatică? Ciudat titlu! — se vor mira, poate, unii cititori care păstrează amintiri nu prea vesele de la orele de analiză morfologică şi sintactică din timpul şcolii. Nu va fi vina lor, nici a gramaticii ... E adevărat, gramatica este o ştiinţă şi, ca orice ştiinţă, ceva foarte serios. Dar despre lucrurile serioase se poate vorbi cu folos nu numai încruntînd sprîncenele, ci şi zîmbind. Aş zice chiar că asprimea rece cu care unii pedagogi predau diverse discipline are cîteodată urmări păgubitoare.

Să părăsim, însă, domeniul general al pedagogiei şi metodicii şi să ne întoarcem la problemele care ne interesează aici. E mai presus de orice îndoială că ştiinţa vorbirii şi a scrierii corecte poate face apel cu bune rezultate la umor. Acum aproape un veac şi jumătate, Heliade Rădulescu recurgea la mijloacele comicului pentru a condamna stîlcirea limbii. Ceva mai tîrziu, Vasile Alecsandri o suia pe scenă pe cucoana Chiriţa pentru ca, prin intermediul ei (ca şi al altor personaje), să arate contemporanilor cum *nu* trebuie să vorbească româneşte. Tot el scria *Dicţionarul grotesc*, cu scopul de a ridiculiza pe cei ce poceau limba. Om de mare cultură şi stilist savant, Al. I. Odobescu a ironizat exagerările latiniştilor, compunînd faimoasa listă de bucate pentru *Prandiulu academicu.*[1] Chiar şi B.P. Hasdeu, autor al acelui monumental *Magnum Etymologicum Romaniae*[2], s-a simţit îndreptăţit să trateze probleme de limbă într-o comedie! Este vorba despre *Trei crai de la răsărit*, în care unul dintre „crai" face pe franţuzitul, iar altul apare

---

[1] Prînzul academic.
[2] Marele dicţionar etimologic al României (*lat.*).

ca un etimologist încăpățînat. Am citat numai cîteva exemple. Lista ar putea fi mult mai mare, de la Constantin Facca, autorul *Franțuzitelor*, pînă la scriitorii noștri de astăzi. Pe bună dreptate se poate spune că umorul a jucat un rol important în lupta pentru o limbă românească frumoasă, curată, corectă. Este cunoscută deviza comediei: *castigat ridendo mores* — îndreaptă moravurile rîzînd. Rîsul contribuie și la îndreptarea felului de a vorbi.

Unul dintre clasicii noștri care s-au arătat preocupați în mod stăruitor de problemele limbii a fost I.L. Caragiale. Autorul *Scrisorii pierdute* obișnuia să afirme, cu îndreptățită mîndrie, că nimeni nu cunoaște limba română atît de bine ca el. Mai înainte de a da la tipar o lucrare, o revedea și o transcria de nenumărate ori. Fiul său Luki și-l amintea aplecat deasupra manuscriselor: „Ezita asupra poziției unui adverb, asupra sensului exact al unui cuvînt și chiar asupra necesității unei virgule". Tînărului i se părea că această grijă față de corectitudinea exprimării este exagerată, iar într-o zi i-a și spus-o. Scriitorul i-a replicat că se simte răspunzător față de cititorii săi, care ar avea tot dreptul să-i retragă prețuirea dacă ar găsi greșeli în operele semnate de el. Este explicabil de ce omul acesta, atît de exigent față de propria lui exprimare, n-a putut trece cu indiferență pe lîngă contemporanii săi care vorbeau și scriau rău românește. Timpanul său sensibil a înregistrat cu exactitate vorbirea agramată a unor categorii întregi de oameni. Personajele lui, din comedii sau din „momente", vorbesc întocmai ca în realitate. Exprimarea lor, care dovedește incultură, contribuie la caracterizarea psihologică a unor inși de felul lui Mitică, Ghiță Pristanda, Farfuridi, Protopopeasca etc. Felul de a vorbi al cuiva îi dă pe față modul în care gîndește și simte. Utilizînd cu o măiestrie neegalată comicul de limbaj, I. L. Caragiale a dat și admirabile lecții de limbă românească. Opera lui însumează un mare număr de schițe, snoave, procese-verbale, scrisori, telegrame, petiții, care ne oferă un bogat „material intuitiv" pentru studiul limbii prin exemple negative extrase din vorbirea și exprimarea în scris a personajelor. Faptul acesta mi-a sugerat cartea de față.

Umor și . . . gramatică este o culegere de texte umoristice și satirice cu personaje care vorbesc și scriu rău românește.

Scanned with OKEN Scanner

Alături de I.L. Caragiale, sumarul cuprinde și semnătura altor maeștri ai umorului românesc, de la Anton Pann pînă la Al. O. Teodoreanu și Tudor Mușatescu. Cititorul va parcurge astfel un număr de pagini cunoscute, unele antologice, altele mai puțin cunoscute, pe care le va studia dintr-un unghi de vedere nou. Pentru a-l călăuzi în acest studiu, la sfîrșitul fiecărui text am adăugat un comentariu în care se extrag, se discută și se corectează greșelile din textul respectiv. În ansamblu, comentariile noastre nu-și propun să alcătuiască un tratat complet despre corectitudinea exprimării în limba română, ci să ofere un îndreptar filologic pentru lectura scrierilor selectate. Am făcut, firește, efortul de a aduna texte umoristice în care să apară cît mai multe erori de limbă posibile. Cum se va vedea, sfera problemelor abordate în comentarii a fost lărgită prin exemplificări suplimentare, prin dezvoltări, lămuriri de ordin teoretic și actualizări. În ceea ce privește conținutul comentariilor, mai trebuie spus că titlul cărții, așa cum se întîmplă adesea cu titlurile, nu-l exprimă în întregime. Obligați de texte să luăm în discuție categorii foarte diverse de greșeli, nu ne-am putut limita numai la gramatică, adică la morfologie și sintaxă, ci am acordat atenția cuvenită și altor aspecte ale studiului limbii: vocabular, fonetică (studiul sunetelor), ortografie, ortoepie (pronunția corectă a cuvintelor). Dacă am fi voit să cuprindem toate acestea în titlu, nu ne-ar fi ajuns spațiul copertei... Incomplet, din nevoia de a fi concis, titlul *Umor și ... gramatică* indică așadar numai partea centrală a lucrării, cu care, de altfel, adaosurile arătate au o certă corelație.

Este de la sine înțeles că, indiferent de data la care a fost scrisă o lucrare sau alta, noi tratăm problemele în lumina exigențelor limbii literare actuale. Cu alte cuvinte, corectăm greșelile așa cum o cer regulile actuale ale vorbirii și scrierii corecte. Aceste reguli, în ceea ce privește gramatica, erau în cea mai mare parte valabile și pe vremea lui Caragiale. Toate manualele de gramatică publicate astăzi folosesc din belșug exemple extrase din operele clasicilor. Marii scriitori rămîn mereu profesorii noștri de limba română! Greșelile ironizate de ei sînt vrednice de rîs și trebuie evitate și în zilele noastre, la fel ca în timpul lor. Cum se știe, însă, limba se află într-o

Scanned with OKEN Scanner

continuă evoluție. În textele mai vechi din *Umor și . . . gramatică* vom întîlni deci pe alocuri și unele erori mai puțin obișnuite, sau chiar inexistente astăzi, de exemplu în ceea ce privește vocabularul și pronunția cuvintelor. Probabil că nimeni nu mai spune, în loc de *alifie, aleșiu,* ca unul dintre personajele lui Iacob Negruzzi, *nediciuplină*, ca Moș Teacă, eroul lui Anton Bacalbașa, dar destui dintre contemporanii noștri pronunță greșit diferite cuvinte, mai ales neologisme. Reiese de aici că și semnalarea unei greșeli ce nu se mai face în prezent ne poate fi de folos pentru a dezbate o chestiune de actualitate. Să mai adăugăm că pe noi ne interesează mai mult categoria de greșeli decît o anumită greșeală.

În linii mari, scrierile literare (transcrise integral sau în fragmente unitare) au fost orînduite în așa fel, încît să îngăduie o discuție organizată conform unui plan: probleme de vocabular, de gramatică (în succesiunea capitolelor acesteia) și de ortografie. Unele texte, în special cele de mai mare întindere, conțin mai multe categorii de greșeli. Pentru a evita repetițiile inutile, comentariul stăruie îndeosebi asupra acelei categorii căreia i-a venit rîndul, iar pe celelalte le lasă pentru mai tîrziu. Materialul trebuie privit ca un tot, în care părțile sînt legate între ele prin amînări (anunțate) și reveniri. Totodată cititorul este invitat să completeze comentariul cu propriile sale observații, pînă la epuizarea erorilor din textul literar. În felul acesta, cred, va folosi mai mult decît dacă ar avea la îndemînă notarea și îndreptarea exhaustivă a greșelilor.

„Îndreptarea" greșelilor o facem, desigur, pe marginea textelor. Dacă am corecta scrierile respective cu creionul roșu, ca pe niște teze școlare, le-am înlătura sarea hazului. Cititorul va înțelege, firește, că nu e vorba de așa ceva. Textele rămîn așa cum sînt. Analizînd felul de a se exprima al personajelor, ne propunem să ne corectăm pe noi, nu pe ele.

Nu te supăra, cititorule. Departe de mine bănuiala că dumneata și dumnealui vorbiți sau scrieți ca nu știu care Lache sau Mache din „momentele" lui Caragiale, ori ca semnatarul vreuneia din epistolele scornite de Tudor Mușatescu. Scriitorii mai și exagerează uneori, aglomerînd tot soiul de abateri de

Scanned with OKEN Scanner

la reguli în replicile, cuvîntările, scrisorile personajelor. Exagerarea e un procedeu curent în literatura umoristică, la fel ca în caricatură. Pentru ceea ce ne preocupă aici, textele capătă astfel valoarea unor preparate privite la microscop. Inversînd cunoscuta zicătoare, putem spune că vederea bîrnei din ochiul altora ne va determina cu atît mai convingător să ne grăbim a înlătura paiul din ochiul nostru.

Scanned with OKEN Scanner

Despre vocabular, sunete şi despre... Croncovel

UN FĂNUŢĂ

Făuuţă e un băiat de vreo 23 ani, cam nalt şi subţirel la trup; ochii verzi, nasul cam ascuţit şi avînd aerul de a se feri de gură, cu drept cuvînt poate, deoarece gura-i e mare şi pare a fi făcută pentru a sta veşnic căscată. Ca chip — cam turtit. Ca ten — pîrlit de soare, poate chiar din naştere.

În sfîrşit, e urît bietul Făuuţă, dar ce-i pasă lui? El se crede frumos, ba încă tip de frumuseţe, ceva ce-l face să se plîngă de deochi de cîte ori îl doare cîte ceva.

Dimineaţa, înainte de a pleca la cancelarie, căci e funcţionar eroul nostru, îl vezi la oglindă, absorbit în contemplaţiunea imaginei dumisale, ţinînd în mîna dreaptă pieptenile, în cea stîngă peria şi făcîndu-şi *frizura* cu o deosebită îngrijire. Apoi, cînd i se pare că părul e destul de ridicat pe de lături, şi cărarea de la mijloc destul de dreaptă, îşi lasă *strumenturile* din mînă, apucă iarăşi cosmeticul şi-şi pune la rezoane tînăra sa mustaţă.

Seara iese de la cancelarie, se duce acasă şi [. . .] peste vreo oră îl vezi pe stradă în nişte pantaloni strîmţi cu dungi albastre, într-o redingotă blestemată, cu o floare bătăioasă la butonieră, spintecînd aerul cu bastonul, ameninţînd văzduhul cu privirea şi impunînd respect pietrilor cu marii săi paşi. E o adevărată tortură mersul şi mişcările lui. Vezi în ele pe omul înfumurat şi fanfaron, care-şi primblă cu o nedescrisă mîndrie remarcabila dumisale persoană şi-şi dă toată osteneala posibilă pentru a o arăta onorabilului public, plin de toată mărirea deşertăciunii lui. Călare pe Ducipalul îngîmfării lui, dus în triumf de maturele-i cugetări, vecinic răpit în nori de slavă, i se pare că trecerea lui pe stradă e un fenomen, că toţi se uită la dînsul ca la un soare [. . .], că toţi îl admiră, că toţi

vorbesc de el. În scurt — e tipul cel mai exagerat al fuduliei.

Forma descrisă — să trecem la fond. Să ridicăm capacul acestei cutii galante şi să-i vedem conţinutul. E absolvent a trei clase primare. A citit *Dorul*, pe *Filerot* şi *Antusa*, pe *Genevieva de Brabant*, pe *Arghir*, parte din *Alexandria*[1] şi treisprezece fasciculi din *Dramele Parisului*[2]. Unde puneţi că citeşte — aproape regulat — foiletonul şi pagina a patra din *Vocea Covurluiului*. Atîta dor, atîta pasiune pentru literatură, de la o vîrstă aşa fragedă, cu necesitate a trebuit să facă din personajul nostru un fantast de prima clasă, cu aspiraţiuni nalte şi cu pretenţii grele în ceea ce priveşte viitorul dumisale. De aceea şi în vorbă-l vezi de multe ori energic, impetuos şi aprig ca un deputat. Vorbeşte prost, prost la culme, dar aceasta nu-l împiedică de a vorbi mult şi repede.

Fănuţă e amorezat lulea. Nici nu s-ar fi putut altfel. Iubeşte pe Siţa din strada Luminei. I-a trimis un buchet de ziua ei şi caută ocazie ca să-i dea următoarea scrisoare de amor, care cum zice el, ar captiva pe Victoria, împărăteasa Angliei:

„Onorabilă damicelă,

Din momentul fatal în care pentru prima oară în furtunoasa mea viaţă am văzut acei răpitori ochi a căror angelică ochire a făcut să vibreze în pieptul meu acea coardă simpatică care se numeşte amor şi acel surîs ceresc a cărui strălucire a aprins în mine acea flacără binefăcătoare a amorului, din acel moment, zic, inima mea palpită după d-voastră în tot momentul ca un sclav prosternat în genunchi la picioarele idealului său care-i implorează graţie şi iertare. Ştiu că nu sînt competinte de d-voastră, şi pentru aceasta în tot cursul lunei expirate mi-am dat tot zelul şi activitatea posibilă pentru a sufoca totul în pieptul meu crezînd că mă

---

[1] *Dorul* este o colecţie de cîntece de dragoste. *Filerot şi Antusa, Genevieva (Genoveva) de Brabant, Alexandria* sînt romane populare, traduse în ţara noastră în secolele prrecedente, cînd au circulat în copii manuscrise. Pe la 1880 se difuzau în tipărituri ieftine pe la bîlciuri, ca şi *Arghir (Istoria preafrumosului Arghir şi a preafrumoasei Elena)*, povestire alegorică în versuri de Ion Barac.

[2] Roman de Eugène Sue.

Scanned with OKEN Scanner

voi putea aclimatiza cu pacienţa, acest remediu cu care dacă se conformă cineva se simte vindecat şi curarisit de toate nefericirile cari apasă cu o greutate enormă pe un suflet june, însă, vai, la 15 ale curentei v-am văzut iarăşi la grădină, şi atunci, ah, atunci mi-aţi apărut mult mai belă, mult mai adorabilă decît la primul moment cînd v-am văzut pentru prima oară şi m-am decis cu preţul vieţii mele să vă adresez o epistolă prin care să vă denunţ şi să vă dau pe faţă tot secretul vieţii mele.

Domnişoară, vă ador ... d-voastră şi numai d-voastră vă consacru şi vă voi consacra eterna mea amoare, sînt june şi din familie, sînt impiegat la prefectură şi cu începerea anului nou sper cu ajutorul providenţei divine şi a creatorului divin să mă avanseze şi regret că nu mă cunoaşteţi mai de aproape, dar însă totuşi sper că îmi veţi răspunde afirmativ la mica mea epistolă, acordîndu-mi favoarea de a spera că voi obţine consimţămîntul mutual la adoraţiunea inimei mele şi indulgenţa pe care o speră oricine de la un suflet nobil şi plin de castitate.

Primiţi, vă implor, asigurarea profundei mele stime şi consideraţiuni.

Al d-voastră iubit

Fănuţă"

Am spus de la început că scrisoarea n-a dat-o încă, dar e hotărît să o dea. Aşteaptă momentul propice, cum zice dînsul. Lucru de remarcat e că curtezanul nostru, de cînd iubeşte, s-a hotărît să îmbrăţişeze artele frumoase. Deci, într-o zi şi-a cumpărat o vioară şi, visînd gloria lui Paganini, de care auzise într-o seară vorbindu-se la cafenea, s-a dus la şeful muzicii militare şi şi-a destăinuit dorul. Tîrgul fu gata: cincisprezece franci pe lună, cîte un ceas pe zi.

De aici încolo toate gîndurile-i alunecau ca o suveică printre iţele visurilor lui, între vioară şi Dulcineea dumisale. Toată noaptea cugeta cum are să-i cînte, cum are să o înnebunească, cum are să o răpească prin fermecătoarele lui aghioase, cum ea are să-l roage cu dulcele ei glas: „Mai cîntă-mi,

Fănuță", cum are să-i meargă vestea din om în om, cum are să dea concerte și or să vorbească gazetele de el. În sfîrșit, toată fericirea lui, tot sufletul lui se grupase, se strînsese ca un ghem în jurul acestei cutii uscate de lemn — vioara.

Dar vai! ce decepțiune! Trecuse aproape jumătate de lună, și Fănuță băgă de seamă că nici arcușul nu știe să-l țină cum trebuie. Zadarnice fură încercările profesorului artist. Stîngaci la culme, de multe ori era să scoată ochii bietului capel-maistru purtîndu-și arcușul pe nenorocita vioară.

Deci, într-o bună dimineață, adio visuri frumoase, adio arte frumoase. Fănuță, acel Fănuță vaporos, visător, entuziast, care pînă aici, cu cine se întîlnea, căta prilej de a se da în vorbă despre muzică, de a-i vorbi despre talentele dumisale, acum găsește că muzica e terfelită, tăvălită prin toate cîrciumile, că mai toți țiganii sunt scripcari, că ar fi o nebunie, că-și pierde vremea cu asemenea secături.

De atunci, noaptea, cînd lună frumoasă și stele frumoase plutesc în azurul limpede al cerului, cînd toată poezia tăcerii, cînd toată taina naturii se amestecă cu pămîntul, îmbrobodește toate vedeniile, plutește în tot văzduhul, în astfel de ceasuri învăpăiatul Fănuță se duce să-și deschidă inima în răcorile nopții, să-și evaporeze dorul pe ulița domnișoarei. Privighetoarea codrului tace. Privighetoarea mahalalei *prelude*. Fănuță cîntă serenade, și cîntă cu mult foc. Ce face domnișoara în acest moment? Ascultă ea, ori doarme dusă? Fănuță nu se întreabă, el e transportat, el e nebun. Lucru curios, am observat că numai două cîntece constituie tot repertoriul muzical al acestui deocheat trubadur. Cîntecul cu *Sprîncenile tale, vai, mă bagă-n boale* și *Cine trece Oltul mare*. Într-un tîrziu, cînd crede că opera e consumată, obosit, dar muzical, își ia drumul spre casă.

În toate duminicile, seara, pe la sfințitul soarelui, același personaj, pe aceeași stradă, se preumblă cu pași de erou în costum de vînătoare... O! în costum de vînătoare — nu-i fie de deochi — e superb de tot. O pălărie de papură, înaltă, încinsă cu un peșchir alb, o bluză albastră, împrejmuit într-o chingă lată cu țevi care constituie nevinovatul d-sale arsenal, niște pantaloni de aceeași culoare cu bluza, iar restul se pierde în niște ghete galbene, închise cu nasturi pînă aproape de ge-

Scanned with OKEN Scanner

nunchi. Adăugaţi la toate acestea un aer marţial, un aer ce pare a fi moştenit de la Ciubăr-vodă — din drama lui Alecsandri[1] —şi spuneţi dacă o inimă cît de împietrită ar fi în stare să reziste acestui don Quichote pedestru.

În sfîrşit — ce să zic — nostim e, mînca-l-ar norocul. Vezi ce va să zică ifosul la om. În realitate, e prost ca o ciupercă, dar, cînd te uiţi la el aşa pe dinafară, îţi vine să crezi deodată că cine ştie ce e de el. Dar ifosul e ifos, şi cînd îl priveşti cu puţină băgare de seamă, lesne îl cunoşti că mai mult îi preţuiesc tocurile de la ghete decît tot creierul pe care-l primblă cu atîta mîndrie în sonorul d-sale dovleac.

*

Nota autorului. Atît am avut de zis asupra acestui tip. E prea mult şi, cu toate acestea, nu e încă destul: prea mult, pentru că personajul în cestiune nu are nici o însemnătate pe faţa pămîntului şi n-ar merita să măzgălească cineva hîrtia nici cu o linie la adresa lui; nu e destul, pentru că societatea noastră este împănată cu nenorociţi de acest soi, cari, dacă se văd puţin înţoliţi, cari, dacă se văd în posesia unui oscior de ros, socotesc că toată lumea trebuie să-şi ia pălăria şi să se plece înaintea lor, socotesc că lumea e o scenă pe care ei să-şi facă marafeturile şi să-şi poarte ifosele lor, şi toţi oamenii sînt pitici puşi ca să admire aceste mutre destrăbălate, pline de tot fumul deşertăciunii lor, lipsite şi de respect, şi de ruşine, şi de tot ce se cheamă bun-simţ. Şi n-ar fi nimica dacă aceste cranii seci, dacă aceste chipuri înfumurate, dacă aceste suflete dezmăţate şi dezgustătoare şi-ar îndura soarta ce li se cuvine — despreţul, dar, din nenorocire şi spre ruşinea neamului nostru şi indignarea oricărui om simţitor, ştiţi ce se întîmplă cu aceste nulităţi.

O rudă la putere — cifră semnificativă... îşi recrutează nule cît se poate de multe, pentru ca, punîndu-le după dînsa, să alcătuiască un număr cît se poate de mare.

A. VLAHUŢĂ

Din ziarul *Armonia (1881)*[2]

---

[1] drama istorică *Despot-Vodă.*

[2] În paranteză se indică anul primei apariţii a scrierii în presă sau în volum (dacă autorul a publicat-o şi în volum).

● În legătură cu portretul satiric *Un Fănuță*, istoria literară consemnează un incident semnificativ. După apariția portretului în ziarul din Tîrgoviște, unde Vlahuță era profesor, un funcționar de la prefectura din localitate s-a considerat insultat, fiind convins că, sub chipul lui Fănuță, autorul îl descrisese pe el. Mînios la culme, l-a oprit pe profesor în plină stradă și a încercat să-i dea o replică foarte convingătoare cu un argument într-adevăr . . . solid: o scîndură groasă smulsă dintr-un gard. Bătăușul a fost dezarmat la timp.[1] Incidentul a confirmat cele spuse de scriitor în nota de la finele schiței: în societatea vremii lui existau mulți Fănuță. Iar indivizii erau nu numai caraghioși, ci și agresivi.

● Cînd a scris *Un Fănuță*, Alexandru Vlahuță era foarte tînăr (nu împlinise încă 23 de ani) și se afla la începutul carierei sale publicistice. Așa se explică de ce în paginile lui întîlnim multe stîngăcii de exprimare. Pe de altă parte, trebuie să ținem seama că de la redactarea scrierii au trecut peste 80 de ani, timp în care limba română a evoluat, astfel că unele cuvinte au ieșit din uz, altele s-au fixat în altă formă decît cea folosită atunci. În sfîrșit, să observăm că scriitorul recurge intenționat la unele expresii nerecomandabile, parafrazînd vorbirea eroului. Cu aceste lămuriri, noi, care voim să arătăm cum trebuie să vorbim și să scriem *astăzi*, vom putea culege exemple negative din însuși textul scriitorului, fără a micșora meritele acestuia.

● Mai înainte de a începe discuția noastră despre vocabular, despre pronunția și scrierea corectă, e bine să reamintim cîteva noțiuni privitoare la limbă. După cum se știe, pe întreaga suprafață a României se vorbește limba română care are la bază dialectul dacoromân. Majoritatea cuvintelor se folosesc cu același înțeles în toate regiunile țării. Există, însă, de la o regiune la alta și unele deosebiri, atît în ceea ce privește lexicul, cît și în ceea ce privește pronunția. Aceste deosebiri caracterizează graiurile regionale (muntenesc, moldovenesc, bănățean etc.). Pe deasupra acestor graiuri, cetățenii României au la îndemînă un instrument comun de comunicare — limba literară, care este forma cea mai îngrijită a limbii române. Toate recomandările privitoare la justa întrebuințare a voca-

---

[1] A se vedea A. Vlahuță, *Scrieri alese*, vol. II, p. 650, E.p.l., 1963.

Scanned with OKEN Scanner

bularului şi la corecta îmbinare a cuvintelor în propoziţii şi fraze au în vedere limba literară. Gramatica acordă interesul cuvenit şi graiurilor regionale, dar normele pe care le propune sînt extrase din studierea limbii literare. Să mai spunem, în sfîrşit, că există o limbă literară scrisă şi alta vorbită (orală). Cea de-a doua este întrucîtva mai liberă decît cea dintîi. Sînt forme, expresii şi construcţii tolerate în vorbire, dar nerecomandabile cînd scriem.

● În ansamblul său, vocabularul este alcătuit dintr-un fond principal, care cuprinde cuvintele cele mai des întrebuinţate şi cele mai durabile (*bărbat, copil, femeie, cal, iarbă, casă, pămînt, frumos, repede, a fi, a trăi* etc. etc.) şi din alte cuvinte, variabile de la o regiune la alta şi de la o epocă la alta (*colţuni, cotei, melesteu, păpuşoi, uiagă, a năimi*, cu înţelesul de: *ciorapi, căţel, făcăleţ, porumb, sticlă, a angaja; calem, cavaf, cinovnic, epistat, masala, a mazili*, cu sensul de: *cancelarie, cizmar, funcţionar, subcomisar, torţă, a scoate din slujbă*), precum şi din termeni tehnici de specialitate etc.

Recitiţi schiţa *Un Fănuţă* şi număraţi douăzeci de cuvinte care aparţin fondului principal al vocabularului.

● În limba literară vorbită, cuvintele pot căpăta o formă deosebită faţă de aceea întrebuinţată în limba literară scrisă. În prima frază, Vlahuţă scrie: *vro*. E o formă orală foarte obişnuită. A recurge la asemenea forme nu constituie o greşeală. Totuşi, e recomandabil să scriem *vreo, vreun*, nu *vro, vrun*. În nici un caz nu vom scrie *fo, fun* (*fo patru, fun băiat*), cum ni se întîmplă să pronunţăm, deşi nu e de dorit.

● Cum spuneam mai sus, există cuvinte regionale şi pronunţii regionale (în cazul unor cuvinte din limba literară). *Covaci* e un cuvînt regional (ardelenism), iar *hierar* reprezintă o pronunţie regională (moldovenism). Cuvîntul corespunzător în limba literară: *fierar*.

Apariţia regionalismelor într-o operă literară se poate justifica prin dorinţa scriitorului de a crea culoarea locală (de exemplu, în opera lui Ion Creangă). Nu este cazul în schiţa lui Vlahuţă. *Pieptenile, pietrilor, nalt, videniile, sfinţitul* (*asfinţitul*), *se primblă* sînt forme populare şi regionale, la care autorul nu avea nici un motiv special să recurgă.

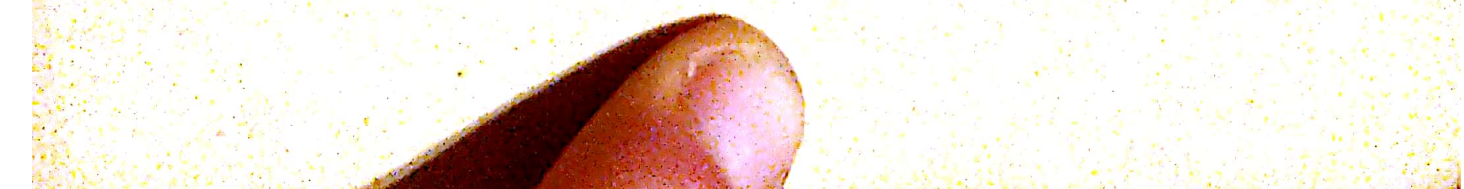

Scanned with OKEN Scanner

Folosirea limbii literare fiind o obligație pentru toată lumea, se înțelege că vom evita atît pronunțiile, cît și cuvintele regionale.

● În cuprinsul vocabularului mai distingem două categorii de cuvinte: *arhaismele* (cuvinte vechi, ieșite din uz) și *neologismele* (cuvinte noi).

Într-un text scris acum cîteva decenii putem afla cuvinte care pentru cititorii de atunci făceau parte din vorbirea zilnică. Arhaisme au devenit pentru noi, cei de astăzi. Ridiculizînd dorința lui Fănuță de a deveni violonist, în ciuda totalei lipse de talent, scriitorul se referă la visul lui de a-și încînta iubita cu „fermecătoarele lui aghioase". Cuvîntul *aghios* (pl.: *aghioase*) este un arhaism. Împrumutat din greaca, cuvîntul a denumit mai întîi o cîntare religioasă. Prin extensiune, a ajuns să însemneze orice fel de cîntec monoton. În prezent, mai poate fi auzit în expresia „a trage la aghioase" (a dormi; mai ales: a dormi sforăind). Un alt arhaism din schița lui Vlahuță este cuvîntul *peșchir (năframă, ștergar)*. Pălăria de vînătoare a lui Fănuță era înfășurată cu o bandă lată de pînză albă.

Ar fi inutil să spunem că folosirea arhaismelor în vorbirea zilnică nu este recomandabilă. Cei mai mulți vorbitori nici nu cunosc cuvintele arhaice. Ei le pot totuși întîlni în opere literare vechi sau în povestiri, romane, piese de teatru cu subiect istoric. De asemenea, dau de ele chiar și în nomenclatura străzilor: *Lipscani* (negustori de mărfuri aduse din Lipsca, adică din Leipzig), *Filomelei* (privighetoare), *Hagiului* (pelerin, cel ce vizita așa-numitele „locuri sfinte"), *Postelnicului* (mare boier avînd funcția de ministru al afacerilor străine) etc. etc. Arhaismele dăinuie și ca nume de familie. *Spătaru* (purtător al spatei[1] unui domnitor), *Pîrcălab* (căpetenie de cetate; mai tîrziu, primar), *Ciohodaru* (cămăraș), *Mazilu* (boier scos din slujbă), *Bogasieru* (comerciant de articole de manufactură), *Cluceru* (boier care avea în grijă aprovizionarea curții domnești) etc. Ca să se facă înțeles, nimeni nu are nevoie să dezgroape arhaismele. Dar cînd le găsim într-un text, e necesar să ni le lămurim cu ajutorul glosarului sau al unui dicționar. E o mîndrie pentru fiecare dintre noi să cunoască o parte cît mai mare din tezaurul limbii materne.

---

[1] un fel de spadă.

Scanned with OKEN Scanner

Arhaisme sînt nu numai cuvintele vechi ieşite din circulaţie, ci şi unele forme, pronunţii părăsite: *vecinic, pacinic* (din *Un Fănuţă*), *obicinuit*. Astăzi pronunţăm: veşnic, paşnic, *obişnuit*.

● Dacă arhaismele denumesc noţiuni ieşite din circulaţie (funcţii, profesii, obiecte casnice şi vestimentare, acţiuni etc.), neologismele apar într-o limbă o dată cu preluarea sau crearea unor noţiuni noi.

Cînd se împrumută un cuvînt din altă limbă, se poate întîmpla ca forma acestuia să nu fie de la început aceea care să se definitiveze. Aşa se face că în texte mai vechi şi chiar în vorbirea unor contemporani întîlnim neologisme în forme . . . arhaice, ca acestea, din *Un Fănuţă: contemplaţiunea, adoraţiunea, aspiraţiuni, decepţiune, cestiune, competinte, amoare, despreţul*. Alte asemenea forme, auzite cîteodată şi astăzi, sînt: *personagiu (personagii), reportagiu (reportagii)* etc. Ca să nu dăm noi înşine impresia de învechiţi, vom pronunţa: *contemplaţie, adoraţie, aspiraţie, decepţie, chestie* sau *chestiune; competent, amor, dispreţ, personaj, reportaj*.

Unele neologisme, preluate sau create de anumite pături sociale sub presiunea modei, circulă o vreme, apoi cad în desuetudine, deoarece nu e nevoie de ele. Astfel, în secolul trecut, cînd influenţa franceză s-a exercitat la noi cu deosebită putere, nu numai boierimea franţuzită, ci şi cei ce-o imitau îşi împestriţau, în mod exagerat, vorbirea cu franţuzisme. Multe dintre aceste franţuzisme au pierit, altele s-au perpetuat, dar cu un înţeles special, adesea ironic, dacă nu chiar peiorativ. Aceeaşi soartă au avut-o şi diverse cuvinte luate din alte limbi — latină, italiană, rusă. În portretul tînărului ridicol, Vlahuţă recurge cu intenţii satirice la asemenea cuvinte şi expresii. Fănuţă îşi „pune la rezoane tînăra-i mustaţă", el e „amorezat", se adresează iubitei cu apelativul „damicelă", îi spune, că e „belă", îi scrie despre „pacienţa" sa. „Rezon" provine din franceză, limbă în care expresia „mettre à la raison" înseamnă „a pune la respect, a constrînge". „Rezon", cuvînt pe care poliţaiul Pristanda din comedia O *scrisoare pierdută* îl foloseşte mereu, aprobîndu-şi cu slugărnicie şeful („Rezon, coane Fănică", adică: „Aşa e, aveţi dreptate, coane Fănică") sună astăzi comic; nu mai poate fi folosit. Limba română a păstrat însă adjectivul şi adverbul *rezonabil*. *Dami-*

celă a pierit, ca şi franţuzismul *demoazelă* (în latină: *dominicella*). *Belă* e un italienism care nu a avut nici o şansă să se impună în locul adjectivului *frumoasă*. Franţuzismul *pacienţă* nu a dispărut întru totul, dar e folosit foarte rar în loc de *răbdare*. Aceleiaşi familii îi aparţine cuvîntul *pacient* (bolnav în îngrijirea unui medic). Un alt franţuzism care apare în textul lui Vlahuţă e *a preluda:* „privighetoarea prelude". Şi în acest caz, scriitorul parodiază stilul pretenţios. Dicţionarul limbii române literare contemporane înregistrează forma de conjugarea I *a preluda*, cu înţelesul de „a-şi încerca vocea sau un instrument, înainte de a începe un cîntec" şi: „a face o acţiune premergătoare". E un cuvînt rar, pretenţios. În schimb *amorezat, amorez, amorează* sînt cuvinte pe care un om cult le întrebuinţează numai în vorbirea ironică. Nici aceste cuvinte nu s-au putut impune în locul celor româneşti mai vechi: *îndrăgostit, iubit, iubită*.

În ceea ce priveşte neologismele, trebuie adăugat, deci, că vom ocoli acele cuvinte pe care limba română a refuzat să şi le încorporeze. Care trebuie să fie atitudinea noastră, în general, faţă de neologisme? Iată răspunsul pe care-l dădea în 1872 Titu Maiorescu: „Se înţelege, de asemenea, că acolo unde astăzi lipseşte în limbă un cuvînt (nu numai termenii tehnici), iar ideea trebuie neapărat să fie introdusă, vom primi cuvîntul întrebuinţat în celelalte limbi romanice de astăzi. Vom zice dar *primitiv, constituţie, disciplină* etc. Dar nu se înţelege cu ce drept am introduce fără nici o noimă cuvinte nouă chiar acolo, unde avem pe ale noastre de origine romană. Dacă, d. e., am primit să se zică *binecuvîntare* în loc de *blagoslovenie*, nu putem primi să se zică *benedicţiune*."

Necesitatea şi bunul-simţ vor hotărî aşadar în materie de neologisme. Pe marginea citatului din Maiorescu, facem observaţia că, dacă limbile romanice — şi mai ales franceza, italiana — sînt sursele principale de la care împrumutăm termeni noi, ele nu sînt şi singurele.

Să mai adăugăm că problema neologismelor trebuie pusă într-un mod mai complex decît în perioada la care se referă citatul. Viaţa impetuoasă, schimburile culturale foarte intense, în general, progresul rapid al culturii şi civilizaţiei au drept consecinţă o îmbogăţire corespunzătoare a vocabularului, în care cuvintele noi se impun cu necesitate.

Scanned with OKEN Scanner

● Multe mai sînt de spus pe marginea schiței lui Vlahuță! Cu speranța (și nu, neapărat: *nădejdea!*) că nu v-ați pierdut pacienta (sic!), să continuăm. Așa cum vom proceda și mai departe, fără să batem apa în piuă, va trebui să stoarcem fiecare text, ca pe un ciorchine, de toate învățămintele posibile.

Nu putem trece peste unele fraze din scrisoarea lui Fănuță, din care citățm: „ca un sclav prosternat în genunchi la picioarele idealului său care-i implorează grație", „Știu că nu sînt competinte de d-voastră, și pentru aceasta în tot cursul lunei expirate mi-am dat tot zelul și activitatea posibilă . . ., crezînd că mă voi putea aclimatiza cu pacienta, acest remediu cu care dacă se conformă cineva se simte vindecat . . .", „la primul moment cînd v-am văzut . . .", „acordîndu-mi favoarea de a spera că voi obține consimțămîntul mutual la adorațiunea inimei mele . . ." În frazele respective sînt și greșeli de gramatică, constînd într-o rea folosire a pronumelui relativ *care*. Să îndreptăm aceste greșeli: „la picioarele idealului său căruia îi implorează grație", „acest remediu căruia, dacă i se conformă cineva . . ." Tot nu e bine! Și nu e bine, pentru că Fănuță, aglomerînd neologisme, ca să facă impresie, le folosește anapoda. Chiar greșelile arătate s-ar putea să provină din faptul că „amorezul" nostru nu cunoaște exact sensul neologismelor, sau nu știe să le încadreze corespunzător într-o construcție românească. Nu poți fi competent de ceva, de o persoană, ci ești competent într-o anumită problemă, într-un anumit domeniu. A se „aclimatiza cu pacienta" este o expresie forțată; „ la primul moment", o construcție calchiată din franceză („au premier moment"), pentru „în primul moment". Vrînd să spună că „și-a dat toată osteneala cu putință", Fănuță recurge din nou la o construcție umflată, care nici nu sună românește: „mi-am dat tot zelul și activitatea posibilă". Iată unde poate duce dorința de a te exprima într-un limbaj pretențios. Feriți-vă de această manifestare a îngîmfării! Îndemnului de mai sus, privitor la folosirea cu măsură a neologismelor, i se adaugă altul: cînd folosim un neologism, să ne asigurăm că îi cunoaștem bine înțelesul și să-l încadrăm corect în frază.

● Pentru a sublinia o trăsătură de caracter a eroului său, scriitorul ne spune despre el că e un om „înfumurat și fanfaron, care-și primblă cu o nedescrisă mîndrie remarcabila dumisale persoană . . ." Și mai departe: „Călare pe Ducipalul în-

Scanned with OKEN Scanner

gîmfării sale . . .“ Adjectivele: *înfumurat, fanfaron,* ca și: *mîndru, îngîmfat, fudul* au același înțeles, sau un înțeles foarte apropiat. La fel, substantivele: *mîndrie, îngîmfare, înfumurare, orgoliu, fudulie.* Avem a face cu niște sinonime. Sinonime se numesc acele cuvinte care au același înțeles sau un înțeles apropiat. Folosirea sinonimelor în cuprinsul unei fraze poate avea valoare stilistică: accentuează o idee, atrage atenția asupra unei însușiri etc. Aceasta este situația în textul lui Vlahuță, care ne mai informează despre eroul său: „De aceea în vorbă-l vezi de multe ori energic, impetuos și aprig ca un deputat.“ Epitetele „energic“, „impetuos“, „aprig“ au sensuri oarecum apropiate. Cu ajutorul sinonimelor putem evita repetarea unor cuvinte. În loc să spunem: „Casa are șase camere, camerele de la parter sînt mari, camerele de la etaj, mai mici“, putem spune”: „Casa are șase camere; încăperile de la parter sînt mari, odăile de la etaj, mai mici.“ Cînd nu avem un motiv special, trebuie să evităm alăturarea unor cuvinte sau expresii cu același înțeles. Fănuță scrie: „cineva se simte vindecat și curarisit“, „la primul moment cînd v-am văzut pentru prima oară“, „să vă denunț și să vă dau pe față“, „cu ajutorul providenței divine și a creatorului divin“, „dar însă“. În toate aceste expresii, ideea este repetată de două ori fără să fie nevoie. Sînt expresii pleonastice, sau pleonasme. Pleonasmul este un semn al vorbirii neîngrijite și chiar al inculturii.

● În propozițiile „nu sînt competinte de d-voastră“ și „să vă denunț . . . . tot secretul vieții mele“, adjectivul *competinte (competent)* și verbul *a denunța* sînt improprii, adică nu exprimă exact ideea. Cum arătam mai sus, în loc de *competinte,* Fănuță trebuia să folosească adjectivul *vrednic* (sau: *demn*). De verbul *a denunța* nici nu avea nevoie, de vreme ce adaugă „și să vă dau pe față“. Să admitem totuși că simțea nevoia de încă un verb. Acesta putea fi: *a mărturisi, a aduce la cunoștință* etc. *A denunța* s-ar potrivi într-o reclamație adresată unei autorități, înțelesul verbului fiind „a aduce la cunoștința unei autorități săvîrșirea unei infracțiuni, a pîrî“. Atenție, deci, la proprietatea cuvintelor! Cireșul e *pom* (fructifer), nu *copac;* pe suprafața Lunii (Selene, cum i se spunea în antichitate), vehiculele spațiale *aselenizează,* nu *aterizează,* vasul cu pînze e o *corabie,* nu un *vapor,* și așa mai departe.

Scanned with OKEN Scanner

● Neatent la felul său de a se exprima, Fănuţă repetă supărător unele cuvinte. În aceeaşi frază se înşiră: „*acei* răpitori ochi", „*acea* coardă", „*acel* surîs", „*acea* flacără", „*acel* moment" şi: „în care", „a căror", „care", „a cărui", „care-i". Repetiţia de cuvinte dă pe faţă, în egală măsură, stîngăcia în exprimare şi sărăcia de vocabular. În penultimul paragraf al scrisorii sale, Fănuţă recurge de patru ori la verbul *a spera*: „*sper* cu ajutorul providenţei", „totuşi *sper* că îmi veţi răspunde", „acordîndu-mi favoarea de a *spera*", „indulgenţa pe care o *speră*". Repetiţia se putea înlătura cu ajutorul expresiilor sinonimice, ceea ce vă şi propun să faceţi.

● Părăsind, numai temporar, domeniul vocabularului, să notăm grupările de cuvinte: „simpatică care", „că curtezanul", „amestecă cu". Urîte întîlniri de sunete! Să ne ferim de asemenea cacofonii, chiar dacă e nevoie de un mic efort pentru a lega altfel cuvintele.

● Formele *imaginei, lunei, luminei, inimei, fasciculi, împiedecă, implorează, cari* erau corecte în trecut. Astăzi nu mai sînt. Dar asupra lor va trebui să revenim în alt capitol, şi anume la morfologie. La sintaxă vom relua propoziţia: „E o adevărată tortură mersul şi mişcările lui".

Scanned with OKEN Scanner

UN JURNAL CAZON

Deunăzi Moș Teacă a prins pe un soldat citind o gazetă.

— Ce faci acolo, rătane?

— Trăiți, don' căpitan, citesc . . .

— Hm! Citești, parcă eu nu văd că citești! știu că doar n-ai să mănînci hîrtia! . . . Vorba e, ce citești?

— O gazetă, trăiți . . .

— Gazetă-gazetă; da' ce fel de gazetă?

— Umoristică, trăiți . . .

— Hm, ominstică! Știu eu, că doar n-o să fie păsărească . . . Da' pentru ce o citești? N-am dat eu orden să nu citească nimeni gazeturi? Pentru ce o citești? Pentru ca să vezi cum înjură pă supiriori? Știi tu ce-i asta? Asta e . . . nedeciuplină! Soldatu e dator să citească numai gazeturi care laudă pă șefii lui . . . Îndată ce a citit un articol în care supirioru e insultat, soldatu e dator să nu-l mai citească. Pentru ce ai citit?

— N-am știut că insultă . . .

— Pentru ce n-ai știut? Soldatu e dator să știe! Apăi dacă nu știi tu, cine vrei să știe? Ăla care a scris-o? Apăi ăla e melitar? Ce vrei tu să știe un țivil? Parcă țivilu știe ceva? Eu am văzut jurnaliști care nu știe nici semnalele, și sîntără țivili cu toate astea! Lasă, am să scot eu un jurnal și numa pă ăla să-l citiți. Cine nu l-o citi, să știți că are să capete patru zile de închisoare și două ceasuri ploton de pedeapsă.

Înarmat cu ideea asta, Moș Teacă strigă gornistului:

— Cheamă pă furieru de la a treia!

Furierul vine.

— Trăiți, don' căpitan, ce-ați ordonat?

— Să-mi scoţi de azi înainte un jurnal pentru compania mea. În fiecare zi ai să scrii cîte un articol şi să mi-l aduci să-l iscălesc. Ai înţeles?

— Înţeleg, trăiţi don' căpitan, da' nu ştiu să scriu.

— Nu ştii?! Cum nu ştii? Da' borderourile cum le faci? Da' foile de zile? Da foaia de pretă[1]?

— Trăiţi, don' căpitan, alea le-am învăţat.

— Ei, şi? Da' ăia de scrie la jurnale s-a născutără-nvăţaţi? A apucat şi ei de ici, de colo cîte una şi acuma scrie!

— Trăiţi, don' . . .

— Nu vorbi, furier, că te bag în pămînt! Să chemi pă furieru' de la afară din rînduri să-ţi ajute, şi să-mi scoţi jurnalu'! Pentru depeşi să te duci la oficiu de la cazarma geniului şi informaţii să iei de la aghiotant, că aghiotantul e dator să ştie toate. Fapte diverse să-mi aduci de la infermelie şi anunţuri de la gornist! Ai înţeles? Mîine să iasă jurnalu. Ai doi potigrafi în cumpanie, să-i pui la tipar.

— Da' n-au maşină, trăiţi . . .

— Nu vorbi! Să aibă! Parcă toate alea să fac cu maşina! V-aţi învăţat boiereşte; mai face omu şi cu mîna, că nu-i cade cioatele! Înainte vreme nu mai era maşini şi, slavă Domnului, mergea omenirea destul dă bine! N-ai văzut evanghelii tomnai dă pă vremea lu Cristos, şi doar sîntără tipărite fără maşini! Da' ăl care a inventat maşina, cu ce a lucrat-o? Că doar n-o fi avut maşină? Va s'zică ai înţeles: mîine dimineaţă să iasă? S-o cheme *Micul echipament* şi să fie mare, mai mare ca toate ălelante, că de-aia-i cazonă! Să dai orden s-o citească toată cumpania . . .

— Da' nu ştie toţi carte.

— Ce tot vorbeşti de carte, răcane? Eu nu-ţi vorbesc de carte, îţi vorbesc dă jurnal! Carte e jurnalu?

— Ba nu, trăiţi . . .

— Apăi atunci ce nevoie e să ştie carte? Marş la loc!

ANTON BACALBAŞA

Din volumul *Moş Teacă* (1893)

---

[1] foaie de soldă.

● Întruchipare caricaturală, faimosul Moș Teacă, personaj creat de Anton Bacalbașa, e tipul militarului obtuz din vechea armată. Prost din născare și leneș, Teacă n-a reușit să absolve în copilărie nici măcar cele patru clase primare. La doisprezece ani, cînd era abia în clasa a doua, a fost dat afară din școală. Mai tîrziu, a reușit să fie primit în armată, unde s-a arătat atît de zelos în mușt ruluiala soldaților, încît a fost făcut ofițer. Gradul de căpitan a fost însă ultima treaptă a carierei lui cazone. Felul său de a vorbi este acela al unui om nu numai incult, ci și grosolan.

● Originar din mahalaua unui oraș muntenesc, pare-se chiar bucureștean, Moș Teacă folosește fonetisme regionale (muntenisme) și, în general, forme neliterare: *pă (pe), dă (de), tomnai (=tocmai), ălelante (alelalte, celelalte), sîntără (sînt), s-a născutără (s-au născut).* Nu vorbiți ca Moș Teacă!

● Pentru a evidenția exprimarea neîngrijită a personajului, scriitorul notează și pronunția fără articol a unor substantive: *soldatu' (=soldatul), furieru' (=furierul).* Nepronunțarea articolului *-l* la sfîrșitul substantivelor masculine și neutre este un fenomen ce tinde să se generalizeze astăzi chiar în limba literară vorbită. Așadar, aici nu avem a face propriu-zis cu o greșeală. Dar chiar dacă pronunțăm *băiatu, omu, patu, tablou,* vom scrie întotdeauna *băiatul, omul, patul, tabloul.* În scris, articolul *-l* nu poate fi omis. În vorbire, nu și în scris, pot lipsi și alte sunete de la sfîrșitul unor cuvinte: *da'* (*dar*: „da' tu nu mănînci?"), *numa* (*numai:* „numa el știe") etc.

● *Orden, supirior, diciuplină* și *nediciuplină, melitar, fermelie, cumpanie* sînt pronunții curente altădată în rîndul ostașilor, bieți flăcăi analfabeți. O dată cu stîrpirea analfabetismului, trebuie să sperăm că au pierit pentru totdeauna și asemenea pronunții.

Potigraf și *ominstică,* în loc de *tipograf* și *umoristică,* sînt, de asemenea, forme ce pot apărea numai în vorbirea unui om lipsit de o elementară cultură.

După ce ne arăta cu cîtă grijă mînuiește eroul său pieptenele și peria, Vlahuță ne spunea că Fănuță „își lasă *strumenturile* jos". Scriitorul subliniază cuvîntul pocit, ca să evidențieze că nu el, ci personajul îl pronunța astfel. *Strument* și *ostroment* sînt forme probabil dispărute astăzi. Nu însă și: *bulentin, indentitate, indentic, odicolon, tranversa.* Vom pronunța: *bule-*

Scanned with OKEN Scanner

tin, identitate, identic, apă de colonie, traversa. În cele mai dese cazuri, greşelile de pronunţie, cum se observă şi în vorbirea lui Moş Teacă, apar cînd e vorba de neologisme. Auzi pe cîte cineva: „Am fost la teatru, dar n-am găsit loc decît pe *stranpontine*, în fund. Gică a trebuit chiar să stea pe un *taburel*. Noroc că am avut *benoclu*, altfel nu vedeam nimic." Cuvintele culese cu litere cursive se pronunţă astfel: *strapontine, taburet, binoclu.* Atunci cînd avem îndoieli asupra pronunţiei unui cuvînt, să consultăm un dicţionar sau *Îndreptarul ortografic, ortoepic şi de punctuaţie* publicat de Academia Republicii Socialiste România.

● „Pentru depeşi — ordonă Moş Teacă — să te duci la oficiu de la cazarma geniului." *Depeşă* este un neologism ... învechit. Cuvîntul, împrumutat din franceză *(la dépêche)*, s-a întrebuinţat în trecut pentru ceea ce numim noi astăzi *telegramă.*

Cuvinte ca *rătane* şi *răcane*, expresii ca: „te bag în pămînt" nu sînt greşite, dar cît de urît sună! A vorbi corect înseamnă nu numai a evita pronunţiile greşite, ci şi expresiile grosolane, vulgarităţile, injuriile.

● Ce părere aveţi despre construcţii ca: „jurnaliştii care nu ştie", „A apucat şi ei ... şi acuma scrie", „nu mai era maşini", „nu ştie toţi carte"?

DIN FOLOASELE TIPARULUI

(Fragment)

Romanul, din Roman, ne dă următoarea notiță *științifică:*

„Aflăm că s-au înaintat parchetului de către d. doctor Meixner mai multe *buruieni* otrăvitoare, precum: *cupru sulfuric*, *alumen crud*, *pucioasa graninacia*, *boz*, *amestecătură de cretă* și *pucioasă pisată* și o strachină de alefiu, găsite la baba Pleșca din Heleșteni, ce aceasta le întrebuința dînd femeilor și fetelor asemenea *ierburi* și băuturi pentru a avorta."

Sărmana baba Pleșca, la ce nouă clasificație a elementelor ne face să ajungem! *Romanul* nu poate găsi emul în clasificația sa științifică decît poate în *Cultivatorul*, care susținea zilele trecute că mălura grîului este o... *insectă*, și că tot *insectă* e și răutăciosul criptogam *perinospora infectans*, de care se îmbolnăvesc cartofii. Se înțelege că tot atît de puțin sunt criptogamele *insecte*, cît sunt *buruieni* pucioasa și cuprul babei Pleșca.

I. L. CARAGIALE

Din ziarul *Voința Națională* (1885)

● Pentru a folosi corect cuvintele, trebuie să le cunoaștem înțelesul. Redactorul din anul 1885 al gazetei *Romanul* știa ce e *bozul* (sau *bozia*), acea buruiană cu flori albe și fructe negre, din a căror zeamă se făcea cîndva cerneală. Găsind numele acestei plante în lista de otrăvuri cu care baba Pleșca își exercita odioasa ei îndeletnicire de pruncucigașă, el a crezut că și celelalte cuvinte denumesc tot niște buruieni. *Cuprul*, *alumenul* (*alumina*, *oxidul de aluminiu*), *pucioasa*, *creta* sînt însă substanțe chimice. Tot așa de ignorant, celălalt ziarist, de la *Cultivatorul*, după titlu gazetă agricolă, socotea *mălura* și

Scanned with OKEN Scanner

criptogama *perinospora infectans*, care sînt niște plante, drept insecte!

Cînd nu cunoaștem sensul unui cuvînt, să-l căutăm în *Dicționarul limbii române moderne* sau în *Dicționarul enciclopedic român*. Altminteri putem păți ca gazetarii de mai sus, sau ca primarul despre care Iacob Negruzzi povestește următoarele:

Un subprefect cere de la un primar un raport. Acesta îi răspunde în cîteva cuvinte. Subprefectul nemulțămit pretinde ca primarul să-i trimită toate argumentele sale. Drept răspuns vine un dorobanț cu o adresă în care stă scris: „N-am putut să trimet pe ceilalți argumenți (dorobanți) fiind la lucrul cîmpului, trimit dar pe acesta numai".

Din *Gramaticale*, în volumul *Copii de pe natură* (1874)

Primarul de sat nu cunoștea cuvîntul *argument* (plural: *argumente*, nu: *argumenți*).

Tot Iacob Negruzzi reproduce în *Amintiri din „Junimea"* textul unei mulțumiri publice adresate de alt primar pompierilor din Tîrgul Sculeni:

„Subsemnatul vin în numele cetățenilor Tîrgului Sculeni și vă mulțumesc pentru acest intim serviciu și totodată speră că și în viitor la asemenea ocaziuni dacă s-ar mai întîmpla, veți ști a vă sacrifica cu *aceiași activitate în restabilirea incendiului*".

Primariu C. Andriescu
Din *Curierul Balasan* (1876)

Primarul Andriescu o nimerește, cum se spune, ca Irimia cu oiștea-n gard. El califică drept *intim* un serviciu *public* (adjectivele sînt antonime) și-i transformă pe pompieri din dușmani în aliați ai incendiului! Evident, el nu cunoștea înțelesul cuvintelor *intim* și *restabilire*.

● În fragmentele transcrise întîlnim formele: *alefiu, criptogam, bolnăvesc, sunt, trimet, viu* (de la verbul *a veni*). *Alefiu*

reprezintă o pronunție greșită a cuvîntului *alifie*. *Bolnăvesc*, *trimet* și *viu* sînt forme populare pentru: *îmbolnăvesc*, *trimit*, *vin*.

Pînă la introducerea noii ortografii, verbul *a fi* la persoana I singular și a III-a plural, indicativul prezent, se scria: *sunt*. Astăzi scriem *sînt*, cum se și pronunță în cea mai mare parte a țării.

Criptogam e un termen științific, folosit astăzi cu terminația genului feminin: *criptogamă* (plantă care se înmulțește prin spori).

Scanned with OKEN Scanner

GOGOȘI

(Fragment)

Pe vremea cînd se vorbea despre moratoriu.

La o judecătorie de pace se înfățișează un proces pentru șapte franci și jumătate datorie de chirie. Judecătorul întreabă pe datornică:

— De ce nu vrei să plătești restul chiriei, babo, după învoială?

— Plătesc, măiculiță, da' ... mi-e frică să nu pățesc ceva.

— Ce să pățești? ...

— Vez' că mi-a spus ginere-meu, că s-a făcut la mitropolie[1] o lege cu *murături* — ce-o fi aia! — păcum că nu mai are voie nimeni să-și plătească datoriile ...

I. L. CARAGIALE
Din revista *Claponul* (1877)

● Pronunția greșită a unui cuvînt poate duce la rezultate comice. Bătrîna chiriașă din fragmentul de mai sus auzise cîte ceva despre *moratoriu* (în franceză: *moratoire*, în latină: *moratorium*), dar, cuvîntul fiind nou, ea confundă termenul juridic cu unul gospodăresc: *murături*. Pronunția aceasta o încurcă și mai rău: „lege cu murături — ce-o fi aia!" Necunoscînd sensul cuvîntului, bătrîna crede că noua lege îi interzice să-și achite chiria. În realitate, legea moratoriului acorda posibilitatea de amînare a plății unor datorii.

Păcum (pecum) e o formă populară a conjuncției *precum*. Și în scris, și în vorbire vom recurge la forma literară.

[1] Bătrîna se referă la parlament, clădirea acestuia aflîndu-se pe Dealul Mitropoliei.

CARNET HIGH-LIFE

Un ziar de provincie face darea de seamă a unei „mici serate dansante din localitate".

Reproducem cîteva din şirurile şi impresiunile confratelui nostru:

„Printre valurile legănătoare şi *dulce* ale *primului* accent de vals am putut distinge:

... Doamna E..., o andaluză absolut inconcurabilă, briliantă şi fermecătoare;

Doamna C... prea gentilă;

Doamna N... o tînără şi *interesată* apariţiune în roş..." (Aşa de tînără şi inter*esată*... păcat!)

Apoi „din buchetul de domnişoare":

„D-şoara G... candidă ca Steluţa lui Alecsandri şi splendidă ca Luceafărul lui Eminescu (ce cumul!) purta o prea frumoasă toaletă bleu..."

Dacă domnişoara G... ar fi fost ceea ce se zice în franţuzeşte, în termeni *high-life*, cuiul seratei — s-ar fi putut spune că a fost un *cui de bleau*.

„D-şoara N... *sublimă* ca «gîndirea unui împărat poet»;

D-şoara D... *visătoare* şi poetică ca o prea frumoasă zi de mai în negru."

O zi de mai visătoare în negru trebuie să fie în adevăr foarte poetică.

Ş-apoi, după atîtea minuni, să nu zici că presa este a patra putere în orice stat!

I. L. CARAGIALE

Din revista *Moftul român* (1893)

Scanned with OKEN Scanner

● Ziarist el însuşi, I. L. Caragiale a ironizat adesea modul în care scriau mulţi dintre confraţii săi. Comentariul de mai sus pe marginea unui „carnet high-life" (carnet despre „lumea bună") reproduce, între celelalte, şi această caracterizare a „doamnei N . . .": „o tînără şi *interesată* apariţiune în roş . . .". Poate mai curînd din grabă decît din neştiinţă, ziaristul din provincie scrisese *interesată* în loc de *interesantă*. Doamna N... avea de ce să se supere! Iată deci cum pronunţarea şi scrierea greşită a unui cuvînt pot avea rezultate nu numai hazlii, ci şi foarte neplăcute. În altă ordine de idei, vom adăuga că eliminarea sau modificarea unui singur sunet dintr-un cuvînt duce uneori la schimbarea sensului: *originar* = de obîrşie din . . ., *original* = deosebit de alţii, nou, extravagant; *familiar* = obişnuit, bine cunoscut; *familial* = care aparţine familiei.

Căutaţi alte perechi de cuvinte, în care mici deosebiri fonetice sînt însoţite de mari deosebiri de înţeles.

● În articolul său, Caragiale critică indirect, prin citate, exprimarea pretenţioasă, abuzul de epitete, folosirea unor franţuzisme (*briliantă* = strălucitoare). Scriitorului nu-i place nici adjectivul *bleu*. În legătură cu acest adjectiv, în locul căruia ar fi preferat românescul *albastru* (sau *albastru deschis*), el face un joc de cuvinte. Dacă domnişoara G . . . ar fi fost „cuiul seratei", s-ar fi putut spune că a fost un „cui de bleau". Cea dintîi expresie traduce cuvînt cu cuvînt o expresie franceză. În limba franceză, substantivul *le clou* (=*cuiul*) se întrebuinţează figurativ cu înţelesul de „centrul atenţiei, punct de atracţie" în cadrul unei serbări, unui bal, spectacol etc. „Cui de bleau" are, dimpotrivă, un înţeles peiorativ. *Bleau* este tabla cu care se înfăşura pe vremuri osia de lemn a căruţelor, ca să n-o roadă buceaua. „Cui de bleau" se spunea despre un lucru de nimic, tot atît de lipsit de valoare ca şi un cui de tablă moale. Unii vorbitori pedanţi folosesc şi astăzi cuvîntul francez „le clou" într-o expresie hibridă: „clou-ul seratei". Nu numai aceiaşi, ci şi alţii rostesc: „am sete", „am foame", „am frică". Mulţi poate nici nu ştiu că, vorbind aşa, înlocuiesc corecta expresie românească printr-una preluată din franceză. În limba franceză se spune: „j'ai soif", „j'ai faim", „j'ai peur". În româneşte: „mi-e sete", „mi-e foame", „mi-e frică".

Adjectivul *bleu*, scris așa, ca în franceză, și pronunțat tot ca în limba de origine (*blö*, nu: *blio*) s-a menținut și este preferat de multă lume, cînd e vorba de textile („mi-am cumpărat o stofă bleu"). Se poate constata, în acest sens, o anume specializare a adjectivului. *Bleu* poate fi și o poșetă de piele, un tapet, o mobilă, nu însă și ochii cuiva. Răspîndirea neologismului se explică, probabil și prin aceea că denumește pe scurt, printr-o singură silabă, ceea ce altminteri ar trebui exprimat prin două cuvinte mai lungi (albastru deschis). Înrudit cu el: *bleumarin*, pronunțat *blömarin*, nu *blömaren*. Cei care rostesc *blömaren* își închipuie că expresia franceză e *bleu marin* (pronunțat: maren). În realitate, albastrul respectiv nu e al mării, ci al marinei *(la marine)*.

● În text există două substantive într-o formă veche, cu terminația *-iune*. Indicați-le, împreună cu forma corectă de astăzi.

● Cum s-ar fi putut evita cacofonia „poetică ca o prea frumoasă zi de mai"?

● „Valurile legănătoare" ale valsului nu pot fi *dulce*, așa cum scrie ziaristul, ci *dulci*. Caragiale subliniază adjectivul *dulce* ca pe o greșeală (un adjectiv la singular, pe lîngă un substantiv la plural). Vom reveni, cînd va fi locul să vorbim despre adjective. Tot acolo, despre forma *roș*.

● Scriitorul subliniază și cuvîntul *primului:* „Printre valurile legănătoare . . . ale primului accent de vals . . ." Dintr-un accent, fie și ultimul, nu numai cel dintîi, nu pot rezulta niște valuri de melodie.

Scanned with OKEN Scanner

DERBEDEII

(Fragment)

— Bărbiere, sînt dărîmat pînă la temelie. Vezi cuţitul ăsta?

Răduş stă pe Giuleşti de cînd era atîta. Dar pînă azi nu l-a văzut nimeni chiar aşa de întărîtat. Ia uite cum răsuceşte cuţitul! Stă rezemat în uşa frizeriei lui Anghel şi i se plînge frizerului:

— Vezi cuţitul ăsta, nea Anghele? S-ajung cum e mai rău dacă nu-l bag pînă-n prăsele în Fiţaru. Şi ei de n-o să-i dau vreo douăzeci de pumni peste muie, de n-o bat în gură ca pe-o coasă, să nu mai îmi zici mie Răduş.

E foc.

Frizerul îşi ia mandolina din cui şi îi zgîndăre coardele cu pana. Curios cum sînt toţi frizerii, iscodeşte:

— Pe cine vrei, mă, să baţi în gură ca pe o coasă?

Pe bancă, lîngă frizer, e o cutie de table. Răduş o dă la o parte şi se aşază.

— Pe Matilda.

— Dar ce-ai, mă, cu ea? Şi pe Fiţaru de ce vrei să-l înjunghii?

Şterge lama cuţitului de pantaloni. Bărbierul se uită la el. „Habar n-are ce-i în sufletul meu, se gîndeşte Răduş. Şi chiar dac-ar şti, cu ce m-ar putea ajuta?“

— Ce am cu ei? . . . Vorbeam cu Matilda, cu fata aia care s-a mutat lîngă noi, şi nenorocitul de Fiţaru s-a băgat peste mine. Doamne . . . De pun mîna pe el, şfaiţăr îl fac. Spăl cuţitul în el, nea Anghele. Uite-aşa îl răsucesc.

E nebun. Răsuceşte cuţitul ca un descreierat.

— Ia o ţigară, nea Anghele.

Îi întinde pachetul. Frizerul alege o țigară mai moale. Pune mandolina lîngă el.

— Ai văzut-o cu Fițaru?

— A văzut-o Căprioreanu și Fane Edita... Aveam întîlnire cu ea astăzi după-masă și n-a venit. Așa-i fac ochii, nea Anghele... Ai un foc, bre?

Anghel scapără un chibrit. Aprinde țigara.

— Cît e ceasul, nea Anghele? A ieșit Triajul?

— N-a sunat. Trebuie să sune acum de patru.

Răduș se scoală de pe bancă. Era să dea mandolina jos.

— Ce faci, mă, un'te duci?

— Mă duc la poartă, la Triaj, să stau de vorbă cu Fițaru.

— Stai, Răduș. Hai să te fac o tablă.

— De table-mi arde mie acum? Dac-o să vezi trecînd o salvare pe-aici, să știi că Fițaru e-n ea.

— Stai, mă, aici, nu fii nebun!

— Șfaițăr îl fac, nea Anghele.

NICUȚĂ TĂNASE

Din volumul *Derbedeii* (1956)

● În povestirea *Derbedeii,* Nicuță Tănase, publicist și scriitor care valorifică umorul într-un mod original, autor al unor excelente foiletoane satirice publicate în *Scînteia,* evocă drumul parcurs de niște tineri, dintr-un cartier bucureștean mărginaș, de la mentalitatea și comportarea unor „derbedei" pînă la o nouă conștiință, de oameni ai muncii. Așa cum se întîmplă și în alte scrieri ale prozatorului, în *Derbedeii* umorul este pus în serviciul unui conținut serios, cîteodată punctat de momente dramatice. Împrejurarea în care îl vedem pe Răduș în fragmentul de mai sus nu e de loc veselă. Dar fiți liniștiți! Fițaru nu va păți nimic. Asigurați în privința aceasta, trebuie să recunoaștem că băiatul s-a cam grăbit să-și ia rolul de Othello gelos. Iar felul în care îl interpretează ne cam face să surîdem. Produs al periferiei, într-o vreme cînd această zonă a Bucureștiului păstra încă tarele vechi, Răduș vorbește cum se și poartă, adică tot ca un „derbedeu". Ori tocmai felul său de a vorbi ne interesează aici. Mai fiecare dintre replicile lui conține cuvinte și expresii care supără auzul oricărui om din alt mediu social: „sînt dărîmat pînă la temelie", „s-ajung cum e

Scanned with OKEN Scanner

mai rău", „muie", „s-a băgat peste mine", „șfaițăr îl fac", „spăl cuțitul în el", „bre". Frizerul zice și el: „hai să te fac o tablă".

Într-o societate sănătoasă ca a noastră, în care e prețuită munca și în care cultura a devenit un bun al tuturor, tipul „derbedeului" tînăr, cu barbă ori fără, sau matur e menit dispariției. Evoluția eroilor lui Nicuță Tănase ilustrează un aspect semnificativ al acestui proces. Dar dacă „derbedeii" și „golanii" dispar, limbajul lor (argoul) continuă să se perpetueze în cercuri mult mai largi. „Te fac o plimbare (un cinema)?", „aiurea", „s-o spui lu' mutu'", „să-mi sară ochii", „mișto", „e valabil", „face mișto de el", „i-a dilit una la muie" și multe alte asemenea expresii urîte pot fi auzite printre elevi de școli profesionale și licee, printre studenți și chiar printre oameni maturi. Controlați-vă vocabularul și nu îngăduiți nici celor din jurul dumneavoastră să-și „coloreze" vorbirea cu asemenea expresii, care denotă și o îngrijorătoare sărăcie a vocabularului. Cel ce-și exprimă admirația prin „mișto" înlocuiește cu acest cuvînt un mare număr de adjective și adverbe: „frumos", „foarte bun", „splendid", „strașnic", „grozav", nemaipomenit", „minunat", „extraordinar", „foarte gustos", „fermecător", „foarte interesant" etc. etc. Expresia de argou e ca o buruiană otrăvitoare care ucide toate florile din jurul ei.

Scanned with OKEN Scanner

FERICITĂ IMPROVIZAȚIE

Solomonescu era și cîntăreț la Biserica Dintr-o zi și artist dramatic. Dimineața, după liturghie, se punea la zacuscă, se stropea bine și se scula de la masă tocmai seara, ca să meargă la teatru; după reprezentație mergea la Vasile Băcanul, la „Garibaldi", unde cina cu Dragulici[1] pînă să toace de liturghie. Cu programa aceasta de viață, își confunda adesea diminețile cu serile și viceversa: la biserică își dedea în petecul declamației și la teatru în al isonului. Avea pe lîngă asta păcatul că nu putea pronunța niciodată curat numele proprii și neologismele.

Odată juca Ștefan Mihăileanu[2] pe Oliver Cromwell în *Mușchetarii* lui Dumas, și Solomonescu pe un ofițer de gardă în tabără. Ofițerul intră grăbit în cortul Protectorului[3] și strigă:

„Gen'rale! gen'rale! a sosit *bastamentul*!"

Publicul pufnește. Generalul se ridică de pe scaun indignat ca să dea o lecție incultului:

„Mizerabile! vorbește frumos! uiți că te afli în fața generalului *Cronccvel!*

---

[1] Daniil Dragulici (1825—1873) a fost un apreciat actor al Teatrului Național din București.

[2] Actorul Ștefan Mihăileanu (1821—1909), fratele său Costache (1808—1855) și sora lor Raliță (1823—1881) s-au numărat printre cei dintîi slujitori ai scenei românești. Foști elevi ai Școlii filarmonice din București, toți trei au făcut parte din trupa lui Costache Caragiale, unchiul marelui dramaturg.

[3] În 1653, Oliver Cromwell (1599—1658), suprimînd parlamentul, a instaurat dictatura burgheziei și s-a declarat lord-protector al Angliei.

Scanned with OKEN Scanner

Aplauze frenetice. Pînă tîrziu acu cîţiva ani, nenea Ştefan, de cîte ori îmi povestea întîmplarea, pe care o ştiam destul de bine, fiindcă fusesem de faţă, îmi zicea:

— Dacă nu-mi venea mie inspiraţia să improvizez vorbele alea, îmi strica dobitocul toată scena!

I. L. CARAGIALE

Din carnetul unui vechi sufleor, în volumul *Note şi schiţe* (1892)

● Prin 1870, I. L. Caragiale a fost sufleor şi copist de roluri în trupa marelui actor şi animator al teatrului românesc Mihail Pascaly. Mai tîrziu avea să povestească o serie de întîmplări hazlii din culisele şi de pe scena teatrului. Printre ele, şi cea de mai sus.

Gafa lui Solomonescu, psalt şi actor, ilustrează o dată mai mult cît este de necesar să fim atenţi cum pronunţăm neologismele şi, în general, cuvintele mai puţin obişnuite. *Bastimentul*, cuvînt de origine italiană *(bastimento)*, este o navă de război de mari dimensiuni. Pronunţînd: *bastamentul*, „ofiţerul de gardă" Solomonescu a provocat rîsete nedorite în sală. Momentul dramatic fusese ratat. Improvizaţia lui Ştefan Mihăileanu a fost într-adevăr fericită, fiindcă a dat publicului un nou motiv de rîs, în hohote, şi aşa s-a putut trece mai departe. Spectatorii au gustat, desigur, îndeosebi pocirea numelui lordului-protector. Ştefan Mihăileanu a rostit cu bună ştiinţă *Croncovel*, în loc de *Cromuel* (cum se pronunţă numele lui *Cromwell*). Dar cîţi nu greşesc spunînd *Cromvel*, sau *Po-e*, *Puc-cini*, *Paste-ur*, *Defoe*, *Diderot*, *Sevila*, *Neviork*, *Maugam*, *Buterfli*, în loc de: *Po* (Edgar Allan Poe), Pucini (Giaccomo Puccini), *Pastör* (Pasteur), *Dăfou* (Daniel Defoe), *Didro* (Diderot), *Sevilia* (Sevilla), *Niu-York* (New-York), *Mom* (William Somerset Maugham), *Baterflai* (Butterfly)[1]. De asemenea, cîţi scriu incorect nume de personalităţi şi localităţi străine, deşi le pronunţă bine.

---

[1] Pronunţiile indicate nu redau absolut exact sunetele din limba originară, ci una foarte apropiată, în măsura în care se poate obţine aceasta cu ajutorul literelor noastre, fără semne speciale.

Scanned with OKEN Scanner

Pronunţarea sau scrierea greşită a unui celebru nume propriu străin e o dovadă de incultură. Pentru a nu greşi, să consultăm, la nevoie, o enciclopedie. Cînd e cazul, în paranteză se dă pronunţia numelui.

Erori pot apărea şi în legătură cu numele proprii româneşti. În încheierea paginilor autobiografice intitulate *Peste 50 de ani*, I. L. Caragiale scria următoarele:

Zilele astea, am citit într-o mare revistă literară (de rangul întîi — ca dorinţă măcar) un articol atît de binevoitor pentru modestele mele încercări literare, încît nu ştiam ce să mai fac de bucurie, deşi eram convins că bunăvoinţa criticului meu e din cale afară exagerată, mai ales că pune numele meu alături cu al altor scriitori români, fără-ndoială superiori ca factură şi concepţie. Totuşi nu ştiu cum să-i mulţumesc binevoitorului meu critic; căci îmi zic: O, Doamne! de cîte ori n-am fost înjurat şi calomniat cum nu meritam, şi de ce? numai de răutate! pentru ce dar să nu mă bucur cînd îmi vine ca o compensare, din bunătate, o laudă mai presus de meritele mele?

Dar iată, zic, cum soarta află plăcere adeseori să ne toarne cîteva picături de amărăciune în cel mai dulce pahar! şi mi-a fulgerat prin gînd amintirea nuieluşii de odinioară[1].

Să nu mai vorbim de ortografie şi de interpunctuaţiune[2]; dar, într-un articol, de critică literară, despre un cetăţean care trăieşte încă şi care mereu e osîndit a-şi scrie numele întreg cu litere străbune[3], prin tipar, de două ori pe săptămînă (adică nensemnatul meu nume), să vezi numele acesta, pe aceeaşi pagină, în vreo zece rînduri, scris în trei deosebite feluri, e cam prea-prea: *Carageali, Caragiali, Caragiale* . . .

Şi să se mai mire un biet publicist nensemnat ca mine, în secolul XX, că numele prodigiosului Shakespeare, din secolul XVI, ne-a rămas scris în atîtea feluri!

Astea le spun eu cincizeci de ani după ce am *învăţatără* să scriem cu litere latine.

*

---

[1] Nuicluşa cu care învăţătorul Basile Drăgoşescu sancţiona greşelile de ortografie şi punctuaţie ale elevilor săi.

[2] punctuaţie.

[3] litere latine

Scanned with OKEN Scanner

Sărmana limbă românească! Nu mai este, cum ar fi trebuit să fie, o plantă cultivată! a ajuns o buruiană sălbatică!... Multe vînturi au bătut-o! odată o bătea vîntul franţuzesc; acu' o bate vîntul nemţesc. Noroc că mai are rădăcini adînci; aminteri, i s-ar stîrpi soiul! şi ar fi păcat de ea, fiindcă (nu că s-o laud eu!), îngrijită, ce flori frumoase şi ce sănătos rod ar da această voinică buruiană despreţuită, cu care veacuri s-a hrănit şi ţinut sufletul unui întreg neam de oameni!

Care cum se scoală astăzi o calcă-n picioare, şi, drept îngrijire chip şi seamă, şi spre păstrare, o opărăsc cu cerneală de scris şi de tipar; şi ea rabdă, ţinîndu-şi ascunsă puterea de viaţă în rădăcinile-i adînci, cît şi-o mai putea-o ţine şi acolo; căci şi acolo a-nceput s-o prigonească şi s-o ajungă soarta rea prin aşa-numitele „metoade moderne".

Dumnezeu să-l odihnească pe domnul Basile Drăgoşescu!

● În anul 1909, cînd şi-a publicat povestirea *Peste 50 de ani* (în ziarul *Universul*), I. L. Caragiale avea în urma sa o activitate literară de mai bine de trei decenii. Era un scriitor foarte cunoscut, autor a numeroase cărţi şi colaborator la reviste şi ziare importante. Numele lui mai apărea pe afişele teatrelor, în cronici, manuale şcolare. Se înţelege de ce l-a supărat scrierea în trei feluri a acestui nume. Scriitorul semna: *Caragiale.*

A scrie numele unei personalităţi aşa cum o scrie, sau o scria ea însăşi este un act de stimă şi, totodată, o obligaţie impusă de regulile ortografice. Cîteva exemple: Anton *Pann,* Costache *Negruzzi* (pronunţat *Negruţi,* nu *Negruzi*), Cezar *Bolliac,* Alecu *Russo,* Vasile *Alecsandri,* B.P. *Hasdeu* (nu: *Haşdeu* sau *Hajdeu*), Ovid *Densusianu* (nu: *Densuşianu*), Vasile *Pârvan,* Dimitrie *Brândză,* Constantin *Brâncuşi.* Numai în cîteva dintre aceste nume grafia indică şi o anume pronunţie. *Pan* şi *Pann* sînt acelaşi lucru, la fel *Negruzzi* şi *Negruţi, Bolliac* şi *Boliac, Russo* şi *Ruso, Alecsandri* şi *Alexandri,* dar forma a doua rămîne totuşi necorectă, de vreme ce posesorii numelor respective semnau cu forma întîi.

Dacă, în numele de persoane din trecut, îl menţinem pe *â*, de ce s-ar putea întreba cineva — să nu scriem şi Constantin *Brâncoveanu?* Cel ce-ar pune o asemenea întrebare uită că pînă în secolul trecut la noi se folosea alfabetul chirilic.

Ca atare, sunetul despre care vorbim, trebuind oricum să fie transcris, se redă cu semnul *î*.

● În textul lui Caragiale apar cîteva cuvinte într-o formă deosebită de cea din limba literară de astăzi: *amîrăciune (amărăciune), aminteri (altminteri), despreţuită (dispreţuită).* Autorul scrie „am învăţatără" şi „metoade" pentru a ridiculiza pe ignoranţi şi pe cei ce cutezau să-şi asume rolul de reformatori ai limbii.

● Încurcînd deprinderile pe care şi le formase în cele două profesii ale sale, Solomonescu „la biserică îşi dădea în petecul declamaţiei şi la teatru în al isonului". Cuvîntul *petec*, cu terminaţia *-ec*, este înregistrat şi de *Dicţionarul limbii române moderne*, deoarece reprezintă o pronunţie existentă şi astăzi. Cei care pronunţă şi scriu *petic* se abat de la normele limbii literare. Confuzia între terminaţiile *-ec* şi *-ic (-ecă, -ică)* apare destul de des. De pildă, unii rostesc: *puric, purice*, alţii: *purec, purece*. Cum e corect? Forma pe care o dă *Dicţionarul ortografic, ortoepic şi de punctuaţie* este *puric (purice; a purica)*. Numele micii gîngănii săritoare şi pişcătoare a fost, cu cîteva zeci de ani în urmă, obiectul unei polemici amuzante şi instructive. O evoc nu numai pentru pitorescul ei, ci şi pentru a trage o concluzie de ordin general.

Dicţionarul ortografic al Academiei Române, apărut acum vreo trei decenii şi jumătate, formula următoarea normă: „Cuvintele terminate în *-ec, -ecă*, deci se pronunţă de unii cu *-ic, -ică*, vor păstra formele dintîi: *dumnecă, întunerec, mînecă, pîntec(e), petec, piersec(ă), purec(e), împiedec, încalec*". La apariţia broşurii, Barbu Lăzăreanu, minuţios cercetător al literaturii şi limbii de altădată, ales după 23 August 1944 membru al noii Academii, a publicat un articol, din care extrag cea mai mare parte:

„Umbra, cea destul de posomorîtă în viaţă, a marelui învăţat Ioan Nădejde[1], trebuie să se fi înseninat pe ceea lume. Izbînda ortografiei lui e aproape deplină şi în ce priveşte pe *ec* şi *ecă* în locul lui *ic* şi *icică*. Ce-i dreptul, el voia — înte-

[1] Ioan Nădejde (1854—1928) a fost unul dintre conducătorii revistei ieşene *Contemporanul*. A publicat, între altele, *Istoria limbii şi literaturii române* (1887) şi un bun *Dicţionar al limbii latine* (1894).

Scanned with OKEN Scanner

meiat pe vechi texte religioase — ca și cuvîntul *biserică* să se scrie: *beserecă*.

Și cum în sprijinul unei atari ortografii a purtat aprige polemici, Vlahuță i-a răspuns în revista *Viața:*

Ce-atîta zizanie?
Și ce atîta predecă?
Dacă tu poți crede că
Buchea din cazanie
Pentru veci ne ferecă,
Urlă tu-n beserecă!

Dar, vorbind serios, cum e nimerit să scriem: *întuneric* sau *întunerec? duminică* sau *duminecă? petic* sau *petec? puric* sau *purec?*

Și într-un fel, și într-altul!

Aci hotărăște nu gramaticul, ci poetul, care, *el,* îmbogățește limba, o înmlădie, și — pe alocurea — o și creează.

Va scrie *întuneric,* cînd rima i-o cere, cum a și făcut Eminescu în *Scrisoarea I*:

Cum s-o stinge, totul piere ca o umbră-n întuneric,
Căci e vis al neființii universul cel himeric . . .

după cum tot el a scris:

În lanțuri de imagini duiosul vis să-l ferec,
Pîn' nu s-o stinge umbra iar dulce-n întunerec?

Versurile citate aci sînt din *Nu mă-nțelegi*[1].

● În privința libertății poeților de a folosi o formă sau alta, după cum le-o cer nu numai rimele, ci și măsura și ritmul versului, Barbu Lăzăreanu are dreptate. Dar această libertate, de care se bucură poeții, nu poate fi acordată la toată lumea. Dacă s-ar îngădui oricui să-și aleagă, fie și din operele literare, ce formă dorește, stabilirea unor reguli de pronunție și de scriere n-ar mai avea nici un rost, iar unitatea și ordinea s-ar transforma în haos. Licența poetică este o abatere inevitabilă de la norma generală; abaterea nu anulează însă norma. Dumneavoastră și cu mine, nefiind autori de versuri, respectăm

[1] Scris în 1882, poemul *Nu mă-nțelegi* n-a fost publicat de Eminescu; găsit printre ciornele poetului, a fost tipărit postum.

Scanned with OKEN Scanner

norma. Nici chiar poeții nu o încalcă, dacă nu-i obligă motive speciale. Am ținut să subliniez aceasta, deoarece în ultima vreme chiar în unele articole de ziar se pot observa abateri de la regulile de pronunție și scriere. Faptul că reporterul *x* sau chiar prozatorul *y* rostesc și scriu altfel decît o cere îndreptarul Academiei nu constituie pentru nimeni un argument în favoarea eliberării personale de sub rigorile regulilor.

O altă idee din textul citat, de astă dată a lui Ioan Nădejde, este aceea că pronunția și scrierea unui cuvînt trebuie stabilite pe baza vechilor documente. Nădejde dorea să impună forma *beserecă*, fiindcă așa apărea cuvîntul în vechi texte religioase. Punctul său de vedere era greșit; dreptatea a fost de partea lui Vlahuță. La stabilirea unor reguli ortografice, criteriul istoric nu este pe de-a-ntregul exclus. Ceea ce decide însă este pronunția *actuală* a unui cuvînt.

Revenind la substantivul *purice*, Barbu Lăzăreanu scria în continuare: „Sufragiile sînt... mai multe, mult mai multe, în favoarea *puricului*..., decît într-aceea a *purecului* academic!“ În expresiile populare, în operele unor mari scriitori, de la Costache Negruzzi la Caragiale, observă autorul articolului, apar mai frecvent formele *puric* și *a purica*, decît *purec* și *a pureca*. Observația este justă. Acesta și e motivul pentru care, înregistrînd și cele două forme din urmă, *Dicționarul limbii române moderne* le recomandă pe cele dintîi.

Același lucru, și în legătură cu *petic, a petici*, respectiv *petec, a peteci*. Pentru celelalte cuvinte cu aceeași terminație, pronunția și scrierea sînt: *duminică, întuneric, piersică, împiedic*. În schimb, în limba literară de astăzi se rostește (și se scrie): *mînecă, pîntece, încalec*.

Gramatica este...

[TRĂSNEA ŞI GRAMATICA][1]

D-apoi lui Trăsnea, săracul, ce-i păţea sufletul cu gramatica! Odată îmi zise el, plin de mîhnire:

— Ştefănescule (căci aşa mă numeam la Folticeni)[2], astăzi nu mai mergem la şcoală, că nu ştiu tabla şi vreau să învăţ pe mîne la gramatică. Mă rog ţie, hai cu mine la cîmp spre Folticenii-Vechi; vom învăţa împreună, sau cîte unul, eu la gramatică şi tu la ce-i vrea; apoi mi-i asculta, să vedem nu s-a prinde şi de capul meu ceva? Las' că nici la celelalte nu prea pot învăţa, cu slova asta nouă care a ieşit[3], însă afurisita de gramatică îmi scoate peri albi, trăsnit-o-ar fi s-o trăsnească! Parcă ai ce face cu dînsa la biserică? Dar dacă se cere!... Am s-o ieu şi eu din capăt, şi poate cu tine, care ai trecut pe la părintele Duhu, să mă pot desluşi...

Fiindcă la Folticenii-Vechi era ceva mîngîiere pentru mine, mă potrivesc lui Trăsnea şi ne ducem împreună. Şi era un ger uscat prin luna noiemvrie, şi bătea un vîntişor supţire în ziua aceea, de-ţi frigea obrazul! Cum ajungem la cîmp, Trăs-

---

[1] Titlurile puse între paranteze drepte ne aparţin.

[2] În trecut, numele de familie se deriva din prenumele tatălui. Pe tatăl lui Creangă îl chema Ştefan (a Petrei). Viitorul scriitor a început să semneze cu numele de familie al mamei — Creangă — de prin anul 1855.

[3] În timpul anilor de şcoală ai lui Ion Creangă, cărţile de cult erau tipărite cu litere chirilice, desigur mai familiare lui Trăsnea. Prin „slova asta nouă care a ieşit", bietul catihet înţelegea alfabetul latin, introdus în manualele şcolare în 1856, an în care se situează, probabil, păţania istorisită în fragmentul de mai sus. Înlocuirea generală oficială a alfabetului chirilic cu cel latin avea să se facă în 1860.

nea se tologește pe un hat și începe la gramatică, din capăt, întrebarea și răspunsul întîi:
Intrebare: Ce este gramatica română?
Răspuns: Gramatica română este artea ce ne învață a vorbi și a scrie o limbă corect.

Iar în altă ediție:

Gramatica este o învățătură ce ne arată modul de a vorbi și de a scrie bine într-o limbă.

Asta-i asta! Din ceaslov și psaltire, și acele bălmujite rău ca vai de ele, să treci la gramatică. Și încă ce gramatică! Nu ca aceste de acum, pozderie de gramatici, unele „raționate", altele „dezvoltate" și ticsite de „complimente" care, trebuie spus fără compliment, îți explică . . . pînă ce nu se mai înțelege nimică; adică făcute anume pentru copii, de se joacă cu dînsele, de ușoare ce sînt! . . . Însă, ce folos! Peste Trăsnea n-a dat asemenea noroc . . . să umble într-ales . . . El, păcătosul, uitați-vă ce fel de gramatică trebuia să învețe: „. . . artea, corect, într-o limbă; silabă numim un sunet deplin, simplu sau compus cu una din consune, sau și cu mai multe din consune, care însă să se pronunțe cu o scoatere de voace". Iar în altă ediție: „Prin silabă înțelegem rostitura unei părți de cuvînt ș.c.l."

Ei, ei! de acum drege-ți „voacea" și descurcă-te, măi Trăsne, dacă poți.

Iar la a treia pagină, îndată altă năzbîtie:
Intrebare: Cîte părți are gramatica română?
Răspuns: Gramatica română are patru părți, care sunt:

1. Etimologia; 2. Sintaxa; 3. Ortografia; 4. Prosodia.
Intrebare: Ce ne învață fiecare din părțile aceste?
Răspuns: 1. Etimologia ne învață a cunoaște părțile vorbei, adică analisul gramatical.

2. Sintaxa ne învață a lega părțile vorbei după firea limbei noastre, adică sintesul gramatical.

3. Ortografia ne învață a scrie bine, adică după regulile gramaticei.

4. Prosodia ne învață a accentua silabele și a le rosti după firea cuvintelor și scopul ce-l avem în vorbire.

Apoi: mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve-i-le. Și alte iznoave hăzoase ca aceste.

Mai pune la socoteală că și Trăsnea era înaintat în vîrstă, bucher de frunte și tîmp în felul său; că profesorul, care și

Scanned with OKEN Scanner

el se mira cum a ajuns profesor, zicea: „Luaţi de ici pînă ici“, cum mi se pare că se mai face pe une locuri şi astăzi, şi poate că nu veţi aduce bănat nici gramaticului, nici profesorului, nici lui Trăsnea; ci întîmplării, care a făcut pe oameni aşa cum sunt: ori cuţite de oţel, ori de tinichea . . .

S-apoi gîndiţi că Trăsnea citea întrebarea şi răspunsul, fiecare pe rînd, rar şi lămurit, ca să se poată înţelege ceva?

Nu aşa, necredincioşilor, ci iată cum: „Ce este gramatica, română, este . . . ce este, este . . . arata . . . nu *arata*, artea . . . artea, ce . . . ce . . . ce ne învaţă, învaţă . . . învaţă . . . ce ne învaţă; a vorbi . . . bi . . . bi . . . ce ne învaţă . . . ce este, este . . ., ce este, *arata*, uita dracu! nu arata, artea ce ne învaţă . . . ce este, este“. Şi tot aşa dondănind foarte repede, bîlbîit şi fără pic de cugetare, pînă la „a scrie într-o limbă corect“ rar ajungea, sărmanul! Şi după ce turba de cap hăt bine, mă striga să-l ascult, că ştie. Luam eu cartea din mîna lui şi-l întrebam:

— Ce este gramatica, măi Trăsne? Iar el, închizînd ochii, răspundea iute, iute şi mormăit, cum cer calicii la pod:

— Ce este gramatica română, este . . . ce este, este . . . şi celelalte, după obicei, schimonosînd cuvintele şi îndrugîndu-le fără nici o noimă, de-ţi venea să-i plîngi de milă!

— Nu aşa, măi Trăsne!

— Dar cum?

— Nu mai zice română, şi spune numai răspunsul; ce ai cu întrebarea? Şi se şi opintea el, într-o privire, să răspundă bine, dar degeaba; se încurca şi mai rău, începea a ofta şi-i venea să-şi spargă capul.

— Mai lasă-mă oleacă — zicea el năcăjit — şi cînd te-oi striga să vii iar să mă asculţi; şi de n-oi şti nici atunci, apoi dracu să mă ieie! Dă, gramatica să zicem că n-o înţeleg şi s-o lăsăm la o parte; artea, asemine; corect, tiji. D-apoi „română, este . . . ce . . . ne învaţă a vorbi şi a scrie bine într-o limbă“ parcă-s cuvinte româneşti; ce naiba! Numai şi aici trebuie să fie ceva! . . . „a vorbi şi a scrie bine într-o limbă“, îndrăcit lucru! Cum „să scrii într-o limbă? . . .“ Poate cu limba, mai ştii păcatul! Pesemne că noi, cum s-ar prinde, las' că de scris, talpa gîştei, dar apoi şi de vorbit, păcatele noastre, se vede că vorbim pogan şi rău de tot; nu românește, ci ţărăneşte . . . Doamne, Doamne! Învăţat mai trebuie să fie şi acel care face

PITULAC M
BIBLIOTECA PIERS

Scanned with OKEN Scanner

gramatici! Însă şi-n gramatică stau eu şi văd că masa tot masă, casa tot casă, şi boul tot bou se zice, cum le ştiu eu de la mama. Poate celelalte bîzdîgănii: rostitură, artea, corect, pronunţe, analisul, sintesul, prosodia, ortografia, sintaxa, etimologia, concrete, abstracte, conjunctive: mi-ţi-i, ni-vi-li, mete-îl-o, ne-ve-i-le, şi altele de sama acestora, să fie mai româneşti, şi noi, prostimea, habar n-avem de dînsele! Noroc mare că nu ne pune să le şi cîntăm, c-ar fi şi mai rău de capul nostru cel hodorogit! Decît ţăran, mai bine să mori! Hai, du-te Ştefănescule, că m-apuc de învăţat...

Şi lăsîndu-l m-am dus şi eu în ciudă la fata popii. Am găsit-o singură-singurică şi m-am jucat cu dînsa în ticnă pînă-ndeseară; căci mamă n-avea, şi tată-său, ca popa, umbla după căpătat... Apoi m-am întors la cîmp, cu zgărdiţa de la gîtul copilei, c-o năframă cusută frumos cu flori de mătasă şi cu sînul plin de mere domneşti. Şi cînd colo, zărghitul de Trăsnea dormea pe hat, cu gramatica sub nas şi habar n-avea de frig. „Sărace, sărace! Nu eşti nici de zama ouălor; decît aşa, mai bine te făcea mă-ta un mînz şi te mîncau lupii", zic eu în mine.

— He! Trăsnea, mă! scoală! Ştii tabla? Sare el de jos, îl ascult — clei. Haidem acasă, măi Trăsne, că m-a răzbit foamea şi frigul, şi mor de urît aicea pe cîmp!

— Da, că şi eu. Ducă-se dracului gramatica! Mi s-a înăcrit sufletul de dînsa! Şi osebit de asta, nici nu mi-i bine.

— Un fel de lene, amestecată cu slăbiciune, măi Trăsne, nu-i aşa?

— Ba chiar ai nimerit: un fel de leşin la inimă, amestecat cu întinsori, sau cam aşa ceva.

— Poate fiorile gramaticii, zic eu.

— Mai ştii păcatul? Poate că ş-aceea să fie, zise Trăsnea; căci dracul s-o ieie! cum pui mîna pe dînsa, îndată-ţi vine somn...

ION CREANGĂ

Din *Amintiri din copilărie* (1892)

● Manualul de gramatică folosit de elevii şcolii de catiheţi din Fălticeni aparţinea lui N. G. Măcărescu. „Era — scrie G. Călinescu — o gramatică abstractă, fără însuşiri pedagogice,

Scanned with OKEN Scanner

care se mai încurca și cu terminologia, pe atunci nesigură. Singularul se numea *singurit* și pluralul *înmulțit*, și *pronumenii conjunctive* înșirați în afara exemplelor dădeau niște silabisiri profane: me, te, lu, e, ne, ve, i, le" (*Ion Creangă. Viața și opera*, 1964).

Pe la mijlocul secolului trecut, știința gramaticii românești, încă necristalizată, avea totuși o tradiție de aproape un secol. Cea dintîi lucrare de specialitate a fost încercată în 1757 de către Dimitrie Eustatievici, care însă n-a tipărit-o. În 1780, a apărut la Viena *Elementa linguae dacoromanae sive valachicae (Elementele limbii dacoromâne sau valahice)* de Samuil Micu și Gheorghe Șincai. Au urmat alte gramatici, datorite tot unor reprezentanți ai Școlii ardelene. În Țara Românească, cea dintîi gramatică tipărită (1787) este opera poetului Ienăchiță Văcărescu. Un moment important în progresul studierii limbii române îl reprezintă *Gramatica românească*, publicată de Ion Heliade Rădulescu în 1828. Pentru uzul școlilor au fost redactate mai tîrziu diverse gramatici, cum e aceea a lui Măcărescu, în Moldova, sau aceea, nesemnată, scoasă în numeroase ediții de tipografia Colegiului național de la Sfîntul Sava.

Prin 1880—1881, cînd Creangă și-a scris și publicat (în *Convorbiri literare*) *Amintirile*, gramatica românească făcuse unii pași înainte; Academia Română publicase gramatica descriptivă în două volume (1869, 1877), datorită lui Timotei Cipariu. Unele manuale școlare, compuse arbitrar după diverse sisteme personale, continuau să rămînă pentru elevi niște adevărate instrumente de tortură. De aceea le și ironizează Ion Creangă, care, ca institutor, le cunoștea bine. Cu atît mai mare era meritul învățătorilor care reușeau să cîștige interesul copiilor pentru gramatică. I. L. Caragiale avea să păstreze o amintire plină de recunoștință institutorului său de la Ploiești, Basile Drăgoșescu: „Să-i dea Dumnezeu odihnă bună bravului nostru dascăl, neuitatului meu domnul Basile Drăgoșescu! În trei ani m-a-nvățat, cu litere străbune, românească toată cîtă o știu pînă-n ziua de azi, că mai mult, după el, nici n-am mai avut unde-nvăța; și tare bine-mi prinde! [...] Ah! sfinte analize, gramaticală și logică! [...] Să fi poftit să scrii, la *dictando*, indiferent *numai* sau *nu mai*, sau măcar să fi confundat pe *și* conjuncția cu *și* adverbul!... ori să nu fi pus

virgulele și celelalte semne la locul cuvenit!...“ (*Peste 50 de ani*, 1909). Mihail Sadoveanu își amintește și el: „Îndată după asta, domnu Busuioc a izbîndit să mă intereseze într-un domeniu aparent arid: gramatica. Am avut și pentru această disciplină interes mare; am ajuns în anul din urmă al școlii să clarific cele mai încîlcite și mai ciudate fraze, desfăcîndu-le în elemente simple, ceea ce mi-a lămurit încă de atunci punctuația.“ (*Anii de ucenicie*, 1944).

Cum notează Mihail Sadoveanu, domeniul gramaticii este doar în aparență arid. În stadiul actual al gramaticii românești, faptul acesta nici nu mai trebuie argumentat. Lucrurile s-au clarificat și s-au sistematizat. Regulile și excepțiile corespunzătoare sînt ilustrate cu exemple extrase de obicei din opere literare. Gramatica a trecut din domeniul rece al abstracțiunilor în acela al științei vii, legate de practica vorbirii și a scrierii. A fost înlăturat bunul plac de altădată, cînd fiecare autor de gramatică se credea îndreptățit să inoveze și să propună nu numai o metodă care-i aparținea, ci și o terminologie proprie. Astăzi, cercetările se desfășoară organizat în cadrul institutelor de lingvistică ale Academiei Republicii Socialiste România. *Gramatica limbii române* (2 volume), operă colectivă editată de Academie, are un caracter normativ[1].

Dar să ne întoarcem la textul lui Creangă. Definiția gramaticii, pe care trebuia s-o învețe Trăsnea, este foarte simplă și aproape acceptabilă. Desigur, gramatica nu este o artă („artea“), ci o știință, anume acea știință care stabilește regulile vorbirii și scrierii corecte. Mai exact: „*gramatica* este un ansamblu de reguli privitoare la modificarea cuvintelor și la îmbinarea lor în propoziții și fraze“ (*Gramatica limbii române*).

În vremea școlarității lui Ion Creangă, se considera că gramatica are patru părți: 1. *etimologia;* 2. *sintaxa;* 3. *ortografia;* 4. *prozodia.* Să precizăm că prin „etimologie“[2] se înțelegea morfologia. Morfologia și sintaxa sînt într-adevăr părți ale gramaticii; ortografia, nu. Regulile scrierii corecte se stabilesc și în funcție de gramatică, dar depind și de alți factori, în primul rînd de pronunție. În ceea ce privește *prozodia*, tre-

---

[1] În paginile următoare, titlul acestei lucrări nu va mai fi însoțit de precizarea editurii sau a forului sub egida cărora a apărut.

[2] În prezent, termenul „etimologie“ se întrebuințează pentru a denumi acea parte a lingvisticii care studiază originea cuvintelor.

Scanned with OKEN Scanner

buie spus că termenul, ca atare, nu intră în domeniul gramaticii, ci al poeticii şi se defineşte ca studiul versificaţiei şi al normelor acesteia. Totuşi, accentul, intonaţia şi ritmul interesează şi gramatica, dar numai în măsura în care cu ajutorul lor se exprimă raporturi sintactice. În concluzie, vom sublinia deci că gramatica are nu patru, ci două părţi: 1. morfologia; 2. sintaxa. Morfologia „cuprinde regulile privitoare la forma cuvintelor şi la modificările formale ale cuvintelor studiate pe părţi de vorbire." Sintaxa „cuprinde regulile privitoare la îmbinarea cuvintelor în propoziţii şi fraze" *(Gramatica limbii române)*. În încheierea capitolelor de sintaxă, *Gramatica limbii române* studiază accentul, intonaţia, pauza şi ritmul, precum şi punctuaţia. Cum spuneam, cu ajutorul celor dintîi „se exprimă raporturi sintactice, se schimbă sensul unor propoziţii sau se redau anumite stări afective". La rîndul său, „punctuaţia este un auxiliar grafic al sintaxei".

Gramatica, pe care o tocea fără folos sărmanul Trăsnea, cuprindea şi un capitol de fonetică („silabă numim un sunet deplin . . ."). Lingviştii noştri de astăzi au înlăturat fonetica din paginile gramaticii. Referitor la aceasta, acad. prof. Al. Graur scrie în cuvîntul înainte la *Gramatica limbii române*: „S-a socotit însă că fonetica nu aparţine gramaticii (de fapt sunetele sînt utilizate nu numai de gramatică, ci şi de vocabular), aceasta compunîndu-se, strict vorbind, numai din morfologie şi sintaxă." Evident, *Gramatica limbii române* preia totuşi din fonetică „datele necesare pentru a se putea înţelege explicaţiile privitoare la modificările morfologice."

În completarea precizărilor referitoare la terminologia de specialitate, cititorul a observat, desigur, că manualul de pe la 1855 utiliza şi alţi termeni care au ieşit între timp din uz: „analisul" şi „sintesul" gramatical („analiza" şi sinteza"). Astăzi, *analiza* gramaticală nu se mai referă numai la morfologie, ci la amîndouă părţile gramaticii şi constă în descompunerea unei unităţi lingvistice în elementele componente, cu scopul determinării valorii morfologice şi sintactice a acestora.

În locul termenului „consună" (mai tîrziu: „consonantă") s-a fixat acela de „consoană".

● Scrise cu peste opt decenii în urmă, *Amintirile din copilărie* sînt opera unui genial povestitor moldovean. Epoca şi regiunea natală a scriitorului şi-au pus pecetea şi pe limba operei. În fragmentul de mai sus întîlnim fonetisme regionale şi forme

Scanned with OKEN Scanner

gramaticale regionale: „ticnă", „răpede", „nimică", „voace", „desară", „matasă", „supţire", „s-o ieie", „nu ca aceste de acum" etc. Nimeni nu întîmpină nici o dificultate în înţelegerea unor asemenea forme. Dar unele cuvinte din vocabularul regional au nevoie de explicaţii: *bălmujite* = încurcate; *iznoavă* = poznă, ghiduşie; *pogan* = urît, murdar. „Noiemvrie" este o pronunţie veche; astăzi, numele lunilor se rostesc şi se scriu cu *b: februarie, noiembrie* etc. *Tiji (tij)* e un arhaism, cu sensul de „asemenea, aşijderea".

În ciuda numeroaselor moldovenisme presărate în textul lui Creangă, opera marelui scriitor ne dezvăluie la lectură toate frumuseţile ei. Totuşi, consultarea glosarelor ce se anexează la ediţiile acestei opere este cît se poate de folositoare.

Scanned with OKEN Scanner

Cîte ceva despre substantiv, articol, adjectiv şi celelalte

UN PEDAGOG DE ŞCOALĂ NOUĂ

(Fragmente)

D. Mariu Chicoş Rostogan, distinsul nostru pedagog absolut, şi-a început cariera printr-o memorabilă conferenţă didactică.

Vom da aci mai la vale conferenţa în rezumat, apoi cîteva note, luate după natură, despre activitatea în *praxă* a eminentului pedagog.

Trebuie prealabil să spunem că d-sa, totdeauna înainte de *e* şi *i*, pronunţă pe:

n ca *gn* franţuzesc,
t ca *k*,
d ca *gh*
g ca *j*
c ca *ş*.

Aceasta pentru uşurarea citirii citatelor din vorbirea d-sale, pe cari voim să le transcriem pe cît se poate cu pronunţarea lor originală. Cititorul va suplini părţile din cale afară originale, pe cari ne-a fost prea greu să le transcriem exact, ca de ex. *gn* şi *ğ*.

1. CONFERINŢĂ

„Onorat aughitoriu,

Vom căuta să ne roskim astăzi ghespre metoda ghe a prăda grămakica în jenăre şi apoi numai doară ghespre metoda intui-

kivă[1] şi ghespre răspunsurile neapărake, neţăsitake ghe lojica lucrului, amăsurat inkelijinţii şcolerului!"

Aşa începe d. conferenţiar. Cui nu a asistat la conferenţa aceasta trebuie să-i spunem că pedagogul pune întrebările şi presupune şi răspunsurile. Aşa că urmarea, deşi s-ar părea o conversaţie între pedagog şi şcolar, este însuşi corpul conferenţii. Iată rezumatul acestei superioare opere didactice.

Urmează conferenţiarul:

Pedagogul: No! ce-i grămakica?

Şcolerul: Grămakica iaşte . . .

Pedagogul: No că-z ce iaşte? că-z doar nu iaşte vun lucru mare.

Şcolerul numai că se răculeje şi răspunghe: grămakica iaşte o ştiinţă ghespre cum lucră limba şi lejile mai apoi la cari se supune aceea lucrare, ghin toake punturile ghe veghere.

Pedagogul: Bravo, mă! prostovane! (îi zic aşe doară nu spre admoniţiune, ci spre înghemn şi încurăjare). No, acuma, spune-ne tu numai cum se împart substankivele? Şcolerul, la întrebarea aceasta a mea doară, musai să răspunză, neţăsare, amăsurat priceperii şi răţiunii sale:

Şcolerul: În substankive care se văd şi substankive cari nu se văd — reşpeckive concreke şi abstrake!

Pedagogul: Apoi merem mai gheparte pe ogorul pedagojic şi punem cheskiunea doar:

Aţi auzit voi, copii, ghespre jăn? Ce iaşte jănul?

Şcolerul răspunghe: Jănul e cumu-i lucru: masculin, femenin, şi ekerojen au neutru, reşpeckive ghe bărbat, ghe femeie şi ghe ce nu-i nici bărbat, nici femeie.

Pedagogul: Exemple doară . . .

Şcolerul apoi musai se exprime astfel:

Calul îi substankiv masculin; iel se schimbă în iapă, ş-apoi ghevine femenin.

Pedagogul: No! dar neutru?

---

[1] Metoda intuitivă, care s-a constituit prin contribuţia unor mari pedagogi (Komensky, Rousseau, Pestalozzi), aşază la baza formării noţiunilor reprezentarea însuşirilor concrete ale obiectelor şi fenomenelor din natură. Introdusă în şcoala românească în ultimele decenii ale secolului trecut, această metodă a fost rău înţeleasă şi aplicată. Este evident că I. L. Caragiale statirizează falsa metodă intuitivă.

Scanned with OKEN Scanner

Şcolerul (inoţent cumu-i, el nu poake da exemplul aghecvat; eu, pedagogul, atuncia-s gata să-i dau ilustrăţiunea koeriei) . . .

Pedagogul: Neutru! Neutru mai apoi, dacă-i calul masculin şi iapa femenină, neutru-i catîrul, carele nu-i nici cal, nici iapă, nici măgar, nici cal: e catîr, aghică corşitură, ghe îmbele jenuri, şi mai gheparte pentru aceea se conzultă zoologhia, care-i o altă ştiinţă naturale, şi doară *naturalia non sunt turpia!*[1] . . .

După aceea doară, şcolerul musai să fie, în raţiunea sa puerilă, eghificat pe gheplin ghe jănurile tutor substankivelor.

Vine numai dup-aceea cheskiunea makemakică . . . Spune-ne tu doară, Bîrsăscule! (zic eu şcolerului) ce înţăleji tu prin curbă, o linie curbă?

Şcolerul: Care nu-i ghireaptă . . .

Pedagogul (zîmbind cu bunătate): No! care nu-i ghireaptă, bine! da' cumu-i, dacă nu-i ghireaptă?

Şcolerul mai apoi vine la aceea înduplecare a răţiunii că musai va să răspundă minken:

E o linie oablă, oablă, care mere şi mere şi mere şi iarăşi se-ntoarnă ghe unde a purces.

Pedagogul (jucîndu-şi serios rolul): Bine! răspuns limpeghe! chiar![2] reşpeckive esact . . . No acuma, spune-ne cine au invăntat numerele?

Şcolerul acuma, după memorare numai, căci memoria e, cum zice Tubinghen, pur animală, răspunghe ca animalul: numerele pare, reşpeckive cele cu soţiu, le-au învăntat Pitagora, iar mai apoi cele impare, reşpeckive cele fără soţiu, le-au invăntat Erastoskenes[3]!

Bravo!

Cum veghe onoratul aughitoriu, toake răspunsurile şcolerului după metoda intuikivă moghearnă sunt neţesitake prin lojika lui, proprie vorbind născîndă, dar completaminke formată printr-o educăţiune aghecvată cercustanţelor, probăluike ca gherivînd ghin natura noastră, carea lucră pe cum e mînată mai gheparke.

---

[1] cele fireşti nu sînt ruşinoase! . . . *(adagiu latin).*

[2] clar

[3] Eratostene (c. 275—195 î.e.n.), matematician, astronom şi filozof grec, a „inventat" nu numerele fără soţ, ci un procedeu de aflare a numerelor prime.

Scanned with OKEN Scanner

Într-o viitoare conferenţă, vom cuvînta apoi ghespre această natură iarăşi în aplicăţiunile sale în raport cu pedagojia, cu beserica şi cu işcoala!

(Aplauze. A doua zi, pedagogul nostru este numit în slujbă profesor „ghe pedagojie în jenăre şi ghe limba makernă în speţial". *Să-l vedem la lucru.).*

I. L. CARAGIALE
Din *Schiţe nouă* (1896)

● Am reţinut din ciclul de schiţe dedicate de I. L. Caragiale „pedagogului absolut" Mariu Chicoş Rostogan pe acea în care este vorba şi despre gramatică. Nu vom insista asupra definiţiei pe care Rostogan o dă gramaticii, definiţie comică în formularea ei. Trăsnea ar fi avut noi motive de uimire aflînd că „limba lucră" . . .

Aici ne interesează cîteva probleme în legătură cu substantivul. Cum se ştie, substantivul este una din părţile de vorbire, celelalte nouă părţi de vorbire fiind: articolul, adjectivul, pronumele, numeralul, verbul, adverbul, prepoziţia, conjuncţia şi interjecţia. Acestea sînt lucruri cunoscute, ca şi clasificarea substantivelor în: *comune* şi *proprii.* Mariu Chicoş Rostogan dă şi o altă clasificare: substantive *concrete* şi substantive *abstracte.* Gramatica română actuală a renunţat la această clasificare, şi pe bună dreptate, deoarece nu are nici o însemnătate pentru morfologie sau sintaxă. Însă, pentru că definiţia dată de eroul schiţei lui Caragiale este de-a dreptul ilară, nu putem trece totuşi peste ea. După Rostogan, substantive concrete sînt cele „cari se văd", iar abstracte „cele cari nu se văd". Aşadar, pedagogul confundă substantivele cu fiinţele, lucrurile, fenomenele etc. pe care le denumesc. Scris, orice substantiv se vede! Epitetul *concret* aşezat convenţional lîngă substantiv se referă de fapt la fiinţa sau obiectul denumit. Substantivele concrete denumesc fiinţe, lucruri care pot fi cunoscute cu ajutorul simţurilor; substantivele abstracte denumesc acţiuni, stări, relaţii, însuşiri, adică noţiuni abstracte.

● Mîndru de metoda sa intuitivă, Mariu Chicoş Rostogan o aplică mecanic şi nu observă că, preocupat de forma demonstraţiei, comite greşeli mari de conţinut. După părerea lui, genul substantivului e determinat de sexul fiinţei denumite: „Jănul

Scanned with OKEN Scanner

e cumu-i lucru: masculin, femenin şi ekerojen au neutru, reşpeckive ghe bărbat, ghe femeie şi ghe ce nu-i nici bărbat, nici femeie." Înainte de a trece mai departe, să remarcăm că forma „femenin" e necorectă (forma corectă: „feminin") şi că gramatica actuală a exclus termenul de „eterogen", înlocuindu-l cu cel de „neutru". De asemenea, să notăm că genul substantivului nu e determinat întotdeauna de sexul fiinţei denumite. Exemplul dat de pedagog este de-a dreptul stupid. Ce importanţă poate avea din punct de vedere gramatical că urecheatul catîr nu e nici cal, nici măgar? Acest produs hibrid poate fi mascul (catîr) sau femelă (catîrcă). Evident, pentru a determina genul unui substantiv nu trebuie „conzultată zoologhia"! Printre balene, sînt şi masculi, şi femele. Totuşi numele animalului este feminin: *balenă*. Papagalii sînt şi ei masculi şi femele. Dar numele păsării respective e de genul masculin: *papagal*.

E adevărat, în principiu substantivele masculine denumesc fiinţe bărbăteşti, cele feminine, fiinţe femeieşti, iar cele neutre, obiecte. Dacă, însă, un străin ar crede că aceasta este o regulă generală, el ar rosti (ceea ce se şi întîmplă de multe ori): *un sentinelă — doi sentineli, un casă — două case* etc. Să nu se creadă că numai în limba română substantivele nu se încadrează riguros în regula genurilor. În fixarea genului gramatical intervin o serie întreagă de factori: tradiţii vechi, originea cuvîntului, analogii etc. Aşa se explică şi de ce un substantiv poate fi într-o limbă de un gen, în altă limbă, de alt gen. În legătură cu faptul acesta, îmi amintesc o remarcă hazlie a lui Caragiale. Se ştie că marele scriitor s-a stabilit în ultima parte a vieţii lui la Berlin. „Nemţii ăştia sînt suciţi, spunea el odată. În limba lor, luna, regina nopţii, palida fecioară e de genul masculin: *der Mond*, iar soarele, simbol al bărbăţiei, de genul feminin: *die Sonne*!"

După înţeles, substantive masculine sînt: nume ale fiinţelor de sex bărbătesc *(bărbat, tîmplar, Ion, leu)*, majoritatea numelor de munţi *(Ceahlăul, Gutinul, Oaşul)*, nume de plante *(molid, piersic, trandafir, ardei, mac)*, unele nume de lucruri *(ban, ciorap, ciucure, stîlp)*. Substantivele feminine sînt: nume ale fiinţelor de sex feminin *(femeie, cîntăreaţă, Ana, găină)*, nume de fructe şi flori *(caisă, piersică, lalea, muşcată)*, nume de lucruri *(carte, hîrtie, odaie, sobă)*, nume geografice *(Austria, Europa, Dunărea, Sardinia)*, cele mai multe nume care exprimă o stare

Scanned with OKEN Scanner

sufletească, un sentiment *(bucurie, ciudă, tristeţe, ură)*, nume de acţiuni *(alergare, fugă, săritură, vînătoare)*. Substantive neutre sînt: cele mai multe nume de lucruri *(arc, fierăstrău, geamantan, toc, zid)*, numele simţurilor *(auz, miros, simţ, văz)*, unele nume de acţiuni *(cititul, culesul, vopsitul)*, nume de materie *(lemn, ciment, moloz, carton)*. Mai la fiecare dintre aceste grupe, cititorul poate găsi destule excepţii. Îi şi propun s-o facă.

Cei care au ca limbă maternă româna greşesc, desigur, rar în recunoaşterea genului unui substantiv. Ei nu-l vor crede pe cuvînt pe „pedagogul absolut" Mariu Chicoş Rostogan şi nu vor zice: *un catîr — două catîruri!* Li se poate totuşi întîmpla să comită unele greşeli în legătură cu genul substantivelor.

Se ştie că în limba română există cuvinte diferite pentru a denumi fiinţe de acelaşi fel, dar de sex opus: *bărbat — femeie, tată — mamă, băiat — fată, cocoş — găină*. Alte cuvinte îşi derivă forma de feminin de la masculin sau invers, cu ajutorul unor sufixe (un sunet sau mai multe care se adaugă la rădăcina unui cuvînt). De exemplu: *elev — elevă, zidar — zidăriţă, ţăran — ţărancă, bulgar — bulgăroaică, vînzător — vînzătoare, croitor — croitoreasă; vrabie — vrăbioi, curcă — curcan*. Astfel de substantive se numesc *mobile*, pentru că îngăduie moţiunea, adică mişcarea, schimbarea genului prin adăugarea unui sufix. Limba română oferă mari posibilităţi în această privinţă. Pornind de aici, unii merg însă prea departe şi cad în greşeală, derivînd forme feminine şi din cuvinte ca: *medic (medică), mecanic (mecanică)*. Probabil pentru că multă vreme profesiile respective au fost un apanaj al bărbaţilor, limba noastră nu tolerează astfel de forme feminine. Din cuvîntul *doctor*, mult mai frecvent folosit, s-a putut deriva forma *doctoriţă* (sau *doctoră*). Închipuiţi-vă că, la întrebarea cuiva, un bărbat ar răspunde: „Soţia mea e mecanică". *Mecanică* are înţeles de adjectiv: „păpuşă mecanică, jucărie mecanică"). Nu din orice substantiv se poate deriva o formă feminină sau, respectiv, masculină. Moşitul fiind în trecut o ocupaţie exclusiv feminină, cuvîntului *moaşă* nu i se poate forma masculinul *(moşoi!)*. Se spune: *mamoş*. Copiii glumesc: „A fost odată un moş şi o moaşă; moşul avea un cocoş şi moaşa o cocoaşă . . ." Mai trebuie ştiut că moţiunea nu se poate face cu orice sufix. Pentru *inginer*, forma corectă de feminin e: *ingineră*, nu *ingi-*

Scanned with OKEN Scanner

nească. Inginească, căpitănească, colonească sînt forme familiare care numesc pe soția inginerului, căpitanului, colonelului. În moțiune, sufixul neadecvat poate schimba sensul cuvîntului. *Cărturarul* e un om de carte, un om cult, un savant, *cărturăreasa,* o ghicitoare în cărți.

Vă mai amintiți că există și cuvinte, nume de animale, care au numai forme de masculin sau de feminin pentru amîndouă sexele. Acestea sînt substantive *epicene.* Masculine: *cocor, fluture, hipopotam, mamut, pește, rinocer, sitar, sticlete.* Feminine: *caracudă, gorilă, lăcustă, lebădă, lișiță, privighetoare, rîmă, șopîrlă.* Cînd doresc să denumească femela sau masculul vreuneia dintre aceste animale, unii pocesc cuvîntul, spunînd: *fluturoaică, peștoaică, rinoceroaică,* sau: *cămiloi, lăcustoi, lebădoi.* Ultimele trei cuvinte au, de altfel, și alt înțeles: o cămilă, o lăcustă, o lebădă foarte mare, sufixul-*oi* avînd valoare augmentativă. Vom spune deci: „o femelă de cocor, de mamut, de rinocer etc." și „un mascul de cămilă, de gorilă etc."

● Se pare că atunci cînd a creat figura „pedagogului absolut" Mariu Chicoș Rostogan, Caragiale a pornit de la un model real, un anume învățător V. Gr. Borgovan. Chiar dacă a fost așa, nu avem a face cu o „copie după natură", ci cu o operă literară care satirizează o categorie mult mai largă de oameni ai școlii. Faptul că scriitorul a făcut din personajul său un transilvănean nu exprimă nicidecum vreo lipsă de stimă față de românii de dincolo de munți. Caragiale a fost îndeaproape preocupat de soarta românilor din Transilvania aflată pe vremea lui sub ocupație străină, a făcut parte din Liga pentru unitatea culturală a românilor, a colaborat la gazetele românești din Transilvania și a dorit, la un moment dat, să se stabilească acolo. Nu pe românii transilvăneni a vrut să-i satirizeze în persoana lui Rostogan, ci mania latinizantă a unora, modul prusac în care înțelegeau disciplina, însușit pe la vreo școală „jermînă", limbajul necontrolat și realmente ridicol. Vorbirea pedagogului e comică nu numai prin pronunție, ci și prin folosirea unor forme ca: *admoniție (admonestare), ilustrație (ilustrarea), educație (educația),* caracteristice pentru artificialul limbaj latinist.

Reținem și o formă, pe care astăzi n-o mai întrebuințăm, din chiar comentariul lui Caragiale: *conferență.* La scriitorii mai vechi întîlnim numeroase astfel de forme, pentru neolo-

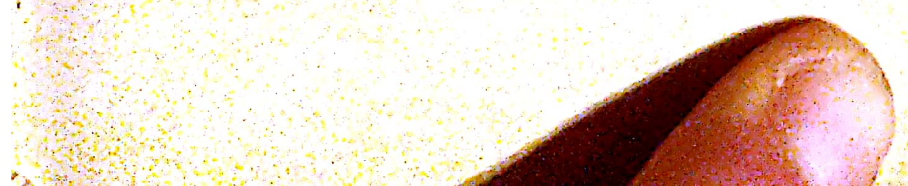

Scanned with OKEN Scanner

gisme care s-au fixat mai tîrziu în limbă cu altă pronunţie. Astăzi rostim: *conferinţă*. *Conferenţă* redă mai fidel pronunţia cuvîntului originar: francezul *conférence*, sau latinul *conferentia*. Cîteodată, pronunţia din limba de origine ne ajută să rostim corect cuvîntul şi în româneşte. A fost mai înainte vorba despre adjectivul *bleu*, pe care-l pronunţăm nu cum îl scriem, ci cum îl rostesc francezii, de la care l-am împrumutat. De asemenea, pronunţăm *ecran*, *eroism*, *agreea*, *menuet*, *prismă*, fără să „românizăm" cuvintele, cum fac unii spunînd: *iecran*, *ieroism*, *agreia*, *menuiet*, *prizmă*. În general, neologismele mai recente se menţin într-o formă mai apropiată de cea de bază. Forma cuvintelor evoluează. Mai ales neologismele întrebuinţate des se pot îndepărta de pronunţia din limba care ni le-a dat. Nu e nevoie să ne reîntoarcem la rostirea iniţială şi să spunem: *büro* (fr. *bureau*), *püneză* (fr. *punaise*), *futbol* (engl. *fotball*) etc. Rostim: *birou piuneză*, *fotbal*, cum rostim şi *conferinţă*, *abundenţă* (nu: *abundanţă*) etc.

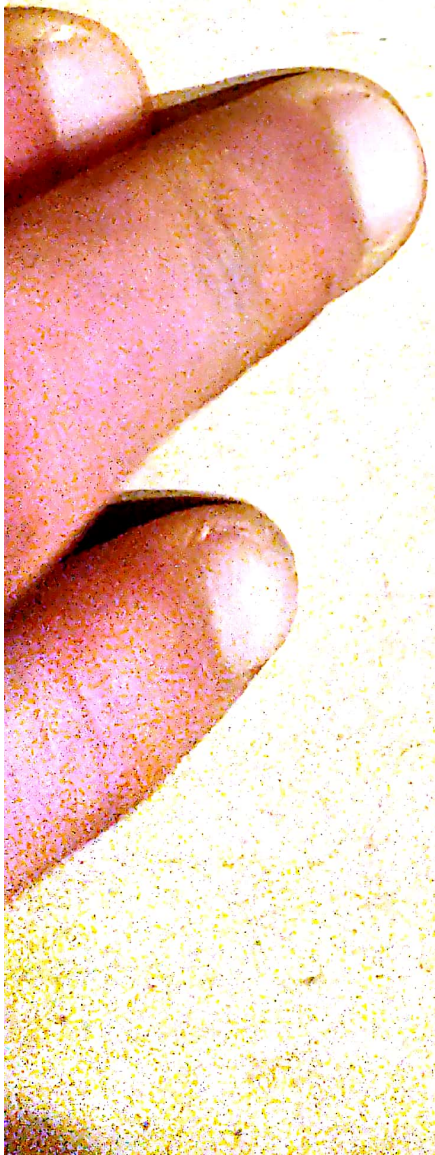

Scanned with OKEN Scanner

PITULAC M
BIBLIOTECA PIERS

— Şezi, şezi jos... Ce veselă sunt că te văz! Dar bine, te-ai dat afund, dă nu te mai poate vedea omu! Cafea nu-ţi dau... nici dulceaţă... N-am... M-a lăsat servitoarea şi a plecat... E ceva îngrozitor!... E ceva nemaipomenit...

Şi, zicînd vorbele acestea, trecu în o cameră de alături ca să ia cutia cu tutun. Întorcîndu-se, începu din nou:

— Nu fumezi... Bine faci... Eu una nu pot un minut fără ţigare... Singură cuc, toată ziulica... mor de urît... Mă cert cu slugile... învăţ rolul, mănînc, şi pînă seara la ora repetiţiei nu mai am nimic de făcut. Ziua mi se pare lungă. Mai am noroc cu o vecină care vine din cînd în cînd p-aici. Femeie simplă, ce să vorbeşti cu ea? Îmi spune despre bărbatăsău cîte şi mai cîte. Pe urmă, ciorapi, cămăşi, spălătoreasă, tăietor de lemne... încep să casc şi moţăi. Îi vorbesc uneori despre teatru, despre intrigele de culise, de rolurile ce am jucat în viaţa mea, şi ea începe să caşte şi moţăie. Altminteri e o femeie bună.

E lucru rar să-ntîlneşti în ziua de azi o femeie cumsecade! Duminică joc un rol nou. Să vii negreşit la teatru. Să mă vezi!

Începu să cînte:

E noapte, stelele pe cer
Clipesc din ochi la omenire,
Înamoratul cavaler
Cu draga lui are-ntîlnire...

— La opt! — i-a zis cu glasul ei —
Să mi te afli negreșit
Colo în fund pe lîngă tei . . .
Și el alcargă fericit . . .

Bată-l Dumnezeu de cavaler! Pe Dubois el îl face Nicu . . . O să-l ciupesc să leșine. Ce om caraghioz!

Începu să rîză.

În rîsul ei, zgomotos, nervos, cu lacrimi, rîs de femeie grasă, i se mișca sînul și pîntecile ca și cum ar fi fost pusă pe arcuri.

— Dă nu mi-ar fi d-a bună!

Azi m-a mîncat nasu și am sughițat. Știu ce m-așteaptă! Iar vro supărare, iar vro clefetire. Rea e lumea asta, domnule! Nu găsești nicăieri sinceritate! Totu e prefăcătorie! Uite, unu p-altu vrem să ne mîncăm de vii! Ah! și mai ales cînd n-ai pe nimeni pe lume! Mamă! mamă! cum stai tu singurică la cimitir, în pămînt rece . . . Uite, domnule, ce-ți rămîne în lumea asta! Un portret. Toată ziua, cînd sunt singură, mă uit la portretu mami, care e colo-n colțu salonului. Ce bine e scoasă! Ce mult seamănă! Mamă, mamă, ce te uiți așa la mine? Pari supărată. Mititica, ce ochișori blînzi, ce guriță mică, făcută numai pentru mîngîieri; ce obraji frumoși! Așa se pieptăna totdauna, cum o vezi, cu părul pe tîmple. Nu pot să uit cea din urmă privire a ei. A deschis ochii mari și s-a uitat la mine. Așa a murit. Ce o fi vrut ea să-mi spuie?

Începu să plîngă. După un moment de tăcere, continuă:

— . . . . . Omu e mai tare și decît fieru . . . Dar ce ai făcut de nu te-ai mai zărit de loc? N-ai văzut rochia care mi-am făcut-o pentru rolul din *Mincinoasele*. E de brocart... M-a costat două sute de franci. Pe luna asta am rămas lipită de săracă. Dar o să fiu bine, duminică.

Ajunge, iacă-i împreună,
Se-ntreabă dacă se iubesc,
Iar razele ce cad din lună
Pe a lor fețe se topesc . . .

— De ce ești palidă? o-ntreabă;
— De ce ești palid? zise ea . . .

Scanned with OKEN Scanner

Muzica acestor versuri e urîtă, e nesuferită, e îngrozitoare. Îmi vine atîta greaţă cînd o cînt, încît vărs strofele... Titi să mărită, ia un ăsta... un funcţionar. Ce-a văzut la ea, nu ştiu! Parcă e o ciumă. Figură lunguiaţă şi slabă, ochi negri şi grozav de mari, pieliţă albă ca laptele... O să facă bărbatăsău economie de pudră! Toţi zic că are ochi frumoşi şi mari. Eu nu ştiu unde le-o fi frumuseţea! I-am zis într-o zi: — Ce, vrei să mă sorbi de te uiţi aşa la mine? Mă crede duşmană. Auzi, dacă mă pot eu înjosi s-o duşmănesc pe dumneaei, o începătoare!... Dar mi se pare că nu stai bine acolo. Treci aci, pe canapea; e mai bine. Siţa zicea azi: *mon mari*[1] în sus, *mon mari* în jos. E apucată de ameţeli. Şi să vezi mîndrie şi fudulie, domnule; şi să vezi mutre! Azi treceam pe pod şi m-a salutat Ionescu. Ce om nobil! Ce figură distinsă! Ce eleganţă! Totdauna a ştiut să se îmbrace! Într-o seară m-a întîlnit prin culoarele teatrului. Apoi: madam, aşa madam, pe dincolo. Sărăcuţu! L-a cunoscut bine frate-meu... Ce era casa noastră odată! Cine nu venea? Cine! Ai văzut portretu meu din odaia d-alături? Acolo sunt cum eram la optsprezece ani. Mititică, cîrnicică, obrăznicuţă... Mă întreba Victor odată: — Cine este această damă? Ce-am mai rîs! Rămăsese cu ochii bleojdiţi la portret. — Dar nu seamănă cu d-ta, zice el. Ha! ha! ha! — Dar vrei să şăguieşti zice el. Ha! ha! ha!

Cum te schimbă timpul, dragă domnule! Iată cum a lăsat mobila din casă, păcătoasa de servitoare! Prafu de două degete peste tot. Mi-a spart o lampă şi vro zece pahare. Cunoşti romanţa care începe astfel:

I-am scris aseară o scrisoare...

Melodia e admirabilă. O cînt totdauna după masă. Ea ţine loc de desert. Mi-a pierit din casă trei batiste de olandă şi o verighetă. Să vii duminică la teatru, să nu faci cumva să nu vii! Să mă asculţi:

„Domnule Piperol! sunt trei luni şi mai bine de cînd ne-am văzut..."

Asta e replica care i-o dau dobitocului de Piperol. Să nu mă spui, zău, să rămîie între noi! Pă Piperol îl joacă Mişu.

---

[1] soţul meu *(franc.)*.

Scanned with OKEN Scanner

Sunt bine cu el. Pă urmă, Piperol vorbeşte ceva şi-mi dă următoarea replică:

„. . . eşti aşadar mirată? . . .“

Şi eu încep cu glas dulce şi cu gura mică:

„Nu ştiu ce să zic, domnule . . .“

Şi o ţin aşa vro zece minute. Altceva n-avem de vorbit? Uite, să vorbim de altceva. Spune şi dumneata ceva.

DIMITRIE TELEOR[1]

Din volumul *Nuvele alese* (1894)

● Artista X., trecînd de la una la alta pe nerăsuflate, debitează parcă un monolog dintr-o melodramă ieftină. Spusele ei evocă o lume apusă, cînd pe scenă, alături de mari actori, jucau şi persoane fără o pregătire specială şi, în general, cu studii făcute pe apucate. Musafirul actriţei pare a fi fost scriitorul însuşi, atît de veridică este reproducerea felului de a vorbi al guralivei femei. Iar acest fel de a vorbi se îndepărtează în multe privinţe de la limba literară.

● Continuînd discuţia noastră despre substantiv, ne vom referi acum la formarea pluralului.

Din prima pagină a schiţei, extagem cîteva substantive feminine la singular: *dulceaţă, cameră, vecină,* iar altele la plural: *slugile, cămăşi, intrigele.* Şi cele trei substantive din urmă au singularul tot în *-ă: slugă, cămaşă, intrigă.* Cum fac pluralul substantivele feminine care au la singular desinenţa *-ă?* O regulă unică nu există. Spunem: *camere, vecine,* dar: *cămăşi, slugi.* Deci unele substantive în *-ă* fac pluralul în *-e,* altele în *-i.* Printre cele din urmă se înscrie şi substantivul *intrigă.* Artista X. zice: „vorbesc . . . despre intrigele de culise“. *Intrige* este o formă veche de plural; astăzi spunem: *intrigi, intrigile.*

Am ţinut să atrag atenţia asupra „intrigelor“ de care se plînge eroina schiţei lui D. Teleor, deoarece şi în vorbirea unora de astăzi se observă ezitări şi greşeli în formarea plura-

---

[1] Dimitrie Teleor (1858—1920), ziarist şi scriitor, a colaborat la diverse reviste umoristice, printre care şi *Moftul român* editat de I. L. Caragiale. Numele său era Dimitrie Constantinescu; Teleor e un pseudonim derivat de la numele judeţului Teleorman. A publicat numeroase volume de proză şi versuri: *Nuvele* (1883), *Epigrame* (1900), *Schiţe umoristice* (f. a.), *Alte schiţe umoristice* (f. a.) etc.

Scanned with OKEN Scanner

lului unor substantive feminine terminate în *-ă*, mai ales cînd substantivele respective sînt folosite la pluralul articulat. Pluralul substantivului *mînă* este: *mîini*, al substantivului *casă*: *case*. Toată lumea știe aceasta, totuși unii vorbitori rostesc: *mîinele, casile*, cînd, de fapt, lucrurile stau tocmai invers: *mîinile, casele*.

● Există un grup mare de substantive feminine în *-ă* care au două forme de plural, cu *-e* și cu *-i*: *boală — boale — boli, coală — coale — coli, roată — roate — roți, școală — școale — școli*. Nu se poate spune că vreuna dintre cele două forme de plural ar fi greșită. Totuși, folosirea pluralului cu desinența *-e* nu este recomandabilă. Formele: *boale, coale, roate, școale* sînt învechite, iar în limba literară nici nu mai apar. De aceea vom spune și vom scrie: *boli, coli, roți, școli*. Uneori, pluralul cu desinența *-e* se menține, totuși, de exemplu în expresii ca: „a băga în boale", „a merge ca pe roate".

Printre substantivele feminine cu desinența *-ă*, extrase mai sus din textul schiței, este și *dulceață*. Acest substantiv face pluralul în *-i*, sau în *-uri*: *dulceți, dulcețuri*. Alte substantive din aceeași categorie: *leafă — lefi — lefuri, marfă — mărfi — mărfuri, mîncare — mîncări — mîncăruri, treabă — trebi — treburi*. Formele cu *-i* sînt de asemenea învechite, nu le vom folosi. Excepție fac acele cuvinte în cazul cărora cele două forme de plural au și sensuri diferite. Astfel, pluralul *mîncări* indică repetarea acțiunii de a mînca („numai două bătăi strică, două mîncări, nu"), iar *mîncăruri* are înțelesul de „feluri de mîncare" („servim mîncăruri calde și reci").

● Am folosit de cîteva ori expresia „formă veche (învechită)". Cititorul va înțelege și de aici că, în evoluția limbii, unele forme sînt părăsite, înlocuite cu altele. În portretul satiric *Un Fănuță*, întîlnim pluralul substantivului feminin *fasciculă* scris în două feluri: *fascicule* și *fasciculi*. Ambele forme au circulat un timp, apoi cea de-a doua a cedat în favoarea celei dintîi. Cuvîntul este luat din franceză, unde este de genul masculin: *le fascicule*. Ca și în cazul altor neologisme, genul din limba de origine a fost menținut o vreme și s-a spus: *un fascicul, doi fasciculi*. Cînd s-a statornicit în limba noastră, cuvîntul a urmat soarta altora similare, devenind neutru : *un fascicul, două fascicule* (ca: *un creion, două creioane, un pian, două piane, un scaun, două scaune*). Citînd pentru prima dată substantivul, l-am calificat a fi de genul feminin. Într-adevăr,

Scanned with OKEN Scanner

paralel cu forma de genul neutru, există și una feminină: *o fasciculă, două fascicule.* În funcție de gen, substantivul are și înțelesuri diferite. *Fascicula* este o parte dintr-o operă literară, publicată separat („roman în fascicule"); *fasciculul* este un mănunchi de raze, de linii etc., pornite din același punct.

Tot un plural vechi este și *argumenți,* substantiv întîlnit în raportul acelui primar care trimitea în loc de „argumenți" un dorobanț. De genul masculin în franceză, substantivul a trecut și el, la noi, printr-o scurtă fază masculină. Azi este neutru: *un argument, două argumente.*

● Pluralurile *(in)strumenturi* (din *Un Fănuță*) și *gazeturi* (din *Un jurnal cazon)* ilustrează altă situație. Cel dintîi substantiv e neutru: *un instrument, două instrumenturi.* Cu terminația *-uri* își formează pluralul atît unele substantive feminine *(o ceartă — două certuri, o mătase — două mătăsuri* etc.), cît și unele substantive neutre *(un birou — două birouri, un ceas — două ceasuri).* Nume de obiect, substantivul *instrument* și-a păstrat ca la început genul neutru, dar a căpătat la plural desinența *-e: instrumente.*

● Nu am să vă plictisesc, făcînd teorie despre articol. Știți foarte bine că articolul este o parte de vorbire care se alătură substantivului sau face corp comun cu el, pentru a indica în ce măsură vorbitorii cunosc obiectul denumit de substantiv. Cu articolul hotărît, care se alipește substantivului, de obicei la sfîrșitul lui (de aceea se numește *enclitic*), cuvîntul indică o ființă sau un obiect cunoscut. Spunînd: „A venit băiatul", „Rochia mi-a rămas mică", „A căzut tabloul" știm despre ce *băiat, rochie, tablou* este vorba. Substantivele sînt articulate cu articolul hotărît: *-l, -a, -l.* În propozițiile: „A venit un băiat", „O rochie mi-a rămas mică", „A căzut un tablou", nu mai știm exact despre ce *băiat, rochie, tablou* ni se vorbește.

Dar toate acestea sînt lucruri cunoscute. Le-am amintit, deoarece e locul să semnalăm cîteva erori curente în articularea substantivelor.

Pentru a marca felul neîngrijit în care vorbește actrița X., D. Teleor înregistrează pronunțarea fără articolul *-l* a substantivelor masculine și neutre la nominativ-acuzativ: *omu, nasu, colțu, portretu, prafu* etc. Tot fără articolul *-l* pronunță actrița și pronumele nehotărîte la nominativ-acuzativ articulat: *totu, unu p-altu.* Acest fel de pronunție este atît de frec-

Scanned with OKEN Scanner

vent în vorbirea zilnică, încît ar fi exagerat să se recomande rostirea neapărată a lui *-l*. Mai mult chiar, dacă am face efortul să nu-l omitem niciodată pe *-l* în conversaţiile de fiecare zi, vorbirea noastră ar căpăta un aspect cam pretenţios. De ce, totuşi, scriitorul obţine efectul dorit, adică dezvăluie lipsa de cultură a actriţei X.? Pentru că în scris absenţa articolului *-l* sare în ochi. Cum am mai spus-o, în scris, *-l* nu poate lipsi niciodată. De asemenea, nu poate lipsi nici în vorbirea „solemnă", într-o adunare, la tribună, la catedră etc.

Actriţa X. mai spune în două rînduri: *bărbată-său.* Şi în această expresie avem a face cu un substantiv masculin articulat: *bărbatul* urmat de un adjectiv posesiv: *său.* Scrise şi pronunţate separat, cuvintele acestea arată astfel: *bărbatul său.* Cînd cele două cuvinte sînt pronunţate împreună, articolul enclitic *-l* cade: *bărbatu-său.* În această situaţie, *-l* nu apare nici în scris *(frate-meu, stăpînu-tău).* Rostite împreună cu adjectivul posesiv, substantivele feminine care denumesc o rudă sau un raport social îşi menţin de asemenea forma nearticulată: *maică-mea, vecină-sa.* Trebuie, însă, să observăm că actriţa nu pronunţă *bărbatu-său,* cum ar fi corect, ci *bărbată-său,* formă în care *-u* s-a transformat în *-ă,* prin asimilaţie cu *-ă,* din adjectivul posesiv *său.*

● Descriind rîsul zgomotos al actriţei, D. Teleor scrie: „i se mişca . . . pîntecile". Dacă înlăturăm articolul enclitic *-le,* substantivul *pîntecile* capătă forma *pînteci,* inexistentă ca atare. Este o situaţie asemănătoare cu aceea a pluralelor: *casile, mîinele.* Şi aceste forme fără articol capătă o înfăţişare ciudată: *casi, mîine. Casile, mîinele, pîntecile* sînt forme populare. La fel, genitivul articulat *vorbii: Povestea vorbii,* cum şi-a numit Anton Pann minunata lui carte. Din punctul de vedere al limbii literare, putem califica formele respective ca greşite. Greşeala constă în aceea că nu se respectă felul în care trebuie legat articolul hotărît enclitic de substantiv. Pentru a nu greşi, ţinem seama de forma nearticulată a substantivelor; alipim articolul, fără a modifica această formă: *frate — fratele, pîntece — pîntecele, case — casele, mîini — mîinile* etc. Nu e nevoie să mai spunem că, la substantivele terminate în consoană, între această terminaţie şi articol apare un *u : om — omul, sac — sacul.*

● Jucîndu-şi rolul de fiică îndurerată, actriţa îi mărturiseşte musafirului ei: „Toată ziua, cînd sunt singură, mă uit la por-

tretu mami . . .“ Am menținut anume forma aceasta: *mami*, așa cum apare în volumul lui D. Teleor. Puteam s-o transcriem: *mamii*, dar am presupus că și autorul a scris intenționat: *mami*, cum ar fi făcut-o cu siguranță eroina lui, dacă s-ar fi adresat cunoscutului său printr-o scrisoare. Cel ce scrie: *mami* face două greșeli. Mai întîi, e o greșeală de ortografie, constînd în omiterea articolului *-i*. Această greșeală se explică prin faptul că, în vorbire, articolul *-i* nu se aude cînd se află după vocala *i*. Deși pronunțăm: „oameni (muncesc)“, „(gardul) grădini“, trebuie să scriem: „oamenii . . .“, „. . . grădinii“, pentru a evidenția că avem a face cu forma articulată a substantivelor respective. Pronunțînd în felul ei, artista X. ar fi trebuit să scrie: *mamii*. Forma aceasta ar putea să pară corectă sub aspect ortografic, întrucît marchează articolul. În realitate, nu este, pentru că încalcă regula formării genitivului (și dativului) singular articulat al substantivelor feminine. Conform acestei reguli, genitivul și dativul singular al femininelor se obține adăugîndu-se articolul *-i* la forma nearticulată a substantivelor. Deci: *unei mame — mamei, unei surori — surorii*. Multă lume nu ține seama de această regulă, rostind și scriind: *casii, căruții, mașinei, străzei*. Ca să nu greșim, ne vom gîndi care e forma nearticulată a substantivului respectiv: *unei case* (deci: *casei*), *unei căruțe (căruței), unei mașini (mașinii), unei străzi (străzii)*. Există și unele excepții: *unei piei* (dar: *pielii*, nu: *pieii*), *unei sănii* (dar: *săniei;* nu: *săniii*).

La scriitorii din trecut, întîlnim adesea forme ca: *imaginei, lumei, inimei (Un Fănuță), limbei, gramaticei* (fragmentul din *Amintiri din copilărie*). Asemenea forme erau atunci corecte, astăzi nu mai sînt.

● Pe afișe scrise de mînă, prin care se anunță un spectacol, o conferință, o seară de dans, poți citi: „Toți membri sindicatului sînt rugați să ia parte. Copii sub 14 ani nu sînt admiși“. Unele pluraluri nearticulate ca *membri, miniștri*, au un *-i final* foarte bine auzit. Cînd scriu pluralul articulat al acestor substantive, unii au impresia că acel *-i* este suficient pentru a indica forma articulată. Firește, ei greșesc. Articolul trebuie să apară și el; e un al doilea *i: membrii, miniștrii*. În cazul unor cuvinte, cum este *copil*, care fac pluralul cu doi *-i*, articolul se notează cu un al treilea *-i: copiii*. Mențiunea de pe afiș trebuia scrisă astfel: „Toți membrii sînt rugați să ia parte. Copiii sub 14 ani nu sînt admiși“.

Scanned with OKEN Scanner

● Din romanța pe care o cîntă actrița, reținem versul: „Pe a lor fețe se topesc...", în care „a lor fețe" e o licență poetică. Dacă autorul romanței ar fi scris corect: „Pe ale lor fețe se topesc", versul avea o silabă mai mult decît perechea lui „Se-ntreabă dacă se iubesc", era un vers șchiop. Cum, însă, noi nu vorbim în versuri, vom ține minte că articolul posesiv (genitival) *al, a, ai, ale* se acordă în gen și număr cu substantivul determinat. Așadar: „al meu frate", „al ei frate", „a lui față", „a ei față", și: „ai lor frați", „ale lor fețe".

Unii spun: „Este sora unei colege ale mele". În această propoziție, articolul adjectivului posesiv s-a pus la plural, deși substantivul determinat este la singular: „unei colege". Corect: „Este sora unei colege a mele".

● În vorbirea artistei X. apare un cuvînt vechi: *pod* (stradă),[1] un moldovenism: *șăguiești* (glumești), pronunții populare și regionale: *clefetire (clevetire), văz, să rîză, dă (de), pă (pe), să (se)* etc.

Numele acelui tub de foiță umplut cu tutun, pe care presa îl denunță astăzi ca pe ceva foarte nociv, este *țigară*, pronunțat și scris așa, nu *țigare*, cum spune actrița.

● Vorbindu-și de rău o cunoștință, pe Sița, poate o colegă de teatru, actrița critică o însușire a acesteia, într-o propoziție în care descoperim un pleonasm. Care sînt cele două cuvinte sinonime din propoziție?

Un pleonasm poate fi considerat și îndemnul actriței: „șezi jos." *A ședea* are aici înțelesul de *a sta jos, a lua loc*. Adverbul *jos* apare ca inutil, fiindcă nu se poate „ședea sus". Desigur, alta e situația, cînd a ședea are sensul de *a locui:* „șade jos" (la parter), „șade sus" (la etajul al treilea), sau cînd adverbul *jos* (sau *sus*) indică poziția față de un anumit nivel: „ședea jos, la picioarele scării", „ședea sus, pe culmea digului".

---

[1] În prima parte a secolului trecut, străzile principale din București erau pavate cu grinzi de stejar, deci podite. De aceea se numeau *poduri:* Podul Mogoșoaiei etc.

Scanned with OKEN Scanner

CINE E MOȘ TEACĂ

(Fragment)

Într-o zi, locotenentul Teacă — peste doi ani ajunsese locotenent — se pomeni cu comandantul regimentului că-l ia deoparte:

— Locotenent Teacă!

— Ordonați, don' colonel!

— Te rog să vii la mine la dejun, că am să-ți comunic ceva.

— Am înțeles, don' colonel. Să viu cu trupa, sau singur?

— Singur, locotenente.

— Prea bine, don' colonel!

Și peste un ceas, locotenentul era acasă la colonel, unde dejunul aștepta. După dejun, la care inferiorul executase ordinul de a bea fără grijă, colonelul începu comunicarea:

— Ce ai zice, locotenente, dacă ți-aș propune ceva?

— Aș executa, don' colonel.

— Uite ce e: este o fată aici în oraș. Cu fata asta eu sînt prieten bun; din pricina asta, țivilii au început să scoată vorbe rele pe socoteala ei și să spuie că acum vreo cincisprezece ani, cînd fata avea douăzeci și cinci de ani, eu m-aș fi iubit cu ea... Pentru asta m-am gîndit că numai dumneata ești destul de disciplinat ca să mă răzbuni...

— Da, don' colonel, chiar acum mă duc să dau ordin cornistului să mi-i cheme pă țivili la cazarmă. Patru zile la butuci și șase ceasuri cu cățeaua!...

— Nu așa, locotenente... Trebuie să mă răzbuni astfel: să te însori cu fata, ca să arăți că țivilii au mințit...

— Am înțeles, don' colonel.

— Fată e bună, are vreo cincizeci de mii de franci zestre.

Scanned with OKEN Scanner

— Am înțeles, don' colonel.

Și a doua zi locotenentul Teacă adresă părinților fetei următoarea

„CIRCULARĂ"

Conform ordinului lu don colonel No... am onoarea a vă face cunoscut să-mi acordați de urgență mîna fiicei dumneavoastră, pe lîngă care veți anexa zestrea pă care a ordonat-o don colonel.

Totdeodată vă fac cunoscut că nu este adevărat ce se spune de către țivili că s-ar fi petrecut acum cincisprezece ani, deoarece chiar don colonel spune că nu-i așa. Supirioru nu minte!

(ss) Locotenent Teacă".

Iar peste o lună ziarele anunțau cu plăcere căsătoria simpaticului locotenent Teacă cu gentila domnișoară Caliopi Armășescu.

ANTON BACALBAȘA

Din volumul *Moș Teacă* (1893)

● Fragmentul de mai sus ne dezvăluie slugărnicia față de superiori a personajului cu care ne-am mai întîlnit în paginile acestui volum. Pentru un militar atît de zelos, cererea interesată a superiorului e un „orden". Acceptînd fără ezitări să se însoare cu fosta iubită a colonelului, locotenentul Teacă își formulează cererea în căsătorie printr-o... circulară, în care se referă la „ordenul lu don colonel". Patru cuvinte, patru greșeli! Să îndreptăm trei dintre ele: „ordinul lui domnul colonel". Rămîne a patra greșeală, care constă în construcția necorectă a genitivului: „lui domnul colonel". „Stai, domnule — se răstește un odăiaș din schița *Cafeaua șefului* de Jean Bart — cum dai busna așa în cabinetul lui domnu șef?" Și locotenentul Teacă, și odăiașul, și (se mai întîmplă!) unii dintre noi nu cunosc, sau nu aplică regula gramaticală cu privire la poziția articolului hotărît. În mod obișnuit, articolul hotărît se adaugă la sfîrșitul substantivului: *domnul, șeful*. La genitiv sau

dativ singular: *domnului, şefului.* Acelaşi lucru trebuie spus şi despre substantivele feminine: *doamna — doamnei, mama — mamei.* În limba mai veche, chiar şi unele nume de persoane masculine se articulau la fel: „oastea de panduri a Vladimiresculuiˮ. Astăzi, numele de persoane masculine se articulează cu articolul hotărît pus înainte: „(a) lui Vladimirescuˮ, „(a) lui Vasileˮ. Printr-o analogie greşită, construcţia aceasta se aplică şi unor cuvinte ca *domnul, şeful:* „(a) lui domnulˮ, „(a) lui şefulˮ. Cîte cineva spune: „pălăria aceasta este a lui tovarăşul Ionescuˮ, „i-am comunicat şi lui tovarăşul Popescuˮ. Corect: „pălăria aceasta este a tovarăşului Ionescuˮ, „i-am comunicat şi tovarăşului Popescuˮ.

Copiii — şi nu numai ei — rostesc adesea: „haina lui tataˮ, „i-am cerut lui tataˮ. În aceste construcţii, greşeala porneşte tot de la analogia cu numele proprii. Articolul hotărît se pune înainte numai cînd substantivele masculine care indică o rudenie sînt urmate de un adjectiv posesiv alipit substantivului: „lui frate-meuˮ, „lui unchiu-meuˮ. Regula aceasta nu funcţionează în cazul substantivelor feminine care denumesc rudenia. A spune: „pălăria lui soră-taˮ e tot aşa de greşit ca şi: „rochia lui mamaˮˮ, „te spun lui mamaˮ.

În sfîrşit, ca să încheiem ceea ce avem de observat în legătură cu poziţia articolului hotărît, să dăm următoarele exemple: „fratele lui Anaˮ, „mătuşa lui Irinelˮ, „părul blond al lui Liliˮ. Primul dintre aceste exemple indică o greşeală, celelalte două, construcţii corecte. Spre deosebire de numele masculine de persoană, cele feminine se articulează cu articolul alipit la sfîrşit: *Anei* („fratele *Anei*ˮ), *Constanţei, Danei, Ilenei, Ioanei, Mariei.* Cînd însă numele feminin de persoană are terminaţie masculină, articolul hotărît se pune înainte: „lui Irinelˮ, „lui Catrinelˮ. Tot înainte se pune articolul la numele feminine de origine străină: „lui Liliˮ, „lui Luluˮ, „lui Suziˮ.

● Cum este corect: *fiicei* (ca în text), sau *ficii, comunicării,* sau *comunicărei, fetii,* sau *fetei?*

● Indicaţi, din textul povestirii despre Moş Teacă, pronunţiile populare şi cele greşite ale unor cuvinte.

● Substantivul *cornist* este derivat din substantivul *corn,* după cum substantivul *gornist* derivă din *goarnă.* Astăzi, ostaşul, care sună diferitele semnale, foloseşte *goarna* şi poartă numele de *gornist.*

Scanned with OKEN Scanner

MUZICA

(Fragment)

Conservatorul nostru de muzică şi declamaţiune, şcoala care a dat atîţia iluştri artişti în aşa scurt timp, devine din ce în ce mai complet: i s-a înfiinţat, în fine, o clasă de *harpă.*

Harpa sau *harfa,* după cum spune profesorul de istoria universală a muzicii al Conservatorului, este un instrument foarte vechi, de origine africană. Cuvîntul *harpă* sau *harfă* vine de la *harfonistă,* — artistă care cîntă cu harfa.

Harpa este instrumentul cel mai principal din orchestră. Afară de foarte rare excepţii, în toate bucăţile de deosebite genuri, mai ales în cele clasice, harpa nu are în tot timpul nici o pauză, absolut nici una: ea sună mereu, fără o clipă de întrerupere. E un instrument mai mult decît important, este indispensabil. Pentru aceea, harfonistele sunt atît de rare şi aşa de scump plătite. Unei orchestre pot, de exemplu, să-i lipsească vioara, viola, violoncelul, contrabasul, flautul, oboiul, clarinetul, fagotul, însă nu se poate, nu trebuie să-i lipsească *harpa.*

De aceea publicul a şi constatat că pînă acum nu avem o orchestră: vioara primă — fals, armonia — cu un sfert de ton mai jos decît cvartetul, intrări mancate[1], pauze sonore,

---

[1] Franţuzismul *a manca* mai este folosit de Caragiale în comedia O *noapte furtunoasă.* Ipingescu întîlneşte cuvîntul într-un articol de ziar şi-l pronunţă „mînca": „nimeni nu trebuie a mînca de la datoriile . . ." La nedumerirea lui Jupîn Dumitrache, ipistatul explică: „Nu pricepi? Vezi cum vine vorba lui: să nu mai mănînce nimeni din sudoarea bunioară a unuia ca mine şi ca dumneata . . ." Tălmăcirea este a unui ignorant. În franceză, *manquer* are înţelesul de „a lipsi". Deci: „a lipsi de la datoriile . . .". În fragmentul din *Muzica,* „intrări mancate" = „intrări nereuşite"; în limba franceză, verbul *manquer* are, în unele expresii, şi acest înţeles („manquer une affaire" = „a nu reuşi într-o afacere").

cadenţe răsturnate, părţi *obligato* — absente... Şi se ştie, cu toate acestea, cît de superioară e calitatea instrumentelor din orchestra noastră: ele n-au niciodată nevoie să fie acordate. Ce era?... Ce lipsea?... Lipsea harpa.

Harpa e sufletul orchestrei! O avem acuma, să ne felicităm! şi să sperăm că onor. guvern conservator se va grăbi să umple îndată un alt gol de care sufere muzica...

I. L. CARAGIALE

Din revista *Moftul român* (1893)

● I. L. Caragiale era mare amator de muzică. Frecventa concertele, ştia pe dinafară părţi întregi din compoziţii celebre şi-i plăcea să le fredoneze. Cunoscînd partiturile, era iritat de greşelile de interpretare săvîrşite de orchestre: „intrări mancate", „cadenţe răsturnate" etc. Pentru a critica interpretările defectuoase, scriitorul foloseşte prilejul pe care i-l oferă înfiinţarea unei clase de harpă la Conservatorul din Bucureşti. Firește, el nu putea avea nimic împotriva studierii acestui instrument muzical. Dar crearea unei clase de harpă i se părea o exagerare, cîtă vreme învăţămîntul nostru muzical suferea de lipsuri mult mai grave decît absenţa unei asemenea clase.

● Cuvintele „iluştri", „vechi", „africană", „rare", „important", „indispensabil" sînt adjective, adică părţi de vorbire care denumesc calităţi ale unor obiecte. Toate adjectivele de mai sus au la singular două terminaţii, una pentru masculin, alta pentru feminin: „artist ilustru", „artistă ilustră", „student african", „studentă africană" etc. Alte adjective nu au decît o singură terminaţie (*-e*), aceeaşi pentru ambele genuri: *cuminte, dulce, fierbinte, limpede, verde* etc.

● Adjectivul se acordă în gen şi număr cu substantivul. În *Carnet high-life*, autorul dării de seamă asupra balului scrise: „valuri dulce". În ce constă greşeala şi cum este corect?

Acelaşi ziarist numeşte pe una din persoanele prezente la bal: „o apariţiune în roş". *Roş (roşă)* este o formă regională; nu trebuie folosită. Dar ce parte de vorbire e, în citat, *roş*? Adjectiv, sau substantiv?

● Însuşindu-şi parodistic tonul celor ce au înfiinţat clasa de harpă la conservator, Caragiale salută faptul ca pe un eveniment cu consecinţe hotărîtoare. Prin înfiinţarea clasei de

Scanned with OKEN Scanner

harpă, conservatorul „devine din ce în ce mai complet", harpa este instrumentul cel mai principal din orchestră"; se știe „cît de superioară este calitatea instrumentelor". Dacă n-ar fi avut o intenție ironică, scriitorul s-ar fi ferit ca de foc să spună: „mai complet", „cel mai principal", „cît de superior". „Să nu mai vorbim — scrie el cu alt prilej — de aceia care sunt în stare a scrie: «prefer mai bine», sau: «mai superior», «mai inferior», «foarte sublim»". Noi să vorbim totuși despre aceia, deoarece expresiile enumerate mai pot fi auzite și astăzi.

Adjectivul are trei grade de comparație: pozitiv, comparativ (de superioritate, de inferioritate, de egalitate), superlativ (relativ și absolut). Un exemplu: *harnic; mai harnic, mai puțin harnic, la fel de harnic; cel mai harnic, foarte harnic.* Cele mai multe adjective din limba română se încadrează în această regulă. Există însă și adjective care nu au grade de comparație. Printre acestea se numără și cele folosite sau citate de Caragiale în textele de mai sus: *complet, principal, inferior, superior, sublim,* precum și *exterior, interior* („cercul interior"), *anterior, posterior, optim, ultim* etc. De ce nu au grade de comparație aceste adjective? Răspunsul e diferit. *Complet* are înțelesul de „întreg", „desăvîrșit", „căruia nu-i lipsește nimic", „cu toate locurile ocupate". Așa fiind, a spune: „mai complet" este un pleonasm. Dacă e „complet", conservatorul nu poate deveni „mai complet", iar dacă poate „deveni mai ..." nu e „complet". În aceeași situație se află și adjectivul *principal,* ca și altele, al căror înțeles nu îngăduie comparația: *desăvîrșit, perfect, splendid, sublim.* Aceste adjective arată o însușire în gradul cel mai înalt. Ceea ce este *splendid* nu poate fi „mai splendid", nici „foarte splendid" sau „cel mai splendid". Dintre adjectivele enumerate de noi în prima serie de mai sus, *inferior, superior, anterior, optim* etc. sînt comparative sau superlative în limba de origine (latina). *Inferior* este comparativul lui *inferus* (de jos); *superior,* comparativul lui *superus* (de sus); *optimus* este superlativul lui *bonus.* De aceea nu e recomandabil să spunem: „foarte (cel mai) inferior", „cel mai optim" sau: „cît de superior".

● Tot cu intenția ironică scrie Caragiale: „profesorul de istoria universală a muzicii al Conservatorului". Construcția, constînd în alăturarea a două substantive cu articolul genitival (posesiv) *a, al,* nu e greșită. Este însă urîtă și nerecomandabilă.

Scanned with OKEN Scanner

Poate fi evitată astfel: „profesorul de istoria universală a muzicii de la Conservator".

Să exagerăm puţin: „profesor titular al catedrei de istoria medie a României a Facultăţii de istorie a Universităţii din Bucureşti". Cum puteţi reformula această... titulatură, evitînd repetarea supărătoare a articolului posesiv?

● Cuvînt intrat nu de mult în limbă pe vremea lui Caragiale, *clarinetă* este, în textul său, de genul feminin, ca în limba franceză, de unde provine: *la clarinette*. În franceză, cuvîntul se pronunţă astfel: *clarinet*. Terminaţia în consoana *(t)* fiind neobişnuită în limba română pentru substantivele feminine, iar cuvîntul denumind un lucru, substantivul *clarinet* s-a încadrat în genul neutru: *un clarinet — două clarinete*. Cum s-a văzut şi din alte părţi ale comentariului nostru, evoluţia cuvintelor de origine străină n-a fost întotdeauna aceeaşi. În franceză, cuvîntul *bicyclette* se pronunţă cu aceeaşi terminaţie *(t)*: *bisiclet*. Cu toate acestea şi deşi denumeşte tot un lucru, cuvîntul, primind terminaţia *-ă*, şi-a păstrat în limba română genul feminin.

● Aţi sesizat, desigur, comicul derivaţiei inverse a cuvîntului *harfă* (astăzi spunem: *harpă*) de la *harfonistă* (azi: *harpistă*). Nu numele instrumentului derivă de la numele instrumentistului, ci dimpotrivă: *harpă* > *harpistă; chitară* > *chitarist; flaut* > *flautist; tractor* > *tractorist*.

Substantivul *origină* are astăzi altă terminaţie *(-e)*: *origine*.

● În ultima frază a fragmentului, Caragiale face un joc de cuvinte: „să sperăm că onor. guvern conservator se va grăbi să umple îndată un alt gol de care sufere muzica..." Muzica este arta studiată la conservator; guvernul care iniţiase înfiinţarea clasei de harpă era un guvern conservator.

Scanned with OKEN Scanner

CARĂUȘUL ȘI FUNIA

Unul printr-un rîu trecînd
Și caru-n apă frîngînd,
De alți făr-a să ruga
Vru oiștea a-și lega.
Așa în apă intrînd
-Și o funie luînd,
S-apucă, scuipă pe ea,
Vrînd ceva a o muia.
Ș-înjura, să necăjea
Că scuipat nu-i ajungea.
Un alt om ce aci sta
Și la dînsul să uita:
— Mă! îi zise, nebun ești?
Ce scuipi și te necăjești
Moaie funia în rîu
Că ț-e apa pîn' la brîu.
— Da, a zis, mai știu și eu
Ce fac la necazul meu.

*

Unii de necaz cînd dau
Pierd mintea cîtă o au,
Iar alții de el nu mai scap
Și tot au simțiri în cap.

ANTON PANN

Din *Fabule și istorioare* (1847)

Scanned with OKEN Scanner

● Fabula lui Anton Pann are douăzeci de versuri, în care sînt cam tot atîtea pronume și adjective pronominale: douăzeci și cinci. Reamintindu-vă că pronumele este partea de vorbire care ține locul unui substantiv și că pronumele așezat lîngă un substantiv pe care-l determină se numește adjectiv pronominal, vă propun să extrageți cele douăzeci și cinci de pronume și adjective pronominale, să le împărțiți pe categorii și să arătați în ce caz sînt. Adaug că în fabulă sînt reprezentate cinci din cele opt categorii de pronume (personal, reflexiv, de întărire, posesiv, interogativ-relativ, demonstrativ, nehotărît, negativ).

Nu am inclus în cifra indicată cuvîntul *ceva* (care, la origine, este pronume nehotărît: *cineva, ceva*), deoarece în versul „Vrînd ceva a o muia" are funcție de adverb: „puțin", „nițel".

În versul „Unul printr-un rîu trecînd" cititorul nu va confunda, desigur, valoarea morfologică a cuvîntului *unul* cu aceea a cuvîntului *un*. *Unul* este pronume, fiindcă ține locul unui substantiv *(om, sătean, cărăuș)*, anume pronume nehotărît (la plural: *unii)*. Ar putea fi înlocuit cu alt pronume nehotărît: *cineva*. La rîndul său, cuvîntul *un* nu înlocuiește, ci însoțește un substantiv, al cărui înțeles nu-l definește cu precizie: *un rîu;* este articol nehotărît (la plural: *niște*).

● Scriitor popular, Anton Pann folosește adesea forme din limba vorbită. O asemenea formă este *ț-e*. În *ț* recunoașteți pronumele personal de persoana a doua singular la cazul dativ, forma neaccentuată *ți,* cu eliziunea lui *-i*. Această eliziune a lui *-i* nu este recomandabilă. Nu vom spune și, mai ales, nu vom scrie *ț-e* („nu ț-e foame?"), nici *nu-ț* („nu-ț dau voie").

Vă amintiți că pentru Trăsnea, colegul lui Ion Creangă, formele neaccentuate ale pronumelui personal la dativ și acuzativ erau niște „iznoave hăzoase". Le repeta papagalicește : „mi-ți-i, ni-vi-li, me-te-îl-o, ne-ve (= vă)-i-le". Uimirea lui Trăsnea nu avea nici un temei. Aceste forme sînt foarte mult folosite și rareori se poticnește cineva întrebuințîndu-le. Din lista lor vom reține numai forma de persoana a doua plural la dativ: *vi*. Ca și celelalte forme neaccentuate, *vi* se poate întrebuința independent („vi s-a comunicat programul?") sau în legătură cu alt cuvînt. În ultima situație, adică atunci cînd e pronunțat împreună cu alt cuvînt, *vi* devine destul de frecvent obiectul unei greșeli. Iată două propoziții: „vi-s dragi copiii?" și „cartea aceasta să vi-o dau?". În prima propoziție

Scanned with OKEN Scanner

nu există nici o greșeală; în a doua, construcția *vi-o* este greșită, deoarece gramatica stabilește că, împreună cu pronumele feminin *o*, se scrie și se pronunță *v-o*. Deci nu vom pronunța și nu vom scrie: *vi-o cer, vi-o spun,* ci: *v-o cer, v-o spun.*

● *Dînsul* este un pronume personal de persoana a treia; are același înțeles cu *el* și se folosește paralel cu acesta. *Dînsul, dînsa, dînșii, dînsele* sînt cuvinte articulate. De aceea fac o greșeală cei ce spun: „haina lui (lu') dînsul", „i-am spus lui (lu') dînsul".

În Moldova, *dînsul* se întrebuințează și în locul unor nume de lucruri. În alte regiuni, unii oameni au sentimentul că acest pronume implică o nuanță de respect și-l consideră echivalent cu pronumele de politețe *dumnealui.* De aceea spun: „dă-i dînsului", „cere-le dînșilor". Aceste forme de genitiv-dativ *(dînsului, dînsei, dînșilor, dînselor)* nu sînt literare. E bine să fie evitate, folosindu-se în locul lor pronumele de politețe *(dumnealui, dumneaei, dumnealor).*

● În schița *Artista X.* de D. Teleor am întîlnit pronumele reflexiv *se* (forma neaccentuată de acuzativ) scris astfel: *să* („Titi să mărită"). În *Cărăușul și fumia,* forma *să* se repetă de cîteva ori: *a să ruga, să necăjea, să uita.* Nu numai la Anton Pann, ci și la alți scriitori munteni din secolul trecut, forma *să* este o grafie fonetică: acești autori scriau *să,* fiindcă așa se pronunță de către multă lume din Muntenia. Limba literară actuală a eliminat însă această formă regională. A rosti: *să* (spune) e aproape o dovadă de incultură. De aceea vom pronunța și vom scrie: *se* (spune). Să mai adăugăm că, în unele situații, forma pronominală *să* ar putea fi confundată cu conjuncția *să:* „să duc" (ei se duc), „să duc" (eu).

● În fraza „Ce scuipi și te necăjești", *ce* are înțelesul de: „din ce cauză". Nu numai în limba mai veche, ci și în limba populară actuală pronumele interogativ *ce* se folosește cu același înțeles: „Ce te uiți așa la mine?" Vorbirea îngrijită evită însă folosirea lui *ce* (cu acest înțeles) fără una dintre prepozițiile *de, pentru:* „De ce te uiți așa la mine?"

Alt înțeles și alt rol are *ce* în versul: „Un alt om ce aci sta". *Ce* este aici pronume relativ și poate fi înlocuit cu *care:* „Un alt om care aci sta". Pronumele *ce* îl poate înlocui pe *care* în orice situație, cu aceste excepții: 1. pe lîngă un nume propriu; 2. atunci cînd pronumele relativ trebuie pus la genitiv-dativ sau trebuie folosit într-o construcție cu prepoziție.

Scanned with OKEN Scanner

Este corect să spunem: „iată niște cărți ce au apărut astăzi". Nu este corect să spunem: „iată-l pe Popescu ce a venit astăzi" („*care* a venit").

● Ca și *dînsul*, pronumele nehotărîte *unul, una, unii, unele* și *altul, alta, alții, altele* sînt cuvinte articulate. Cînd însoțesc substantive pe care le determină, devenind deci adjective pronominale, articolul este înlăturat. În versul: „Unul printr-un rîu trecînd", forma *unul* este deci corectă; de asemenea este corectă forma nearticulată *alt* (adjectiv pronominal nehotărît) în versul: „Un alt om . . ." Nu este corectă forma *alți* în versul „De alți făr-a să ruga", deoarece aici avem a face cu un pronume nehotărît (nu cu un adjectiv pronominal) și ca atare se impune forma articulată: „De alții făr-a să ruga". Probabil că Pann a scris *alți*, fiindcă articolul *-i* ar fi alterat măsura versului, adăugînd o silabă în plus.

● Poate că tot obligația de a păstra măsura de șapte silabe a versului l-a determinat pe Anton Pann să elimine articolul substantivului *scuipat*. Corect: „Că scuipatul nu-i ajungea".

Din penultimul vers reținem forma verbală de persoana a treia plural (indicativ prezent) *nu scap*, asupra căreia vom reveni cînd vom discuta despre verb.

Scanned with OKEN Scanner

SITUAȚIUNEA

A fost o zi îngrozitor de fierbinte. Tocmai pe la unu după miezul nopții, parcă s-a mai potolit puțin cuptorul, parcă începe să mai poată respira omu... Să respirăm. Stau în fața unui local de noapte, o mică berărie, și fiindcă am poftă de vorbă, aștept, nu cumva o pica vreun alt bucureștean iubitor ca mine de aer curat, să respirăm împreună: daca o durere împărtășită e pe jumătate ușurată, desigur o bucurie în doi e îndoită. Așteptînd, miros cum din apropiere adie dulce un zefir, pe cînd un municipal își face cu măturoiul lui enorm datoria, stricînd odihna prafului și făcînd să se-mbrobodească în ceață din ce în ce mai deasă luminile felinarelor. Prin ceața aceea, mi se arată legănîndu-se o umbră... se apropie... Să fie un amic?... Da, e un amic; n-am așteptat degeaba — e amicul meu Nae; și lui îi pare bine că m-a-ntîlnit.

— Teribilă căldură a fost astăzi! zice Nae, ștergîndu-se de sudoare.

— Teribilă! răspunz eu.

— Dar acuma tot poți pentru ca să zici că respiri.

— Se-nțelege... De unde vii?

— Am fost pe la berării cu niște prieteni.

— Ce mai e nou?

— Prost, monșer... Este o criză, mă-nțelegi, care poți pentru ca să zici că nu se poate mai oribilă... S-a isprăvit... E ceva care poți pentru ca...

— Lasă, Nae, că se mai și exagerează...

— Ce se exagerează, nene? Este o criză, ascultă-mă pe mine, că dv. nu știți, care, mă-nțelegi, statul cum a devenit acuma, eu după cum văz ce se petrece, că nu sunt prost, înțeleg și eu atîta lucru, fiindcă nu mai merge cu sistema asta, care, cînd te gîndești, te-apucă groaza, monșer, groaza!...

Nae, foarte afectat, bea paharul lui de bere pînă-n fund, apoi, după ce oftează adînc:

— Eu pot pentru ca să-ţi spui pe parola mea de onoare că-mi pare foarte rău! dar ştii? . . . foarte rău!! foarte rău!!!! pentru ca să ajungem să vedem ţara mea, care era peste putinţă ca să prevază cineva o situaţiune foarte tristă, fiindcă le-am spus şi dumnealor . . .

— Cari dumnealor?

— Dumnealor cu cari am fost; zic: pot pentru ca să-ţi spui că nu se poate ceva mai trist, ca să vie un moment orişicît ai zice, cînd vezi că bate falimentul la uşă şi nu mai e nici un patriotism . . .

Nae face o figură foarte mîhnită; e aşa de obidit, încît ai crede că vrea să plîngă.

— Bine, Nae — zic eu — nu trebuie să fie omul aşa de pesimist. Lucrurile or să se-ndrepte . . . este o recoltă admirabilă.

Nae, schimbînd figura şi zîmbind cu compătimire de ignoranţa mea:

— Ce recoltă, nene, ce recoltă? Dumneata n-ai văzut rapiţa?

— N-am văzut-o, că n-am fost pe-afară.

— Apoi vezi! . . . Rapiţa, moft!

— Ei! moft.

— Firește că moft, că nu poate pentru ca să dea nici patruzeci de milioane, şi dumnealor, mă-nţelegi, lucru mare! parc-a apucat pe Dumnezeu de-un picior cu rapiţa, care o să poată dumnealor pentru ca să ia două chile la pogon . . . Ai văzut acuma? unde sunt o sută cincizeci de milioane, care se laudă?

— Bine, da' numai rapiţa e? . . . da' grîul? . . . da' porumbul? . . . da' alelalte?

Nae, iritat, maimuţindu-mi tonul:

— Da' cuponul de iulie? Da' cuponul de septemvrie? da' cuponul de noiemvrie[1]? da' alelalte?

— O să le plătim.

Nae, încărcînd tonul:

---

[1] Aici, prin „cupon" se înţelege rata lunară pe care statul român o plătea în contul sumelor împrumutate de la bănci străine.

Scanned with OKEN Scanner

— O să le plătiți! Cu ce o să le plătiți? Nu te mai lipești de Diskonto[1]...

— Ce-i aia?

— Aia-i aia, care știi dumneata de cîte ori am spus eu, că o să se-nfunde odată cu cheltuielile nebunești, care pot pentru ca să zic că nici o țară nu s-a mai întîmplat, pentru ca să vie și să zică la un moment: nu mai am drept ca să mă împrumut fără voia dumitale! care atunci însemnează că nu mai ești independentă nici la tine acasă, după ce ți-ai vărsat sîngele ca să ajungem pentru ca să aibă fortificații și să poți zice la un moment dat: pînă aci! nu permit!

— În sfîrșit, guvernul o să...

Nae mă-ntrerupe:

— Las' că și guvernul... Dumnezeu îl știe și pe el, care toate gazetele urlă în fiecare zi despre criză ministerială, pentru că nu se-mpacă, și numa intrigi și la conservatori și la liberali, în loc să facă un guvern de coaliție, cu toți bărbații de stat, care să le zică regele, mă-nțelegi, serios: vă ordon pentru ca să limpeziți situațiunea, fincă așa nu poate pentru ca să meargă, ca dumneata să tragi încolo și dumnealui încoace, fiincă, niciodată nu s-a-ntîmplat în alte țări, nici pe vremea fanarioților, putem pentru ca să zicem, nici înainte de independență, în detrimentul prestigiului, care trebuie toți să lupte, dacă e vorba să aibă pretenții de oameni politici... Dumneata nu vezi, cu chestia economiilor...

— Ba văz!

— Apoi, dacă vezi, ce mai umbli cu mofturi?

— Ba nu umblu de loc cu mofturi; e o chestie destul de grea..

— Economii? Hm! Zice că face economii... mofturi! și cu bugetul încărcat cu treizeci și șase de milioane, care mă prinz cu dumneata pe ce pofteși că nu poate pentru ca să fie o realitate...

— Dacă e vorba de economii — zic eu — pentru ce nu desființăm armata, care?...

— Ce vorbești, domnule? se poate să spui astfel de absurdități?... tocmai acuma să desființăm armata?

---

[1] Chiar în anul 1900, cînd Caragiale a scris schița *Situațiunea* și a publicat-o în ziarul *Universul*, Diskonto-Gesellschaft, instituție bancară germană, accepta să acorde României un împrumut, dar punea condiții extrem de împovorătoare: cesiunea tuturor terenurilor petrolifere și controlul asupra conductelor. Condițiile neputînd fi acceptate, împrumutul nu s-a făcut.

— De ce nu?

— Dumneata nu vezi cum se încurcă lucrurile în politică, care nu poţi pentru ca să ştii de azi pe mîine cum poate pentru ca să devie o complicaţiune... Dumneata nu vezi ce se petrece în China cu boxerii[1], şi toată Europa nu poate pentru ca să se-nţeleagă; asta e o chestie mare nu vorbi aşa, îmi pare rău!

S-a răcorit binişor... Ceaţa s-a lăsat încet-încet peste capetele noastre, aşezîndu-se iar la pămînt. E tîrziu... Fanaragiul companiei de gaz a început să închidă becurile. Se face ziuă. Plătim şi ne sculăm.

— Unde mergem? întreabă Nae.

— Eu — zic — mă duc spre casă.

— Ai la o simigerie, trebuie să scoaţă covrigi calzi.

— E tîrziu, Nae...

— Eu nu mă duc d-acu acasă, zice Nae... Mai umblu prin oraş... pîn-o face.

— Cine să facă?

— Nevastă-mea.

— Ce?

— O apucase aseară durerile.

— !...

— Nu pot, monşer, pentru ca să stau cînd face... Mă plimb aşa de colo pînă colo; mai beau o bere, un macmahon, un şvarţ, mai vorbesc cu un prietin, trece vremea; şi cînd mă-ntorc... gata.

— Face greu?

— Ştii, nici prea-prea, nici foarte-foarte. Ăl din urmă, Costică, a fost mai greu: i l-a scos cu fiarele...

— !!...

— Acu a venit doctorul, da a zis că poate pentru ca să n-aibă trebuinţă de cleşte...

— !!...

În momentul cînd deschiz ochii cît pot mai mari, trece o birjă cu o damă. La lumina zorilor, Nae recunoaşte desigur pe acea damă, pentru că începe să strige, luîndu-se după trăsură:

— Madam Ionescu!... Coană moaşă! Madam Ionescu!

---

[1] „Boxeri" erau numiţi de către europeni participanţii la marea răscoală antiimperialistă (1899—1901) din China. Li s-a spus astfel, deoarece societatea ţăranilor şi meşteşugarilor, care pregătise răscoala, purtase la început denumirea de *I-he-ciuan*, adică: „Societatea pumnilor dreptăţii şi armoniei".

Scanned with OKEN Scanner

Dama întoarce capul, recunoaşte şi ea pe Nae şi opreşte trăsura.

— A făcut? întreabă Nae.

— Da, răspunde moaşa.

— Uşor? întreb eu.

— Foarte uşor.

— Uf! adaog. Ce?

— Băiat.

Şi trăsura moaşei porneşte.

— Bravo, Nae! să-ţi trăiască!

— Mersi, asemenea . . . Ei, acu nu mai am grijă . . . Ai la simigerie . . .

Şi mă ia la braţ.

— Ştii ce-ar trebui la noi? zice Nae.

— Ce?

— O tiranie ca în Rusia . . .[1] Nu mai merge, mă-nţelegi, constituţia, care aceea ce vezi că se petrece, nu poţi pentru ca . . .

Zic:

— Nae! scuză-mă: e aşa de tîrziu, care nu pot pentru ca să mai merg . . .

— Îmi pare rău . . .

— Mi-e aşa de somn, care trebuie negreşit pentru ca să mă culc. La revedere.

M-am suit într-o birjă şi l-am lăsat pe fericitul tată pentru ca să meargă singur la simigerie.

I. L. CARAGIALE

din *Momente, schiţe, amintiri* (1908)

● Cum să te plictiseşti în tovărăşia lui I. L. Caragiale? Sînt convins că nu vă veţi plictisi citind şi recitind schiţa *Situaţiunea,* chiar dacă vom continua să discutăm despre pronumele relativ. Oricum, discuţia nu este inutilă: în legătură cu pronumele relativ se fac multe greşeli.

Mai înainte de a semnala asemenea greşeli, să dăm cîteva lămuriri privitoare la forma *cari.* Scriitorul întreabă: „Cari

[1] Rostită în 1900, această replică se referă la recrudescenţa barbară a reacţiunii ţariste, care avea să declanşeze revoluţia burghezo-democratică din 1905.

dumnealor?“ Amicul Nae răspunde: „Dumnealor cu cari am fost.“ Fănuță îi scria și el „onorabilei damicele“: „toate nefericirile cari apasă cu o greutate enormă . . .“ *Cari* reprezintă o formă de plural a relativului *care*. S-a întrebuințat nu numai pe vremea lui Caragiale, ci și mult mai tîrziu. Publicîndu-și în 1939 al patrulea volum de articole scrise cu prilejul decesului unor personalități, N. Iorga l-a intitulat: *Oameni cari au fost*. Mihail Sadoveanu a scris și el pînă la sfîrșit *cari*, cînd pronumele determina substantive masculine la plural, și *care*, cînd determina pluraluri feminine. Cu decenii în urmă, se întrebuința forma *cari* atît pentru masculin, cît și pentru feminin plural. Gramatica actuală indică o singură formă, indiferent de număr și gen: *care*.

● Amicul Nae recurge la relativul *care* în mod abuziv: „Este o criză, care, ascultă-mă pe mine, că dv. nu știți, care, mă-nțelegi, statul cum a devenit acuma, eu după cum văz ce se petrece, că nu sunt prost, înțeleg și eu atîta lucru, fiindcă nu mai merge cu sistema asta, care, cînd te gîndești, te-apucă groaza, monșer, groaza! . . .“ În această frază încîlcită, primul *care* pare a se referi la substantivul *criză*, dar propoziția relativă nu e dusă pînă la capăt. Al doilea *care* îl repetă pe primul, sau se referă la *dumneavoastră?* Nici cel de-al treilea *care* nu stabilește o relație clară între un substantiv *(sistema?)* și o propoziție atributivă.

Recitiți celelalte fraze în cuprinsul cărora pronumele relativ nu are o funcție clară sau apare ca un oarecare element de introducere a unei propoziții.

După ce veți face acest exercițiu, vă veți convinge că, într-o frază, trebuie să fie foarte limpede la ce substantiv se referă relativul *care* și că o propoziție începută cu *care* trebuie dusă pînă la capăt.

● Cei ce nu sînt atenți la corectitudinea frazelor rostite sau scrise folosesc pronumele relativ singur, chiar în cazurile cînd acesta trebuie precedat de o prepoziție: „Este o criză, mănțelegi, care poți . . . să zici . . .“, în loc de: „Este o criză, mănțelegi, *despre* care poți . . . să zici . . .“ Și mai departe: „. . . unde sunt o sută cincizeci de milioane, care se laudă“, în loc de: „unde sunt o sută cincizeci de milioane, *cu* care se laudă.“

● Amicul Nae nu e numai un critic al situației politice din vremea sa. El propune și soluții: „un guvern de coaliție, cu

Scanned with OKEN Scanner

toți bărbații de stat, care să le zică regele . . .“ Aici, demagogul nostru uită regula gramaticală privitoare la declinarea pronumelui relativ și spune *care*, în loc de *cărora:* „cu toți bărbații de stat, cărora să le zică . . .“.

Tendința de folosire a formei *care* în locul formelor flexionare este destul de frecventă. Unii spun: „Te-a căutat prietenul (prietena) care i-ai telefonat ieri.“ Este greșit. Corect: „Te-a căutat prietenul (prietena) căruia (căreia) i-ai telefonat ieri“. Să nu uităm deci că pronumele relativ *care* se declină, schimbîndu-și forma după caz, gen și număr: *care, cărui(a), cărei(a); căror(a).* Pentru acuzativ (singular și plural), are și forma cu prepoziția *pe: pe care.* Nu e corect să spunem: „Iată cartea care am cumpărat-o astăzi“, „Încă n-au venit tovarășii care i-ai convocat“, ci: „Iată cartea pe care am cumpărat-o astăzi“, „Încă n-au venit tovarășii pe care i-ai convocat“.

● Indicați în textul schiței alte construcții greșite cu relativul *care.*

Reamintim din schița *Artista X.* propozițiile: „(rolurile) ce am jucat“, „rochia care mi-am făcut-o“, „replica care i-o dau“. Care construcție este corectă și care nu?

● Înlocuiți mental în text cu forme corecte pronunțiile neliterare și învechite: *situațiunea, prietini, septemvrie, noiemvrie.*

Reținеți formele: *alelate, ăl; răspunz, o pica, să prevază, or să se-ndrepte, văz, mă prinz, să scoață, o face, deschiz, adaog; daca, pentru ca să, fincă, fiincă.* De asemenea, propozițiile: „o apucase aseară durerile“, „dumnealor parc-a apucat“. Asupra tuturor acestora vom reveni.

● Cîteva observații asupra vocabularului. *Monșer* și *mașer* sînt franțuzisme *(mon cher, ma chère)* întrebuințate de unii în vorbirea familiară. Le vom prefera, desigur, întotdeauna expresiile românești: „dragul meu“, „draga mea“. Prin *macmahon,* contemporanii lui Caragiale înțelegeau ceea ce numim noi astăzi, cu un cuvînt de origine germană, *șpriț.* Cuvîntul din schiță derivă dintr-un nume propriu: Mac-Mahon, Patrice (1808—1893), mareșal și om politic francez. În limba noastră există și alte nume comune derivate din nume proprii. Tot pe vremea lui Caragiale, la cafenele se serveau *marghilomane,* cafele turcești cu rom sau coniac, al căror naș a fost Alexandru Marghiloman (1854—1925), fruntaș al partidului conservator; la solemnități, se purta *joben,* pălărie înaltă, adusă la noi de pălărierul francez Jobin.

Scanned with OKEN Scanner

BACALAUREAȚII

Moș Teacă nu poate suferi pe bacalaureați, afară de cei care sînt nepoți de-ai colonelului.

„Niște sclivisiți, niște ăia! Pă vremea mea nu mai erau de-ăștia... cum le zice... și era oastea oaste. La meliție nu merge că ești cutare ori că ai învățat aia... Ești melitar, să fii!"

Ca să-și răzbune pe ei, pentru că au învățat aia, Moș Teacă a dat ordine severe că voluntarii n-au voie să iasă din cazarmă, n-au voie să mănînce particuler, să puie soldat ca să le-ngrijească de amoniție, să fie scutiți de corvoadă și altele.

Într-o zi a prins pe unul venind din tîrg.

— Vino-ncoa, băiete!

— Salut, domnule căpitan!

— Cum ai zis? Cum ai zis?? Salut??? Da' pă cine saluți, măi sfrejitule? Ce ești tu?

— Bacalaureat.

— Aha! Și de asta ești așa de nedeciuplinat! Las'că te-oi aranja eu! Ce sînt eu, malmazelă de-alea, de-mi zici „salut"? Să saluți pe tat-tu, nu pă mine! Ori, unde ești de ăia... cum le zice... „Trăiți!" nu știi să zici?

— N-am știut, domnule căpitane, sînt numai de două zile...

— De ce nu ești mai de mult? Ce-ai păzit pîn-acuma? De două zile? Da-ți trebuie o sută de ani ca să-nveți? Și pentru ce nu ți-ai văxuit cizmele? Zici că ești de ăia... apăi ce ai învățat acolo, dacă nici o cizmă nu știi să văxuiești? Las-că te-nvăț eu! Am să-ți scot eu cafeaua cu lapte din burtă! Să mergi la-nchisoare! Patru zile sala de poliție! Și altdată să-nveți să

fii lustragiu! Cînd m-oi uita la cizma ta, să-mi fac mustață-ntr-însa! Ai înțeles? Cum te cheamă?

— Rodolf Soreanu.

— Cum ai zis? Sor . . .? Ești rudă cu colonelul? . . .

— Da, nepot, să trăiți dom'le căpitan!

— Ei! Să trăiți! Da' cine vă pretandă să ziceți „trăiți", dom'le Soreanu? Îmi pare rău! Asta-i pentru ăia . . . care n-au aia . . .

— Dumneavoastră ziceați . . .

— Ei! ziceam! Parol d-onor, am glumit . . . Am vrut să văd dacă știți . . . Unde mergeți acuma?

— La cazarmă.

— Ce să faceți la cazarmă, domnule Soreanu?

— Zice că e corvoadă . . .

— Corvoadă? Cum, dumneavoastră la corvoadă? Cine v-a spus?

— Domnu sergent major.

În vremea asta au ajuns la cazarmă. Moș Teacă, roșu ca pamponul de mare ținută, intră cu volintirul de braț:

— Sergen' majur! Cum ai îndrăznit să chemi pe don' Soreanu la corvoadă? Cin' ți-a dat ordin?

— Dum . . .

— Nu vorbi, sergen' majur, că-ți vîr sabia pînă-n prăsele!... Cum ți-ai permis, rătane? Să marș la-nchisoare pentru neexecutare de ordine! Patru zile sala de poliție și să ți să treacă pă foaia de pedepse! Te-nvăț eu! Îți scoț eu borșu din burtă!

A. BACALBAȘA

Din volumul *Moș Teacă* (1893)

● Slugarnic față de superiori, căpitanul Moș Teacă este foarte aspru cu soldații și cu gradele inferioare. Om aproape fără știință de carte, el nu-i poate suferi pe cei care au făcut mai multă școală.

Ceea ce ne interesează acum din vorbirea ridicolului căpitan sînt cuvintele: *ăia, aia, ăștia.* Acestea sînt pronume demonstrative. În *Situațiunea: ăl, alelalte.*

Pronumele și adjectivul demonstrativ au forme literare: *acesta, acela, cel(a), aceștia, aceia, cei(a)* și forme familiare : *ăsta, ăla, ăl, ăștia, ăia, ăi.* Alte forme literare: *cestălalt, ceas-*

tălaltă; celălalt, cealaltă; ceştilalţi, cestelalte; ceilalţi, celelalte. Formele familiare corespunzătoare: *ăstălalt, astălaltă; ălălalt, ailaltă; ăştilalţi, astelalte; ăilalţi, alelalte.*

Întrebuinţarea formelor familiare nu constituie o greşeală. Unele dintre ele au pătruns şi în limba literară. În povestire, Anton Bacalbaşa scrie: „În vremea asta au ajuns la cazarmă". Uzul nu a „înnobilat" însă toate formele familiare ale pronumelui şi adjectivului demonstrativ. În vorbirea îngrijită şi în scris se folosesc formele literare.

● Din chiar vorbirea lui Moş Teacă se poate observa că formele familiare pot exprima o apreciere dispreţuitoare: „nişte ăia", „nu mai erau de-ăştia", „ori că a învăţat aia . . ."

● Ca orice adjectiv pronominal şi, în genere, ca orice adjectiv, adjectivul demonstrativ se acordă în gen, număr şi caz cu substantivul determinat. Dacă în privinţa acordului în gen şi număr nu apar, îndeobşte, greşeli, acordul în caz este încălcat chiar de profesionişti ai scrisului. În propoziţii ca următoarele: „Proza scriitorului acesta este evocatoare", „Paginile cărţii acestea sînt pline de culoare", „Am comunicat tinerilor aceştia vestea cea bună", acordul în caz al adjectivului demonstrativ cu substantivul determinat nu s-a făcut. Corect: „Proza scriitorului acestuia . . .", „Paginile cărţii acesteia . . .", „Am comunicat tinerilor acestora . . ."

● Să comparăm acum propoziţia: „Am şi eu o pălărie ca asta" cu: „Am şi eu o pălărie dintr-asta". În prima propoziţie, pronumele demonstrativ este întrebuinţat bine. Vorbitorul compară pălăria lui cu una singură, aceea a prietenului său. În a doua propoziţie, vorbitorul vrea să spună că are o pălărie la fel cu cele de acelaşi model, văzute, să zicem, în vitrina unui magazin. Pronumele din a doua propoziţie ţine locul unui substantiv la plural. Corect: „dintr-astea".

● Completaţi „vocabularul" lui Moş Teacă, extras din fragmentele citite pînă acum, cu celelalte cuvinte pronunţate greşit, din textul despre bacalaureaţi. Observaţi că scriitorul îşi parodiază eroul, folosind şi el în povestire asemenea cuvinte.

Pronunţată „parol d'onor", cum apare în vorbirea lui Moş Teacă, sau „parol d'onör", ca în franceză („parol d'honneur"), expresia rămîne nerecomandabilă. Nici chiar traducerea ei în româneşte: „pe cuvînt de onoare" („pe cuvînt de cinste", „pe cinstea mea") nu trebuie azvîrlită la întîmplare, pentru orice nimicuri!

Scanned with OKEN Scanner

O SCRISOARE PIERDUTĂ

(Fragment)

Tipătescu: Ei? ... s-a pus patruzeci şi patru de steaguri?

Pristanda: S-a pus, coane Fănică, s-a pus ... Poate unul-două să le fi dat vîntul jos ... da' s-a pus.

Tipătescu: Patruzeci şi patru?

Pristanda: Patruzeci şi patru în cap, coane Fănică.

Tipătescu: Nu umbla cu mofturi, Ghiţă. Nu m-am plimbat eu la luminaţie în trăsură cu Zoe şi cu nenea Zaharia în tot oraşul? Tocmai ea, cum e glumeaţă, zice: „Ia să-i numărăm steagurile lui Ghiţă" ...

Pristanda (mîhnit): Îmi pare rău! tocmai coana Joiţica, tocmai dumneei, care de! să ne aşteptăm de la dumneei la o protecţie ...

Tipătescu: Apoi, ea n-a zis-o cu răutate, a zis-o de glumă. Nu ştie şi nenea Zaharia şi ea că eşti omul nostru ...

Pristanda: Al dumneavoastră, coane Fănică, şi al coanii Joiţica, şi al lui conu Zaharia ... Ei? şi le-aţi numărat, coane Fănică? ... Ei? aşa e? patruzeci şi patru ...

Tipătescu: Vreo paispce ... cinspce.

Pristanda: Apoi să le numărăm, coane Fănică, să le numărăm: două la prefectură.

Tipătescu: Două ...

Pristanda: Două pe piaţa lui 11 Fevruarie[1] ..

Tipătescu: Patru ...

Pristanda (căutînd în gînd): Două la primărie ...

Tipătescu: Şase ...

Pristanda (acelaşi joc): Unul la şcoala de băieţi ...

---

[1] 11 februarie 1866, data detronării domnitorului Alexandru Ioan Cuza.

Scanned with OKEN Scanner

Tipătescu: Șapte...
Pristanda: Unul... la școala de fete...
Tipătescu: Opt...
Pristanda: Unul la spital...
Tipătescu: Nouă...
Pristanda: Două... la catrindală, la Sf. Niculae...
Tipătescu: Unsprezece.
Pristanda: Două la prefectură... paispce...

Tipătescu (rîzînd): Le-ai mai numărat pe ale de la prefectură.

Pristanda: Nu, coane Fănică, să trăiți *(continuă repede, pe nerăsuflate.)* Două la primărie, optspce, patru la școli, douăzeci și patru, două la catrindală la Sf. Niculae, treizeci...

Tipătescu: Le-ai mai numărat o dată pe toate astea și aduni rău...

Pristanda: Doamne păzește, coane Fănică, să trăiți, patruzeci și patru, în cap... patruzeci și patru... Cum zic, unul-două, poate vîntul... ori cine știe...

Tipătescu (rîzînd): Ghiță, apoi nu mă orbi de la obraz așa.

Pristanda (schimbînd deodată tonul, umilit și naiv): Familie mare... renumerație după buget mică...

Tipătescu (uitîndu-se la ceas): Ia să lăsăm steagurile, Ghiță...

Pristanda: Curat să le lăsăm, coane Fănică.

Tipătescu: Spune odată istoria de-aseară, că mă grăbesc.

Pristanda: Bine ziceți, coane Fănică. Aseară pe la zece și jumătate, mă duc acasă, îmbuc ceva și mă dau așa pe-o parte să aţipesc numai un minuțel, că eram prăpădit de ostenit de la foc. Nevasta zice, pardon: „Dezbracă-te Ghiță, și te culcă". Eu, nu; eu, la datorie, coane Fănică, zi și noapte la datorie. Așa, mă scol cam pe la douăspce fără un sfert, și, pardon, mă dezbrac de mondir, scoț chipiul, mă-mbrac țivilește și plec... la datorie, coane Fănică. Pînă să plec se făcuse vreo unul după douăspce. O iau prin dosul primăriei, și apuc pe maidan ca să ies la bariera „Unirii". Cînd dau să trec maidanul, văz lumină la ferestrele de din dos ale lui d. Nae Cațavencu, și ferestrele vraiște. Ulucile înalte... dacă te sui pe uluci, poți intra pe fereastră în casă. Eu, cu gîndul la datorie, ce-mi dă în gînd ideea? zic: ia să mai ciupim noi ceva de la onorabilul, că nu

strică... și binișor, ca o pisică, mă sui pe uluci și mă pui s-ascult: auzeam și vedeam cum v-auz și m-auziți, coane Fănică, știți ca la teatru.

I. L. CARAGIALE

Din volumul *Teatru* (1894)

● „Conul" Fănică Tipătescu, prefect de județ, și polițaiul Pristanda ne sînt cunoștințe foarte vechi. Scena de mai sus, desprinsă din primul act al comediei, luminează dintr-o dată relațiile dintre cele două personaje. Prefectul arată subalternului său cea mai binevoitoare înțelegere, iar polițaiul îi răspunde șefului său cu o supunere de-a dreptul slugarnică.

● Însărcinat să arboreze niște steaguri în oraș, Pristanda a vîrît în buzunarul său costul a vreo treizeci dintre aceste steaguri. Numărătoarea cu ... repetiții nu duce la nici un rezultat; pe noi, însă, ne duce spre un alt capitol al morfologiei, anume spre numeral (partea de vorbire care exprimă un număr, determinarea sau ordinea numerică a unor obiecte). *Unu, două, patru, șase, unsprezece, patruzeci și patru* sînt numerale cardinale. Alte numerale: *amîndoi, tustrei* (colective), *îndoit, înzecit, înmiit* (multiplicative), *o dată, de zece ori* (adverbiale), *întîiul* și *primul, al zecelea, al o sută cincizeci și doilea* (ordinale).

Toată lumea, nu numai contabilii și casierii, numără. Nu e nevoie, totuși, să stăruim prea mult asupra numeralelor. Sînt de spus doar cîteva lucruri despre pronunțarea și scrierea lor.

Numeralele cardinale simple (de la *unu* la *zece*) se scriu ca atare; cele compuse se scriu într-un mod diferit: de la *unsprezece la douăzeci*, apoi *treizeci, cincizeci* etc. pînă la *nouăzeci* se scriu legat, deși sînt formate din două și trei cuvinte *(două + zeci, un + spre + zece). Douăzeci, treizeci* etc. sînt grupe constituite de unități, să le spunem: cifre rotunde. De aceea se și scriu într-un cuvînt. Dacă la zeci adăugăm două sau mai multe unități, acestea se leagă de primele prin *și*, însă cuvintele se scriu separat: *douăzeci și trei, optzeci și nouă*. La fel: *o mie cinci sute treizeci și șapte* etc.

Cum se pronunță numeralele? Evident — cum se și scriu! Totuși, nu numai Pristanda, ci și Tipătescu rostesc: „paispce, cinspce", „optspce", „douăspce". Sînt pronunții obișnuite, dar

PITULAC M
IOTECA PIERS

Scanned with OKEN Scanner

necorecte și, deci, nerecomandabile, ca și: *doișpe, paișpe, douăș-trei, șaișapte* etc.

Numeralele compuse se obțin, cum s-a văzut, din mai multe alte numerale (simple sau compuse) alipite sau legate prin *și*. În general, părțile componente își mențin individualitatea și forma: *două mii șase sute treisprezece*. Regula aceasta nu are o rigoare absolută. Spunem: *doisprezece, treisprezece (doi + spre + zece, trei + spre + zece)*, dar *paisprezece* (nu: *patru-sprezece*), *șaisprezece* (nu: *șasesprezece*). În trecut, se pronunța așa cum am notat în paranteză: *patrusprezece, șasesprezece*. Acum s-au impus celelalte forme, în care primul numeral s-a redus la o silabă. Această reducere se datorește influenței primelor numerale din serie. Cine zice: *patrusprezece, șasezeci* dă vorbirii sale un ton fals, pretențios. O observație: spunem *cinsprezece*, dar scriem *cincisprezece*. Pronunții frecvente sînt și: *optîsprezece, optusprezece*. Ambele sînt necorecte. Corect, adică literar: *optsprezece*.

● Ar fi corect, dacă am spune: „Pristanda și-a însușit un procent de șaptezeci la sută din costul steagurilor"? Nu, nu e corect. Expresia, folosită de mulți: „un procent de... la sută" conține un pleonasm, deoarece cuvîntul *procent* are același înțeles cu „la sută" (în latină, *pro* = pentru; *centum* = sută).

● Tipătescu îl întrerupe pe Pristanda: „Le-ai mai numărat o dată pe toate astea", iar spre sfîrșitul fragmentului îi cere: „Spune odată istoria de-aseară, că mă grăbesc". În prima replică am scris: „o dată", în a doua: „odată". Scrierea diferită se explică prin valoarea morfologică a celor două forme. O *dată* este numeralul adverbial; arată de cîte ori se săvîrșește o acțiune. Pristanda mai numărase „o dată" steagurile; ca să-i iasă socoteala, ar fi trebuit să le numere „de două ori" și chiar „de trei ori". În a doua replică, „odată" este adverb de timp. Prefectul îi poruncește polițaiului să spună „mai curînd" ce se întîmplase în ajun, nu să povestească fără a se repeta. Adverbul de timp *odată* mai are și alte sensuri: „odinioară, de demult, cîndva, într-o bună zi". Exemple: „A fost odată...", „Odată și odată trebuia să i se înfunde lui Pristanda".

● Să formulăm în două feluri aceeași propoziție: „Întîia parte a numărătorii steagurilor este corectă" și: „Partea întîi a numărătorii steagurilor este corectă". În prima propoziție, numeralul ordinal *întîia* este așezat înainte de substantiv și are ar-

Scanned with OKEN Scanner

ticol *(-a)*, substantivul *(parte)* nefiind articulat. În a doua propoziție, numeralul *întîi* este pus după substantiv și nu e articulat, deoarece am articulat substantivul. Forma corectă a numeralului ordinal feminin este: *întîi*, nu *întîia*. Deci: „categoria întîi", nu „categoria întîia", cum se spune adesea, dar: „întîia categorie".

● Prins cu ocaua mică, Pristanda se justifică: „Famelie mare... renumerație după buget mică..." „Famelia" (familia) polițaiului era într-adevăr mare: nouă suflete, dar insuficientă îi era, după buget, nu „renumerația", ci *remunerația*. Chiar și unii dintre contemporanii noștri cred, ca și Pristanda, că la originea substantivului *remunerație* (și: *remunerare*) se află verbul „a număra": o retribuție, o plată se face prin „numărarea" banilor. Așadar, cel care plătește te... *renumeră*! Să înlăturăm confuzia, precizînd că substantivul de care ne ocupăm derivă din latinescul *remuneratio* (răsplată).

● Pristanda mai pronunță greșit și alte cuvinte. Indicați-le, împreună cu rostirea literară. Prefectul spune: *luminație*. Corect: *iluminație*.

● Tipătescu face haz: „Le-ai mai numărat pe ale de la prefectură". Pronumele demonstrativ *ale* este o formă regională, ca și *alea (pe alea)*.

Construcții de tip popular: „al coanii Joițichii", „al lui conul Zaharia". În prima, substantivul nume de persoană e și el articulat, ceea ce, după cum știm, în limba literară nu se face. De asemenea, genitivul substantivului feminin „coana" *(cucoana)* este format în contradicție cu regula gramaticală. Corect: „coanei" (*cucoanei*). Așadar: „al coanei Joițica". De asemenea: „al conului (cuconului) Zaharia". Ca și construcția „lui domnul Popescu" („lui domnul șef"), expresia „lui conul Zaharia" se explică prin aceea că pentru vorbitor Zaharia nu e... Zaharia, ci „conul Zaharia" („domnul Popescu", „domnul șef"). Cuvintele prin care vorbitorul își exprimă respectul față de persoana respectivă sînt sudate așa de strîns de numele propriu, încît parcă fac corp comun cu el.

Scanned with OKEN Scanner

Prezidentul (către reclamantă): Spune-mi cum s-au petrecut lucrurile...

Femeia Caliopa, republicană română: Eu, domnule prezident, vine dumnealui la mine, care venea întotdeauna seara ca amic, încă era și dumneaei care mi-este amică, și ați chemat-o dumneavoastră martoră că a fost acolo și poate să jure cum s-a-ntîmplat.

Prezidentul: Las-o pe dumneaei; nu e aici; dumneaei o să răspunză cînd o vom chema. Acu spune d-ta.

Reclamanta: Spui. A venit dumnealui.

Inculpatul: Dumneata m-ai chemat: am biletul dumitale.

Prezidentul: Tăcere.

Reclamanta: Dacă știam ce stofă ești, nu te mai chemam... A venit și zice să nu mai învîrtim masa, care vorbeam cu sorămea, care a murit, și ne spunea poezii de Iminescu și de Victor Cucu. *(Ilaritate.)*

Prezidentul: Cu sora dumitale care a murit?

Reclamanta: Da, la spital, de piept; ieșise din azil și-i plăcea poeziile... și eu o iubeam foarte mult, eu o băgasem în azil că aveam o protecție. *(Plînge.)* Și cînd vorbeam cu ea, apoi toată noaptea o visam.

Prezidentul: Cum vorbeai cu ea?

Reclamanta: Cu dumnealui: învîrtea masa. Mi-a spus că e fericită și s-a întîlnit acolo cu mama; mă sărută dulce, dar mama nu poate vorbi că e în altă parte.

Inculpatul: Am zis că a trecut iar în incarnațiune.

Prezidentul: Tăcere. *(Către reclamantă:)* Și d-ta credeai?

Reclamanta: Cum să nu crezi, dacă vorbea masa?

Prezidentul: Dar ceasul și cu inelele cum ți le-a luat?

Scanned with OKEN Scanner

Inculpatul: Fără să știu: eram mediu!

Prezidentul: Tăcere, inculpatule, de vrei să nu-ți agravezi situația.*(Reclamantei:)* Spune.

Reclamanta: A venit seara și zice că a învățat acuma să arate și persoana, dar nu cu masa, zice că l-a învățatără niște profesori de la minister, de unde face acuma pe popi. Zice: „dezbracă-te *(senzație în auditoriu);* scoate tot ce ai ori de metal, ori de imitație!" și eu am scos ceasul și lanțul, care-l aveam cadou de suvenir de la un... de la o mătușă a mea și cu medalionul, cu o șuviță de păr de la soră-mea, și inelele, și le-am pus pe masă lîngă lampă. Să vă spuie și Tincuța că poate să jure. Și zice dumnealui Tincuții, zice „tu du-te dincolo", și a băgat-o în odăița ailaltă și a închis ușa, și „să nu vii pînă nu te-om chema!" încă Tincuța rîdea de noi; dar dumnealui, aș! avea alte motive, să vedeți. Și după ce am pus ceasul cu lanțul și inelele pe masă, m-a legat la ochi și m-a pus să stau într-un picior, și am stat așa... am stat... preț ca la un sfert de ceas, și zice...

Inculpatul: Nu-i adevărat!

Reclamanta (izbucnind): Taci, șarlatane, care nu te-am crezut pentru ca să fii pînă-ntr-atît să rîzi de o biată femeie ca mine!... Și după ce am stat așa, domnule prezident, de-mi amorțise piciorul și-mi făcea urechile *vuu... vuu...*, că mi-era și frică, că spunea că o să vie soră-mea, dumnealui zice: „ai adormit?" zic: „da", zice: „bine", și mi-a venit așa un fel de ameteală; zic: „o să mai ție mult?" zice: „nu mișca!" și am auzit odată puf! în lampă, și ușa buf! și parc-am văzut pe soră-mea, am țipat și am căzut jos leșinată. Cînd m-a deșteptat Tincuța, ia-l pe domnul de unde nu e; caută ceasul și inelele în sus, caută-le-n jos — nicăiri.

Martora Tincuța face o mărturisire care confirmă în totul plîngerile reclamantei.

Avocatul ex-officio[1] *al apărării (după o pledoarie de două ore, încheie):* Domnilor magistrați, voi fi scurt. Spiritismul, această sublimă știință a viitorului, este încă în fașe: ca orice copil în fașe poate face și greșeli; nu-i mai puțin adevărat că viitorul este al lui. Inculpatul, din greșeală, în starea impersonală de mediu, a avut o mișcare de somnambul; a luat ceasul și celelalte, e adevărat, dar a făcut-o involuntar, era într-o

[1] din oficiu *(lat.)*

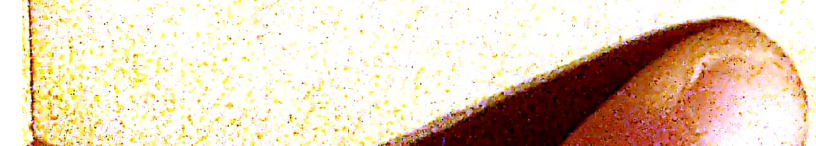

stare de absolută iresponsabilitate. Știința modernă ne-a dat destule lumini asupra iresponsabilității: toată asieta[1] sistemului nostru penal trebuie deci să se schimbe. Iată marele cuvînt al științei moderne: iresponsabilitatea — impunitate; tutelă da, nu pedeapsă. Ești iresponsabil? poți să-ți permiți din cînd în cînd o greșeală de care în urmă *ipso facto*[2] nu ești vinovat. Ori, clientul meu nu e responsabil, pentru că n-a știut ce face!

Reclamanta: Da' de ce le-a pus amanet la cofetărie?

Inculpatul: De rușine!

Avocatul: Vedeți, d-lor magistrați, de rușine... Apoi poate avea rușine un om responsabil? Nu. Eu deci cer achitarea; în orice caz, circumstanțe atenuante. Nu uitați că trăim într-o epocă unde nu e rău să menajăm spiritismul și pe spiritiști.

Tribunalul, sub impresia ultimelor cuvinte ale apărării, admite circumstanțe atenuante și condamnă pe tînărul mediu la șase luni închisoare și 25 lei cheltuieli de judecată.

Reclamanta iese din pretoriu[3] plîngînd și sărutînd obiectele spiritizate, ce i s-au restituit, reincarnate, de către d. prezident.

I. L. CARAGIALE

Din *Moftul român* (1893)

● În paginile *Moftului român*, Caragiale a dus o adevărată campanie împotriva spiritismului, practică obscurantistă care făcea mulți prozeliți pe la sfîrșitul secolului trecut.

Schița *Justiția română*, în care scriitorul denunță necinstea pretinșilor „medii", ne furnizează materialul trebuitor pentru a trece în revistă alte părți de vorbire: verbul, adverbul, prepoziția, conjuncția și interjecția. Ne vom referi și la alte scrieri citite.

● În una din faimoasele sale lecții-model, „pedagogul absolut" Mariu Chicoș Rostogan îi întreabă pe elevi de ce un anumit cuvînt este verb. Elevul răspunde: „Pentru că exprimă ideea unei lucrări". Răspunsul e bun. Să mai adăugăm că verbul exprimă nu numai o acțiune, ci și o stare.

În *Gramatica limbii române* (vol. I), capitolul despre verb acoperă aproape o sută de pagini, ceea ce reprezintă cam un

---

[1] *assiette (franc.)* = farfurie; *aici:* bază, fundament.

[2] prin însuși faptul *(lat.)*

[3] cuvînt provenit din limba latină *(praetorium);* are înțelesul de *tribunal.*

Scanned with OKEN Scanner

sfert din volum. Conform sarcinii pe care ne-am propus-o, noi nu vom rezuma aici acest lung capitol, ci vom extrage din el numai cîteva chestiuni de interes special.

Să reamintim unele noţiuni de care vom avea nevoie. Verbele sînt *tranzitive* (pot avea complement direct) şi *intranzitive* (nu pot avea complement direct). Categoriile gramaticale ale verbului: diateza, modul, timpul, persoana şi numărul. Sînt trei diateze: activă, reflexivă, pasivă. Modurile se împart în două grupe: *personale* (indicativ, conjunctiv, optativ, imperativ) şi *nepersonale* (infinitiv, participiu, gerunziu, supin). Timpurile sînt: prezent, imperfect, perfect, mai-mult-ca-perfectul, viitorul, viitorul anterior.

● Împărţirea verbelor în patru grupe numite *conjugări* nu este o operaţie statistică, ci una gramaticală. După cum vă amintiţi, cele patru conjugări se deosebesc după *caracteristica* respectivă, adică după sufixul infinitivului scurt. Conjugarea I: *-a (a cînta, a lucra, a studia);* conjugarea a II-a: *-ea (a cădea, a plăcea, a vedea);* conjugarea a III-a: *-e (a cerne, a face, a zice);* conjugarea a IV-a: *-i* şi *-î (a birui, a plivi, a sări; a hotărî, a urî).*

Este important să recunoaştem conjugarea din care face parte un verb, deoarece altminteri putem greşi cînd îl întrebuinţăm oral şi în scris. Unii vorbitori spun: *a cade, a place, a tace, a vede,* ca şi cînd verbele acestea ar fi de conjugarea a III-a. În limba literară, ele sînt de conjugarea a II-a, forma lor corectă fiind: *a cădea, a plăcea, a tăcea, a vedea.* Se întîmplă şi invers, unii pronunţînd greşit: *a bătea, a făcea, a ţinea, a umplea,* în loc de: *a bate, a face, a ţine, a umple.* Asemenea treceri incorecte se fac şi de la conjugarea a IV-a la a III-a, rostindu-se: *a desparte, a împarte,* în loc de: *a despărţi, a împărţi.*

Nu trebuie să confundăm cu aceste greşeli coexistenţa la unele verbe a două forme, una de conjugarea I, alta de conjugarea a IV-a: *a curăţa* şi *a curăţi, a datora* şi *a datori* etc. Ambele forme sînt corecte. În cazul unor asemenea verbe, formele diferite au şi înţelesuri diferite. De exemplu: „Ion a înflorat frumos talerul de argilă“ şi: „Caisul a înflorit“. În primul exemplu, verbul însemnează „a picta flori pe un obiect“, în al doilea, „a-şi deschide florile“.

● Fănuţă îi scria domnişoarei Siţa: „inima mea palpită după d-voastră... ca un sclav... care-i implorează graţie şi iertare“. *A implora* este un verb de conjugarea întîi, care-şi formează

prezentul indicativ cu desinențele: -, *-i, -ă, -m, -ți, -ă (implor, implori, imploră, implorăm, implorați, imploră).* Fănuță, ca și alții din vremea lui, forma prezentul indicativ cu altă desinență, care aparține într-adevăr tot conjugării I: *-ez, -ezi, -ează, -m, -ți, -ează.* De aceea, el scrie: *implorează* (ca: *lucrează*).

Există astăzi un verb foarte întrebuințat, în legătură cu diferite discipline sportive: *a marca.* Verbul este de conjugarea întîi. Prezentul indicativ (și prezentul conjunctiv) al acestui verb se formează cu desinențele *-ez, -ezi, -ează, -m, -ți, -ează: marchez, marchezi, marchează, marcăm, marcați, marchează; să marchez, să marchezi, să marcheze* etc. Asimilîndu-l cu verbele de conjugarea I care primesc cealaltă serie de desinențe, multă lume, pe stadioane, în tramvai și chiar la. . . radio, spune: „În acest moment, cutare jucător marcă un gol", „Echipa cutare n-a reușit să marce nici un gol". *Marc, marci,* (el, ei) *marcă,* la fel: *să marc, să marci* (el, ei) *să marce* sînt forme greșite.

● În multe dintre textele pe care le-am citit pînă acum, am găsit forme verbale ca acestea: (eu) *crez,* (eu) *deschiz,* (eu) *pui,* (eu) *rămîi,* (eu) *răspunz,* (eu) *scoț,* (eu) *spui,* (eu) *văz.* Toate aceste forme, ca și (eu) *amîi,* (tu) *cei,* (eu,tu) *poci,* (eu) *prinz,* (tu) *sai* sînt populare și regionale; ca atare, întrebuințarea lor e nerecomandabilă. Formele literare sînt: *cred, deschid, pun, rămîn, răspund, scot, spun, văd; amîn, ceri, prind,* (eu) *pot,* (tu) *poți sări.* De asemenea, nu vom spune: *să crează, să puie, să rămîie, să scoață, să spuic, să vază; să amîie, să ceie, să poață, să saie,* ci: *să creadă, să pună, să rămînă, să scoată, să spună, să vadă; să amîne, să ceară, să poată, să sară.*

● În fabula lui Anton Pann, un vers suna astfel: „Iar alții de el nu mai scap." Verbul *scap* este la indicativ prezent, persoana a treia plural *(ei scap).* Această formă s-a creat prin asemănare cu persoana întîi singular: *eu scap,* datorită faptului că unele verbe, aparținînd tuturor conjugărilor, au persoana a treia plural la fel cu persoana întîi singular: *eu iau, ei iau; eu cad, ei cad; eu fac, ei fac; eu fug, ei fug.* Pentru Pann, forma „alții nu mai scap" nu era o greșeală. În limba literară din secolul trecut, asemenea forme erau frecvente: *ei cobor, ei se joc, ei sufăr.* Pentru noi, însă, formele respective nu mai sînt corecte.

● În schița *Justiția română,* reclamanta spune despre sora ei moartă: „și-i plăcea poeziile", apoi despre sine: „și-mi făcea urechile *vuu . . .*". *Plăcea* și *făcea* sînt forme regionale de per-

Scanned with OKEN Scanner

soana a treia plural (la imperfect indicativ). Situaţia acestor verbe este oarecum similară cu aceea a verbelor de care ne-am ocupat mai sus. Anume, sînt unele verbe pentru care, în graiurile regionale, persoana a treia plural este la fel cu persoana a treia singular: *ei face (= el face), ei spune (= el spune), ei tace (= el tace).* După cum am spus-o de atîtea ori pînă acum, formele regionale nu sînt recomandabile. Cu atît mai mult avem motive să nu folosim forme verbale ca acelea citate. Cel ce spune: „Ei face" dă impresia că nu cunoaşte regula acordului în număr între subiect şi predicat, la fel cu cel care ar zice: „Ei este".

Acelaşi lucru se întîmplă cu o formă verbală ca aceea din întrebarea lui Tipătescu: „S-a pus patruzeci şi patru de steaguri?" *S-a pus,* în loc de *s-au pus,* este tot o formă regională de persoana a treia plural care dă impresia de dezacord între subiect şi predicat. Aici, lucrurile sînt ceva mai complicate. Verbul, însoţit de un pronume reflexiv, pare a fi la diateza reflexivă. În realitate, este la diateza pasivă, anume la pasivul reflexiv. Construcţia poate fi înlocuită prin pasivul cu *a fi:* „Au fost puse steaguri . . ." În limba literară, construcţia „s-a pus steaguri" este tot aşa de greşită ca şi „a fost puse steaguri". La fel: „s-a vorbit multe", „s-a citit poezii". Cum se explică asemenea greşeli? Cei ce le fac îşi închipuie că reflexivul este impersonal şi că funcţia de subiect al verbului revine pronumelui *se.* Adevăratul subiect este, însă, la plural: *steaguri, multe, poezii.* Deci: „s-au pus patruzeci şi patru de steaguri", „s-au vorbit multe", „s-au citit poezii".

Construcţia „o apucase durerile" *(Situaţiunea)* dă, de asemenea, impresia de dezacord. În limba literară actuală, desinenţa persoanei a treia plural la mai mult ca perfect indicativ este -(se)*ră.* Aşadar: „o apucaseră durerile".

Reclamanta spune: „zice că l-a învăţătură nişte profesori de la minister". Forme ca *învăţatără, cîntatără, mîncatără,* folosite regional în locul participiului *învăţat, cîntat, mîncat,* sînt greşite, la fel ca şi prezentul indicativ al verbului *a fi: ei sîntără.*

● Din altă replică a reclamantei: „spunea că o să vie". Din *Situaţiunea:* „or să se-ndrepte". O *să vie, or să se îndrepte* sînt verbe la viitorul indicativ, aşa cum apar foarte des în vorbirea populară şi familiară. Nici aceste forme, nici cele compuse cu verbul *a avea: am să viu, au să se îndrepte* nu sînt

Scanned with OKEN Scanner

greşite. De aceea nu se poate cere să fie eliminate din vorbire. În scris, însă, folosirea lor nu este recomandabilă.

● Desprindem din textul schiţei *Justiţia română* fraza „nu te-am crezut . . . să fii pînă-ntr-atît . . .“ *Să fii* este prezentul conjunctiv al verbului *a fi*. În text, apare scris corect, cu doi *i*. La fel se scrie şi imperativul pozitiv: „fii (bun)“. Imperativul negativ are însă un singur *i*: „nu fi (rău)“.

Fiindcă a venit vorba despre imperativ, să semnalăm şi alte greşeli. Cîteva verbe au aceeaşi formă la imperativ pozitiv şi la cel negativ: *dormi* şi: *nu dormi*, *spune* şi: *nu spune*. La majoritatea verbelor, formele sînt diferite. În exprimarea neliterară, însă, există tendinţa de a se apropia cele două forme: *du, fă, zi* şi: *nu du, nu fă, nu zi*. Literar: *nu duce, nu face, nu zice*.

● În *Fericită improvizaţie* am semnalat forma verbală *(îşi) dedea*. Este o formă regională de imperfect indicativ a verbului neregulat *a da*. Forma literară: *(îşi) dădea*, paralel cu care coexistă o formă mai veche, încă folosită: *(îşi) da*.

● Verbul *a trebui* este unipersonal. Ca atare, nu-şi schimbă forma după persoană şi număr: „(eu) trebuie să scriu“, „(noi) trebuie să scriem“, „(el) trebuie să înveţe“, „(ei) trebuie să înveţe“. Vom evita să spunem: *eu trebuiesc, tu trebuieşti, noi trebuim, voi trebuiţi*. Gramatica acordă, totuşi, preferinţă conjunctivului *să trebuiască*, faţă de *să trebuie*. În unele situaţii, păstrarea formei unipersonale creează impresia de dezacord între subiect şi predicat. De aceea, gramatica admite să se acorde verbul *a trebui*, dar numai atunci cînd subiectul este exprimat printr-un substantiv sau printr-un pronume personal de persoana a treia: „Tractoriştii trebuiau să iasă pe ogor din zori“, „Ei au trebuit să se întoarcă din drum“.

Verbul *a trebui* apare de multe ori în construcţii ca: „trebuie făcut (focul)“, „Ion trebuie lăudat“. Construcţiile nu sînt corecte. Corect: „trebuie să fie făcut (focul)“, „Ion trebuie să fie lăudat“.

● În povestirea *Bacalaureaţii*, Anton Bacalbaşa scrie: „nu-l împiedecă de a vorbi . . .“ Primul verb se pronunţă astăzi: *împiedică* Al doilea verb este un infinitiv cu valoare de complement (ce nu-l împiedică?). Prepoziţia *de* pusă înainte de infinitiv trebuie evitată.

● Unele verbe devin cuvinte de umplutură. În declaraţia ei, reclamanta repetă mereu verbul *a zice*: „dumnealui zice

Scanned with OKEN Scanner

«ai adormit?» zic: «da», zice: «bine»", şi mi-a venit aşa un fel de ameţeală; zic: «o să mai ţie mult?» zice: «nu mişca!»" Repetarea verbului *a zice, a spune* devine pentru unii un adevărat tic. În vorbirea îngrijită, asemenea repetări nu au ce căuta.

● După cum o arată şi numele, adverbul este un fel de rudă cu verbul, în sensul că exprimă caracteristica unei acţiuni sau a unei stări.

Există adverbe simple *(jos, sus, mîine)*, compuse *(mîine-seară, astă-vară)* şi locuţiuni adverbiale *(pe deşelate, ceas cu ceas)*. Adverbele şi locuţiunile adverbiale arată modul, locul, timpul, cauza şi scopul. Exemple din *Justiţia română:* „o iubeam *foarte mult*" (adverb de mod, la superlativ), „*aici*", „am căzut *jos*" (adverbe de loc), „*acu(m)* spune d-ta" (adverb de timp). Unele adverbe derivă din adjective. Reclamanta spune: „mă sărută dulce". *Dulce* e, la origine, un adjectiv. În propoziţia citată, el arată caracteristica verbului *a săruta*, este adverb. Spre deosebire de adjectiv, care este o parte de vorbire flexibilă, adverbul nu are flexiune (nu se declină, nu-şi schimbă forma după gen şi număr). Unii vorbitori confundă adverbul cu adjectivul: „Am o sarcină urgentă, grea de îndeplinit". *Urgentă* e adjectiv, cuvîntul următor adverb. Sarcina nu e *grea*, ci *greu* de îndeplinit. Alte exemple: „Am văzut nişte copaci nespuşi de înalţi", „Eram destui de mulţi oameni". În propoziţiile acestea, *nespus* şi *destul* nu sînt, cum i s-a părut vorbitorului, un participiu cu regim de adjectiv, respectiv un adjectiv, ci adverbe. Corect: „copaci nespus de înalţi", „destul de mulţi oameni".

Ca şi adjectivul, adverbul are grade de comparaţie: *mult, mai mult, cel mai mult.*

● Şi în ceea ce priveşte adverbul, este recomandabilă evitarea formelor populare şi regionale, ca: *acu, acuma, aicea, ici* (cu excepţia expresiei *ici-colo*), *altdată, încoa, nicăiri* etc. Formele literare: *acum, aici, altădată, încoace, nicăieri.*

De asemenea, se vor evita construcţii ca: „avansaţi înainte". Ideea înaintării e cuprinsă şi în verbul *a avansa* (în franceză, *avancer* = *a înainta*).

● Prepoziţia este şi ea o parte de vorbire neflexibilă. Exprimă legătura între părţile de propoziţie. În *Justiţia română* întîlnim prepoziţii simple: *către, la, ca, în, din, cu* etc. şi prepoziţii compuse: *de la, de către.*

Scanned with OKEN Scanner

Cătră e o formă regională, ca și *dă (de), pă (pe),* pe care cei ce vor să se exprime literar, în vorbire și în scris, nu trebuie să le întrebuințeze. Aceste forme sînt numai urîte; altele pot produce confuzii. Dacă scriu: „să iei cartea după masă" se poate înțelege că am cerut cuiva ca, după masă (după-amiază), să ia o carte. În realitate, i-am cerut să ia o carte ce se află pe masă. Corect: „să iei cartea de pe masă". *De pe* este o prepoziție compusă, care nu trebuie confundată cu prepoziția *după.*

Prezidentul întreabă: „Dar ceasul și cu inelele cum ți le-a luat?" Prepoziția *cu* este inutilă. Corect: „ceasul și inelele". Prepoziția *cu* formează împreună cu *și* o locuțiune sociativă, folosită într-o construcție ca: „el și cu mine".

Nu vom relua aici mereu repetata discuție despre cum e corect: „un pahar de apă" sau „un pahar cu apă", „scot pălăria din cap" sau „scot pălăria de pe cap". Deși construcția „un pahar cu apă" capătă mereu teren, prima construcție rămîne corectă. Auzind pe cineva că a cumpărat „o pungă de zahăr", nimeni nu-și va închipui că punga e . . . confecționată din zahăr. De asemenea, expresia „a lua șapca din cui" nu se tălmăcește pentru nimeni cu a scoate șapca dinăuntrul cuiului. Nu trebuie să uităm că prepozițiile au mai multe înțelesuri și, ca atare, formează construcții deosebite, tot atît de corecte.

● Dacă prepoziția exprimă dependența dintre părțile de propoziție, conjuncția stabilește raporturi de coordonare și subordonare între propoziții, în cadrul frazei.

Conjuncții coordonatoare din *Justiția română: și* (copulativă), *ori* (disjunctivă), *dar* (adversativă), *deci* (conclusivă). Conjuncții subordonatoare: *că, să* (completive directe), *unde, de unde* (de loc), *cînd, după ce* (de timp), *că (= încît), de* (de-mi amorțise piciorul" = *încît,* de consecuție), *de* („de nu vrei"; condițională).

Cum se vede, unele conjuncții au mai multe funcții. În fraza „și-mi făcea urechile *vuu . . . vuu,* că mi-era și frică . . .", conjuncția *că* are înțelesul de *încît* și arată un raport de consecuție (frica este consecința vîjîitului urechilor). Dar fraza nu se termină aici; continuă cu propoziția: „că spunea că o să vie soră-mea". Al doilea *că* are altă funcție, este o conjuncție cauzală („fiindcă spunea . . ."), în sfîrșit, al treilea *că* introduce o propoziție completivă directă. N-am putea spune că fraza

Scanned with OKEN Scanner

e necorectă. Dar repetarea aceleiași conjuncții, cu înțelesuri diferite, e supărătoare și nerecomandabilă.

Reclamanta îl apostrofează pe inculpat: „nu te-am crezut pentru ca să fii . . .“ *Pentru ca să* este o locuțiune conjuncțională formată din prepoziția *pentru* și conjuncțiile *ca* și *să*. În vorbirea „amicului“ Nae, această locuțiune conjuncțională e un adevărat tic verbal: „pentru ca să zici“, „Eu pot pentru ca să-ți spun . . ., pentru ca să ajungem să vedem . . .“ În finalul schiței *Situațiunea*, Caragiale îl parodiază: „l-am lăsat pe fericitul tată pentru ca să meargă singur la simigerie“. Toate propozițiile introduse prin *pentru ca să*, citate mai sus, sînt completive directe, în care locuțiunea conjuncțională respectivă nu are ce căuta. În vorbirea corectă, *pentru ca să* introduce propoziții circumstanțiale de scop: „Pentru ca să obținem recolte bogate, trebuie să facem arături adînci“.

Nu numai *pentru ca să* reprezinte o greșeală la începutul unei propoziții completive directe, ci, uneori, chiar și conjuncția compusă *ca să*. Reformulate corect, frazele din *Justiția română* și *Situațiunea* sună astfel: „n-am crezut să fii . . .“, „Eu pot să-ți spun . . ., să ajungem . . .“, „l-am lăsat pe fericitul tată să meargă la simigerie“. Peste tot am păstrat numai conjuncția *să*. Conjuncția dublă *ca . . . să* se întrebuințează numai cînd între ele intervine o intercalare: „Aș vrea ca această carte să vă fie de folos“.

În exprimarea neîngrijită, conjuncția *că* se înlocuiește uneori cu *căci* („Aflați despre mine căci sînt sănătos“), *ca și cînd*, *ca și cum* se înlocuiesc cu expresii fără și: *„ca cînd“*, *„ca cum“*. Toate acestea sînt construcții și greșite, și foarte urîte.

● Prin mijlocirea reclamantei, Caragiale satirizează vorbirea agramată; prin intermediul avocatului, el ironizează exprimarea pretențioasă a juriștilor de altădată. Avocatul își împestrițează pledoaria nu numai cu expresii juridice latinești, ci și cu franțuzisme. Iată fraza: „Nu uitați că trăim într-o epocă unde nu e rău să menajăm spiritismul . . .“ Folosind cuvîntul *unde*, avocatul calchiază o construcție franceză: „une époque où . . .“. Construcția corectă în limba română: „într-o epocă în care nu e rău să . . .“

● Despre interjecții vom reaminti numai că sînt părți de vorbire care exprimă senzații, sentimente, sau redau zgomote din natură. Extrageți interjecțiile din *Justiția română*.

● Formele literare ale cuvintelor *fașe*, *ștofă* sînt: *față*, *stofă*.

Scanned with OKEN Scanner

Este clar că prin *Iminescu* reclamanta pocește numele celui ce a scris *Luceafărul*, iar prin *Victor Cucu*, numele lui Victor Hugo.

● În *Justiția română* ne supără, din nou, întrebuințarea necorectă a pronumelui relativ. Reclamanta (ca, din păcate, și unii vorbitori de astăzi) uită că pronumele relativ se declină și folosesc forma invariabilă *care:* „. . . zice să nu mai învîrtim masa, care vorbeam cu soră-mea . . .“ *Masa* este instrumentul acțiunii. Construcția corectă ar fi: „masa, cu care . . .“, ca în fraza: „am pus jos tocul, cu care scriam“. Dacă, însă, am spune: „masa cu care vorbeam cu soră-mea“, repetarea prea apropiată a prepoziției *cu* ar fi supărătoare. O putem evita astfel: „masa, cu ajutorul căreia vorbeam . . .“ Mai departe, reclamanta povestește: „eu am scos ceasul și lanțul, care-l aveam cadou de suvenir de la un . . . de la o mătușă a mea . . .“ Corect: „pe care-l aveam cadou . . .“ Dar oare reclamanta primise în dar numai lanțul, nu și ceasul? Mai mult ca sigur că i se dăruiseră și ceasul, și lanțul. Așa stînd lucrurile, ea trebuia să spună: „eu am scos ceasul și lanțul, pe care le aveam cadou . . .“ După cum se vede, femeia folosește greșit nu numai pronumele relativ, ci și pronumele personal *(-l, le).*

Scanned with OKEN Scanner

Sintaxa propoziţiei şi infracţiunile împotriva ei

VINE D-NA ŞI D-L GHENERAL

(Fragment)

21/9/1910

ROMÂNIA
Corpul XIX Armată
Divizia 40
Brigada 80
Regimentul 160

ORDINUL LA RAPORT NR. 8.754 DIN 21/IX/1910

Astăzi la ora 7,30 p.m. urmînd a sosi în garnizoană domnul gheneral, comandantul diviziei 40-a se ordonă:

1) Domnul gheneral va sosi cu doamna.

2) Trăsura regimentului va fi prezentă la debarcader, caii *va avea* copitele unse şi coşul ridicat pentru a nu se umple de praf. Domnii ofiţeri şi capii de serviciu, în ghete de lac, chipiu alb şi mănuşi *glacé*, la dreapta pontonului, pe grade şi vechime avînd în faţă soţiile dumnealor prevăzute cu flori pentru a le oferi (cine doreşte) doamnei domnului gheneral.

Nu se admite nici o scuză. Trăsura regimentului va închide aripele celor două linii de ofiţeri şi doamne formînd careu cu capetele cailor spre oraş cum se vede în alăturatul crochiu:

T. P. —T—
— — — —

LEGENDA:

N
OO
OO
OooD
oo
OO
TP

S = ponton
PD = doamne
= ofiţeri
T = trăsura
TP = trăsura cu pînză

Scanned with OKEN Scanner

3) Domnii ofiţeri şi doamnele se vor îndrepta pe drumul cel mai scurt, ferindu-se, pe cît posibil, de praf, pentru a se afla pe sala cercului înainte de sosirea doamnei şi domnului gheneral, aşezîndu-se în dreptul uşii ca în dreptul pontonului. Trăsura va rămîne la scară, iar latura careului o va forma masa cu gustări şi aperitive, avînd la dreapta şi la stînga doi sergenţi deştepţi, cu şorţuri albe şi mănuşi de bumbac.

În timp ce se vor lua gustările de către doamna şi domnul gheneral, domnii ofiţeri inferiori şi familiile dumnealor vor ieşi prin sala din dos, pentru a se găsi la masă fiecare în picioare în dreptul locului ce trebuie să ocupe prevăzut cu etichete.

4) Oamenii va fi consemnaţi în cazarmă în „g.d.s."[1]. Patrulele *va circula* prin oraş şi va aresta pe cei fără bilete în regulă. Fac direct răspunzători pe comandanţii de companii, atrăgînd pentru ultima oară atenţia domnilor comandanţi de batalioane că nu se mai tolerează nici o debandadă şi că reghimentul[2] va lua măsurile de rigoare.

5) Sergentul Potrocea matr. la nr ... din compania ... va servi cu mănuşile în mîini pe doamna gheneral, idem sergentul A Catrinei matr. la nr ... din compania ... pe domnul gheneral. Ambii vor face şcoală sub directa răspundere a ofiţerului popotar.

6) Masa va fi aşezată în careu cu flori împrăştiate; se va cere pomiere şi tricherurile[3] de argint de la domnul Cutcudachis, cu care m-am înţeles în această privinţă.

7) *Va fi* şervete curate. La neajungere se va cumpăra, trecîndu-se în contul: spoitul cazanelor.

8) Se va opri ambele calupuri de îngheţată de vanilie şi lămîie şi se va transporta la rece în beciul aprovizionării, de la cofetărie.

9) Muzica va cînta în tot timpul mesei după cum urmează:

CONCERT

a. Marşul cadeţilor.

b. Oghenoţii (overtură) *Huguenots-ouverture*[4].

c. *Opie dela Montai* (vals) *Aux pieds de la montagne*[5].

---

[1] gata de serviciu.
[2] cu înţeles de: comandantul regimentului.
[3] tricher = şfesnic cu trei braţe.
[4] uvertura operei *Hughenoţii* de Giacomo Meyerbeer.
[5] La poalele muntelui *(franc.)*.

Scanned with OKEN Scanner

d. Potpouri național.
e. Polca cu triluri.
f. Fantezi arab cu clopoței.
g. Marșul reghimentului.

10) Maestrul croitor se pedepsește de reghiment cu șase zile de carceră, cusînd prost galoanele de la tunica domnului colonel; trebuia mai înapoi.

Ziua va fi scos la lucru și va continua cu transformarea mantalelor de reformă în pantaloni de cazarmă, sub directa răspundere a ajutorului.

11) La șampanie, reghimentul va ține un toast în onoarea doamnei și domnului gheneral, în orice caz înainte de înghețată, ce va fi adusă din vreme la popotă și ținută la gheață, în care timp muzica nu va cînta, trimițîndu-i-se vorbă.

12) Maiorul Frunzărescu se însărcinează cu aranjamentul clubului, pentru care va lua o corvoadă de 10 oameni din fiecare companie și numărul de gradați necesari.

13) Se recomandă domnilor ofițeri liniște și ordine în timpul mesei. Întrebați *va răspunde:* „Nu, doamnă gheneral, da, doamnă gheneral", altfel va fi cacofonie, vorbind toți deodată.

14) După masă, toți ofițerii în *corpore va merge* la teatru, cu program special, ocupînd locurile alese de reghiment, astfel ca la sosirea doamnei și domnului gheneral în public, toată lumea să fie în picioare în dreptul locului ce trebuie să ocupe fiecare.

15) Muzica reghimentului va cînta de trei ori Marșul cadeților, la poarta teatrului, după care va merge pentru a concerta la grădină, iar după 10,30 p.m., adică după teatru, va veni cu orchestra și cu instrumentele de coardă pentru deschiderea balului.

16) Se ordonă ca nimeni să nu rămînă neangajat, pentru aceasta se recomandă a se angaja din vreme, înțelegîndu-se între ei care cu cine dansează. La primul cadril, domnul colonel va angaja pe doamna gheneral, avînd vizavi pe ajutor cu soția domnului comandant al reghimentului.

17) În timpul pauzei se va servi răcoritoare în pahare curate, circulînd pe tăvi, pentru dansatori.

18) Tot în acest timp se va servi și muzicii o gustare constînd din pîine și măsline. Pîinea se va da din economie, iar măslinele *se va procura* din comerț.

19) Toată lumea va fi prezentă la bal înainte de sosirea doamnei și domnului gheneral. Pentru aceasta va pleca pe nevăzute înainte de începerea comediei cu care se sfîrșește programul, pentru a se scutura de praf, la club. Se vor lua aspre măsuri notîndu-se în memoriu ofițerii care *va părăsi* balul înainte de plecarea domnului gheneral.

Pentru detalii se va adresa domnului colonel-ajutor.

Sublocotenentul Giurcă poate recita *Cine-i Nuhăm?*, iar căpitanul Corbeanu, drama *La icoană*.

Adjutant al reg-tului
Locot. (ss) Amedeu Nicoară

Comandantul regimentului nr. 160
Colonel (ss) Merișor Elie

P. S.
Secretar
Subofițer A Vasilicăi Alexandru

GH. BRĂESCU

Din volumul *Vine doamna și domnul gheneral* (1919)

● Probabil că povestirea *Vine d-na și d-l gheneral* de Gh. Brăescu vă este cunoscută. Într-un oraș de pe malul Dunării se anunță sosirea generalului de divizie cu soția. E în toiul verii. Comandantul regimentului și subalternii săi fac în grabă pregătirile necesare. Se organizează o masă, un spectacol de teatru, un bal. Dar vaporul cu care trebuia să vină generalul întîrzie. A doua zi, în zori, după noaptea nedormită, ofițerii regimentului și soțiile lor se duc la Dunăre, să facă baie. Abia acum sosește vaporul. Generalul, negăsind pe nimeni la ponton, lasă un bilet prin care se scuză că, din pricina întîrzierii, nu se mai poate opri în oraș. Povestirea evocă în imagini umoristice lumea tîrgurilor de provincie de pe la începutul secolului nostru, atmosfera, mentalitatea și tipuri din vechea armată.

Din povestire, am reprodus numai *Ordinul la raport* dat de colonel în vederea „evenimentului". E un document semnificativ pentru lipsa de grijă a vechilor furieri (și a celor ce semnau ordinul) față de exprimarea în scris.

● Gh. Brăescu, el însuși colonel, cunoștea bine „stilul" actelor de cancelarie militare. Redactînd ordinul așa cum ar fi făcut-o subofițerul secretar A Vasilicăi Alexandru, a

Scanned with OKEN Scanner

împănat textul cu numeroase greşeli curente. Aceea care se repetă de cele mai multe ori constă în nerespectarea acordului dintre subiect şi predicat. Cu acest text începem deci discutarea unor probleme de sintaxă.

Sintaxa este acea parte a gramaticii care stabileşte regulile referitoare la îmbinarea cuvintelor în propoziţii şi în fraze. Sintaxa are două părţi: 1. *sintaxa propoziţiei,* care se ocupă cu felurile propoziţiei şi cu părţile propoziţiei; 2. *sintaxa frazei,* care studiază îmbinarea (şi felul) propoziţiilor în frază.

Aşa cum am procedat în comentariile de morfologie, şi aici vom ilustra şi discuta numai acele reguli de sintaxă pe care, chiar dacă le cunosc teoretic, unii dintre noi le neglijează în practică, atunci cînd vorbesc sau cînd scriu. De asemenea, tot ca pînă acum, vom reveni, atunci cînd va fi cazul, şi asupra unor chestiuni consemnate mai înainte.

● Părţile principale ale propoziţiei sînt subiectul şi predicatul; cele secundare, atributul şi complementul.

Acestea sînt noţiuni elementare care se învaţă în primele clase ale şcolii. Tot atunci se mai învaţă că predicatul se acordă în număr cu subiectul. Cînd subiectul este exprimat printr-un nume la plural, predicatul trebuie să fie şi el la plural. Nu se poate ca furierul, care a redactat ordinul la raport, să nu fi ştiut atîta lucru. Totuşi, el scrie: „caii va avea copitele unse . . .“, în loc de: „caii vor avea copitele unse . . .“, „Patrulele va circula . . .“, în loc de: „Patrulele vor circula . . .“; „Va fi şervete curate“, în loc de: „Vor fi şervete curate“; „Toţi ofiţerii în corpore va merge . . .“, în loc de: „Toţi ofiţerii . . . vor merge . . .“; „Întrebaţi [ofiţerii] va răspunde . . .“, în loc de: „Întrebaţi, [ofiţerii] vor răspunde . . .“.

Citind aceste propoziţii, veţi rîde, desigur. Dezacordul este tot atît de evident şi de supărător, cum ar fi o pată de cerneală pe o cămaşă albă. Şi totuşi asemenea dezacorduri pot fi auzite destul de des şi astăzi, deşi toată lumea din jurul nostru a făcut mai multă şcoală decît se făcea în general pe vremea subofiţerului secretar A Vasilicăi Alexandru.

Pentru a atrage atenţia asupra dezacordului, scriitorul subliniază greşelile, care sînt culese cu litere cursive. Citind povestirea, aţi observat, însă, că nu toate greşelile sînt subliniate. Cerîndu-vă iertare că insist asupra unui lucru aşa de simplu, vă rog să subliniaţi dumneavoastră greşelile de acord neevidenţiate de Gh. Brăescu.

Scanned with OKEN Scanner

● Să luăm acum propoziția: „Domnul gheneral va sosi cu doamna". Propoziția este corectă. Predicatul e la singular, subiectul fiind și el la singular. Să formulăm propoziția altfel, prin schimbarea ordinei cuvintelor: „Domnul gheneral cu doamna . . ." Predicatul va rămîne tot la numărul singular? Nu vă grăbiți să răspundeți, deoarece, ca să dăm un răspuns exact, trebuie mai întîi să stabilim dacă, schimbînd ordinea cuvintelor „cu doamna", le-am schimbat și funcția gramaticală. Dacă substantivul *doamna* a devenit subiect, propoziția are două subiecte (sau subiect multiplu) și, ca atare, predicatul trebuie să fie la plural: „Domnul gheneral cu doamna vor sosi." În această situație, prepoziția *cu* are valoare copulativă (leagă părți de propoziție de același fel), devenind sinonimă cu *și*. A spune: „Domnul gheneral cu doamna va sosi" ar fi tot așa de greșit ca și: „Vine doamna și domnul gheneral." Dacă, însă, cuvintele „cu doamna" își păstrează funcția de complement indirect (cu cine?), predicatul rămîne la singular: „Domnul gheneral, cu doamna, va sosi." Prepoziția *cu* exprimă aici un raport sociativ (de asociere: *împreună cu*), nu unul copulativ.

Înainte de a trece mai departe, eximplificați cele spuse mai sus cu încă două-trei propoziții similare.

● Subofițerul secretar scrie: „În timp ce se vor lua gustările . . ." Foarte bine! Dar iată alte propoziții cu predicatul exprimat printr-un verb la diateza reflexivă: „La neajungere [șervetele] se va cumpăra . . .", „Se va opri ambele calupuri de înghețată . . .", „iar măslinele se va procura din comerț." În text mai sînt și alte asemenea construcții, pe care le veți indica dumneavoastră. Comparînd aceste propoziții cu cea dintîi, pe care am transcris-o, veți observa în ce constă greșeala: predicatul s-a pus la singular, în loc de plural. Vă amintiți că am mai semnalat o construcție de același fel, cu puțin înainte. Cum s-a văzut și acolo, unii vorbitori cred că reflexivul este impersonal și că subiectul verbelor este pronumele *se*, ca în expresiile: *se spune că . . ., se crede că . . .* În realitate, reflexivele din propozițiile citate au valoarea unor pasive, iar subiectul lor nu este exprimat prin *se*, ci prin substantivele *șervetele, calupuri, măslinele*. Subiectele fiind la plural, predicatele trebuie să fie tot la plural:" . . . [șervetele] se vor procura . . .", „Se vor opri ambele calupuri . . .", „măslinele se vor procura . . ." Predicatele ar putea fi formulate și prin verbele

Scanned with OKEN Scanner

la diateza pasivă, astfel: „vor fi procurate", „vor fi oprite", „vor fi procurate".

● Asupra acordului predicatului cu subiectul va trebui să revenim. Pentru aceasta, se vor folosi alte texte. Să nu părăsim totuși povestirea lui Gh. Brăescu. Mai sînt în ea cîteva lucruri pe cît de hazlii, pe atît de greșite din punct de vedere gramatical. Iată fraza: „Domnii ofițeri și capii de serviciu, în ghete de lac, chipiu alb și mănuși *glacé*, la dreapta pontonului, pe grade și vechime avînd în față soțiile dumnealor prevăzute cu flori pentru a le oferi (cine dorește) doamnei domnului gheneral." Subiectul propoziției principale este multiplu: „Domnii ofițeri și capii de serviciu." Dar care e predicatul? Predicatul trebuie să fie un verb la un mod personal. În loc de un asemenea verb, descoperim un gerunziu: *avînd*. Folosirea gerunziului ca predicat este inadmisibilă. Gerunziul e un mod nepredicativ. Corectînd fraza, vom spune: „Domnii ofițeri și capii de serviciu . . . vor avea în față soțiile . . ."

Abuzul de gerunzii trebuie evitat întotdeauna, dar mai ales atunci cînd funcția sintactică a gerunziului e neclară. Recitiți fraza cu care începe paragraful 3) din ordinul la raport. Primul gerunziu — *ferindu-se* — formează un complement circumstanțial de mod (cum se vor îndrepta?). Al doilea gerunziu — *așezîndu-se* — are același subiect ca primul și pare a forma o construcție paralelă. De fapt, funcția sa sintactică este aceeași cu a infinitivului cu prepoziția *pentru:* „pentru a se afla", adică de complement de scop. Deci: „Domnii ofițeri și doamnele se vor îndrepta pe drumul cel mai scurt, ferindu-se, pe cît posibil, de praf, pentru a se afla pe sala cercului înainte de sosirea doamnei și domnului gheneral și a se așeza în dreptul ușii ca în dreptul pontonului".

Gerunziul reapare în paragraful 10): „Maestrul croitor se pedepsește de regiment cu șase zile de carceră, cusînd prost galoanele. . ." Aici, gerunziul fiind așezat prea departe de subiectul său subînțeles, care este și subiectul propoziției principale, construcția devine neclară. Care este subiectul gerunziului: *maestrul?* (subiectul real), sau *reghimentul?* Să limpezim fraza: „Maestrul croitor, cusînd (fiindcă a cusut) prost galoanele..., se pedepsește de reghiment cu șase zile de carceră. . ."

Recitiți acum paragrafele 16) și 17) din ordinul la raport și reformulați corect frazele în care apar gerunzii.

Scanned with OKEN Scanner

De multe ori, în vorbire sau în scris, fie subiectul, fie predicatul, fie amîndouă nu sînt exprimate, fără ca înţelesul propoziţiei să sufere. Subiectul şi predicatul sînt subînţelese. Dar, pentru a fi subînţelese, ele trebuie să existe undeva în context. Subînţelegerea trebuie să fie clară, adică trebuie să reiasă cu precizie care este subiectul (sau predicatul) subînţeles. Iată o frază din alineatul 2): „Trăsura regimentului va fi prezentă la debarcader, caii *va avea* copitele unse şi coşul ridicat pentru a nu se umple de praf.“ Fraza e comică. De ce? Mai întîi, pentru că, fiind legat cu conjuncţia *şi* de substantivul *copitele*, cuvîntul *coşul* pare a fi tot un complement direct al verbului *va avea*, ca şi cînd caii ar putea să aibă, pe lîngă copite, şi un... coş. Să transcriem în întregime ultima parte a frazei: „caii *va avea* copitele unse şi coşul ridicat pentru a nu se umple de praf.“ Cine să nu se umple de praf? Împotriva logicii, sîntem nevoiţi să răspundem: caii! Toate aceste consecinţe umoristice provin din felul neiscusit în care autorul ordinului la raport şi-a construit fraza. Fraza corectă putea să sune astfel: „Trăsura regimentului va fi prezentă la debarcader, va avea coşul ridicat pentru a nu se umple de praf, iar caii vor avea copitele unse“ sau: „Trăsura va fi prezentă la debarcader, caii vor avea copitele unse, şi (=iar) trăsura va avea coşul ridicat pentru a nu se umple de praf.“ Autorul ordinului pare a fi avut în minte o construcţie de felul acesteia din urmă. Ca să se exprime mai concis, el a redus propoziţia „trăsura va avea coşul ridicat...“ la una fără subiect şi fără predicat, ambele părţi principale ale propoziţiei fiind, după părerea lui, subînţelese. Încurcătura s-a produs, deoarece subiectul pe care el îl considera subînţeles e prea departe *(trăsura)*, între acesta şi propoziţia din care lipseşte apărînd un alt subiect *(caii)*. Confuzia este agravată de faptul că propoziţia cu subiect subînţeles are acelaşi predicat *(va avea)* cu cea imediat anterioară („caii *va avea* copitele unse“).

Să reluăm fraza de la paragraful 10), aşa cum am corectat-o mai sus, dar întreagă: „Maestrul croitor, cusînd prost galoanele de la tunica domnului colonel, se pedepseşte de regiment cu şase zile de carceră; trebuia mai înapoi“. În această frază, „trebuia mai înapoi“ este o propoziţie în care autorul subînţelege atît subiectul *galoanele*, cît şi verbul la participiu *cusute*. Construcţia nu este recomandabilă: „galoanele trebuiau cusute mai înapoi“. Am pus verbul *a trebui* la persoana a

Scanned with OKEN Scanner

treia plural pentru a evita impresia de dezacord în număr dintre subiectul *galoanele* (substantiv la plural) și forma impersonală *trebuie* (persoana a doua singular).

În sfîrșit, o construcție de altă natură, dar tot necorectă, avem și în propoziția: „Masa va fi așezată în careu cu flori împrăștiate". Aici avem a face nu cu o subînțelegere, ci cu o elipsă, însă cu o elipsă supărătoare. Participiul *împrăștiate* trebuie întregit cu un complement oarecare: „ici-colo", „printre tacîmuri", „de la un capăt la altul" etc.

● Forma de plural *aripele* e învechită. Pluralul substantivului *aripă* este: *aripi*; articulat: *aripile.*

Una dintre bucățile înscrise în programul concertului este *Potpouri național.* Așa cum e scris, cuvîntul *potpouri* redă, oarecum, ortografia cuvîntului francez de origine: *pot-pourri.* Astăzi, cuvîntul, care denumește o bucată muzicală formată din fragmente desprinse din cîntece diverse, se pronunță și se scrie: *potpuriu.*

Alt titlu, *Fantezi (arab cu clopoței),* menține de asemenea pronunția franceză. Corect, spunem și scriem: *fantezie.*

Scanned with OKEN Scanner

LUPTĂ DREAPTĂ

Maican sufleorul era slab şi nervos peste măsură. Pasiunea lui, care lua proporţiile viţiului, era tutunul şi cafelele turceşti potrivite din zahăr — de unde i se trăgea numele de Caimac, nume pe care un filolog neprevenit l-ar putea lesne bănui că provine dintr-o simplă metateză[1]: Maican... Caimac. Odată pune prinsoare cu Dragulici să bea cinsprezece cafele una după alta: a cîştigat. Dragulici le-a plătit; dar ca să nu rămîie în pagubă s-a prins şi el să bea tot atîtea romuri. După ce le-a băut, zice:

— Mai plăteşti un *pour la dame*[2], Caimac?

— Nu se poate, răspunde Maican; acuma e rîndul cafelelor.

I. L. CARAGIALE

Din carnetul unui vechi sufleor,
în volumul *Note şi schiţe* (1892)

● Din anecdota de mai sus ne interesează propoziţia principală din fraza: „Pasiunea lui, care lua proporţiile viţiului, era tutunul şi cafelele turceşti potrivite din zahăr..." Care este subiectul propoziţiei principale? Caragiale a considerat drept subiect substantivul *pasiunea*. Acest substantiv fiind la singular, verbul a fost pus tot la singular: *era*. Substantivele *tutunul* şi *cafelele* alcătuiesc numele predicativ. Ca atare, construcţia

---

[1] Metateza constă în inversarea ordinei a două sunete sau grupuri de sunete în cuprinsul unui cuvînt. Metateza propriu-zisă a numelui Maican ar fi fost: Caiman. Altă metateză: Maniac.

[2] aici, cu sensul: încă unul, ultimul.

Scanned with OKEN Scanner

ar fi corectă, întrucît verbul se acordă în număr cu subiectul, nu cu numele predicativ. Aşezarea cuvintelor în propoziţie ar confirma de asemenea corectitudinea construcţiei: 1. *subiect*, 2. *verb copulativ*, 3. *nume predicativ*. Să răsturnăm această aşezare: „tutunul şi cafelele era pasiunea lui". Acum nu mai e bine; simţim că avem a face cu o greşeală de acord. De aceea reformulăm propoziţia astfel: „tutunul şi cafelele erau pasiunea lui." Formal corectă, construcţia din text e discutabilă. De aceea îi vom prefera una de tipul: „Pasiunea lui erau tutunul şi cafelele".

În ceea ce priveşte propoziţiile în care funcţia de subiect nu poate fi îndeplinită decît de un anumit substantiv, lucrurile sînt mult mai limpezi. De exemplu: „Omul acesta este numai nervi, contradicţii, nelinişte." Aici nu se poate produce nici o schimbare de rol sintactic.

Să luăm altă propoziţie: „Părul ei sînt fuioare de cînepă." Greşeala constă în faptul că verbul a fost pus la plural, acordîndu-se cu numele predicativ *fuioare* şi nu cu subiectul, care e un substantiv la singular: *părul*.

● În portretul satiric *Un Fănuţă* am întîlnit propoziţia: „E o adevărată tortură mersul şi mişcările ei." La prima vedere s-ar părea că avem a face cu un dezacord. Subiectul propoziţiei este alcătuit din doi termeni, dintre care unul e la plural: „mersul şi mişcările". Dar aceşti doi termeni se confundă în unul singur, mişcările fiind provocate de mers. Pe de altă parte, predicatul „e o tortură" se află înaintea subiectului. Din aceste două motive, în propoziţia citată acordul este corect. Să punem predicatul după subiect: „Mersul şi mişcările ei e o adevărată tortură". Acum, nu numai poziţia predicatului, ci şi apropierea de predicat a substantivului la plural „mişcările" ne obligă să refacem acordul: „sînt o tortură".

Iată o altă propoziţie, din *Actriţa X.*: „i se mişca sînul şi pîntecile . . ." Ce părere aveţi despre acordul în număr dintre subiect şi predicat?

I. L. Caragiale ar fi fost foarte supărat dacă cineva ar fi pus în discuţie corectitudinea unei propoziţii scrise de el. Să-l împăcăm, încheind capitolul despre acordul dintre subiect şi predicat cu două fragmente în care marele cunoscător al limbii române parodiază un ziarist şi doi epigramişti agramaţi. Citind textele, corectaţi greşelile de acord între subiect şi predicat.

Scanned with OKEN Scanner

SCANDAL

Ni se spune — dăm însă ştirea sub toată rezerva — că în curînd va apărea un ziar umoristic intitulat *Scandalul*. Un confrate din capitală, anunţînd aparţiunea *Scandalului*, zică că la viitorul organ *va* colabora penele cele mai bine reputate.

Din parte-ne putem adăuga că, în cazul cînd aceste pene va fi în adevăr bine reputate şi cînd redactorii va avea stăruinţa, este multe probabilităţi ca *Scandalul* să fie mai bun decît toate ziarele umoristice cîte a fostără pîn-acum. În tot cazul, va fi nişte scandaluri gramaticale cum nu mai este altele.

Din *Moftul român* (1893)

O POLEMICĂ

(Fragment)

De unde a pornit ea? De unde porneşte orice polemică — dintr-o regretabilă scăpare din vedere. Apoi, ţine-te!

Am avut mai întîi articolul de fond critic — o denunţare de plagiat:

— Plagiat? Eu, plagiator, cînd tu nu ştii nici gramatica elementară?

— Eu! nu ştiu gramatica elementară? Dar versurile tale ce este?

— Dar ce zice cititorii de proza ta cînd o citeşte?

Aci urmează o epigrammă, pe care cititorii o gust.

Da, dar răspunsul la epigramă aceiaşi cititori îl va găsi zdrobitor.

Şi pe cîtă vreme se lupt în arenă cei doi tineri combatanţi, ce face amatorii? amatorii urmez toate mişcările, şi doreşte să vază că se va sfîrşi cît mai tîrziu aceste hărţuieli, cari ţine arena literelor într-o încordată atenţiune.

Cu atît mai încordată trebuie să fie această atenţiune a amatorilor cu cît, în privinţa fondului polemicei, toate atacurile şi ripostele tace.

Na gramatică!

Din ziarul *Epoca* (1896)

Scanned with OKEN Scanner

ART. 214

I

Un birou de avocat. Ora 9 dimineaţa.

Avocatul, un licenţiat începător, stă la biuroul său, studiînd nişte hîrtii.

O cocoană intră urmată de un tînăr.

Cocoana este îmbrăcată, cum purtau înainte vreme mahalagioaicele, cu barej havai legată la cap, rochie şi pieptar de lînă de aceeaşi coloare, şi un tărtănaş conabiu, făcut cu igliţa; în mîni, mănuşi de imitaţie de mătase fără deşte. E o femeie de vreo cincizeci de ani destul de bine ţinută ; cam prea dreasă la obraz; sprincenele ca nişte lipitori; dinţii cam negriţi de ristic şi tutun; foarte veselă şi vioaie, vorbeşte şi gesticulează degajat, chiar cu multă volubilitate şi cu o figură plină de expresie. Tînărul are aerul unui impiegat de minister; redingotă de camgarn la trei butoni, cravată strigătoare, pantaloni de coloarea oului de raţă leşească şi pălărie cilindru. El urmează cu încredere pe femeie, care intră cu pasul hotărît.

Cocoana: Las' că-i spui eu tot lu' domnu avucatu. *(Înaintează spre biurou.)* Bonjur . . . Mă recomand Tarsiţa Popeasca, văduva lu' priotul Sava de la Caimata, care a dărămat-o Pache[1], cînd a făcut bulevardu ăl nou, şi fiu-meu, Lae Popescu.

Avocatul: Poftiţi, luaţi loc.

Cocoana: Mersi!

Tînărul: Mersi! *(Şed.)*

Cocoana (scoate o tabachere, din aceasta a ţigaretă militară, pe care o pune în gură. Avocatul îi oferă chibrituri; ea aprinde ţigareta; trage de două-trei ori şi, dînd fumul pe nas): Uite la ce-am venitără noi la dumneata, care ne-a recomandat o prie-

[1] Pache Protopopescu, fost primar al Bucureştiului.

tină a noastră, finc-a avut şi dumneei o chestie *(face cu ochiul rîzînd şi arătînd pe Lae, care se uită la lucrurile din biuroul avocatului de jur împrejur şi-n tavan la policandru)*, tot într-o pricină, de par egzamplu acuma, vine vorba; şi zice: du-te negreşit la dumnealui, că-ţi face dumnealui treaba.

Avocatul: Care cocoană, mă rog?

Cocoana: Miţa . . .

Avocatul: Care Miţa . . .?

Cocoana (rîzînd, dînd fum pe nas şi făcînd cu ochiul): Ei! nu te mai face acu . . . Miţa, de! care ai devorţat-o dumneata . . .

Avocatul: . . .?

Cocoana: Care ai devorţat-o dumneata de Pricopoiu de la Ciulniţa.

Avocatul: (după o prefăcută sforţare a memoriei): A! madam Zaharidi . . .

Cocoana: Ei, da! aşa te-nvaţă . . . Zaharidina . . . *(Se apleacă la urechea avocatului şi-i şopteşte ceva rîzînd cu multă intenţie. Avocatul zîmbeşte cam sfiindu-se de atîta apropiere. Cocoana se trage repede de la urechea lui şi pune graţios trei deşte de la mîna stîngă peste buze.)* U! pardon . . . oi fi mirosind! . . . Am gustat de dimineaţă nişte anghelică[1] de casă . . . Nu ştiu ce purdalnicu îmi venea de cum m-am sculat, pardon, de la stomac! . . . *(Cu aceeaşi mişcare graţioasă, se apasă cu cele trei deşte la lingurea făcînd ceea ce se zice pe franţuzeşte* une petite moue dégôutée[2].)

Avocatul: Ei! şi afacerea dv.! . . .

Tînărul (aplecînd ochii din tavan): E pentru . . .

Cocoana (după ce şi-a aprins o ţigaretă): Las' să spui eu. *(Către avocat:)* Eu i-am spus: Lae, nu face pentru tine; dar el, amurezat . . . n'ai ce-i face! nu şi nu! că se omoară, dacă nu-l las. *(Către Lae:)* Ai văzut acu, mangafache! *(Către avocat, cu blîndă filozofie)* Furia tinereţii . . . n-ai ce-i face! asta e al tinerilor dat. *(Iar s-apleacă la urechea avocatului şi-i şopteşte cu multă intenţie şi sclipind din ochi. Avocatul iar evită contactul. Cocoana iar face mişcarea graţioasă.)* U! Anghelica, bat-o focu! *(Apoi iar s-apasă la lingurea.)*

Avocatul: În sfîrşit . . . în sfîrşit, cum stă chestia?

Cocoana: El . . . Lae . . .

---

[1] băutură preparată din planta medicinală cu acelaşi nume.
[2] o mică strîmbătură de dezgust *(franc.)*.

Scanned with OKEN Scanner

Tînărul: Lasă-mă, mamiţo, să spui eu.

Cocoana: Ei! poftim, spune. *(Fumează şi se uită şi ea la policandru.)*

Tînărul: Eu vreau să dau divorţ...

Avocatul: Eşti însurat de curînd...

Cocoana: De...

Tînărul: Lasă-mă, mamiţo! ce? eu sunt prost? *Către avocat:)* De trei ani.

Avocatul: Copii aveţi?

Cocoana: Ei, aş! unde poate aia să facă? *(Se dă la urechea avocatului.)*

Avocatul (se scoală repede-n picioare şi se duce-ntr-un colţ al biuroului, unde s-apleacă puţin asupra unui castronaş cu nisip).

Cocoana (care i-a urmărit mişcarea): Ai şi dumneata de dimineaţă arsuri la stomac; să-mi dai o sticluţă, să-ţi aduc şi dumitale niţică anghelică... de casă.

Avocatul (coborînd din nou la biurou, ştergîndu-se la gură cu batista; către tînărul client): Şi ce motive putem invoca?

Tînărul: Nu-mi mai convine, domnule, pentru ca să trăiesc cu dumneei...

Avocatul: Apoi asta nu-i un motiv... Trebuiesc motive...

Cocoana: Parcă dumneatale ce treabă ai? să le găseşti! Nu mai vrea să trăiască cu ea şi pace bună! bărbat e! de unde, nu, îşi ia căciula şi pleacă... Iaca.

Avocatul: Bine, pleacă; dar femeia îl urmează, trebuie, are chiar datoria să-l urmeze.

Cocoana: Să poftească!... Iacă-i vine lui pofta să meargă unde a-nţărcat mutu iapa, tocma acolo unde tot spune la *Universul* că se bate, zice, cu englezii... boierii[1] ăia, *(rîzînd)* ce fel de boieri ai dracului or fi şi ăia! încinşi cu tei ca la Fefelei! *(Rîzînd crescendo.)* Să meargă după el!... să vază ea pe dracu... război e ala, ce? te joci, ţaţo? nu-i caută că e fata lui popa Petcu! *(Rîde cu multă poftă; s-apleacă s-apuce de gît pe avocat şi să-l tragă cu urchea spre gura ei. Avocatul face la vreme o mişcare inteligentă şi scapă. Ea face mişcarea ei graţioasă cu cele trei deşte, întîi pe buze, apoi la stomac.)*

---

[1] burii, populaţie de origine olandeză din Transvaal şi Orange. Războiul burilor cu englezii, început în 1899 şi încheiat în 1902, prin înfrîngerea celor dintîi, era la ordinea zilei cînd Caragiale a scris schiţa *Art. 214.*

Ei! Da, uitasem!... Anghelica!... Da *(închide ochiul stîng și cu un zîmbet plin de intenție)* ai înțelegut unde bate vorba Tarsiției priotesii! *(Face mare haz și fumează cu multă poftă.)*

Avocatul: Lasă, te rog, cocoană; lasă-l pe dumnealui să răspunză la întrebări; altfel nu pot sezisa speța. *(Către tînărul:)* Mă rog, să vedem... Ce plîngeri pozitive și întemeiate pe probe putem s-aducem contra soției noastre?

Cocoana: Berechet!

Avocatul: Cum?

Cocoana: Cu martori.

Avocatul: Ce-or să spuie, de exemplu, martorii?

Cocoana: Ei, bravos! dumneata ce treabă ai? să-i înveți ce să spuie... Martori găsim noi.

Tînărul: Mai întîi, domnule avocat, eu vreau să dau divorț fiindcă n-o mai iubesc pe dumneei...

Avocatul: Dar dacă dumneei te iubește pe dumneata?

Cocoana (pufnind): Em... p'! *(Face din buze un zgomot onomatopeic.)*

Tînărul: Și este luxoasă... și...

Avocatul: Da, amice, te cred; dar astea nu sunt motive...

Cocoana: Jur eu ca mama lui!

Avocatul: Em... p'! *(Face același zgomot din buze ca preoteasa mai sus; apoi către tînărul:)* Putem să dovedim un adulteriu? înțelegeți ce va să zică un adulteriu...

Cocoana: Știi că mi-ai plăcut aici?

Avocatul: Apoi nu e așa, cocoană. Știi cît e de greu să stabilești elementele pentru proba legală a adulteriului?

Cocoana: Ei, bravos! *(Se repede rîzînd la urechea avocatului; acesta se dă degrabă într-o parte. Mișcarea grațioasă a cocoanei.)*

Tînărul: Dumneei, domnule avocat, am martori, umblă toată ziulica pe la tanti ale dumneei; știu eu ce face dumneei pe la tanti ale dumneei? că dumneei are vreo patru tanti.

Cocoana: Olio! ce spui, țață? nu zici cinci?... ba încă șase! *(volubil)* pe Răduleasca, pe Popeasca, pe Ioneasca, pe Otopeana, pe Hurdubiloaia, pe Popeasca ailaltă a lui Mache al popii Zamfirache, de-i mai zice și Ampotrofagu, că a băgat spaima în maala! uite așa umbla cu patacele și cu basamacu-n cap, cînd fu la alegeri, de-a spart capu lu' bietu Guță Băncuță *(cu volubilitate crescîndă)* fiincă nu vrea să fie cu oții ăștia,

Scanned with OKEN Scanner

de-a venitără la putere, fi-s-ar fi stîrpit sămînța de liberali! auzi liberali! să nenorocească o lume de se hrănea...

Avocatul (plictisit): Ți! ... Ce-are a face acuma politica?

Tînărul (rugător): Lasă, mamă!

Avocatul: Lasă, cocoană!

Cocoana (cu forță): Nu las! nu vreau să las! *(trîntind țigareta în scrumieră și, foarte sentimentală, obidindu-se treptat pînă la lacrimi)* că dacă nu am mai avut alți copii, și să-l văz nenorocit, care numa pe el îl am! ... *(Își suflă foarte zgomotos nasul, apoi își șterge ochii și aprinde țigareta.)*

Avocatul: E vorba dar de a proba că lipsește de la cea mai sacră datorie conjugală, dacă...

Cocoana: Apoi ai cunoscut-o dumneata pe mă-sa ce pramatie, ce catifea? *(Se dă la ureche fără succes; apoi, pufnind în rîs:)* M-ai înțelegut, care va să zică? *(Taie cu mîna dreaptă de două-trei ori aerul în mișcări scurte și dese, bleojdind buzele, pufnind din nări și ținînd închis ochiul stîng — semnul unei idei superlative.)*

Avocatul: Mai rămîne să găsim altceva... Te insultă vreodată?

Tînărul: Aplică, domnule, totdeauna așa vorbe triveale, care nu aș putea pentru ca să vi le zic în persoană în prezența mamiții.

Coccana (se repede la ureche iar fără mult succes; apoi, rîzînd, către avocat): Destul!

Tînărul: Și, pe urmă, să vă spun drept... nu-mi mai dă nici mîna pentru ca să țiu o nevastă fără zestre...

Avocatul: N-ai luat zestre?

Cocoana: Zestre? de la cine? de la popa Petcu?... să-i rămîie clironomie, cînd o muri bețivul, căldărușa și datoriile de la „Moartea vînătorului", unde bea toată ziua și toată noaptea pe catastif și joacă tabinet cu ginere-său și cu alți spînzurați... cu ginere-său, de! cu Tache Hengheru, care are antipriză de flașnete în Popa Tatu și iarna vicleimuri cu olteni!

Tînărul: Lasă, mamițo!... Nu-mi mai dă mîna pentru ca să țiu nevastă fără zestre; mai ales că a fost o nenorocire acu, cu ocazia bugetului, care am devenit suprimat pe întîi aprilie.

Avocatul: Și ce salariu aveați?

Cocoana: Marea cu sarea! Avea și el o sută cincizeci de lei pe lună... și l-a suplimatără; cu o sută cincizeci de lei a lui o să se procopsească statul! În mațe să le stea ăi o sută cinci-

zeci de franci! L-a suplimatără, că l-a-nsemnat Ampotrofagu, suplima-le-ar Dumnezeu luminiţile ochişorilor din cap, s-ajung să-i văz orbeţi pe toţi, cu mînuşiţa întinsă pe strada Clementii la colţul lu' Butculescu! L-a supl...

Un fecior (intră şi, întrerupînd imprecaţiunea mamei): Conaşule, poftiţi la dejun.

Avocatul (se scoală): În sfîrşit, mai veniţi în zilele astea pe la mine; ne vom consulta; poate să găsim ceva... A! nu cumva ai vreo scrisoare de la soţia dumitale?...

Cocoana: Hehei! cîte! de cînd trata amor. *(Iar la ureche: dar avocatul e prea-nalt şi cocoana nu-l ajunge din picioare.)*

Tînărul: Ba, am vreo trei, de cînd eram astă-toamnă cu domnul inspector trimis în anchetă în Dobrogea... Am stat vreo trei săptămîni, şi dumneei era strașnic de supărată că nu-i trimeteam mereu parale...

Avocatul (ca avînd o idee luminoasă): Bravo! vino mîne-poimîne dimineaţă cu scrisorile... poate să avem şansă... cine ştie? poate să avem mare şansă!

Feciorul (intrînd iar): Conaşule, se răceşte.

(Avocatul, mînînd pe cei doi clienţi cu binişorul pînă la uşe, îi scoate afară din biurou; în vestibul, cocoana rîzînd, vrea să-i spuie ceva la ureche; avocatul o depărtează şi apucă spre sufragerie. Cocoana pleacă făcînd cu ochiul.)

Tînărul (urmînd-o şi netezindu-şi jobenul cu mîneca): Stai, mamiţo, nu aşa iute!

II

Acelaşi biurou de avocat. În aceeaşi zi, orele patru d. a. Avocatul intră cu servieta subsuoară, urmat de fecior.

Avocatul: Afară de ăştia nu m-a mai căutat nimeni?

Feciorul (gîndindu-se mai bine): Ba da, conaşule, un popă şi o damă tînără; a zis popa că vine mai tîrziu.

(S-aude soneria zbîrnîind cu insistenţă.)

Avocatul: Vezi cine e.

(Feciorul aleargă. Avocatul s-aşază la biurou, îşi desface servieta şi deschide un dosar.

Un popă venerabil intră. E un om de vreo şaizeci şi cinci de ani; barbă şi păr mai mult albe; faţa foarte roşie mai ales

Scanned with OKEN Scanner

la pomete și alte proeminențe; ochii spălăciți, albaștri, dulci și lăcrimoși. Poartă în mîna dreaptă baston înalt, negru, cu măciulie de os alb; mîna stîngă o ține în buzunarul giubelii; cu toate că părintele pășește cu multă metodă aplecîndu-se-ntr-o parte, tot se denunță aproape singur unui ochi deprins că mîna stîngă a părintelui, disimulată sub giubea, duce o greutate considerabilă.

În urma părintelui, o tînără persoană, ca de vreo optsprezece ani; o frumusețe de fată; ochi verzui mari, sub gene și sprîncene negre ca și părul buclat al capului; naltă și mlădioasă, mergînd pare că plutește — la grâce plus belle encore que la beauté[1]. *E foarte cochet îmbrăcată: o pălărie de pîslă în tricorn, de coloare* gris-fer, *tivită pe margini cu șiret de fir, ca și manteluța de aceeași culoare — șic de tot.*

Avocatul: Blagoslovește, părințele.

Popa: Domnul, taică!

Avocatul: Ia poftiți, luați loc.

Tînăra: Mersi.

(Părintele și tînăra se așază lîngă biurou în fața avocatului. Părintele se așază, cu metodă, așa că ajunge cu mîna stîngă la potrivită distanță ca să poată lăsa binișor jos pe covor sarcina purtată pe sub giubea. Șezînd jos părintele, poalele giubelii se dau într-o parte, așa că jos lîngă scaun se vede acum bine ce ținuse părintele în mînă: o legătură de basma roșie cadrilată în stil scoțian. Legătura stă țapănă-n picioare într-o formă conopiramidală prelungă și coronată cu două funde-n-nodate-n cruciș — o siluetă foarte zveltă.)

Avocatul (care privește adînc și foarte distrat la tînăra persoană): Dv. sunteți fiica părintelui, domnișoară?

Tînăra: Nu sunt domnișoară, domnule . . .

Popa (cu duios regret patern și foarte răgușit): Nu mai e de trei ani domnișoară, biata fată . . . s-a dus de mult bunul ei! . . . Acu încă, gîndim, dacă o vrea Maica Precista, să devorțăm . . .

Avocatul (care privește cu multă stăruință la tînăra clientă, fără s-asculte îndestul vorbele părintelui): Damă, care va să zică? . . . damă?

Tînăra: Da, domnule, damă . . .

---

[1] grația mai frumoasă încă decît frumusețea *(franc.)*.

(Părintele se uită la legătură, să vază dacă şade bine; legătura îşi ţine mîndră fundele-n sus.)

Avocatul: Aşa tînără!... De cîţi ani, doamna mea?

Tînăra: Am împlinit optsprezece ani la două dechemvrie trecute.

Avocatul (din ce în ce mai dus): La două dechemvrie!... Aşa tînără!!

Popa: La sfîntul prooroc Avacum...

Avocatul (şi mai dus): Avacum!... Aşa tînără!

Tînăra (tristă): ...şi fără noroc!

Avocatul: Fără noroc! dumneata?...

Popa: Uite, ea! Dacă n-a vrut Maica Domnului!

Tînăra: De-aia am venitără la dumneatale. *(Roşeşte.)*

Avocatul (fericit): La mine...

Popa: Pentru ca s-o devorţezi.

Avocatul: O divorţez.

Popa: Şi helbet! cunoaştem şi noi filotimia obrazului... Al dracului am răguşit... sfintele sărbători!...

Avocatul: Slujbă multă...

Popa: Al dracului... Şi lumînările proaste... fac fum...

Avocatul: Părinte, nu luaţi o cafea?... Doamna nu ia o dulceaţă, bonboane?

Tînăra: Mersi... *(Roşeşte.)*

Popa: Ba, dac-ai fi bun, mai bine un pahar de vinişor; mîncai nişte afurisiţi de ţîri.

(Avocatul sună. Feciorul intră; apoi, după ce a primit de la stăpîn cu ordin discret, iese.)

Avocatul: Dar, pardon, am uitat să întreb cum se numeşte doamna...

Tînăra: Acriviţa Popescu. *(Roşeşte.)*

Avocatul: Acriviţa?! Frumos nume!... Acriviţa!

(Feciorul intră cu o tavă, pe care poartă o sticlă de vin, pahare, apă şi dulceaţă. Avocatul se scoală, apropie un gheridon lîngă biurou între părinte şi tînăra clientă. Feciorul aşază pe gheridon tava şi, la un semn al stăpînului, se duce. Avocatul serveşte părintelui un pahar de vin şi damei dulceaţă.)

Părintele (punînd mîna pe pahar): Nu-i vorba, am mai băut un păhărel; fusei adineauri pe la Hanu Roşu, de gustai un pelin *(se uită iar la legătură)* la Bărăţie... la Andrei, de!

Avocatul: A!... la Andrei...

Scanned with OKEN Scanner

Popa: Luai de probă pentru casă vreo trei chile. *(Iar se uită la legătură.)*

Tînăra (după ce a luat dulceață și băut puțină apă, se caută să-și găsească batista): A! mi-am uitat batista... *(Roșește.)*

Avocatul (scoate pe a lui neatinsă din buzunarul redingotei și o dă clientei): Poftiți, doamnă...

Tînăra (ia batista, se șterge la guriță; apoi dînd-o înapoi): Opoponax?

Avocatul: Da, parfumul meu favorit.

Tînăra: Ș-al meu. *(Roșește.)*

Avocatul (încîntat): Ș-al dumitale!... *(Se apropie mai tare de ea și o privește adînc, punînd apăsat batista pe buzele lui.)*

Părintele (care a băut paharul): Strașnic vinișor, taică! *(Își mai toarnă un pahar.)*

(Pe cînd avocatul pledează cu multă volubilitate foarte încet și de aproape Acriviții, și dînsa se face din ce în ce mai roșie la obraz fără să răspundă, părintele scoate din buzunar un țîr; pe urmă ia de pe masă un presse-papier, *care reprezintă bustul lui Ciceron în bronz; ține țîrul de coadă, culcat pe marginea biuroului și-l bate bine cu capul bustului, să-l frăgezească.)*

Avocatul (mai tare, așa încît se aude):... care merită a fi fericită!

Tînăra: Eu fericită? *(Roșește.)*

Părintele (la al treilea pahar): Strașnic vinișor!

Avocatul: Așadar, să vedem ce motive putem invoca.

Părintele: Ce motive? ce motive? Iacă, o despart eu, că-i sunt tată; și pace bună! nu mai vreau s-o las să trăiască cu un pîrlit *(golește paharul)*, cu un fecior de...

Avocatul (turnîndu-i încă un pahar): Apoi, nu merge așa, părințele. Trebuie să găsim motive și *(cu hotărîre)* le vom găsi! trebuie să le găsim!

Părintele: Găsește-le taică! de ce ești dumneata avucat?

Avocatul (sună nervos; feciorul intră): Stăi la ușe; să nu intre nimeni fără să m-anunți... *(și mai nervos:)* Ai înțeles?

Feciorul: Am înțeles. *(Iese.)*

Avccatul (către tînăra): Să vedem... *(ia un scaun și se așază, cam cu spatele la părintele, și cît permit genunchii mai aproape, față-n față de clientă, care roșește tare. Părintele bate cu bustul oratorului alt țîr.)* Să vedem... Se poartă nedelicat cu d-ta?

Tînăra: Prea nedelicat . . .

Avocatul: Te insultă vreodată?

Tînăra: Numa o dată? . . .

Popa: O-njură de părinţi . . .

Avocatul: Mizerabilul! Faţă cu martori?

Popa: Nu! în particuler . . . zice că e-n glumă . . . Ce fel de glumă? . . . vorba aia: glumă-glumă . . . *(Goleşte paharul.)*

Avocatul: A părăsit vreodată domiciliul conjugal?

Tînăra: De cîte ori! . . . Mergea p-afară . . . zicea că cu inspectorul . . . cînd era în slujbă . . .

Avocatul: Cînd era în slujbă? . . . Acuma nu mai e?

Popa: Nu! în particuler . . . zice că e-n glumă . . . Ce fel

Tînăra: Odată, astă-toamnă, m-a lăsat fără un santim acasă şi a stat vreo trei săptămîni în Dobrogea; i-am scris de zece ori şi nici nu mi-a răspuns.

Avocatul: . . . În Dobrogea?

Tînăra: Şi, toată ziua şi toată noaptea, la Berăria Cooperativă, cu actori şi . . . cu actriţe!

Avocatul: . . . Şi . . . am uitat . . . cum îl cheamă pe bărbatul dumitale?

Tînăra: Lae Popescu!

Avocatul: Lae Popescu!

Popa: Feciorul Tarsiţii Popeaschii, văduva lui popa Sava de la Caimata, care a dărămat-o răposatul Pache, Dumnezeu să-l ierte! cînd a făcut bulivardu ăl nou.

Avocatul (foarte vesel): Doamnă, afacerea dumitale e ca şi terminată; motivul este găsit! eşti ca şi divorţată; îţi dau parola mea de onoare . . . *(Se apropie şi-i spune ceva foarte încet, cu multă căldură.)*

Clienta (roşind grozav, şopteşte): Mersi!

(Se aude un zgomot afară şi rîsete. Feciorul intră şi spune o vorbă stăpînului.)

Avocatul (repede către părintele şi către tînăra clientă): Părinte, doamnă, vă rog, iute treceţi dincoace în salon! iute, vă rog! e ceva care are o afacere . . .

(Părintele s-apleacă, îşi ia legătura, se ridică de pe scaun; asemenea şi tînăra; părintele trece întîi, apoi tînăra condusă la braţ foarte strîns de avocatul. Cînd acesta închide după ei uşa salonului şi se deschide uşa biuroului şi apare coana Tarsiţa, urmată de fiu-său, Lae. Cocoana e şi mai veselă ca dimineaţa.)

Scanned with OKEN Scanner

Cocoana: Eu sunt şi cu mine, ţaţo! Bonjur!

Lae: Bonjur.

Avocatul: Bine c-aţi venit! vă aşteptam; chiar acu am pomenit de dv.

Cocoana: Să mă-ngropi! . . . De-aia sughiţam eu adineaori! *(S-apleacă la urechea avocatului, îi şopteşte ceva şi rîde; după ce i-a vorbit, îi dubneşte în faţă.)* Asta-i că acu nu mai miros? . . . Vezi . . . de dimineaţă, pe stomacul gol . . . se simte . . . Ei! ce ne facem? . . . Băiatul n-a găsit scrisorile alea . . . pesemne că i le-a furat dumneei . . .

(Se aud în salon bufnituri înfundate parc-ar pisălogi cineva, ceva, pe o masă.)

Lae: E capabelă!

Avocatul: Cocoană, nu mai este nici o nevoie de scrisori, am găsit eu alt motiv mai puternic decît toate . . . Afacerea fiului d-tale este ca şi terminată; e ca şi divorţat, pot să-ţi dau parola mea de onoare . . . *(Rîzînd.)* Ce-mi dai?

Cocoana (s-apleacă la ureche; avocatul se fereşte): Parol! să mor! *(Rîde tare, îşi udă pe buză buricul degetului mare de la mîna dreaptă şi-l arată-n sus.)*

Avocatul (către Lae): Mă rog, d-ta eşti un caraghios? *(Cocoana rîde.)*

Lae: Cum, domnule?

Avocatul: Lasă-mă să isprăvesc! . . . eşti un caraghios, ori eşti serios hotărît să te desparţi?

Lae: Serios, domnule!

(Se aud bufnituri pe masă în salon.)

Avocatul (foarte nervos): Bine . . . Staţi puţin. *(Trece din biurou în salon.)*

Cocoana (căutînd chibrituri pe masă, dă de pieile şi şira ţîrului): A mîncat cineva ţîri . . .

Avocatul (se-ntoarce): uite ce e . . . Dacă eu aş putea convinge pe soţia şi pe socrul dumitale să vă despărţiţi de bunăvoie, ce ai avea de zis?

Cocoana: Bucuros!

Avocatul (către Lae): D-ta . . . d-ta ce zici? că d-ta eşti interesat în cauză!

Cocoana: Ce să zică el? el zice ce zic eu . . .

Scanned with OKEN Scanner

Lae: Eu zic ce zice mamița.

Avocatul: Atunci... *(Se gîndește o clipă.)* Atunci... *(Merge la ușa salonului.)* Poftim, doamnă; poftim, părințele.

(Tînăra apare urmată de popă. Dînd unii cu ochii de cei-lalți, de o parte și de alta, exclamație de surpriză. Tablou.)

Cocoana: Ehei! sabalaerosu, taică părinte!

Popa: Cocoana prioteasa! Ptiu! bată-te mama Ana!

Cocoana (cu humor): Care va să zică v-ați hotărîtără și dv.?

Popa (asemenea): Slobod!

Cocoana: Lac să fie, că broaște!...

Popa: Lasă, că-ți cunoaștem gurița...

Cocoana: Ce spui, țațo?

Lae: Lasă acu, mamițo!...

Cocoana (tînărului): Taci, prostule!... *(Popii):* Gurița mea, ai?

Popa: Gurița d-tale.

Avocatul: Ei, acum ne-am înțeles! lăsați mofturile. *(Cocoana, privind lung la popa, face semn avocatului ca de tras la măsea; popa, privind la ea, face același semn avocatului; Lae își netezește pălăria; Acrivița roșește.)* Care va să zică, este hotărît: fiecare soț dorind deopotrivă să se despartă, vom face cererea împreună, întemeiată pe art. 214..., consimțimînt mutual. Poftiți, ședeți.

(Toți șed. Popa își toarnă un pahar; cocoana fumează; Lae își netezește pălăria și Acrivița roșește.)

Avocatul (către Lae): D-ta șezi colea și scrie. Să facem petiția. *(Lae se așază la biurou cu pana-n mînă. Avocatul către prioteasa Tarsița, prezintîndu-i un chibrit aprins pentru țigară.)* Ai văzut? *(Încet și serics):* Ei! ce-mi dați?

Cocoana (rîzînd și aruncîndu-i fum în obraz): Bravos! Tot noi să-ți dăm? Să-ți dea... *(Face cu ochiul arătînd pe tînăra; apoi vrea să s-aplece la ureche, dar se oprește, aducîndu-și aminte de ceva)...* U! Bată-te norocul! uitasem! *(Scoate din buzunar o sticlă de spițărie și o dă avocatului.)* Anghelica! teribelă pentru stomac și... *(Rîzînd, s-apropie de urechea avocatului și, făcîndu-i cu ochiul, îi șoptește o vorbă, apoi iar cu degetul ud.)* Parol! Să mor! e lucru mare!

Avocatul (către Lae): „Domnule Președinte... subsemnații..." numele d-tale întreg...

Scanned with OKEN Scanner

(Avocatul şade, la spatele scriitorului, aproape de tot de tînăra clientă, şi dictează petiţia, pe cînd părintele Petcu bate un ţîr, iar cocoana Tarsiţa aprinde o ţigară militară.)

I. L. CARAGIALE
Din volumul *Momente* (1901)

PITULAC M
BIBLIOTECA PIERS

● În schiţa dialogată *Art. 214*, I. L. Caragiale realizează o magistrală sinteză a tuturor modalităţilor comicului, pentru a condamna uşurinţa cu care nu numai părţile, ci şi avocatul tratează desfacerea unei căsnicii.

Ridicolul personajelor este subliniat prin limbaj. Cititorul atent a observat că, pentru a accentua umorul, scriitorul mimează pînă la un punct acest limbaj, în pasajele narative şi în indicaţiile scenice.

● Textul schiţei ne va folosi mai întîi pentru a aminti unele chestiuni în legătură cu atributul, adică acea parte a propoziţiei care determină un substantiv sau un înlocuitor al acestuia.

Atributul poate fi exprimat printr-un adjectiv (atribut adjectival). Schiţînd portretul preotului, Caragiale precizează: „barbă şi păr mai mult albe". E o propoziţie eliptică (nu are predicat). Întreagă, propoziţia ar putea fi: „Are barbă şi păr mai mult albe." Adjectivul *albe* are funcţia de atribut. De ce s-a pus acest adjectiv la plural? Fiindcă determină două substantive: *barbă* şi *păr*. Primul substantiv este de genul feminin, al doilea, de genul masculin. Regula cere ca, în această situaţie, adjectivul să primească forma de feminin-neutru plural, bineînţeles cînd adjectivul determină ambele substantive. Să mai precizăm: dacă aceste substantive sînt nume de lucruri, ca în propoziţia lui Caragiale. Cînd substantivele sînt nume de fiinţe, cel care îşi impune genul este substantivul masculin: „o fată şi un băiat înalţi". Ca o completare la regula aceasta trebuie spus că sînt posibile şi construcţii în care atributul, referindu-se la amîndouă substantivele, se acordă numai cu ultimul: „barbă şi păr alb", „o fată şi un băiat înalt". În aceste construcţii, cu atributul la singular, nu apare limpede că atributul se referă şi la primul substantiv. Pentru clarificare, dacă menţinem atributul la singular, îl repetăm după fiecare substantiv: „barbă albă şi păr alb", „o fată înaltă şi un băiat înalt".

Scanned with OKEN Scanner

● Arătîndu-şi indignarea împotriva celor ce-i „suplimaseră" feciorul, „cocoana" exclamă: „cu o sută cincizeci de lei a lui o să se procopsească statul!" *A lui* este un atribut pronominal în genitiv, format din pronumele *lui* şi articolul posesiv *a*. Acest atribut determină un substantiv masculin la plural. De aceea, articolul posesiv trebuie să fie tot la masculin plural: *ai*. Corect: „o sută cincizeci de lei ai lui".

Să . . . reducem leafa tînărului Lae la o sută de lei. Cum este corect: „cu suta de lei a lui" sau: „cu suta de lei ai lui"? Răspunsul depinde de o altă întrebare: la ce se referă atributul pronominal? Dacă e vorba de o *bancnotă de o sută de lei*, este corectă prima construcţie; dacă e vorba de *lei*, sau de *sută* luată ca o unitate, este corectă a doua construcţie. De aici reiese că, pentru a realiza just acordul articolului posesiv, trebuie să ne fie clar care este substantivul determinat de pronumele, substantivul, adjectivul posesiv precedat de respectivul articol. Să alcătuim încă o propoziţie ilustrativă. Tînărul Lae lasă să se înţeleagă că soţia îi este necredincioasă. „Dar probele de infidelitate ale tînărului nu sînt suficiente". Articolul posesiv *ale* are forma de plural, ceea ce este corect, deoarece articolul se acordă cu substantivul *probele* (feminin plural) determinat de atributul substantival *tînărului*. Să presupunem că, din greşeală, cineva ar acorda atributul cu substantivul cel mai apropiat, *infidelitate:* „Probele de infidelitate a tînărului nu sînt suficiente." Propoziţia a căpătat cu totul alt înţeles: nu mai e vorba de *probele* de infidelitate aduse de tînăr, ci de *infidelitatea* tînărului.

● Cocoana se recomandă: „Tarsiţa Popeasca, văduva lu' priotul Sava de la Caimata". Recomandarea aceasta cuprinde un şir de atribute substantivale: 1. *Popeasca*, 2.a. *văduva*, b. *lu' priotul*, c. *Sava*, d. *de la Caimata*. Privitor la primul atribut, *Popeasca*, vom spune că reprezintă o formă de feminin care apare numai în vorbirea populară şi familiară. În limba română, numele (de familie) nu capătă genul persoanei, ca de exemplu, în limbile slave (Popova, Ivanova etc.) Atît în *Art. 214*, cît şi în alte schiţe ale sale, Caragiale a obţinut efecte umoristice din folosirea femininului unor nume de familie: *Zaharidia*, *Hurdubiloaia* etc.

Al doilea atribut este o apoziţie dezvoltată. Apoziţia se exprimă printr-un substantiv la nominativ: *văduva*. La rîndul său, acest substantiv are alt atribut: *lu' priotul*. Chiar în forma:

Scanned with OKEN Scanner

lui preotul, construcţia rămîne greşită, din punctul de vedere al limbii literare. Cum ştim, substantivele comune se articulează cu articolul enclitic: *preotului*. În continuare, mai există două atribute substantivale. În ce caz stau substantivele respective?

● Numele *Caimata* (biserica) e lămurit printr-o propoziţie atributivă: „care a dărămat-o Pache". Lăsînd de-o parte forma *dărămat-o* (în limba literară: *dărîmat-o*), indicaţi ce e greşit în această propoziţie şi corectaţi greşeala.

● În cuprinsul schiţei mai apare de două ori atributul *lui popa*: „fata lui popa Petcu", „văduva lui popa Sava". În aceste cazuri avem mai puţin sentimentul unei greşeli, deoarece substantivul comun *popa* pare a se integra organic în numele propriu (comparaţi cu: „lui conul Zaharia").

Alte atribute substantivale genitivale: „vorba *Tarsiţii priotesii*", „Mişcare graţioasă *a cocoanii*", „în prezenţa *mamiţii*", „strada *Clemenţii*" etc. Reamintindu-vă cele spuse privitor la forma de genitiv a substantivelor feminine, arătaţi ce este greşit în aceste construcţii.

● Tarsiţa Popescu este o femeie energică şi-şi domină cu autoritate fiul. Aceasta reiese din prima ei frază: „Las' că-i spui eu tot lu' domnu avocatu". Să repetăm mai întîi fraza, dînd cuvintelor forma lor literară: „Lasă că-i spun eu tot lui domnul avocatul." În a doua propoziţie, avem un complement indirect: „lui domnul avocatul" (cui îi spun?). Şi aici, ca la atributele de mai sus, articolul hotărît trebuia pus la sfîrşitul substantivului *domn*: „domnului". Al doilea substantiv, *avocatul*, nu mai trebuia articulat: „domnului avocat".

Cocoana are şi opinii politice. Ea e o adversară a liberalilor şi acuză pe un agent al acestora că „a spart capu lu' bietu Guţă Băncuţă". Cui a spart capul? „lu' bietu Guţă". Şi acesta este un complement indirect. Fără adjectivul *bietu (=bietul)*, folosirea articolului proclitic ar fi fost corectă: „lui Guţă". Numele propriu *Guţă* fiind precedat de adjectivul *bietul*, acest adjectiv trebuia pus la dativ articulat, astfel că articolul proclitic *lui* nu mai avea ce căuta aici: „a spart capul bietului Guţă Băncuţă".

● Pentru a pregăti acest comentariu, am umplut cu însemnări cîteva pagini, atît de numeroase sînt abaterile de la vorbirea corectă, literară.

Scanned with OKEN Scanner

Recapitulînd lucruri spuse în paginile anterioare, să ne ocupăm mai întîi de vocabular.

Forme orale şi regionale, în ordinea apariţiei în text: *cocoană, mîni, deşte, sprincenele, negriţi, prietină, dumneei, acu, să spui, ala, maala, oţii, daca, mîne-poimîne, naltă* etc. Formele corecte corespunzătoare sînt: *cucoană, mîini, degete, sprîncenele, înnegriţi, prietenă, dumneaei, acum, să spun, ăla, mahala, hoţii, dacă, mîine-poimîine, înaltă.* Îmbogăţiţi lista cu alte forme din text şi cu pronunţiile literare.

Interjecţia *helbet!*, folosită regional, are înţelesul de: „n-ai nici o grijă!", „lasă pe mine".

De două-trei ori revine în text forma *uşe.* Conform regulilor ortografice actuale se scrie: *uşă.* De asemenea, trebuie să scriem şi să pronunţăm *tabacheră,* nu *tabachere* (la singular), ca în text.

Arhaisme: *tărtănaş, conabiu, patacă, clironomie, filctimie. Pataca* era o veche monedă de o sută de parale, *tărtănaşul* (de la *tartan),* un şal din stofă cadrilată. *Conabiu* are înţelesul de vişiniu, *clironomie,* de moştenire, iar *filotimie,* de generozitate, dărnicie. O formă învechită: *bravos.*

Rău se poticnesc personajele schiţei în pronunţarea neologismelor: *bulivard, devorţat, amurezat, antipriza (antrepriză), avucat, capabelă, teribelă* etc. Cea mai comică stîlcire a unui neologism ne-o oferă porecla *Ampotrofagu* în loc de *Antropofagul.* Pronunţînd atît de caraghios cuvîntul, „cocoana" dovedeşte că nu are habar de înţelesul lui (în greceşte: *anthropos* = om, *phagein* = a mînca).

Clienţii avocatului şi avocatul însuşi recurg la cîteva franţuzisme pe care, din păcate, le mai auzim şi astăzi: *de par egzamplu, pe parola mea de onoare* (Moş Teacă spunea: „parol d'onor"), *santim.* Prima construcţie e o combinaţie hibridă rezultată prin adăugarea prepoziţiei *de* la locuţia adverbială franceză „par exemple". *Santim* reproduce pronunţia din limba de origine a cuvîntului *centime,* folosit la noi şi cu rostirea românizată *centimă:* „nici o centimă" nici un ban. Şi „cocoana", şi fata popii şi . . . mulţi dintre noi spun: *bonjur, mersi.* Se mai spune: *bonsoar, pardon* etc. Desigur, vom prefera expresiile româneşti: *bună ziua, bună seara, mulţumesc, iertaţi-mă.*

Întîlnim în textul schiţei cîteva neologisme în altă formă decît aceea statornicită în limba literară actuală: *biurou, barei, bonboane.* Aceste forme redau cu aproximaţie pronunţia din

Scanned with OKEN Scanner

limba de origine (franceza): *bureau, barège, bonbon.* Astăzi rostim și scriem: *birou, bariș, bomboană.* De asemenea, pronunțăm și scriem *umor,* nu *humor,* ca în trecut.

Tanti (de la francezul *tante*) s-a răspîndit cu timpul pînă și prin sate, fiind adesea preferat cuvintelor românești: *mătușă, tușă, țață, lele* etc. Ar fi greu să-l mai combatem. Primindu-l, limba noastră i-a impus un regim neobișnuit. Cuvîntul este invariabil, nu-și schimbă forma după număr și caz, nu primește articol enclitic. Deci: *o tanti, două tanti; lui tanti, o tanti a mea* (nu: *tantia mea*).

Presse-papier („prespapie") este un franțuzism pe care dicționarele noastre nu-l înregistrează. În lipsa unui corespondent românesc, care să denumească obiectul greu pe care-l așezăm pe hîrtii ca să nu se împrăștie, sîntem nevoiți să-l folosim ca atare. În textul schiței mai întîlnim franțuzismul *gris-fer,* care denumește o nuanță de cenușiu: cenușiu ca fierul, după cum *gris-perle* indică un cenușiu albicios (cu reflexe de perlă). Pentru a preciza nuanțele respective de cenușiu, limba noastră nu a format expresii speciale. De aceea întrebuințarea celor preluate din franceză este justificată.

Adulteriu, cum zice avocatul, este o formă pretențioasă. Preluat din franceză *(adultère)* cu pronunția *adulter,* cuvîntul a fost modificat de pedanteria avocățească după modelul latin: *adulterium.*

De origine italiană, cuvîntul *impiegat* este unul dintre acele neologisme care și-au păstrat de-a lungul deceniilor forma, dar și-au schimbat, sau numai limitat înțelesul. Caragiale ne informează: „Tînărul are aerul unui impiegat de minister". În trecut, *impiegat* avea înțelesul de funcționar mărunt. Astăzi se întrebuințează numai în administrația căilor ferate: *impiegat de mișcare.*

O evoluție interesantă a avut și neologismul *damă.* În secolul trecut, cuvîntul preluat din franceză *(dame),* se întrebuința în vorbirea distinsă. Cu timpul; a fost detronat de cuvîntul mai vechi *doamnă.* Se mai folosește în expresii privind obiecte de îmbrăcăminte („pantofi de damă"), jocul de cărți etc. În rest, *damă* are un înțeles peiorativ, pe care-l cunoașteți.

„A trata amor" și „aplică așa vorbe triveale" sînt expresii caraghioase care ni-l amintesc pe Fănuță, personajul lui Al. Vlahuță.

Scanned with OKEN Scanner

● Ca să-şi frăgezească ţîrii, popa Petcu mînuieşte, ca pe un oarecare ciocan de bucătărie, bustul marelui orator roman, pe care Caragiale îl numeşte *Ciceron*. Astăzi, numele oratorului e pronunţat şi scris fără *-n: Cicero*. În privinţa scrierii numelor proprii latineşti şi greceşti vechi, *Îndreptarul ortografic, ortoepic şi de punctuaţie* dă nu numai o serie de reguli, ci şi o listă pe care e bine s-o consultăm la nevoie.

● Cîteva observaţii asupra unor substantive. Caragiale, descriind înfăţişarea popii Petcu, adaugă şi acest amănunt: „faţa foarte roşie mai ales la *pomete*." Substantivul *pomete* era în trecut de genul feminin, ca în limba franceză, de unde a fost preluat: *la pomette*. Cuvîntul şi-a schimbat genul, devenind astăzi masculin: *pomeţi* şi este încă unul din substantivele fără singular.

În imprecaţia ei, „cocoana" zice: „suplima-le-ar Dumnezeu luminiţile ochilor." Forma *luminiţile* nu este literară. Avînd la singular desinenţa *-ă*, substantivul *luminiţă* face pluralul cu desinenţa *-e: luminiţe;* articulat: *luminiţele*.

● Pronumele de politeţe *dumneatale* nu aparţine limbii literare *(=dumneata)*.

● Alipirea adjectivului posesiv la nume de rudenie este, cum se ştie, ceva obişnuit în limba noastră: *fiu-meu* (spune cocoana), *fiu-său* (scrie Caragiale). *Maică-sa, bunică-sa, tată-său* etc. sînt expresii literare, nu însă şi *mă-sa, tat-su, fi-su, frate-su*. Pe cele din urmă le vom evita atît în vorbire, cît şi în scris. Reţineţi: expresiile de mai sus, deşi unităţi din punctul de vedere al pronunţiei, se scriu cu linioară între substantiv şi adjectivul posesiv. În vorbirea copiilor şi chiar a unor maturi, grupurilor respective li se mai adaugă încă un pronume cu sens posesiv: *mă-sa lui, sor-sa lor* etc. Aceasta se explică prin faptul că vorbitorii respectivi nu mai au sentimentul că grupurile *mă-sa, sor-sa* etc. cuprind în sine un sens posesiv. Ei comit o greşeală de care trebuie să ne ferim.

Am avut pînă acum de mai multe ori ocazia să semnalăm defectuoasa întrebuinţare a pronumelui relativ *care*. Tarsiţa Popescu îi explică avocatului: „Miţa, de! care ai devorţat-o dumneata". Corectaţi-o, vă rog, pe „cocoana Tarsiţa Popeasca".

Tot ea spune: „la dumneata care ne-a recomandat o prietină a noastră". Propoziţia atributivă introdusă de *care* conţine, vădit, o greşeală gramaticală. Desigur, nu veţi numi substantivul *prietină*. Acesta nu reprezintă o greşeală gramaticală.

Scanned with OKEN Scanner

Avem a face cu o pronunţie regională a cuvîntului *prietenă*. Să ne ocupăm de propoziţie. Este o propoziţie atributivă de identificare (avocatul nu este un necunoscut oarecare, ci juristul recomandat de o prietenă). Relativul *care*, la nominativ, ţine locul subiectului, iar acest subiect îl indică pe cel ce-a fost recomandat. Clienta subînţelege, însă, alt subiect: *prietena* („ne-a recomandat"). Dar *prietena* este subiect logic (ea a făcut recomandarea), nu gramatical. Pentru a corecta construcţia, predicatul trebuie formulat corespunzător existenţei celor două subiecte. Îl punem la diateza pasivă: „la dumneata, care ne-ai fost recomandat de o prietenă a noastră". Se pot realiza şi alte construcţii, dar schimbînd cazul pronumelui relativ: „la dumneata, avocatul pe care ni l-a recomandat o prietenă a noastră", „la dumneata, pe care te-a recomandat o prietenă a noastră".

Lae Popescu se plînge: „a fost o nenorocire acu, cu ocazia bugetului, care am devenit suprimat pe întîi aprilie". În această frază, relativul *care* nici nu are ce căuta; Lae l-a pus anapoda în locul conjuncţiei temporale *cînd*. Fiindcă fraza conţine şi alte construcţii defectuoase, să nu trecem mai departe fără a le discuta. Spunînd: „cu ocazia bugetului", vorbitorul a omis un atribut necesar: „*votării* (sau: *aplicării*) bugetului". Expresia „cu ocazia" anunţă momentul unei acţiuni (a suprimării lui Lae din post), iar substantivul *bugetului* nu indică acest moment, cum o fac substantivele care numesc acţiuni, fenomene, evenimente situate relativ precis, sau limitate în timp („cu ocazia ploii", „cu ocazia spectacolului", „cu ocazia sărbătoririi"). Construcţia „am devenit suprimat" este folosită greşit în locul pasivului „am fost suprimat". Verbul *a deveni* fiind nepredicativ, participiul *suprimat* are funcţia de nume predicativ. Lae dă acestui participiu rolul de adjectiv (ca: *neastîmpărat*) sau chiar de substantiv, ca şi cînd *suprimat* ar putea fi calitatea, funcţia sau situaţia socială a cuiva! Pînă la aplicarea noului buget, Lae a fost funcţionar de stat, apoi a devenit „suprimat". Probabil că nu veţi accepta ca atare nici construcţia propusă: „am fost suprimat". Aveţi dreptate. Bietul slujbaş n-a fost suprimat! Suprimat i-a fost postul. Prin „cînd am fost suprimat", noi am corectat doar construcţia gramaticală. Dacă personajul lui Caragiale ar fi ştiut mai multă carte, ar fi vorbit aşa: „mi s-a întîmplat o nenorocire acum, cu ocazia aplicării bugetului, cînd postul meu a fost suprimat pe data de 1 aprilie".

Scanned with OKEN Scanner

Preoteasa îi explică avocatului: „Mache al popii Zamfirache, de-i mai zice și Ampotrofagu", „știi, ăștia de-a venitără la putere", „să nenorocească o lume, de se hrănea ...". Pretutindeni, *de* poate fi înlocuit cu *care*: „căruia îi mai zice și ...", „care au venit ...", „care se hrănea". Acest *de*, care nu trebuie confundat cu prepoziția omonimă, este un pronume relativ folosit în vorbirea populară. Spre deosebire de *care*, este invariabil și ... nerecomandabil.

Relativele *care* (folosit greșit) și *de* apar și în alte fraze din text.

● În introducerea schiței, Caragiale îl prezintă pe avocat la biroul său, „studiînd niște hîrtii". Astăzi spunem și scriem: *studiind*, deoarece gerunziul verbelor de conjugarea I cu rădăcina terminată în *i* (*alinia, studia, sublinia* etc.) se formează cu *ind* (nu *-înd*). Aici e vorba de stabilirea unei reguli, încă neprecizate în vremea lui Caragiale.

Despre formele verbale regionale: *să răspunză, spui, țiu, văz*, ca și despre formele de perfect compus de felul: *a suprimatără, am venitără, ați hotărîtără*, am mai ... vorbitără (sic!), așa că nu mai revenim. Să mai condamnăm aici o altă formă de perfect compus: *ai înțelegut*, cum zice preoteasa Tarsița, în loc de: *ai înțeles*.

● „*Tînărul:* Nu-mi mai convine, domnule, *pentru ca să* trăiesc cu dumneei ..."

„*Tînărul:* Aplică domnule, totdeauna așa vorbe triveale, care nu aș putea *pentru ca să* vi le zic în persoană în prezența mamiții".

„*Tînărul:* ... Nu-mi mai dă mîna *pentru ca să* țiu nevastă fără zestre ..."

„*Popa: Pentru ca s-o* devorțezi"

Ce trebuie corectat în aceste fraze?

● Ne oprim aici, deși nu am epuizat greșelile din vorbirea personajelor. Ați mai sesizat, desigur, și alte pronunții neliterare (*fiincă, mutu* etc.), lipsa de acord între subiect și predicat etc. Cartea aceasta, nefiind una de lectură, ci de studiu, va fi necesar să mai reveniți asupra textului literar analizat mai sus, ca și asupra altora. Este recomandabil să faceți aceasta după ce veți fi ajuns la sfîrșitul volumului. Atunci veți fi în măsură să studiați textele din toate unghiurile de vedere, ceea ce aici nu putem face întotdeauna.

Scanned with OKEN Scanner

Spitalul frazei

DRAGĂ TANȚI,

Aseară, cînd mă-ntorceam acasă de la biro că tocma eram trist și aluneca fiind polei căci plouă și-ngheață consecutiv ceea ce este o mizerie încît trebuie să te ții de case, m-am întîlnit în dreptul lui Ologescu cu factorul poștal ce tocmai îmi aducea scumpa ta scrisoare plină de atîtea dulci autografe și impresii ceea ce mi-a infiltrat în tot corpul și fizicul meu moral o mare nerăbdare spre a ajunge mai repede acasă spre a o citi și deci am căzut în dreptul lui Gregureanu că rîdea și lumea de mine în ce poziție eram și cu scrisoarea ta în mînă, din cauza poleiului.

De prisos să-ți mai scriu că nici mamei nu i-am zis sărut mîna nemaivăzînd că era în antreiași spre a ajunge cît mai repede în odaia mea și a desface plicul tău scris într-un mod atît de grafologic ceea ce ți-l cunosc dintr-o mie.

Ah! Dragă Tanți! Nici nu poți deduce cîtă fericire am resimțit citind la gura sobei, deși nu era foc, neavînd lemne că nu se mai găsește, splendida ta scrisoare cu tot ce ai memorizat în ea într-un mod atît de literat cît și drăgălaș că nimenea nu te-ntrece pe tine ca intelect de cap, avînd un stil care pot să zic că este cel mai nostim și rîzi de te prăpădești.

Din nenorocire însă, citind cele ce-mi retransmiți, mi-am dat seama în subînțeles că Bucureștiul în care ai fost mutată te-a cuprins în vraja sa, ceea ce ca mistere și frivol este un adevărat cojmar întrecînd chiar și Parisul din acest punct de vedere ce zăpăcește orice funcționară mutată în interes de serviciu din provincie în acea localitate [. . .]

Altceva ce-aș mai putea scrie? Pe la noi e tot ceea ce știi începînd și dezghețul de care apropo i-a căzut un sloi de gheață în cap lui nea Georgică de la mesagerii dar a avut noroc că

Scanned with OKEN Scanner

s-a spart sloiul capul rămînîndu-i absolut neutru. La noi la Poştă vorbesc toţi de tine şi îţi simte lipsa nemaiavînd cine să facă spirite atît de comice, iar în locul tău a fost detaşată Chivulescu, care s-a tuns fiindcă a ars-o la ondulaţii şi ce era să facă? Pe mine mă tachinează toţi din cauza ta, ba chiar Chivulescu s-a dat într-o zi cu colonie de-a ta şi m-a întrebat de faţă cu toţi ducîndu-mi mîna la nas:

— A ce miros, d-le Suşelescu?

Iar eu simţind ce vrea să zică, am închis ochii şi aducîndu-mi aminte de tine, ca colonie, am răspuns într-un moment de uitare de sine:

— A paradisul pierdut! . . .

Cred că m-ai subînţeles.

Al tău, cu toată dragostea ce te doresc,

Costel

TUDOR MUŞATESCU

Din volumul *Doresc ca micile mele rînduri . . . (1945)*

● Pretenţia grafologilor de a deduce temperamentul şi caracterul unui om din felul său de a scrie se află sub semnul întrebării. Citind însă scrisoarea cuiva, putem trage concluzii certe asupra nivelului său de cultură. Interesează mai puţin dacă semnatarul scrisorii scrie frumos sau urît. Mai mult decît prin caligrafie, omul se autocaracterizează prin logica înşiruirii ideilor, prin construcţia frazelor, prin vocabular, prin ortografie. Parafrazînd un cunoscut proverb, am putea spune: dă-mi o scrisoare să ţi-o citesc, ca să-ţi spun cine eşti.

Pornind de la această idee, literatura umoristică şi satirică acordă o atenţie specială genului epistolar. Dintre scriitorii noştri, Tudor Muşatescu şi-a înveselit de multe ori cititorii cu savuroase scrisori, din paginile cărora se detaşează o variată galerie de tipuri.

● Costel, autorul scrisorii către Tanţi, e un mic funcţionar poştal de acum vreo douzeci şi ceva de ani. Deşi mai apropiat de vremea noastră, nu pare mai evoluat decît Fănuţă sau atîtea din personajele, înrudite cu acela, ale lui I. L. Caragiale. Trecînd la analiza scrisorii lui, vom trata problemele în altă ordine decît la textul precedent. Începem cu vocabularul.

Scanned with OKEN Scanner

Ca orice îndrăgostit care vrea să-şi epateze (sic!) iubita, Costel prinde în vîrful condeiului cîteva cuvinte mai puţin obişnuite în cercul lui. Nu sînt cine ştie ce termeni savanţi. Nefiind însă deprins cu folosirea lor, îi confundă cu alţii, le dă alt înţeles, îi combină greşit. El scrie: „plouă şi-ngheaţă consecutiv", în loc de: „alternativ". O scrisoare poate fi *autografă* sau nu (dictată, dactilografiată), nu însă „plină de atîtea dulci autografe", ca şi cînd fiecare cuvînt sau frază ar fi, în parte, cîte un autograf. A „infiltra o mare nerăbdare" e o expresie pe cît de pretenţioasă, pe atît de ridicolă. Verbul „a infiltra", care conţine ideea că acţiunea se face treptat, pe nesimţite nu se potriveşte nicidecum aici. La primirea unei scrisori, nerăbdarea de a o citi îţi umple sufletul dintr-o dată, nu în timp. În expresia „fizicul meu moral", cuvintele se bat cap în cap. Probabil că tînărul Costel înţelegea prin „grafologic" un scris frumos (caligrafic). „Intelect de cap", „spirite comice" sînt expresii pleonastice. În loc de „resimţit", „retransmiţi", „(m-ai) subînţeles", erau îndestulătoare verbele fără nici un prefix: „simţit", „transmiţi", „înţeles". Capul lui „nea Georgică" de la mesagerii numai *neutru* n-a putut rămîne sub izbitura sloiului de gheaţă. Costel voia să spună: *intact*. În ceea ce priveşte conţinutul scrisorii trimise de Tanţi, cuvîntul *memorizat* e absurd. Tanţi n-a *memorizat* (învăţat pe de rost) nimic în scrisoarea ei!

● Scris şi pronunţat *biro* (cu accentul pe *o*), cuvîntul redă pe jumătate pronunţia franceză. Am arătat mai înainte că forma statornică astăzi e *birou*. Spre deosebire de alte neologisme (de ex. *tanti*), acesta se supune flexiunii ca oricare cuvînt românesc mai vechi (*biroul, biroului; birourile, birourilor*). Tot de origine franceză e cuvîntul *apropo*. Costel scrie: „începînd şi dezgheţul de care apropo i-a căzut un sloi de gheaţă în cap". Aici, *apropo* este adverb. Cuvîntul este şi substantiv; se pronunţă tot *apropo*, nu *apropou* (ca *birou*), dar cu articolul: *apropoul* (la plural: *apropourile*).

● Apreciind „modul atît de *literat*" în care i-a scris Tanţi, funcţionarul poştal confundă substantivul *literat* (om de litere) cu adjectivul *literar* (avînd însuşiri literare). Ignoranţa îl putea face ca în loc de *literar* să scrie şi *literal* (textual, literă cu literă).

Cojmar înregistrează o pronunţie greşită a substantivului *coşmar*. Să fim atenţi cum îl rostim pe *ş* înainte de *m* şi *n*. Nu

Scanned with OKEN Scanner

se zice: *cijmea, cijmigiu, cojniță, dujman*, ci: *cișmea, cișmigiu, coșniță, dușman.*

● „La noi la poștă vorbesc toți de tine" o informează Costel pe Tanți, realizînd o propoziție corectă în ceea ce privește acordul dintre subiect și predicat („toți vorbesc"). În propoziția imediat următoare, el nu mai face acordul: „și îți simte lipsa" (toți îți simt lipsa).

● Cu scrisoarea lui Costel inaugurăm discuția noastră despre frază. Grea discuție! O greșeală de vocabular, de pronunție, încălcarea unei reguli de morfologie sau de sintaxă a propoziției sînt, ca să zic așa, abcese locale, lesne operabile. Fraza seamănă cu o infecție generalizată. Anton Pann, făcînd o culegere de cîntece despre suferințele dragostei, a intitulat-o *Spitalul amorului.* Parafrazîndu-l, am pus capitolului acestuia despre „suferințele" frazei titlul de: *Spitalul frazei.* Am mai putea compara fraza încîlcită cu un ghemotoc de lînă încurcată. Se poate întîmpla să nici nu găsești capătul de care să apuci. Iată de ce solicit bunăvoința cititorului, care va trebui să aducă de aci înainte o parte de contribuție mai importantă.

Unul din motivele care fac o frază confuză sau numai rău construită este aglomerarea de-a valma a unor idei. Dorind să spună dintr-o răsuflare prea multe, un vorbitor pierde șirul logic, întrerupe propozițiile, face intercalări, reia ideile după alt tipar gramatical decît cel inițial. Fraza se și lungește prea mult. Lungimea unei fraze nu este în sine un defect. Dar construirea unei fraze ample corecte nu stă la îndemîna oricui. E bine, deci, să fim prudenți. Dacă avem multe lucruri de spus, s-o facem fără grabă, nu neapărat în propoziții, însă în fraze de proporții convenabile.

Fraza cu care Costel își începe scrisoarea are nouă rînduri. Cam mult pentru puterile lui. Care e ideea principală a acestui început de epistolă? Costel vrea să-i spună lui Tanți că a primit scrisoarea ei în ajun și că era foarte nerăbdător s-o deschidă. El încarcă fraza cu alte cîteva idei: în ce împrejurări i s-a înmînat plicul (se întorcea acasă de la birou), starea lui sufletească (era trist), starea vremii și nu numai în acea seară (ploaia alterna cu înghețul), unde s-a întîlnit cu poștașul (în dreptul casei lui Ologeanu), accidentul suferit din cauza grabei (a căzut în dreptul casei lui Gregureanu), hazul trecătorilor. Cu oarecare efort, am putea relua fraza întreagă într-o alcătuire corectă. Dacă vă amuză, faceți acest exercițiu. Și Costel,

Scanned with OKEN Scanner

și noi ne-am descurca mai lesne împărțind fraza de nouă rînduri în fraze mai mici, cam așa: „Aseară, cînd mă-ntorceam acasă de la birou și eram trist, m-am întîlnit în dreptul lui Ologeanu cu factorul poștal ce tocmai îmi aducea scumpa ta scrisoare. Cuprins de nerăbdare, doream să ajung acasă cît mai repede, ca s-o citesc. Pe stradă era polei, fiindcă în ultima vreme plouă și îngheață alternativ, așa că, din pricina grabei, am căzut în dreptul lui Gregureanu. Lumea, văzîndu-mă pe jos, cu scrisoarea ta în mînă, a rîs de mine." Cum vedeți, am lăsat de-o parte cîteva din cuvintele lui Costel, în rest ne-am menținut destul de aproape de textul lui.

Acum, luînd fraza așa cum a formulat-o funcționarul poștal, să încercăm s-o analizăm. O frază cît de amplă are nevoie cel puțin de o propoziție principală. Toate celelalte propoziții (secundare) se sprijină pe cea principală. Propoziția principală: „Aseară m-am întîlnit cu factorul poștal în dreptul lui Ologeanu". După complementul circumstanțial de timp, exprimat printr-un adverb, „aseară", autorul scrisorii introduce o propoziție circumstanțială de timp, ca să indice mai exact momentul: „cînd mă-ntorceam acasă de la birou". Pînă aici, totul e corect. Mai departe lucrurile iau altă întorsătură. Costel alipește propoziției de timp o subordonată: „că tocmai eram trist". Conjuncția *că* are aici sens cauzal *(=căci, fiindcă).* Dar ce legătură cauzală să fie între întoarcerea acasă și tristețea tînărului? Nici una. În loc de *că,* aici era nevoie de conjuncția copulativă *și.* Un *și* apare la începutul celei de-a treia propoziții secundare: *și aluneca.* Dar *și* leagă două propoziții de același fel. Din punct de vedere gramatical *și aluneca* e deci cauzală, ceea ce nu are nici un sens. Cum arătam mai sus, toată partea aceasta a frazei, despre polei, trebuie extrasă și trecută spre sfîrșitul alineatului, acolo unde Costel povestește cum a căzut. Acum însă o lăsăm la locul ei și continuăm analiza. După cele două propoziții cauzale urmează o a treia: „căci plouă" și a patra: „și-ngheață"; aceste propoziții sînt completate printr-o propoziție apozitivă: „ceea ce este o mizerie". Nici ajuns aici, semnatarul scrisorii nu-și termină intercalarea. O continuă cu „încît trebuie . . ." Conjuncția *încît* introduce o propoziție consecutivă subordonată ale cărei regente sînt de fapt cele despre ploaie și îngheț. Cum însă propoziția apozitivă „ceea ce este o mizerie" nu e izolată prin virgule, consecutiva pare subordonată acesteia. Astfel, impresia de confuzie gramaticală spo-

Scanned with OKEN Scanner

reşte. Să numărăm propoziţiile secundare intercalate în lanţ între complementul de timp *aseară* şi restul propoziţiei principale: sînt nu mai puţin decît opt!

După propoziţia principală urmează alte cîteva secundare, subordonate, la şir, una faţă de cealaltă. O propoziţie relativă: „ce tocmai îmi aducea . . .“ (determină substantivul *factorul* din principală), o propoziţie apozitivă: „ceea ce mi-a infiltrat . . . o mare nerăbdare“ (se referă la toată propoziţia anterioară, sau la cuvîntul *scrisoare*), o propoziţie concluzivă legată de propoziţia precedentă şi prin conjuncţia copulativă *şi:* „şi deci am căzut . . .“ (logic, autorul scrisorii pare a considera căderea drept o consecinţă a nerăbdării; gramatical, propoziţia conclusivă nu stă în vreun raport cu altă propoziţie); o propoziţie consecutivă: „că rîdea şi lumea . . .“ (rîsul este rezultatul căderii despre care e vorba în regentă); în sfîrşit, o propoziţie completivă directă introdusă de adjectivul relativ *ce* precedat de prepoziţia *în*: „în ce poziţie eram . . .“ (nici această secundară nu respectă un raport gramatical just; ea nu determină, cum ar fi normal, verbul din regentă, *rîdea,* ci un alt verb, neexprimat: *văzîndu-mă*). În concluzie: prima frază a scrisorii este prea lungă; se fac prea multe intercalări între părţile propoziţiei principale; raporturile de subordonare sînt uneori greşite şi confuze. Folosirea de două ori a prepoziţiei *spre,* în locul prepoziţiei *de* („spre a ajunge“, „spre a o citi“), plasarea la sfîrşitul frazei a complementului circumstanţial de cauză „din cauza poleiului“, care aparţine propoziţiei „şi deci am căzut . . .“, toate acestea contribuie de asemenea la aspectul neîngrijit al exprimării îndrăgostitului corespondent.

● Toate frazele lui Costel sînt mai mult sau mai puţin în suferinţă. Să-i mai vindecăm şi a doua frază: „de prisos să-ţi mai scriu că nici mamei nu i-am zis sărut mîna, fiindcă nici *n*-am văzut că era în antreiaş, aşa eram de grăbit să ajung în odaia mea şi să desfac plicul tău cu un scris atît de caligrafic pe care ţi-l cunosc dintr-o mie.“ Comparaţi fraza de aici cu aceea din text.

● A treia frază are următoarele defecte principale: propoziţia secundară concesivă „deşi nu era foc“ şi ceea ce urmează în legătură cu lipsa de lemne sînt adausuri parazitare; unele dintre conjuncţii nu exprimă corect raporturile dintre propoziţii. Finalul frazei ar fi trebuit să se desfăşoare cam aşa: „încît nimeni nu te întrece pe tine ca intelect şi ca stil, despre care pot să

Scanned with OKEN Scanner

zic că este cel mai nostim și te face să rîzi de te prăpădești.“ Ați remarcat dezacordul: „că nu se mai găsește (lemne)“.

Din fraza următoare, stîngace și ea, reținem tot ultima parte. O transcriem: „ceea ce ca mistere și frivol este un adevărat coșmar întrecînd chiar și Parisul din acest punct de vedere ce zăpăcește orice funcționară mutată în interes de serviciu din provincie în acea localitate . . .“ Costel se teme că Tanți va deveni victima frivolității din Capitală. Teama lui e cu atît mai mare cu cît își aduce aminte și de . . . misterele Parisului, marele oraș în care se pierd fetele cuminți venite din provincie. Trecem peste „ca mistere și frivol“ (desigur: *frivolitate*). În loc de gerunziul *întrecînd*, ar fi mai potrivit un mod personal: *și întrece*. Complementul „din acest punct de vedere“ trebuia pus îndată după verbul pe care-l întregește: „întrece din acest punct de vedere și Parisul ce zăpăcește . . .“ În felul acesta fraza s-ar clarifica. În ordinea din text, propoziția relativă „ce zăpăcește . . .“, fiind prea departe de substantivul determinat *(Parisul)*, pare a se referi la „acest punct de vedere“, ca și cînd punctul de vedere ar fi cel ce zăpăcește funcționarele!

Să corectăm mai departe: „Pe la noi e tot ce știi, numai că a început și dezghețul, din care cauză . . .“ „Al tău, care te dorește cu toată dragostea“.

Scanned with OKEN Scanner

SCUMPĂ GEORGESCU,

Făgăduindu-ţi în scrisoarea mea de ieri (căci eu m-am ţinut de cuvînt şi ţi-am scris în fiecare zi deşi tu nu mi-ai răspuns decît sporadic dar te iert căci te ştiu cum eşti iar eu scriu pentru plăcerea mea de a aşterne pe hîrtie diferite impresii şi amintiri ce le acumulez în cursul vieţii) îţi scriu chiar acum de dimineaţă cîteva amintiri şi impresii fugare ce le-am luat instantaneu de la balul de aseară la care am fost stînd pînă la cinci căci tata a jucat cărţi şi pierdea tu iar eu n-am avut cu cine pleca acasă spre norocul meu şi ghinionul lui căci eu nici n-aş fi vrut.

Ce să-ţi mai spun tu de balul acesta dat de Societatea Carmen care este cea mai şic din localitate fiind numai lume bună şi elită în sală căci a fost numai cu invitaţii strict personale care s-a trimis la tot oraşul a fost cel mai frumos şi reuşit din toată vacanţa[. . .]

Mai întîi însă de a ajunge la bal să-ţi povestesc tu ce frumoasă eram cu rochia soră-mi de mătase căci ea şi-a pus-o pe-a bleu şi cu o garoafă naturală în păr căci toată lumea spunea că semăn a chinezoaică şi am avut un mare succes şi toţi băieţii m-au dansat şi curtat căci numai la bufet am fost de zece ori mîncînd diferite prăjituri [. . .]

Cu aceastea termin tu căci mi s-a făcut somn şi nici nu m-am dezbrăcat şi imediat ce mă scol din somn voi continua scrisoarea avînd aţi spune o mie de amănunte de detaliu care o să rîzi să mori.

Te sărut dulce a ta colegă pe care n-o iubeşti şi te rog scrie-mi ca să-ţi răspund imediat.

Coca

TUDOR MUŞATESCU

Din volumul *Doresc ca micile mele rînduri . . .* (1945)

Scanned with OKEN Scanner

● Coca este elevă de liceu. Ştie ceva mai multă carte decît funcţionarul poştal Costel. Dar nici scrisoarea ei nu merită o notă de trecere.

O primă reparaţie ce ar trebui adusă frazelor din scrisoare ar consta în punerea semnelor de punctuaţie acolo unde lipsesc. Şi lipsesc mai ales virgule. Frazele par aşternute ca dintr-o răsuflare: fata e grăbită, îi e somn, iar impresiile cu care s-a întors de la bal i se îmbulzesc în minte. Nu-i oferim astfel o scuză. Gramatica nu admite scuze. Nu facem altceva decît să căutăm o explicaţie a greşelilor. Tot graba o face să alcătuiască fraze prea lungi.

● Ceea ce sare în ochi la lectura textului este repetarea conjuncţiei *căci*. În cea dintîi frază, *căci* apare de patru ori, iar în întreaga scrisoare, de nouă ori! Pronumele relativ se repetă de asemenea de trei ori în prima frază. Cum fraza are cincisprezece propoziţii, însemnează că aproape o jumătate dintre ele sînt cauzale şi relative. Înşiruirea unui număr prea mare de propoziţii secundare de acelaşi fel dă frazelor un aspect urît.

Înainte de a trece la analiza sintactică, să vedem ce ne mai supără în acest început de scrisoare. Cu alte cuvinte, să curăţim puţin terenul. Coca îşi anunţă prietena: „îţi scriu . . . cîteva amintiri şi impresii fugare ce le-am luat instantaneu . . .“ Propoziţia relativă „ce le-am luat instantaneu“ determină substantivele „amintiri şi impresii“, despre care ştim că sînt „fugare“. Aşadar, nu se introduce nimic nou, propoziţia e pleonastică şi inutilă. Grupul de cuvinte „amintiri şi impresii“ este reluat în două rînduri, ceea ce de asemenea trebuia evitat. Alte două construcţii de acelaşi tip: „iar eu scriu“, „iar eu n-am avut“. Repetarea unor cuvinte (verbul *a scrie* se repetă şi el de trei ori), a unor idei şi a unor construcţii gramaticale este o dovadă de stîngăcie şi de neatenţie. Fraza mai e punctată de pronumele *tu*, fără nici un rol sintactic, simplu cuvînt de umplutură. În scrisoarea ei, Coca introduce acel tic verbal pe care se întîmplă să-l auzim destul de des în vorbirea unor fete („Ai văzut, tu, ce bine am ştiut, tu, la istorie? Mi-a dat zece, tu.“).

Ticul verbal constă în repetarea inconştientă şi fără rost a unui cuvînt sau a unei expresii. „Curat“ este ticul verbal al poliţaiului Pristanda din *O scrisoare pierdută:* „curat vampir“, „curat murdar“. Alt personaj din aceeaşi comedie, Zaharia

Scanned with OKEN Scanner

Trahanache, are şi el un tic verbal: „aveţi puţintică răbdare". Dar cîţi dintre noi nu obişnuim să repetăm de mai multe ori într-o frază, deşi nu e nici o nevoie, verbele „zice", „ştii", „să ştii", propoziţia „nu-i aşa?"! Ticul verbal se agaţă de vorbirea unora ca scaiul de lîna oii şi devine foarte supărător, ba chiar comic. Cînd ne-am dat seama că în vorbirea noastră şi-a făcut loc acest parazit, trebuie să ne controlăm cu atenţie expri-marea, pentru a scăpa de el. Şi nu numai oamenii fără pre-tenţie de oratori, dar chiar şi unii conferenţiari suferă de ticuri verbale!

După cum aţi băgat de seamă, Coca îşi întrerupe prima frază, abia începută, şi deschide o paranteză destul de lungă. Avem a face cu o construcţie incidentă, fără o legătură directă cu ceea ce comunică fraza propriu-zisă. Construcţiile incidente, chiar cînd sînt justificate, nu trebuie să fie prea dezvoltate.

● Lăsînd conţinutul parantezei de-o parte, să ne ocupăm de restul frazei. Principala ar fi: „Făgăduindu-ţi în scrisoarea mea de ieri, îţi scriu . . ." Dar construcţia cu gerunziu aşezată înain-tea predicatului „îţi scriu" nu se încadrează în propoziţia principală, nu are nici un rol în ea. De fapt, această construc-ţie e o propoziţie secundară, în care eleva a înlocuit arbitrar un mod predicativ prin unul nepredicativ, lăsînd de-o parte şi conjuncţia. Coca voia să spună: „După cum (sau: aşa cum) ţi-am făgăduit . . ." Folosirea gerunziului cu valoare predica-tivă apare numai în vorbirea neîngrijită. După propoziţia principală urmează două relative: „ce le-am luat . . . la balul de aseară la care am fost stînd pînă la cinci." Şi aici Coca foloseşte gerunziu — *stînd* — cu valoare de predicat. Corect: „şi am stat pînă la cinci". În continuare, propoziţiile subordo-nate se succed mai întîi corect, apoi firul sintactic se încurcă. Ultima propoziţie, o circumstanţială cauzală: „căci eu nici n-aş fi vrut" explică de ce fata consideră un noroc faptul că nu a avut cu cine pleca acasă. Ideea e clară. Din punct de vedere gramatical s-ar simţi totuşi nevoia întregirii acestei pro-poziţii prin alta: „să plec" („căci eu nici n-aş fi vrut să plec"). Mai supărătoare e intercalarea între cuvintele „norocul meu" şi propoziţia, la care ne referim, a cuvintelor „şi ghinionul lui".

● A doua frază trebuia încheiată după substantivul *localitate*. Coca n-a pus punct, dar a urmat ca şi cînd ar fi făcut-o. Iată

Scanned with OKEN Scanner

fraza, cu semnele de punctuație trebuitoare: „Fiind numai lume bună și elită în sală, căci a fost numai cu invitații strict personale, care s-a trimis la tot orașul, a fost cel mai frumos și reușit (bal) din toată vacanța". Desigur că nu vă place nici așa, chiar dacă înlănțuirea propozițiilor se face corect. Vă supără pleonasmul („lume bună și elită"), dezacordul dintre subiect și predicat („invitații . . . care s-a trimis"), vă face să zîmbiți această contradicție: niște invitații strict personale căpătate de . . . tot orașul.

● Din fraza a treia, reținem construcția „cu rochia soră-mi de mătase". Ca și cînd de mătase ar fi fost sora! Atributul substantival (în acuzativ cu prepoziție) *de mătase* trebuia pus imediat după substantivul determinat: „rochia de mătase a soră-mi". Fraza trebuia să înceapă cu „Mai înainte", nu cu: „Mai întîi".

● În fraza a patra, încă un pleonasm: „amănunte de detaliu". Apoi o greșeală de ortografie: *ați* (spune), în loc de *a-ți* (spune). Propoziția relativă: „care o să rîzi" trebuia începută cu „despre care . . ."

În continuare, vă ofer încă un text de Tudor Mușatescu. E declarația dată de un martor, în urma unui scandal provocat într-o cîrciumă de către un bețivan.

Dacă, deocamdată, analiza minuțioasă a textului vi se pare obositoare, lăsați-o pe altădată. Citiți *Procestul-verbal* numai ca să vă amuzați. Cine rîde citind o asemenea mostră de exprimare mai mult decît stîngace, confruntă implicit caricatura cu tiparul gramatical corect. Dar, cînd veți reveni la aceste pagini, vă propun să procedați în felul următor:

1. Cercetați vocabularul semnatarului și notați: cuvinte greșit folosite, cuvinte scrise (și pronunțate) greșit, pleonasme, repetiții.

2. Extrageți forme gramaticale necorecte sub aspect morfologic.

3. Îndreptați greșelile de ortografie.

4. Depistați erori în construcția propozițiilor, lipsa de acord între subiect și predicat.

5. Reformulați corect măcar cîteva fraze și observați în ce constau greșelile lui Vasile G. Piscan.

Scanned with OKEN Scanner

Subsemnatul, Vasile G. Piscan, de profesiune fără, Domiciliat în Cîmpulung, Jud. Muscel, Strada Fraţii Goleşti nr. 112 că acum stau la cumnatu-meu decînd am fost destrus de cutremur, căzîndu-mi tavanul în cap atît mie cît şi intregei mele familii, — declar următoarele cu privire la ceeace ştiu despre bătaia care a avut loc între nea Gheorghe Dirivişi, cîrciumar din localitate domiciliat la cîrciumă sa proprie (odăiţili din dos) şi D-l Petre Sfetcu de profesie dat afară de la Primărie, unde nu ştiu ce-a fost dar ştiu că era şi domiciliat mai mult prin cîrciumi, iar acum de cînd cu ora închiderii, nu mai ştiu pe unde . . . Eu subsemnatul fiind martor la această bătaie că eram acolo şi chiar am fost lovit cu colivia în cap după cum poate spune şi canarul care se afla în acea colivie fiind şi el rănit cu un sifon în cap, declar următoarele cu privire la această bătaie jurînd că nu mint şi că nu sunt rudă cu niciuna din părţi.

Pe la orele opt seara mă aflam în cîrciuma Domnului Nea Gheorghe Diriviş spre a lua o mică gustare de ţuică fiind în trecere spre casă actualminte eu locuind la cumnatul meu în urma cutremurului de acum un an care ne-a căzut tavanul în cap şi nu mai avem unde.

Alte persoane se mai afla în local şi alţii ce luau mici gustări de ţuică sau de vin nimeni nefiind însă beat sau pilit nefiind ora de aşa ceva şi toată lumea îşi vedea de treaba lor iar nea Gheorghe sta la tejghea ascultînd la aparatul de radio căci era tocmai jurnalul sonor. La acest moment a intrat instantaneu în local, D-l Petre Sfetcu care se afla în stare de imberbitate după cum se putea vedea, clătinîndu-se pe picioare şi avînd funta de la spate în faţă, încît am şi rîs cînd l-am văzut, dar nu de el, ci singur că aşa mi-a venit în acel moment. Ştiindu-l toată lumea căci este un om progresiv şi caută ceartă cu lumînarea, nimeni nu l-a băgat în seamă deşi s-a apropiat de masa lor dar aceştia l-au refuzat foarte frumos nici chiar înjurîndu-l că nu vrea să-i lase în pace. Drept care D-l Petre Sfetcu s-a aşezat singur la masă şi a cerut să i se dea o litră de ţuică spre a o bea. Neprimind nici un răspuns, a început să bată cu scrumela în masă, de nu se mai auzea ce zice la radio lucru care inervîndu-l pe nea Gheorghe i-a comunicat

Scanned with OKEN Scanner

că nu mai are țuică și nu-i dă căci este beat. Auzind aceasta, D-l Sfetcu s-a ridicat de la masă și s-a dus la tejghea, începînd a vocifera din gură că de ce nu-l servește cu țuică[...].

Foarte inervat de acest gest, nea Gheorghe i-a zis să părăsească localul ieșind afară că dacă nu, pune băieții să-l dea, ceea ce a și făcut îmbrîncindu-l foarte frumos că se opunea, pînă cînd scăpînd din mîinile lor, a început să aplice diferite lovituri cu bastonul, spărgîndu-i capul unui picol care, căzînd jos, îl mușca de picior, iar văzînd aceasta că începe bătaia, nea Gheorghe a sărit de la tejghea, împreună cu alți clienți spre a îl evacua[...].

Aceasta este declarația mea pe care o subțiu ș-o semnez cu propria mînă și altceva nu mai știu nimic.

Vasile G. Piscan

TUDOR MUȘATESCU

Din volumul *Doresc ca micile mele rînduri...* (1945)

Scanned with OKEN Scanner

PROCES-VERBAL

Astăzi miercuri 27 oct. anul una mie noua sute orele 1 p.m. Noi comisarul secției 55 după reclamația părților și anume domnișoara Matilda Popescu de profesiune particulară menajeră împreună cu mama sa d-na Ghioala Popescu idem, domnișoara Lucreția Ionescu de profesiune rentieră împreună cu mătușa sa d-na Anica Ionescu de profesiune văduvă pensionară viageră și d. Stavrache Stavrescu de profesiune propietar, după ce l-am eliberat azi dimineață de la secție, deoarece la prima cercetare ce am făcut-o aseară la fața locului pentru scandalul provenit, s-a pronunțat cu vociferări la adresa guvernului, care este un obiceiu al său cunoscut de toți concetățenii din această suburbie și în contra noastră chiar în esercițiul funcțiunii, transportîndu-ne în strada Grației no. 13 bis unde se află imobilul în cestiune al susmencionatului propietar Stavrache Stavrescu, închiriat domnișoarii Matilda Popescu cu mama sa pe șase luni, de la sf. Dumitru corent pînă la sf. Gheorghe următor și pe care nu-i permite a intra în posesiune numai cu arvuna fără a complecta chiria, iar domnișoara Lucreția Ionescu cu mătușa sa trebuie să se mute și pretinde că nu vrea, deși proprietarul susține că i-a rămas pe trecut datoare 22 de lei, lăsînd și soba stricată, care d-sa contestează și nu lasă nici o mobilă amanet, constatînd următoarele:

Avînd în vedere că d. Stavrache Stavrescu, propietarul imobilului din strada Grației no. 13 bis, lipit în dreapta cu imobilul aceluiași propietar cu no. 13 simplu, iar în stînga un loc viran tot al aceluiași propietar nengrădit, depunîndu-se fel de fel de murdalîcuri de către vecini cum și de trecători, pentru care i s-a făcut în mai multe rînduri proces de contra-

Scanned with OKEN Scanner

venţiune asupra salubrităţii publice, iar imobilul respectiv cu no. 13 bis fiind compus dintr-o cameră, o săliţă şi o bucătărie, toate de cărămidă şi o magaţie de scînduri de lemne de foc, pe care l-a închiriat cu contract în regulă încă de la sf. Gheorghe trecut domnişoarei Lucreţia Ionescu pe un an, iar acum sub felurite pretexte refuţă, nevoind să considere absolut nimic.

Considerînd că domnişoara Lucreţia Ionescu pretinde că este în dreptul său deoarece în virtutea contractului cu timbru în regulă, cînd se ştia că are domiciliu, neaşteptîndu-se nicidecum, căci nu a avut măcar cea mai mică somaţiune iar biletul de închiriat a fost pus ilegal şi de aceea nu i-a dat nici o importanţă, creţînd că este numai o glumă fiindcă datoria de 22 de franci nu intră în socoteala chiriei pentru că este bani împrumutaţi din mînă, fiind prin urmare altă chestiune, şi soba nu se putea strica, fiindcă a fost vară, şi astfel nu voieşte a evacua, deşi susţisul propietar i-a dat mobilele afară oprindu-i amanet un şifonel cu oglindă şlifuită în valoare de una sută douăţeci de lei şi o lampă sistem cu două fituluri de porţolan cu abajur pentru suma de 18 lei, contestînd patru care pretinde propietarul iar dînsul susţine.

Avînd în vedere că d-şoara Matilda Popescu reclamă să intre imediat în casă neputînd sta cu mobila d-sale expusă la intemperii, deoarece vremea ameninţă a se strica şi începînd să pice poate să i-o ude, şi să păteaţă fiind pluş de coloare delicată, şi deoarece a părăsit orice domiciliu ştiind că a dat arvună de cinciţeci de lei şi că poate conta cu siguranţă iar propietarul a încuiat imobilul şi a luat cheia, prin urmare nu cedeaţă să lase a intra măcar un lucru cît de mic pînă ce nu i se achită tot restul chiriei în valoare de alţi 50 de lei în plus peste arvună, ca să nu mai paţă şi cu domnişoara Matilda Popescu, căci s-a săturat, iar aceasta promite pe onoare cel mult peste cinci ţile, adică la 1 noiembrie.

Considerînd că din cercetarea ce am făcut aseară, cînd am fi putut ca să facem proces-verbal de ultragiu adus guvernului şi nouă ca agenţi ai forţei publice de către sus-numitul propietar, dar am creţut de cuviinţă a nu mai continua nici un scandal, deoarece ne-am mărginit a duce la secţie pe provocator pînă i va trece momentele de primă furie fiindcă pretindea că pînă la sosirea noastră ambele chiriaşe împreună cu mama şi mătuşa lor l-ar fi insultat şi chiar l-ar fi lovit, încît de-abia a scăpat spre a veni să reclame, care noi n-am constatat

fiind dus la o altă chestiune de aceeaşi natură în strada Pacienţii.

Avînd în vedere că după cum requltă din declaraţiile părţilor aseară ar fi venit domnişoara Matilda Popescu în birjă singură fără mobilă numai cu mama sa d-na Ghioala Popescu ca să vadă cînd începe să se mute domnişoara Lucreţia Ionescu şi cu mătuşa sa d-na Anica Ionescu, iar acestea au început să rîdă spunînd că parol, dumneavoastră aţi luat casa! iar la întrebarea domnişoarii Matildii Popescu că de ce rîde, vechile chiriaşe au răspuns că dînsele o au casa pînă la sf. Gheorghe, atunci a început nouele chiriaşe să rîdă, iar la întrebarea d-şoarii Lucreţii Ionescu că de ce rîde nouile chiriaşe au răspuns că dînsele au dat arvună în regulă, şi atunci au inceput să caute pe propietar căci era ascuns în casa sa de alături.

Considerînd că la pretenţiunile chiriaşelor sus-numitul propietar a ameninţat cu dare afară din casă pe d-şoara Lucreţia Ionescu şi pe mătuşa sa d-na Anica Ionescu, căci nu le mai dă casa, neplătind regulat chiria şi avînd chiar pe trecut o datorie de 22 de lei şi soba stricată, d-na Anica Ionescu exasperată a strigat să-i crape ochii cui minte, dacă datoria e de la chirie şi soba nu era aşa, pe cîtă vreme d-şoara Matilda Popescu a dis că dacă se ştie cu casa încurcată pentru ce face escrocherie şi o mai dă şi la alţii! iar propietarul i-a răspuns că cu dumneata nici nu vorbesc pînă nu văz toată chiria că n-am poftă şi de alt bucluc, şi atunci pretinde dînsul că toate chiriaşele au sărit asupra-i cauqîndu-i leqiuni.

Avînd în vedere că după intervenţia noastră pentru a împăca pe părţi, am luat în cercetare şi actele constatînd că în chitanţa dată de sus-numitul propietar că a primit arvuna de 50 de lei pentru imobilul pe care l-a închiriat domnişoarii Matilda Popescu nu se specifică numărul 13 bis ci qice numai 13 simplu iar amîndouă imobilele sunt la fel identice cu deosebire că amîndouă au faţa pusă altfel cătră răsărit şi cătră apus lipite spate-n spate, pentru ocaqie ca să poată sparge qidul de la mijloc şi să facă un singur corp dacă s-ar ivi un amator cu famelie pentru o încăpere mai mare.

Considerînd că toate chiriaşele promit ca în cel mai scurt termen să achite resturile de datorii, iar chiriaşele vechi să plătească şi chiria pe semestrul următor, care propietarul se-nvoieşte, iar d-şoara Matilda qice că sametegal ori la No. 13

bis, ori la 13 simplu, căci a luat casa proviţoriu pînă la sf. Gheorghe, iar propietarul care e becher poate să se mute în alt imobil mai mic pe care-l are în aceeaşi stradă la no. 12 viţavi, unde a rămas nenchiriat pretinţînd amatorii că strada de curînd construită nu are canal şi tramvaiu.

Avînd în vedere că în fine s-a convins propietarul că e mai bine cu o bună maneră pentru ca să rămîie prin urmare domnişoara Lucreţia Ionescu cu mătuşa sa d-na Aneta Ionescu la no. 13 bis, iar d-ra Matilda Popescu cu mama sa d-na Ghioala Popescu să se stabileţe la no. 13 simplu, şi nu rămîne nici cu imobilul de la no. 12 nenchiriat nemaiavînd speranţă după sf. Dumitru, deoarece fiind pe seţon de iarnă lumea s-a grăbit şi a rămas foarte multe imobile goale, care se vede în fiecare stradă chiar mai la centru peste tot de închiriat.

Drept aceea am încheiat preţentul proces-verbal spre a servi la trebuinţă părţilor.

Comisar secţiei 55
Mitică Pişculescu

I. L. CARAGIALE
Din *Momente, schiţe, amintiri* (1908)

● Pe nici patru pagini, procesul-verbal redactat de comisarul Mitică Pişculescu consemnează o furtună într-un pahar cu apă. Dar cele cîteva pagini reconstituie tipologia şi atmosfera din mahalaua vechiului Bucureşti cu acea precizie sugestivă pe care o admirăm mereu în opera lui Caragiale. Iată-l pe domnul Stavrache Stavrescu, de profesiune „propietar", care caută să tragă toate foloasele din închirierea „imobilelor", nişte căsuţe mai mult decît modeste (cameră, săliţă, bucătărie). Omul e, pe strada lui, un personaj important: posedă trei imobile şi un teren viran. Proprietăţile îi conferă drepturi electorale, de aceea şi are opinii politice. La necaz, calomniază guvernul, ceea ce însemnează că partidul din care face parte se află în opoziţie. Cu vechile şi noile chiriaşe se poartă ca un despot, dar, speriat de consecinţele scandalului, cedează repede şi cade la bună înţelegere. Iată şi cele patru chiriaşe: două sînt „menajere" (casnice), „profesiune" de pe urma căreia te întrebi cum de puteau trăi, una e „rentieră" (?) şi abia ultima atestă un

Scanned with OKEN Scanner

venit în afară de orice dubiu, pensia. Toate sînt, ca și proprietarul, pornite pe scandal, îl insultă și chiar îl iau la bătaie pe domnul Stavrescu. Imaginați-vă scena! Straşnic spectacol pentru „concetățenii" din respectiva suburbie! Domnişoarele Ionescu și Popescu au și un pospai de cultură, fiindcă vorbesc cu „parol" și „sametegal" („ça m'est egal" = „mi-e totuna"). În sfîrșit, ultimul personaj al comediei este comisarul însuși. Reprezentant al autorității, el face uz de puterea pe care i-o dă funcția și îl închide pe Stavrache Stavrescu la secție, nu fiindcă se purtase necorect evacuîndu-și chiriașele și reînchiriind casa, ci pentru că adresase injurii guvernului. Comisarul, aidoma polițaiului Pristanda din *O scrisoare pierdută*, se dovedește un zelos slujitor al grupării politice aflate la putere, de la care așteaptă desigur recompense. Caragiale, care obișnuia să folosească numele personajelor ca un mijloc de caracterizare, i-a spus Pișculescu, sugerînd deprinderea „ciupelii".

● „Stilul" procesului-verbal nu aparține, desigur, comisarului. Este stilul oficial din actele redactate de reprezentanții autorităților de altădată. Pe vremea lui Mitică Pișculescu, chiar funcționarilor investiți cu oarecare putere, cum erau comisarii de poliție, nu li se cereau studiile corespunzătoare. Guvernul îi alegea din rîndurile clientelei politice evidențiate cu prilejul alegerilor. Incapabili să redacteze corect un act, funcționarii de felul lui Pișculescu recurgeau la formulele obișnuite, dar turnau în tiparul dat toată incultura personală.

● Să considerăm mai întîi procesul-verbal sub aspectul formulelor uzuale. După cum observați, actul este alcătuit din trei părți principale: 1. expunerea amănunțită a conflictului dintre proprietar și chiriașe; 2. constatările comisarului; 3. consemnarea împăcării dintre împricinați. (Nu am mai menționat formulele introductive și de încheiere.) Ca în orice proces-verbal (sau concluzie judecătorească), materialul este repartizat în mai multe alineate care încep cu formulele „Avînd în vedere . . .", „Considerînd . . ." Gerunziul fiind un mod nepredicativ, alineatele respective sînt niște fraze (formate din multe propoziții secundare) fără propoziție principală. Cum se știe, însă, oricîte propoziții secundare am înșira — fie și o sută! — avem nevoie, pentru exprimarea completă a unei idei, măcar de o singură propoziție principală. În mod obișnuit, procesele-verbale conțin această propoziție principală la sfîrșit, în înche-

Scanned with OKEN Scanner

ierea lor. După o schemă simplă, planul corect al procesului-verbal de mai sus ar fi fost acesta:

„Astăzi . . .
Noi, cutare . . .
Avînd în vedere . . .
Considerînd . . .
Avînd în vedere . . .
Considerînd . . .
Avînd în vedere . . .
Considerînd . . .
Avînd în vedere . . .
Considerînd . . .
Am convenit (hotărît, ajuns la înțelegere etc.) cu părțile ca . . .
Drept care . . .“

După schema propusă, întregul proces-verbal ar căpăta, din punct de vedere gramatical, aspectul unei fraze enorme, în care alineatele formate din propoziții secundare își află întregirea necesară în propoziția principală de la sfîrșit.

● Folosirea gerunziilor obișnuite la începutul alineatelor (în procesele-verbale, sentințele judecătorești etc.) conferă, oricum, actelor respective un aspect particular, care parcă îndeamnă la parodie. Așa se și explică de ce scriitorii au speculat adesea stilul proceselor-verbale, pentru a obține efecte comice. Am citit *Procestul-verbal* de Tudor Mușatescu. Caragiale însuși a publicat mai multe „procese-verbale“. Umorul lor constă însă nu numai în pastișarea stilului administrativ, ci, mai mult încă, în creionarea unui tip de reprezentant al autorității, birocrat etc., rob al formulelor. În ceea ce-l privește pe Mitică Pișculescu, ne dăm seama că gerunziile devin pentru el un fel de emblemă a autorității. Bănuim că uza de gerunzii nu numai în scris, ci și în vorbire. Cînd rostea, sau scria un „considerînd că . . .“ se umfla în pene ca un păun. De aceea el sfîrșește cu un gerunziu atît alineatul conclusiv, cît și pe cel introductiv. Indicăm aici o primă greșeală gramaticală pe care o face. Alineatul care începe cu: „Noi, comisarul secției . . .“ trebuia încheiat cu: „am constatat următoarele:“ (nu: „constatînd următoarele:“).

● Schimbînd gerunziul, din cele două alineate amintite, cu un mod predicativ, nu am limpezit decît parțial, din punct de

Scanned with OKEN Scanner

vedere sintactic, procesul-verbal al comisarului secției 55. Luat în parte, fiecare alineat seamănă într-adevăr cu un ghem de lînă scăpat din poala gospodinei și devenit obiect de joacă pentru o pisică. Cu această remarcă, ieșim din cadrul stilului oficial și pășim în acela al neiscusinței în exprimare a comisarului. În cuprinsul alineatelor, propozițiile se înghesuie anapoda, astfel încît și logica, și gramatica suferă. Mitică Pișculescu nu e tare în gramatică! Dar mai există o cauză din care derivă aspectul confuz al exprimării sale: mintea lui nu urmărește o singură idee pînă la capăt. Întocmai ca eleva Coca, autorul procesului-verbal așterne pe hîrtie începutul unei idei, apoi mintea îi alunecă spre altă idee, o intercalează pe aceasta, revine la cea dintîi și așa mai departe. Așa se întîmplă chiar în alineatul introductiv. În acest alineat, comisarul avea de spus următoarele: deplasîndu-se împreună cu părțile (cele patru chiriașe și proprietarul) în strada Grației nr. 13 bis, a constatat următoarele . . . În loc să facă o frază scurtă și clară, comisarul scrie aproape o pagină întreagă, fiindcă mai toarnă în aceeași frază și alte idei, anume:

— pe Stavrache Stavrescu l-a eliberat în aceeași dimineață de la secție;

— îl arestase, fiindcă la prima cercetare, din ajun, proprietarul calomniase guvernul;

— injuriile la adresa guvernului constituie un obicei al lui Stavrescu, obicei cunoscut de toți locuitorii suburbiei;

— imobilul din strada Grației nr. 13 bis a fost închiriat domnișoarei Matilda Popescu și mamei sale, pe șase luni, dar proprietarul interzice intrarea chiriașelor în casă pînă la achitarea integrală a chiriei;

— vechile chiriașe, Lucreția Ionescu și mătușa ei, refuză să se mute;

— proprietarul îi impută Lucreției Ionescu o datorie de 22 de lei și stricarea sobei;

— chiriașa respectivă neagă temeinicia acestei imputări.

Evident, lui Mitică Pișculescu îi era greu să înșire corect atîtea idei într-o frază. Însă nici nu era nevoie de înșiruirea lor. Comisarul vrea să justifice reținerea la secție, pentru o noapte, a proprietarului, dar despre arestarea acestuia scrie și mai departe, ca și despre conflictul dintre el și chiriașe. Așadar, prima frază, eliberată de ideile ce se reiau mai tîrziu se

Scanned with OKEN Scanner

putea reduce într-adevăr la conținutul simplu indicat de noi mai sus.

● Textul *Procesului-verbal* ne obligă în primul rînd la discutarea unor probleme privind sintaxa frazei. Mai înainte de a începe această discuție, să curățăm și de astă dată terenul, lămurind cîteva chestiuni ce aparțin altor domenii decît cel sintactic: ortografie, pronunție, lexic, morfologie, sintaxa propoziției.

V-au izbit, probabil, forme ca: *astădi, contesteadă, leḍiuni, magaḍie, păteaḍă* etc. Redarea sunetului *z* prin *d* cu sedilă aparține unei ortografii foarte vechi. Pe la 1900, această scriere fusese, în general, părăsită. Menținînd-o în procesul-verbal, Caragiale ne dă să înțelegem că Mitică Pișculescu învățase să scrie cu mulți ani înainte, iar după ce părăsise școala nu se ținuse la curent cu progresul ortografiei. Iată cum și ortografia poate sluji pentru caracterizarea unui personaj. Atenție! Ca să nu ajungeți în situația eroului nostru, părăsiți toate prevederile perimate ale vechii ortografii și respectați normele actuale. Alte forme ortografice vechi din procesul-verbal: *esercițiul, susmencionatul, (ci=ți), cbiceiu, tramvaiu* (*u* final mut).

În text apar și forme care indică o pronunție veche: *cestiune, somațiune, complecta.* În legătură cu aceste forme nu-i vom face nici un reproș lui Mitică Pișculescu. Noi însă vom spune și vom scrie: *chestiune* (și *chestie*), *somație, completa.* Incultura comisarului iese la iveală, cînd îl vedem scriind: *corent, famelie, fonțiune* (Pristanda spune: „famelie mare", „fonția, fonție"), *propietar, porțolan, șifonel, șlifuită* în loc de: *curent, familie, funcțiune (funcție), proprietar, porțelan, șifonier, șlefuită.* Stîngaci cînd recurge la neologisme, Pișculescu leagă cuvintele în expresii necorecte: „s-a pronunțat cu vociferări la adresa guvernului", „scandalul provenit", „nevoind să considere absolut nimic". Substantivul *vociferare* are înțelesul de vorbire cu glas tare și mînios. Nu te poți „pronunța cu vociferări". Comisarul voia să spună că proprietarul a rostit cu glas tare injurii la adresa guvernului. Un scandal poate proveni, dar din ceva; expresia „scandal provenit", fără indicarea cauzei, denotă că Pișculescu nu cunoștea înțelesul verbului *a proveni,* pe care-l folosește în locul verbului „a provoca".

Scriind cum vorbește, comisarul recurge la forme mereu întîlnite și pînă acum la alte personaje: „să nu pață", „nu văz", „să rămîie".

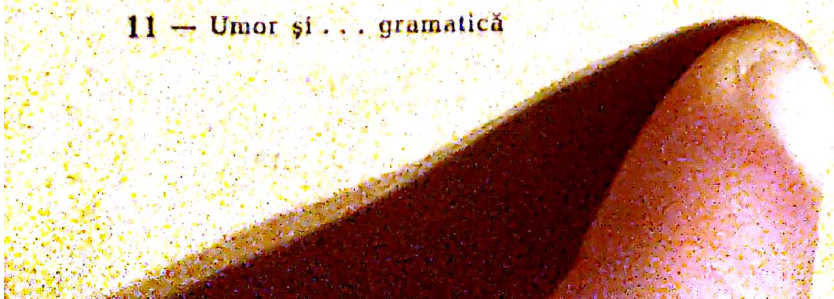

Scanned with OKEN Scanner

Nu se putea să nu apară sub condeiul lui Mitică Pişculescu şi un pleonasm: „la fel identice".

Forma „nouele" (chiriaşe) nu-i poate fi imputată personajului nostru. Este vechiul plural articulat al adjectivului feminin *nouă* (plural: *noue, nouă*). În limba actuală, adjectivul *nou* are aceeaşi formă de plural pentru masculin şi feminin: *noi* („pantofi noi", „haine noi").

În *Proces-verbal* întîlnim şi forma de genitiv-dativ singular în *-ii*, în loc de *-ei: domnişoarii* (corect: *domnişoarei*). Comisarul declină şi numele propriu: „domnişoarii Lucreţii Ionescu", „domnişoarii Matildii Popescu". Cum ştim, cînd e precedat de substantivele *domn, doamnă, domnişoară* etc., numele de persoană nu se declină.

În sfîrşit, iată şi cazuri de dezacord în număr între subiect şi predicat: „este bani împrumutaţi din mînă", „(î)i va trece momentele de primă furie", „(chiriaşele) a început să rîdă", „a rămas foarte multe imobile".

● Pentru uşurarea comentariului, vom numerota alineatele cu cifre romane: I, II, III, şi aşa mai departe. Sînt XII alineate.

Trecînd acum la analiza propriu-zisă a textului, vom trata, cu exemplificări, cîteva noţiuni de sintaxă, despre care nu s-a amintit în paginile anterioare sau care au fost atinse numai în treacăt: *vorbirea directă şi indirectă, elipsa* şi *subînţelegerea, anacolutul* şi *frazele total greşite, ordinea cuvintelor şi propoziţiilor,* unele probleme de *punctuaţie.*

● Din dorinţa de a consemna cît mai exact cum a decurs cearta dintre împricinaţi, comisarul Mitică Pişculescu redă în procesul-verbal şi unele replici ale acestora, aşa cum au fost rostite. El foloseşte deci vorbirea directă.

Pentru a arăta în ce constă, din punct de vedere gramatical, deosebirea dintre vorbirea directă şi cea indirectă, trebuie spus că, în amîndouă felurile de vorbire, comunicarea este anunţată de un aşa-numit cuvînt de declaraţie, de obicei un verb *(a spune, a zice, a întreba a răspunde* etc.) De exemplu: — Mi-a spus: „Voi veni mîine dimineaţă". Am reprodus cuvintele întocmai cum le-a rostit cel ce mi-a anunţat vizita, adică le-am citat. De aceea am şi pus semnele citării. Sub aspect sintactic, spusele redate sînt independente faţă de cuvîntul de declaraţie. „Voi veni mîine dimineaţă" este o propoziţie principală, ca şi „Mi-a spus". Aceasta este vorbirea directă. Reluăm comunicarea în altă formă: „Mi-a spus că va veni mîine dimi-

Scanned with OKEN Scanner

neață". De data aceasta nu am mai folosit cuvintele celuilalt; am formulat comunicarea cu vorbele mele. Din punct de vedere sintactic, comunicarea e acum dependentă de cuvîntul de declarație; avem a face cu o propoziție completivă directă (ce mi-a spus? „că va veni . . ."). Aceasta este vorbirea indirectă.

Cu respectarea regulilor arătate, altminteri destul de simple, vorbirea indirectă și cea directă pot fi alternate chiar în cuprinsul aceleiași fraze.

Cum procedează comisarul? El scrie:

„Vechile chiriașe au răspuns că dînsele au casa pînă la sf. Gheorghe"; „noile chiriașe au răspuns că dînsele au dat arvună în regulă" (alin. VIII); „d-șoara Matilda Popescu a zis că, dacă se știe cu casa încurcată, pentru ce face escrocherie și o mai dă și la alții . . ." (alin. VIII). Toate construcțiile sînt corecte.

Cînd însă recurge la vorbirea directă, Mitică Pișculescu face greșeli:

„acestea au început să rîdă spunînd că parol, dumneavoastră ați luat casa!" (alin. VII);

„d-na Anica Ionescu, exasperată, a strigat să-i crape ochii cui minte . . ." (alin. VIII);

„ . . . iar propietarul i-a răspuns că cu dumneata nici nu vorbesc pînă nu văz toată chiria, că n-am poftă și de alt bucluc . . ." (alin. VIII).

În ce constau greșelile din aceste pasaje?

● Despre elipsă și subînțelegere am fost nevoiți să vorbim și în analiza fragmentului *Vine d-na și d-l gheneral*. Acum vom sintetiza teoretic și vom completa cele spuse acolo. Prin elipsă înțelegem omiterea unor părți de propoziție, sau, în frază, a unor propoziții care ar fi necesare din punct de vedere gramatical, dar a căror absență nu face exprimarea confuză, întrucît ceea ce lipsește se deduce din context. Exemple: „După ploaie, vreme bună", „Am recitat cîteva strofe din Eminescu", „Ferește-te de cîine, altminteri . . ."

Subînțelegerea constă tot în eliminarea unor elemente lexicale sau gramaticale, dar acestea au fost folosite în comunicare ceva mai înainte. Subînțelegîndu-le, nu le mai repetăm. Situația se întîlnește mai ales în dialog: „— A venit tata?" „— A venit". „— Cine a venit?" „— Tata." În prima pereche de propoziții, avem un exemplu de subînțelegere a subiectului; în a doua, am exemplificat subînțelegerea predicatului.

Scanned with OKEN Scanner

Cum se vede, în cazul subînțelegerii, cuvintele lăsate de-o parte sînt cunoscute cu precizie. În propozițiile de mai sus, subînțelegem, respectiv, cuvintele: „tata" și „a venit". Într-o elipsă, deși înțelegem despre ce este vorba, completarea cuvintelor nu poate fi tot atît de exactă. În proverbul citat: „După ploaie, vreme bună" s-a omis predicatul. Acesta poate fi unul dintre verbele: „vine", „urmează", „se face". În celelalte două exemple, cuvintele omise pot fi de asemenea diferite: „Am recitit cîteva strofe din (opera, poezia, elegia, poemul lui) Eminescu." „Ferește-te de cîine, altminteri... (te va mușca, o pățești, îți rupe pantalonii etc.)."

Atît elipsa, cît și subînțelegerea sînt procedee gramaticale corecte. Nu același lucru se poate spune despre multe dintre omisiunile pe care le face comisarul Mitică Pișculescu. Iată o serie de exemple (ca în întreg comentariul, nu vom extrage toate greșelile de același fel):

„după ce l-am eliberat azi dimineață de la secție, deoarece la prima cercetare... s-a pronunțat cu vociferări la adresa guvernului..." (alin. II). Așa cum sînt alăturate, cele două propoziții sînt absurde. Reiese că proprietarul a fost eliberat... pentru că a calomniat guvernul! În mintea comisarului, între cele două propoziții mai plutea una, pe care nu avea voie s-o omită: „unde l-am închis."

„pe care l-a închiriat cu contract în regulă încă de la sf. Gheorghe trecut domnișoarii Lucreția Ionescu pe un an, iar acum sub felurite pretexte refuză, nevoind să considere absolut nimic..." (alin. III). Predicatul „refuză" cere un complement direct, respectiv o completivă directă: ce refuză? (să-i mai lase casa). În loc de „nevoind să considere absolut nimic" trebuia spus: „nevoind să ia absolut nimic în considerație" (sau: „nevoind să țină seama de absolut nimic").

„cînd se știa că are domiciliu, neașteptîndu-se nicidecum, căci nu a avut măcar..." (alin. IV). La ce nu se aștepta? Și aici omisiunea e nepermisă. Corect: „neașteptîndu-se nicidecum la evacuare" (sau: „că va fi evacuată").

„și astfel nu voiește a evacua, deși..." (alin. IV). A evacua ce? Lipsește complementul direct: „casa", „imobilul". Verbul *a evacua* înseamnă a goli un apartament, dar se poate aplica și altor obiecte. Iată de ce complementul este cu atît mai necesar.

„pentru suma de 18 lei, contestînd patru care pretinde propietarul iar dînsul susține." (alin. IV). Aici, lucrurile par

Scanned with OKEN Scanner

de neînțeles. Le lămurim cu ajutorul altor pasaje din text. Proprietarul imputa chiriașei suma de 22 lei. Chiriașa nu recunoaște însă decît o datorie de 18 lei. Propozițiile citate trebuiau formulate astfel: „pentru suma de 18 lei, ea contestînd patru lei din suma pe care o pretinde proprietarul, iar dînsul (mai bine: acesta) își susține pretenția."

„ca să nu mai pată și cu domnișoara Matilda Popescu, căci s-a săturat, iar aceasta promite pe onoare cel mult peste cinci zile, adică la 1 noiembrie." (alin. V). Pe marginea acestui pasaj se ridică mai multe întrebări: ce să „pată"? cu ce s-a săturat? ce promite? Lipsesc tot atîtea elemente gramaticale necesare. Autorul procesului-verbal a lăsat de-o parte o propoziție completivă directă: „ceea ce i s-a întîmplat (sau: a pățit) cu vechea chiriașă" („să nu mai pată ceea ce..."), un complement indirect: „de scandal" („s-a săturat de scandal"), un complement direct sau o propoziție completivă directă: „achitarea chiriei întregi", „să achite întreaga chirie" („aceasta promite achitarea...", „să achite...").

Cineva ar putea pune întrebarea: de vreme ce am reușit să completăm toate cuvintele și propozițiile omise de comisar, nu însemnează că avem totuși a face cu niște elipse și subînțelegeri? Categoric, nu avem a face cu așa ceva.

Întregirile pe care le-am propus se aseamănă cu răspunsurile la niște ghicitori, pentru rezolvarea cărora a fost nevoie să cunoaștem textul întreg al procesului-verbal. Pe de altă parte, aceste întregiri sînt mai ales niște ipoteze. În locul lor, se pot propune și altele.

● „Anacolutul — precizează *Gramatica limbii române* (vol. II) — este o construcție specială care se creează prin întreruperea și modificarea unei construcții în cadrul aceleiași unități sintactice." Iată și un exemplu de anacolut, dat de aceeași gramatică: *„Fata împăratului,* cum a ajuns la casa mirelui, i-au plăcut palaturile și socrii." Să citim propoziția principală din această frază: „Fata împăratului i-a plăcut palaturile și socrii." Greșeala a devenit mai evidentă. Propoziția începe cu un nominativ: „Fata", care ar trebui să fie subiectul propoziției. Dar, în continuare, verbul *a plăcea* este intranzitiv, cu subiectul logic în dativ: „i-au plăcut" (cui i-au plăcut? „ei"). Subiectul gramatical al propoziției este exprimat de substantivele „palaturile și socrii". Continuîndu-se corect construcția începută, propoziția putea să aibă această înfățișare:

Scanned with OKEN Scanner

„Fata i-a plăcut pe socrii." Aici verbul a devenit tranzitiv (are complement direct). Menținîndu-se verbul intranzitiv, propoziția putea fi construită astfel: „Fetei i-au plăcut palaturile și socrii." Să reluăm fraza în întregime: „Fetei împăratului, cum a ajuns la casa mirelui, i-au plăcut palaturile și socrii."

Anacolutul apare foarte des în limba populară și familiară. Îl puteți descoperi și în vorbirea unor oameni pe care împrejurarea i-ar obliga în mod cu totul deosebit, să-l evite. Unor vorbitori neobișnuiți să ia cuvîntul în public li se întîmplă cîteodată să piardă firul gramatical și, începînd o construcție, s-o părăsească pentru a continua fraza cu altă construcție: „Eu care profesia mea mă obligă . . ."

Fiind o abatere de la sintaxa limbii literare, anacolutul reprezintă o greșeală. Două ar fi remediile principale împotriva acestei greșeli: 1. să ne precizăm în minte ideile mai înainte de a începe să vorbim; 2. să nu ne aventurăm în construirea unor fraze prea ample. O frază mare e ca un drum sinuos pe care ne putem rătăci. Dacă, în vorbire, anacolutul poate fi trecut oarecum cu vederea (vorbele zboară . . .), în scris este inadmisibil.

Orice anacolut alterează limpezimea frazei. Cei ce vorbesc sau scriu fără a fi atenți la legătura, logică și gramaticală, dintre idei pot trece dintr-o greșeală în alta, în așa fel, încît toată fraza să fie greșită. Acesta este cazul comisarului Mitică Pișculescu de pe la anul una mie nouă sute.

Să exemplificăm cele spuse mai sus cu extrase din *Proces-verbal:*

„Considerînd că domnișoara Lucreția Ionescu pretinde că este în dreptul său deoarece în virtutea contractului cu timbru în regulă, cînd se știa că are domiciliu, neașteptîndu-se nicidecum, căci; nu a avut măcar cea mai mică somație . . ." (alin. IV). Conjuncția „deoarece" introduce o propoziție cauzală (din ce cauză pretinde chiriașa că este în dreptul său?) Respectiva propoziție cauzală e ruptă și uitată. După ce intercalează cuvintele „în virtutea contractului cu timbru în regulă", comisarul continuă cu o propoziție temporală: „cînd se știa că are domiciliu . . ." Corect: „deoarece, în virtutea contractului cu timbru în regulă, se știa că are domiciliu . . ."

„dar am crezut de cuviință a nu mai continua nici un scandal, deoarece ne-am mărginit a duce la secție pe provocator . . ." (alin. VI). A doua propoziție: „ne-am mărginit"

Scanned with OKEN Scanner

exprimă consecința ideii din prima propoziție, adică a dorinței de a nu mai continua scandalul. Este o propoziție circumstanțială consecutivă care trebuia introdusă printr-o locuțiune consecutivă *(așa că, încît, astfel că)*. Părăsind însă construcția începută, comisarul a transformat a doua propoziție într-o cauzală: „deoarece ne-am mărginit . . .“ Corect: „dar am crezut de cuviință a nu mai continua nici un scandal, astfel că ne-am mărginit a duce la secție . . .“

„propietarul care e becher poate să se mute în alt imobil mai mic, pe care-l are în aceeași stradă la no. 12 vizavi, unde a rămas neînchiriat . . .“ (alin. X). Propoziția „a rămas neînchiriat“ determină substantivul „imobil“, ca și propoziția „pe care-l are în aceeași stradă“. Ca atare, trebuia introdusă tot printr-un pronume relativ precedat de conjuncția *și:* „și care a rămas neînchiriat“. Abătîndu-se de la această construcție, comisarul folosește conjuncția „unde“.

Anacoluturi am întîlnit și în alte bucăți literare citite pînă acum. În *Justiția română:* „Eu, domnule prezident, vine dumnealui la mine . . .“ Pronumele personal constituie începutul unei propoziții principale: „Eu am de spus următoarele . . .“, sau ceva asemănător. Reclamanta renunță însă la propoziția începută și lasă subiectul în . . . aer. Nae, din *Situațiunea,* vorbește în fraze complet greșite: „Este o criză, care, ascultă-mă pe mine, că dv. nu știți, care, mă-nțelegi, statul cum a devenit acuma, eu după cum văz ce se petrece, că nu sunt prost, înțeleg și eu atîta lucru, fiindcă nu mai merge cu sistema asta, care, cînd te gîndești, te-apucă groaza, monșer, groaza! . . .“ Pronumele relativ *care (repetat)* de la începutul frazei ar trebui să introducă o propoziție atributivă, pentru calificarea *crizei.* Propoziția nu mai e formulată. Substantivul *statul* e subiect al unei alte propoziții, de asemenea neduse pînă la capăt. Confuze rămîn și celelalte propoziții. Ce *înțelege* vorbitorul? Propoziția cauzală introdusă de *fiindcă* nu are regentă, ca și atributiva introdusă de ultimul *care.* O frază ca aceasta nu poate fi corectată în nici un fel. Recitiți și celelalte fraze greșite ale lui Nae, încercînd să determinați greșelile.

● Ordinea cuvintelor în propoziție și a propozițiilor în frază respectă în toate limbile anumite reguli. În limba latină această ordine (sau: topică, după cum i se mai spune) este foarte diferită de aceea din limba română. De aici decurge dificultatea de a transpune în românește o frază latină ceva mai lungă.

Scanned with OKEN Scanner

Și limba germană, pentru a mai da exemplu, are o topică deosebită de a noastră. Germanul spune: „Ich habe ein schönes Buch gelesen." În românește, păstrînd ordinea cuvintelor din germană, propoziția sună astfel: „Eu am o frumoasă carte citit." Ordinea părților de propoziție este aceasta: 1. subiect (eu), 2. verbul auxiliar care intră în componența predicatului („am"), 3. atributul („frumoasă"), 4. complementul direct („carte"), 5. participiul („citit"). Așezînd cuvintele în ordinea firească pentru limba română, propoziția ia alt aspect: „Eu am citit o carte frumoasă." Deci: 1. subiectul, 2. predicatul (întreg), 3. complementul direct, 4. atributul care determină substantivul „carte".

Ordinea cuvintelor în propozițiile românești este totuși mai liberă decît în alte limbi. Propoziția de mai sus poate fi formulată și astfel: „Frumoasă carte am citit!" și chiar: „Citit-am o frumoasă carte." (Ultima construcție este arhaică.) În general, schimbarea locului unui cuvînt se face pentru a sublinia ideea exprimată de acel cuvînt. În vorbire, cuvîntul respectiv, căpătînd o intonație specială, dezvăluie o stare sufletească a vorbitorului. Accentuînd adjectivul „frumoasă" așezat la începutul propoziției, ne mărturisim satisfacția de a fi citit o carte frumoasă, sau admirația față de acea carte. Comparați aceste două propoziții formate din aceleași cuvinte: „Patria noastră este frumoasă" și: „Frumoasă este patria noastră!"

Într-o propoziție principală dezvoltată, părțile de propoziție se înșiruie în mod normal în această ordine: 1. subiect; 2. atribut; 3. predicat; 4. complement direct (și complement indirect); 5. complemente circumstanțiale. De pildă: „Personajul lui Caragiale a scris procesul-verbal în grabă, cu multe greșeli."

Ordinea cuvintelor trebuie să țină seama neapărat de logică. Se poate întîmpla ca această ordine să fie corectă gramatical și totuși propoziția să capate un înțeles greșit sau chiar comic. În una din colecțiile sale de „perle" stilistice, doctorul Alceu Urechia, autor umoristic apreciat în vremea lui, citează următoarea frază extrasă din ziarul *Universul:* „Pîndind un moment cînd d-l căpitan lipsea, ordonanța îi fură două ceasuri de damă fără capac." „Sărmana damă!" — exclamă doctorul. Așezate după substantivul „damă", cuvintele „fără capac" capătă valoarea de atribut al acestui substantiv. Să spunem alt-

Scanned with OKEN Scanner

fel: „ceasuri fără capac de damă." Acum cuvintele „de damă" par a fi atributul substantivului capac! Efectul este tot umoristic. Ce e de făcut? Ceasurile sînt fără capac și, totodată, ceasuri de damă. E nevoie de ambele precizări. „Fără capac" și „de damă" sînt atribute care determină substantivul, „ceasuri". Nu avem decît o soluție: separăm cele două atribute prin virgulă: „două ceasuri de damă, fără capac", sau: „două ceasuri fără capac, de damă".

Caragiale extrage și el următoarea frază din raportul unui șef de barieră, care a făcut o revizie la abator împreună cu subcomisarul respectiv: „La revizia ce am făcut azi la tăietoare, am dovedit că s-au tăiat 40 de boi, împreună cu subcomisarul respectiv." Exclamăm și noi, ca doctorul Urechia: „Sărmanul subcomisar!" Comicul involuntar din fraza citată putea fi evitat prin respectarea topicii. Complementul circumstanțial sociativ, „împreună cu subcomisarul respectiv" aparține propoziției „ce am făcut azi la tăietoare": „La revizia ce am făcut azi împreună cu comisarul respectiv la tăietoare, am dovedit că s-au tăiat 40 de boi".

Să ne întoarcem la schița *Proces-verbal*. Mitică Pișculescu scrie:

„de profesiune văduvă pensionară viageră" (alin. II). Aici, comisarul e prizonierul formulelor oficiale. Dar exprimarea lui devine caraghioasă. Văduvia nu e o profesie! Deci: „văduvă, de profesiune pensionară viageră." Desigur, nici calitatea de pensionar nu e o profesie. Alăturarea cuvintelor „profesie" și „pensionară" apare totuși mai acceptabilă.

„l-a închiriat cu contract în regulă încă de la sf. Gheorghe trecut domnișoarii Lucreția Ionescu pe un an . . ." (alin. III). Complementul indirect „domnișoarii . . ." trebuia așezat îndată după predicat: „l-a închiriat domnișoarii Lucreția Ionescu cu contract în regulă pe un an, încă de la sf. Gheorghe trecut . . ."

„și o lampă sistem cu două fitiluri de porțolan cu abajur" (alin. IV). Fitiluri de porțelan? Desigur că nu! Nu fitilurile, ci lampa era de porțelan (sau abajurul, sau și una, și celălalt): „și o lampă de porțolan (sic!), sistem cu două fitiluri, cu abajur (sau: „cu două fitiluri și abajur").

„a rămas nenchiriat pretinzînd amatorii că strada . . ." (alin. X). Aici, gerunziul *pretinzînd* pare a avea ca subiect logic un substantiv din propoziția precedentă. În realitate, subiectul

Scanned with OKEN Scanner

logic este substantivul „amatorii". Acest substantiv trebuia așezat înaintea verbului: „amatorii pretinzînd că strada . . ."

„domnișoara Lucreția cu mătușa sa trebuie să se mute și pretinde că nu vrea, deși propietarul susține că i-a rămas datoare 22 de lei, lăsînd și soba stricată, care d-sa contestează și nu lasă nici o mobilă amanet . . ." (alin. II.). Cu acest exemplu am pătruns în domeniul topicii frazei.

Spre deosebire de ordinea cuvintelor în propoziție, topica frazei este mai riguroasă. Dacă nu se respectă topica, fraza își poate schimba sensul. Propozițiile coordonate (cu cîteva excepții) și subordonatele juxtapuse (așezate alături, fără conjuncție) au în frază un loc fix, conform succesiunii ideilor. Ordinea lor nu poate fi modificată. O propoziție subordonată juxtapusă, neavînd conjuncție, își precizează înțelesul numai alături de subordonata anterioară care are conjuncție. Mutată în altă parte a frazei, capătă sensul gramatical dat de propoziția lîngă care a fost așezată. Propozițiile subordonate introduse de conjuncție sînt mai libere. Ca o remarcă generală, vom spune că propozițiile subordonate sînt situate în frază corespunzător ordinei în propoziție a părților similare: 1. atributive; 2. completive directe și indirecte; 3. circumstanțiale. Ordinea aceasta, repetăm, e valabilă în general, nu absolut obligatorie. În orice caz, topica nu trebuie să contrazică logica.

I. L. Caragiale reproduce următorul raport către șeful mișcării c.f.r., din partea șefului unei gări:

„În noaptea . . . frînarul Ioan Popescu avînd serviciu de zi și fiind de ieri beat, care dormise la vagoanele încărcate cu vinuri și pesemne a abuzat prin efracțiune, sosind trenul de marfă 203, manevrînd în stare de beție, a fost apucat între tampoane și omorît, lucru care i s-a mai întîmplat de atîtea ori mai ales avînd serviciul la vagoanele de băuturi."

Din *Moftul român* (1893)

Cum ar reieși din raportul șefului de gară, frînarul respectiv avea o însușire excepțională: învia din morți! El „a fost apucat între tampoane și omorît, lucru care i s-a mai întîmplat de atîtea ori . . ." Absurditatea se datorează faptului că propoziția atributivă („care i s-a întîmplat . . .") este așezată în frază în alt loc decît cel cuvenit. Frînarului i s-a întîmplat de mai multe ori să abuzeze „prin efracțiune" și să se îmbete cu vin

Scanned with OKEN Scanner

scos din vagoanele de marfă. Propoziția atributivă trebuia pusă în succesiunea logică a acestor idei. Înainte de a reconstitui fraza, notăm că șeful de gară mai face și alte greșeli: ca orice agramat, are pasiunea relativului *care*, folosit în locul unor conjuncții circumstanțiale (în text: *deoarece*); abuzează de construcții gerunziale, cu care înlocuiește complemente și propoziții subordonate de diferite feluri.

Schimbînd macazul conform sintaxei și logicii, fraza șefului de gară arată astfel:

„În noaptea . . . , frînarul Ioan Popescu, avînd serviciu de zi și fiind de ieri beat, deoarece dormise la vagoanele încărcate cu vinuri și pesemne abuzase prin efracțiune, lucru care i s-a întîmplat de atîtea ori, la sosirea trenului de marfă 203, manevrînd în stare de beție, a fost apucat între tampoane și omorît."

În ultimul pasaj transcris mai sus din procesul-verbal al comisarului Pișculescu, propoziția „și nu lasă nici o mobilă amanet" este pusă în mod greșit după atributiva „care d-sa contestează". Legată prin „și" de această atributivă, ar fi și ea tot atributivă. În realitate, nu este o atributivă, ci o propoziție completivă directă, al cărei loc e mai sus, după propoziția „că nu vrea": „pretinde (de fapt: declară) că nu vrea să se mute) și că nu lasă nici o mobilă amanet." Legăturile s-ar putea face și altfel: „pretinde că nu vrea (să se mute) și nu lasă nici o mobilă amanet." Iată la ce încurcături duce nerespectarea ordinei propozițiilor în frază.

● În cursul discuției noastre de mai sus, am fost nevoiți de cîteva ori să clarificăm cîteva construcții din *Proces-verbal* prin introducerea unor virgule. Punctuația are o mare importanță în sintaxă. O virgulă omisă sau pusă greșit poate schimba înțelesul unei propoziții sau al unei fraze. I. L. Caragiale era atît de atent la acest aspect al punctuației, încît prietenii îi spuneau, cu o afectuoasă ironie, „moș Virgulă". Se înțelege că toate semnele de punctuație: semnul întrebării, semnul exclamării, punctul și virgula, semnele citării, punctele de suspensie etc. sînt la fel de importante. Scriind: „A venit." „A venit?" „A venit!" „A venit . . ." am schimbat de fiecare dată sensul propoziției.

În *Proces-verbal*, alineatele nefiind fraze complete (nu au propoziție principală), la sfîrșitul lor trebuia pus semnul punct și virgulă, nu punct. Alte greșeli de punctuație:

Scanned with OKEN Scanner

„Noi comisarul secției 55 după reclamația părților și anume domnișoara Matilda Popescu de profesiune particulară . . .“ Cuvintele „comisarul secției 55“ trebuiau puse între virgule, fiindcă formează un atribut izolat (o apoziție). În introducerea unei cereri, scriem așa: Subsemnatul, Ion Ionescu, domiciliat în strada Florilor nr. 10, vă rog . . .“ Cuvintele „după reclamația părților“, „și anume domnișoara Matilda Popescu“, în sfîrșit „de profesiune particulară“ trebuiau puse de asemenea între virgule. Ultimele două grupe de cuvinte sînt tot niște atribute izolate. Primul grup de cuvinte constituie un complement circumstanțial intercalat între subiect („Noi“) și predicat („am constatat“). Retranscriem pasajul cu punctuația corectă: „Noi, comisarul secției 55, după reclamația părților, și anume domnișoara Matilda Popescu, de profesiune . . .“.

„a zis că dacă se știe cu casa închiriată de ce face escrocherie . . .“ Propozițiile intercalate între părțile altei propoziții se separă cu virgule. Deci: „a zis că, dacă se știe cu casa închiriată, de ce face escrocherie . . .“.

● Prin discutarea, în paragrafele de mai sus, a numeroase exemple extrase din *Proces-verbal,* am lămurit și „corectat“ o bună parte din textul redactat de comisarul Mitică Pișculescu. Au mai rămas însă destule greșeli, din cuprinsul schiței, încă nesemnalate. Ca să ducem lucrurile pînă la capăt, să parcurgem împreună textul întreg. Vom proceda în mod felurit, astfel încît, pe de o parte, să nu consumăm aici prea mult spațiu, iar pe de alta, să aveți și dumneavoastră prilejul de a colabora direct la analiză.

Dacă Mitică Pișculescu ar fi știut mai multă gramatică și ar fi fost mai atent, alineatul II căpăta această redactare:

„Noi, comisarul secției 55, după reclamația părților, și anume domnișoara Matilda Popescu, de profesiune particulară menajeră, împreună cu mama sa, d-na Ghioala Popescu, idem, domnișoara Lucreția Ionescu, de profesiune rentieră, împreună cu mătușa sa, d-na Anica Popescu, văduvă, de profesiune pensionară viageră, și d. Stavrache Stavrescu, de profesiune proprietar, după ce (sau: pe care) l-am eliberat azi-dimineață de la secție, unde l-am închis, deoarece, la prima cercetare ce am făcut-o aseară la fața locului pentru scandalul provocat, a pronunțat în gura mare injurii la adresa guvernului, ceea ce este un obicei al său cunoscut de toți concetățenii din această suburbie, și în contra noastră chiar în exercițiul funcțiunii, transportîn-

Scanned with OKEN Scanner

du-ne în strada Graţiilor no. 13 bis, unde se află imobilul în chestiune al sus-menţionatului proprietar Stavrache Stavrescu, închiriat domnişoarei Matilda Popescu şi mamei sale pe şase luni, de la sf. Dumitru curent pînă la sf. Gheorghe următor, dar în posesia căruia proprietarul nu-i permite a intra numai cu arvuna, fără a completa chiria, imobil din care domnişoara Lucreţia Ionescu cu mătuşa sa trebuie să se mute, ceea ce aceasta nu vrea să facă şi nici să lase vreo mobilă amanet, deşi proprietarul susţine că i-a rămas pe trecut datoare 22 de lei, şi i-a lăsat şi soba stricată, ceea ce chiriaşa contestă, am constatat următoarele:"

Am refăcut fraza, păstrîndu-i conţinutul întreg. Cum spuneam, însă, mai înainte, fraza aceasta mult prea lungă, din cauza amănuntelor repetate mai departe, se putea scurta, păstrîndu-se doar ce era necesar:

„Noi, comisarul . . ., după reclamaţia părţilor, şi anume . . ., transportîndu-ne în strada Graţiilor no. 13 bis, unde se află imobilul în chestiune al sus-menţionatului proprietar, am constatat următoarele:"

Alineatul III este, de asemenea, prea încărcat. Situarea foarte exactă a imobilului „în cestiune", amănuntele despre locul viran şi procesele de contravenţie adresate proprietarului, despre componenţa apartamentului şi materialul construcţiei puteau lipsi. Fraza avea menirea să spună doar atît: „proprietarul cutare a închiriat pe un an imobilul de pe strada . . . no . . . domnişoarei . . ., iar acum refuză să mai respecte contractul".

Pentru corectarea frazei din acest alineat III, menţinut în întregime, atrag atenţia şi asupra următoarelor pasaje:

„lipit în dreapta cu imobilul . . ., iar în stînga un loc viran tot al aceluiaşi proprietar neîngrădit depunîndu-se fel de fel de murdarlîcuri de către vecini cum şi de trecători . . ." Atributul „lipit" este subînţeles şi după cuvintele „în stînga", astfel că trebuia spus: „iar în stînga cu un loc viran." Atributul „nengrădit" determină substantivul „loc" (nu substantivul „proprietar"!). Ca atare, el trebuia să apară în apropierea acestui substantiv: „loc viran nengrădit al aceluiaşi proprietar". Comisarul foloseşte gerunzii acolo unde e nevoie de o propoziţie circumstanţială (cu conjuncţia şi predicatul respectiv): „loc viran . . ., depunîndu-se fel de fel . . ." Corect: „loc viran . . ., pe care se depun . . ." (sau: „unde se depun").

Scanned with OKEN Scanner

„compus dintr-o cameră, o săliță și o bucătărie, toate de cărămidă și o magazie de scînduri de lemne de foc . . .“ Atributul izolat „toate de cărămidă“ cerea virgulă și după ultimul cuvînt. Folosirea prepoziției „de“ înainte de substantivul „lemne“ dă construcției gramaticale un înțeles nedorit. E ca și cînd magazia ar fi fost construită din scînduri făcute din lemne de foc. Corect: „o magazie de scînduri pentru lemnele de foc.“

Alineatul IV îl las în seama dumneavoastră.

Alineatul V se poate „repara“ prin respectarea pînă la capăt a construcției la care obligă gerunziul de la început. Expresia „Avînd în vedere“ cere propoziții completive de tipul: „că d-șoara Matilda Popescu reclamă . . .“ În cuprinsul alineatului, comisarul are în vedere trei fapte:

1. că domnișoara Matilda Popescu reclamă (cere) să intre imediat în casă, pentru motivele pe care le arată;
2. că proprietarul a încuiat imobilul și a luat cheia;
3. că noua chiriașă promite să plătească restul de chirie peste cel mult cinci zile.

Dintre aceste trei propoziții de același tip, comisarul o introduce prin conjuncția „că“ numai pe cea dintîi. Proceda mai bine, dacă ar fi ținut seama de această schemă simplă:

„Avînd în vedere
că domnișoara Matilda Popescu reclamă să intre . . .,
că proprietarul a încuiat imobilul . . .,
că noua chiriașă promite . . .“

Propozițiile privitoare la reclamația Matildei Popescu sînt legate relativ corect. Totuși:

— după substantivul „casă“ vom pune virgulă;

— intercalarea „începînd să pice“ va fi încadrată între virgule;

— propoziția „și să (=se) pătează“, fiind legată cu conjuncția „și“ de precedenta, o completivă directă, trebuie să fie o construcție de același fel: „și s-o păteze“;

— construcția „fiind de culoare delicată“ pare a determina substantivul „mobila“, ca și cînd mobila ar fi confecționată din pluș. Ca și în alte locuri, soluția poate fi de mai multe feluri. Putem adăuga cuvîntul „tapisată“: „fiind tapisată cu pluș . . .“, sau inversa cuvintele: „plușul fiind de culoare deschisă“.

— în propoziția „poate conta cu siguranță“ lipsește complementul. Pe ce poate conta? Poate conta „pe casă“.

Scanned with OKEN Scanner

Şi în grupul de propoziţii privitoare la proprietar, din acelaşi alineat V, sînt necesare unele intervenţii:

„proprietarul a încuiat imobilul şi a luat cheia, prin urmare nu cedează să lase a . . .“ Propoziţia „prin urmare nu cedează“ poate fi lăsată de-o parte: „. . . . a luat cheia, nelăsînd a . . .“ (sau: „neîngăduind a . . .“).

— înlocuim verbul „a intra“ cu „a se introduce“, deoarece un obiect nu intră singur, ci este introdus. În rest, ţinem seama de cele spuse privitor la alineatul V în paragraful despre elipsă şi subînţelegere.

Alineatul VI este mai scurt şi tocmai de aceea mai simplu din punct de vedere sintactic. Analizaţi-l după acest plan:

1. Subliniaţi conjuncţiile şi pronumele relativ, apoi predicatele.

2. Despărţiţi propoziţiile cu linioare verticale.

3. Rostiţi fiecare propoziţie, observaţi dacă este completă pletă şi dacă se leagă corect, din punct de vedere logic şi gramatical, de regenta ei.

Vă atrag atenţia asupra primei completive directe: „că din cercetarea . . .“, asupra conjuncţiilor: „pentru ca să . . .“, „deoarece“, apoi asupra ultimului pronume relativ.

Cred că nu vă va fi greu să descurcaţi şi alineatele VII şi VIII.

Să trecem sumar în revistă şi ultimele patru alineate:

„nu se specifică numărul 13 bis ci zice numai 13 simplu“ (alin. IX); corect: „se zice“, deoarece este necesară o formă impersonală, la fel cu cea dintîi.

„cu deosebire că amîndouă au faţa pusă altfel cătră (=către) răsărit şi cătră apus lipite spate-n spate pentru ocazie ca să poată sparge zidul la mijloc şi să facă un singur corp . . .“ (alin. IX). Substantivul „deosebire“ trebuie articulat: „cu deosebirea că . . .“ Înainte de „lipite“ s-a omis gerunziul „fiind“. În propoziţiile: „ca să poată sparge . . . şi să facă . . .“ se simte lipsa subiectului. Construcţiile devin absurde; subiectul pare a fi acelaşi din propoziţia anterioară: „imobilul“. Desigur, însă, că nu imobilul . . . poate să spargă şi să facă . . . Autorul acestor modificări eventuale este proprietarul. Deci: „ca proprietarul să poată sparge . . . şi să facă . . .“ Era posibilă şi o construcţie impersonală: „pentru ca zidul de la mijloc să poată fi spart şi să se facă un singur corp . . .“

Scanned with OKEN Scanner

„să plătească și chiria pe semestrul următor, care proprietarul se-nvoiește“ (alin. X). Corect: „să plătească . . . , promisiuni cu care proprietarul se-nvoiește.“

„d-șoara Matilda zice că sametegal . . .“ (alin. X). Menținînd franțuzismul redat în vorbire directă, trebuia scris: . . . zice: „Ça m'est egal.“ Firește, vom prefera expresia românească, în vorbire indirectă: „zice că îi este egal . . .“

„că e mai bine cu o bună maneră“ (alin. X). Corect: „că e mai bine să se cadă la bună înțelegere“.

În continuare, ar fi recomandabil să se introducă o propoziție principală urmată de completive directe: „s-a căzut de acord ca domnișoara . . . să rămînă (nu: „pentru ca să“) la no. 13 bis, iar domnișoara . . . să se stabilească (nu: „să se stabilizeze“) la no. 13 simplu, astfel că (nu: „și“) nu rămîne nici cu imobilul de la no. 12 nenchiriat . . .“

Finalul haotic al alin. X trebuie refăcut complet: „astfel că nu rămîne nici cu imobilul de la no. 12 nenchiriat, după sf. Dumitru nemaiexistînd nici o speranță să găsească amatori, deoarece, fiind sezon de iarnă, lumea s-a grăbit să se mute și au rămas foarte multe imobile goale de închiriat peste tot, pe fiecare stradă, chiar mai spre centru.“

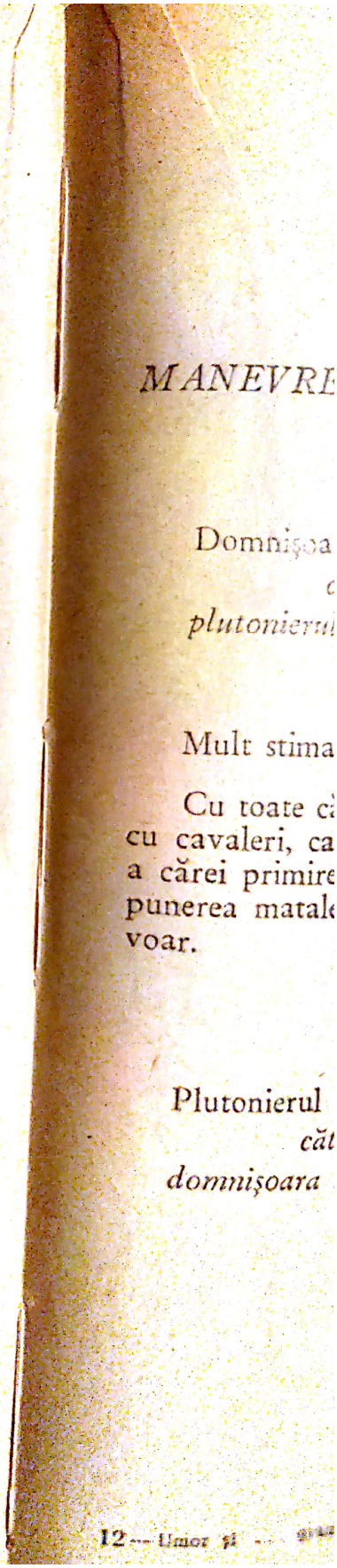

MANEVRE

Domnișoa

plutonieru

Mult stima

Cu toate că
cu cavaleri, ca
a cărei primire
punerea matale
voar.

Plutonierul
căt
domnișoara

Scanned with OKEN Scanner

Despre toate şi mai ales despre ortografie

MANEVRE

Domnişoara Zozo Caramlău
către
plutonierul Jenică Dezgheţatu

Bacău, 15 august 1922

Mult stimate domnule Jenică,

Cu toate că mămica nu-mi dă voie să conversez prin poştă cu cavaleri, ca răspuns la ilustrata matale din 12 august cor. a cărei primire vă confirm prin aceasta, aflaţi că agreez propunerea matale de a coresponda cu mata poşt ristant. O revoar.

Zozo

Plutonierul Jenică Dezgheţatu
către
domnişoara Zozo Caramlău

Roman, 15 august 1922

Din clipan care te-am văzut,
Eu mam sîmţît un om perdut.
Decît în van să mai iubesc
Mai bine mor şi iscălesc

Jenică Dezgheţatu

Scanned with OKEN Scanner

Domnişoara Zozo Caramlău
către
plutonierul Jenică Dezgheţatu

Bacău, 21 august 1922

Simpatice domnule Jenică,

Desigur că numai o întîmplare incandiscentă şi bizară pe care un mare scriitor francez pot zice genial lea numit fatalism a făcut pe mămica să mă ducă la iarmaroc la Roman unde am avut plăcerea să te cunosc şi reciproc. Te rog a mă escuza că răspund deabea acum la ambele matale două epistole dar nu mam putut mişca din casă deoarece ma rănit o gheată şi nu mam putut duce în papuci poşta fiind departe şi care deabea acum am luat cunoştinţă. Cu toate că o fată educată nu trebuie să răspundă aşa iute la amor îţ fac cunoscut că răspund la sentimentul matale idem. Măcar că în precedenta te juri pe ce ai mai scump nu cred ca eu să fiu o fiinţă care să inspir poizii cu toate că am mai primit şi nam răspuns. Pe a matale o ştiu toată mersi. Am văzut de la început că eşti un om cult.

Zozo

Plutonierul Jenică Dezgheţatu
către
domnişoara Zozo Caramlău

Roman, 22 august 1922

Gentilă şi amabelă dudue,

Primind stimata d-voastră de eri credeam că sînt în rai. Am sărutat stimata d-voastră şi pe faţă şi pe dos şi o lacrimă dacă pot zice astfel de fericire a căzut ca o stea pe frumosul plic roz ce aţ binevoit ami expedia. Numi mai găseam locul în manej. Pluteam . . . Am lăsat ricruţii pe sama sergentului Trifăilă şi încălecînd pe eapa mea cea murgă mam dus întrun galop pînă la capătul tîrgului la Moscu spre Sofroceşti. Acolo puteam visa în lebertate. Mi se părea graţioasă dudue Zozo că

Scanned with OKEN Scanner

eram departe întro grădină numai cu flori şi păsări şi noi doi îmbrăţişaţi şedeam singuri întrun scrînciob care se învîrteşte singur fără să se mai oprească. O!!! dar visul nu se potriveşte cu viaţa reală. Realitatea crudă şi nemiloasă ne loveşte tocmai cînd ne simţim nu pot zice mai bine dar sper. Dacă este un Dumnezeu pe lume cum de rabdă el atîta chin? Oh! Oh! domnişoară Zozo ai o inemă nobelă cum nici în Pariz nu cred să mai existeze.

Al matale prea supus şi prea plecat admirator care şi-ar depune viaţa la picioarele inimii matale dacă iai face onoarea ai acorda o singură sărutare asigurîndute totodată că sînt serioz şi stabel.

Jenică Dezgheţatu

Domnişoara Zozo Caramlău
către
plutonierul Jenică Dezgheţatu

Bacău, 24 august 1922

Iubite domnule Jenică,

Scrisoarea matale de ieri, este cea mai ferice zi din viaţa me şiţ pot spune că în acelaş timp miai pus în inemă ca o floare care nu se va usca niciodată şi care numai de mata depandă să no ud cu lacrimele mele drept care nemai putînd ţine sicret iam spus mamichii şi nu sa supărat după cum credeam care acuma ştie tot. Îmi pare foarte rău iubite domnule Jenică că nu vei putea pentru ca să stai în Bacău mai mult de două zile cu ocaziunea manevrelor de la Roznov în trecere. Îţi mulţumesc pentru cărţile pe care mi leai trimis. *Rocambole* mi-a plăcut foarte mult. E mai frumos ca *Subteranele Parisului*. Telegrafiazăm cînd vii. Te va aştepta aceia ce nu aşteaptă de cît aţ fi credincioasă şi iubitoare socie şi semnez

Zozo

Scanned with OKEN Scanner

Plutonierul Jenică Dezgheţatu
către
domnişoara Zozo Caramlău

Roznov, 1 septembrie 1922

Scumpa mea logodnică,

Scrisorile cem scri în fiecare zi cotidian e pentru mine ca o lumină în noaptea unei vieţi. Suvenirul primei noastre îmbrăţişări, cînd am schimbat inelele este în bivuac singura alifie ce poate am alina puţin rana inimii nemaiputindute vedea prezent totdeauna cînd mă culc, iar poza matale o ţin în carnet. După terminarea tragerilor sper a obţine permis în care caz facem nuntă chiar toamna asta la Bacău unde am pus stăruinţă la domnul Colonel Nae Braşoveanu să fiu trecut în regimentul 4 obuziere ce comandă, poate chiar plotoner major la bateria 11.

În aşteptarea fericirii noastre, am onoarea a te îmbrăţişa de milioane de ori şi rămîn al tău logodnic

Jenică

Doamna Aglăiţa M. Chistol (moaşă)
către
Plutonierul Jenică Dezgheţatu

Roman, 3 septembrie 1922

Dragă Jenică,

Doresc ca mica mea epistolă să te găsească în cele mai fericite momente ale vieţii matale. Află despre mine că sînt bine. Tot astfel aş vrea să aflu şi despre mata. Ce mai faci? Aici toate merg cum ştii. Fata Popovicioaiei care nui dă voe măsa să vie la noi findcă nu eram cu cununie a fugit ieri cun craidon de la şcoala de meserii. Aş vrea să văd ce mai zice Popovicioaia. Eu dacă sînt o femeie văduvă nam să mă călugăresc de cheful ei şi la toamnă voi fi a ta soţie pe cînd odorul ei de fată Dumnezeu ştie ce a mai ajunge cînd o lăsao handralăul ei. Sau poate sau cununat la Nicotescu unde au băut toată noap-

Scanned with OKEN Scanner

tea şau spart şi geamuri. Eu ştiu că la Nicotescu popă na adus. De ce num scri? Ştiu drăguţul meu că toată ziua ai treabă dar vin a te ruga foarte mult pentru a nu mă uita şam scrie cînd ai timp cîte o ilustrată. Am cumpărat de la Iaşi un macat nou pentru crivatul nostru. Cînd mîntuiţi manevrele? Am pus murături la putină şam mai cumpărat cinci părechi de răţi. Te sărut Jenică şi te aştept. A ta.

Aglăiţa M. Pestol

Sublocotenentul Bubi Postelnicu
către
domnişoara Zozo Caramlău

Roznov, 4 septembrie 1922

Dragă Zozo,

Am aflat aseară de la căpitanul Costache Poppescu că te-ai logodit c-un plutonier din 24 artilerie.
Felicitările mele.

Bubi

Domnişoara Zozo Caramlău
către
sublocotenentul Bubi Postelnicu

Bacău, 5 septembrie 1922

Micule mic,

Scrisoarea ta ma pus în toate halurile scumpul meu văd că ești supărat. De ce? Să se fi stins oare atît de repede amorul ce pretindeai a avea pentru mine tocmai în momentul în care mă pregăteam săţ dau cea mai mare dovadă de iubire tu mă ocărăşti. Nu mă aşteptam săm scrii în bătaie di gioc! Ştii prea bine micule că numai pentruca să te am mai mult alături de mine mă jertfesc ca o martiră luînd de bărbat un grad inferior şi scăpînd de sub paza mămichii şi stînd la bărbatul meu vom

Scanned with OKEN Scanner

putea ca să ne iubim în voe şi fără frică în timp ce el va fi la instrucţie dar văd că tu nu teai gîndit la asta. Te credeam mai deştept parol îţi sărut botişorul a ta pe totdeauna

Zozo

Căpitanul Costake Poppescu
către
doamna Aglăiţa M. Chistol (moaşă)

Roznov, 5 septembrie 1922

Stimată cucoană moaşă,

Am onoarea a vă anunţa că plutonierul Jenică Dezgheţatu care după cîte ştiu vă interesează, s-a logodit cu domnişoara Zozo Caramlău din Bacău, unde insistă să fie permutat.

Un binevoitor

Căpitanul Costake Poppescu
către
plutonierul Jenică Dezgheţatu

Roznov, 5 septembrie 1922

Stimabile,

Află că domnişoara Zozo Caramlău, care după cîte ştiu te interesează, continuă corespondenţa amoroasă cu sublocotenentul Bubi Postelnicu cu care de altfel trăeşte în concubinaj de mai bine de şase luni de cînd l-a părăsit pe locotenentul Budiş care la rîndul lui i-a suflat-o locotenentului Păunescu, care a luat-o în primire de la inginerul Niculescu etc. Mă mir că nu ştii, încă fericitule logodnic, că tot Bacăul o cunoaşte. Dacă o ştii, te felicit pentru curajul de care dai dovadă luînd-o

Scanned with OKEN Scanner

de soție. La urma urmei, că-ți vei fi spunînd și dumneata ca eroul din anecdotă: „Da' ce-i Bacăul? . . . Roma? . . . Paris? . . . Berlin? . . . O mînă de oameni!"

Dacă nu reușești să fii mutat în 4 Obuziere, ai face bine s-o iei cu dumneata, la Roman. Garnizoana e mare și este și cavalerie. Numai de n-ar afla coana moașă.

Un binevoitor

PITULAC M
BIBLIOTECA PIERS

Căpitanul Costake Poppescu

către

colonelul Nae Brașoveanu

Roznov, 5 septembrie 1922

Mult stimate domnule colonel,

Gîndindu-mă numai la viitorul nepotului dumneavoastră, sublocotenentul Bubi Postelnicu, care după cîte știu vă interesează, îmi permit a vă atrage atenția asupra unei mari primejdii ce-l amenință, acoperind în același timp de rușine onor. dumneavoastră familie.

Nepotul dumneavoastră s-a încurcat cu una Zozo Caramlău, celebră în toată garnizoana prin purtările ei lejere și trăiește cu ea de mai bine de șase luni. Veți zice: „Care e omul care să nu aibă la, ca să zic așa, pasivul lui, o asemenea aventură?" Dar nu-i numai atît. Această Zozo Caramlău a îmbrobodit pe-un dobitoc de plutonier din 24 care am aflat că a și intervenit pe lîngă dumneavoastră să fie permutat în regimentul ce comandați și s-a logodit cu el. Sublocotenentul Postelnicu vrea să strice logodna și să se căsătorească cu ea. Doriți să aveți în familie un nepot însurat cu o fată de la mahala? Mai puteți spune că asta e o aventură pe care orice om o are la, ca să zic așa, pasivul lui?

Eu mi-am făcut datoria.

Un binevoitor

Scanned with OKEN Scanner

Căpitanul Costake Poppescu
către
domnișoara Zozo Caramlău

Roznov, 5 septembrie 1922

Grațioasă doamnă,

Te-am văzut alaltăieri în Bacău privind cu multă admirație o etolă de biber în vitrina lui Herșcu. M-aș simți omul cel mai fericit în clipa în care ai binevoi s-o accepți, o dată cu inima mea.

Cu cel mai deosebit respect,

Căp. P.

Doamna Aglăița M. Chistol (moașă)
către
domnișoara Zozo Caramlău

Roman, 6 septembrie 1922

Ascultă tu,

Nu știu ce fel de domnișoară (!?) ești, care iei bărbații fimeilor după ce teai ținut cu toți fanții Bacăului și ția mers vestea pînă la Roman soi rău ce ești lepădătură. Eu atîta îți spun blestemato plotonierului Jenică Dezghețatu săi dai pace și să nui mai sai în cap că deoi veni la tine haimanaua dracului te tîrîi de cozi prin tot Bacăul să rîdă și cînii.

Aglăița M. Pestol

Doamna Aglăița M. Chistol (moașă)
către
plutonierul Jenică Dezghețatu

Roman, 6 septembrie 1922

Jenică, să ferească Dumnezeu să fie adevărat ceam auzit să nu crezi tu cai săț baț joc de mine că eu nus de rîs Jenică. Ai uitat cînd ai venit la mine gol pușcă cu două perechi de

Scanned with OKEN Scanner

colţuni cazoni şi trii cămeşi rupte care ţam cumpărat tot patricoler cu banii mei munciţi cu sudoarea me numai eu ştiu cum şacuma tu să iei o dezmăţată din Bacău şi eu să tac după ce ai plecat din Roman cu 700 de lei ai mei. Ţine minte Jenică că dacă faci una ca asta vă arunc cu vitriol în biserică şi num mai pasă cea fi să rîdă una ca Ioneasca de mine care a şi început dealde Lenuţa şi Frosînica să mă întrebe coană moaşă ce mai face domnul Jenică la Bacău.

Atîta îţ spun Jenică.

Aglăiţa M. Pestol

Colonelul Nae Braşoveanu
către
sublocotenentul Bubi Postelnicu

Bacău, 6 septembrie 1922

Dragă Bubi,

Purtarea ta din ultimul timp lasă mult de dorit. Am înţeles totdeauna ca un băiat tînăr să se distreze, dar n-am admis niciodată ca un băiat de condiţia ta să deie altă importanţă decît aceea pe care o merită, unor aventuri care trebuie să rămîie trecătoare. De la educaţia şi mai ales de la gustul tău, mă aşteptam la mai mult. Îmi place să cred însă că cele ce se spun despre tine sînt simple zvonuri (n-ar fi trebuit să ajungi nici aici) şi că nu te gîndeşti încă la însurătoare sau, în orice caz, dacă te gîndeşti, aleasa ta nu poate fi aceea pe care socot inutil s-o mai numesc. Pentru a-mi dovedi aceasta, te rog să nu mai vii la Bacău pînă la terminarea tragerilor. Cred că ai destulă afecţiune pentru mine ca să nu dai tocmai tu dovadă de indisciplină, părăsind tabăra în fiecare sîmbătă. Dacă criza de lumbago nu m-ar ţine în casă, aş fi venit eu singur la Roznov, să stăm de vorbă.

Te îmbrăţişează cu toată dragostea, al tău unchi,

Nae

Scanned with OKEN Scanner

Domnişoara Zozo Caramlău
către
căpitanul Costake Poppescu

Bacău, 6 septembrie 1922

Degeaba îţ perzi timpul domnule căpitan, nu sînt ceeace crezi.

Zozo Caramlău

Doamna Anny Arefeano
către
sublocotenentul Bubi Postelnicu

Bucureşti, 6 septembrie 1922

Mon petit chéri[1],

Marianne qui vient justement d'arriver de sa terre, prétend avoir appris en passant par Bacău que tu aurais une liaison avec une petite créature de basse extraction et de mauvaises moeurs. Tu t'imagines, Bubi chéri, quel coup j'ai reçu en l'écoutant raconter à des amies, cette affreuse nouvelle, comme un fait divers. Mais, plus j'y pense, moins j'y crois. Serrais-tu capable d'oublier ma grande, ma tendre, mon unique passion dans les bras d'une pouffiasse quelconque??? Le chatiment d'avoir trompé un homme comme Coco serait trop cruel. Néamoins, j'ai besoin, il me faut, comprends-tu, un mot de toi. Dis-moi que ce n'est pas vrai, mon petit Budi, dis-le moi tout de suite!!!

---

[1] Mariana, care s-a întors chiar acum de la moşia ei, pretinde că ar fi auzit în trecere prin Bacău că ai avea o legătură cu o fiinţă de josnică extracţie şi de moravuri uşoare. Îţi poţi închipui, Bubi drag, ce lovitură am primit auzind-o cum povesteşte unor prietene această grozăvie, ca pe un fapt divers. Dar cu cît mă gîndesc, cu atît îmi vine mai greu să cred. Ai fi tu în stare să dai uitării marea, duioasa, singura mea pasiune în braţele unei farfuze oarecare?

Pedeapsa pentru că am înşelat un om ca Coco ar fi prea crudă. Cu toate acestea simt nevoia unui cuvînt de la tine, îmi trebuie! Spune-mi că nu-i adevărat, micul meu Bubi, spune-mi-o imediat.

Scanned with OKEN Scanner

J'au causé avec le général Zadoica à propos de la transfération a Buk. Il a tout arrangé au ministère, mais il parait que ton oncle, le colonel Braşoveanu, s'y oppose. Tache de le convaincre aussi vite que possible, car on ne peut rien faire sans lui. Ecris-moi par retour du courrier à la même adresse si tu espère obtenir un congé de quelque jours pour venir à Buk. Si non, j'accompagnerai Marianne à Bacău, la semaine prochaine (probablement jeudi). Donc, à bientot. Mais ne m'oublie pas mon petit Boubichon cheri, et donnes-moi de tes nouvelles.

Un bon baiser sur ta bouche en coeur,

Anny

Sublocotenentul Bubi Postelnicu
către
colonelul Nae Braşoveanu

Roznov, 8 septembrie 1922

Dragă unchiule,

Îmi pare rău că boala te ţine în casă şi regret din toată inima că mă opreşti să vin la Bacău să te văd, din cauza unor invenţiuni calomnioase al căror fir l-am descoperit. Nu m-am gîndit şi nici nu mă gîndesc la căsătorie. Am însă dovezi peremptorii că autorul acestor zvonuri şi a mai multor scrisori anonime e căpitanul Costake Popescu, pe care îl voi trage la răspundere. În situaţia în care singur s-a pus, înţelegi bine, dragă unchiule, că cu toată vîrsta şi gradul pe care îl poartă

Am vorbit cu generalul Zadoica cu privire la transferarea ta la Bucureşti. A aranjat totul la minister, dar se pare că unchiul tău, colonelul Braşoveanu, se opune. Caută să-l convingi cît mai repede, căci nu se poate face nimic fără el. Scrie-mi cu poşta următoare la aceeaşi adresă dacă speri să obţii un concediu de cîteva zile ca să vii la Bucureşti. Dacă nu, o voi întovărăşi pe Mariana la Bacău, săptămîna viitoare (probabil joi). Aşadar, în curînd. Dar nu mă uita Bubişorul meu drag şi trimite-mi veşti.

Îţi sărut botişorul,
Anny *(n.a.)*

Scanned with OKEN Scanner

(nedemn!), nu-i pot arăta nici un fel de respect. De aceea cred că nu-i rămîne decît să părăsească regimentul. Camarazii mei sînt de aceeaşi părere. În caz contrar, cu voia matale, voi raporta cazul pe cale erarhică şi va fi poate mai rău. Şi acuma, pentru a-ţi dovedi că nu ţin să-ţi fac dezagremente, avînd aerul că sînt protejat, ţin să-ţi declar că nu voi părăsi tabăra pînă la terminarea tragerilor, cu toate că mi-ar fi făcut mare plăcere să te văd.

Dorindu-ţi grabnică însănătoşire, te îmbrăţişează al matale nepot,

Bubi

Doamna Agripina Caramlău
către
doamna Aglăiţa M. Chistol (moaşă)

Bacău, 8 septembrie 1922

Află că fata me are un an de profesională şi nu stă de vorbă cu una ca tine. Mă mer că domnu Jenică care are un caracter nobil nu tea lăsat mai demult dacă nu ţii ruşine la obraz ca la vîrsta ta să-ţ mai trebuiască bărbat în casă şi dacă vrei să vii la Bacău să pofteşti şi dacă ţia mai trebui plotoner din artilerie săm zici mie cuţu.

Agripina Caramlău.

Colonelul Nae Braşoveanu
către
sublocotenentul Bubi Postelnicu

Bacău, 11 septembrie 1922

Dragă Bubi,

Mă bucur că zvonurile care mi-au parvenit cu privire la tine sînt neîntemeiate. Indignarea cu care le-ai primit îţi face cinste, şi trebuie să-ţi mărturisesc că o astfel de atitudine nu e făcută să mă surprindă din partea ta.

Scanned with OKEN Scanner

Pe căpitanul Popescu, chiar dacă eşti convins că e autorul zvonurilor calomnioase, cum foarte bine le califici, nu trebuie să te superi prea mult. Contra oricărui oficer din regiment care s-ar fi făcut vinovat de cele ce-l acuzi pe căpitanul Popescu, aş fi fost cel dintîi să iau măsurile de rigoare. Ştii însă că acest oficer e fiul unui cîrciumar din Giurgiu, şi cum e foarte destoinic în atribuţiile pe care le are de mai bine de 15 ani în aprovizionarea regimentului, îi trec multe cu vederea. Dacă rămînea plutonier major cum a fost, cînd se obrăznicea îl puneai să lipească călcîile şi-l băgai la arest, după ce-i mai cărăbăneai vreo cîteva. Acuma nu se mai poate. El are onoarea să mă salute şi eu trebuie să-i dau mîna. Pentru prestigiul corpului nu-i pot aplica tratamentul pe care deprinderile lui îl reclamă.

De altfel, te pot anunţa, că pe ziua de 17 octombrie eşti avansat locotenent. Cu prilejul acesta generalul Zadoica mi-a scris că doreşte să te aibă aghiotant, Mitică fiind înaintat căpitan şi trimis la corp. Cu toate că m-am opus să fii mutat în regimentul de cetate, cînd numai pentru plăcerea de a sta în Bucureşti interveneai la minister prin toate cunoştinţele, astăzi nu mă voi pune de-a curmezişul intereselor tale, numai pentru a te avea în regimentul meu.

Ai face bine să scrii imediat generalului o scrisoare în care să-i mulţumeşti pentru onoarea ce-ţi face. Dacă vei şti să te porţi cu el (şi nu mă îndoiesc de asta), sînt sigur că vei face frumoasă carieră în oştire. Cum se va înapoia regimentul la Bacău, îţi voi da concediu pînă la data avansării. Poimîine voi veni în tabără. Nu pomeni nimănui de venirea mea.

Nae

Domnişoara Zozo Caramlău
către
sublocotenentul Bubi Postelnicu

Bacău, 13 septembrie 1922

Scumpul meu Jenică,

Cum poţi crede că maş uita la o secătură de filfizon ca sublocotenentul Postelnicu care se ţine de toate fetele din Bacău, şi petrece noaptea cu şantance la Şmeter şi nare nici muştet

Scanned with OKEN Scanner

ca o fată și se pudrează și asta niciodată nu mia plăcut, fiind știut că musteața este podoaba bărbatului întreabă și pe mămica dacă nu iam spus și ei. Cei adevărat iadevărat că sa ținut după mine pe stradă pînă acasă astă vară și iam spus saștepte la zaplaz că vin îndată șam trimes pe mămica și ia spus vezit domnule sublocotenent de drum că fata me nui deacele și nu face pentru mata șacuma de ciudă nu mă mai salută nici pe stradă care înainte se încorda ca un momițoi cînd treceam și întoarce capul în altă parte și fluieră sau se face că a uitat ceva și face stînganpre, sau se uită la geam la prăvălii și eu cred că tot el trebuie săț fi scris ca să se răzbune cam trimes pe mămica șam rîs de el în loc să viu la zaplaz cum ar fi vrut dumnealui și nu ia mers. Aceste toate fiind intrigi perfide te implor a nu crede nimic, atîtea suflete negre voind a distruge prin minciuni un amor sincer care ar fi pacat. Cînd vii la Bacău te așteaptă cu nerăbdare a ta

Zozo

Domnișoara Zozo Caramlău
către
plutonierul Jenică Dezgheţatu

Bacău, 13 septembrie 1922

Dragă micule,

Sînt f.f. supărată pe tine că num răspunzi la scrisori văd că te potrivești la intrigi perfide și mizerabile și nu credeam că între un mitocan de plutonier ca Jenică Dezgheţatu din 24 și tine inima me pe care o cunoști va șovăi, care nu te cunoști singur micule dacă crezi una ca asta și mă insulți ceia ce nu mă așteptam de la un cavaler. Nu mă gîndesc decît la tine micule și aștept săm scrii ca săț arăt cît de mult țin la tine în ziua nunții voi veni la tine și ne vom iubi ca altădată rîzînd de prostia mitocanului păpușa me. Scriem micule că nu mai pot.

A ta totdeauna

Zozo

Scanned with OKEN Scanner

Sublocotenentul Bubi Postelnicu
către
domnişoara Zozo Caramlău

Roznov, 13 septembrie 1922

Domnişoară,

Vă înapoiez scrisoarea pe care a-ţi scris-o logodnicului dumneavoastră pe adresa mea. Îl puteţi ruga să vă restituie pe aceea pe care probabil mi-aţi scris-o mie pe adresa lui. Desigur că aţi scris scrisorile în acelaşi timp şi din grabă aţi greşit plicurile. Asemenea erori pot avea consecinţi regretabile şi aş fi inconsolabil dacă aş şti că veţi avea de suferit de pe urma acesteia. Pe altă dată îmi permit a vă recomanda mai multă circumspecţie şi vă doresc totodată mai mult noroc în alte întreprinderi.

Al dumneavoastră,

Subloc. Bubi Postelnicu

Plutonierul Jenică Dezgheţatu
către
domnişoara Zozo Caramlău

Roznov, 13 septembrie 1922

Zozo,

Trimăt prin acest soldat veriga cu numele tău cel deochet şi te poftesc să faci bine ami înapoia prin acelaşi veriga cem poartă numele pe care ai voit al mînji. La cele ce scrii amorezului tău în scrisoarea ceam primit nu pot răspunde decît sictir.

Jenică Dezgheţatu

Scanned with OKEN Scanner

Plutonierul Jenică Dezgheţatu
către
doamna Aglăiţa M. Chistol (moaşă)

Roznov, 15 septembrie 1922

Scumpa mea Aglăiţă,

Află că toate cîte ai auzit despre mine nu sînt adevărate deoarece toate sînt numai minciuni. Săi sară ochii din cap şi să nu mai aibă parte de mîna cu care îşi scriu cine na stricat logodna cu domnişoara Caramlău, numai din amor pentru tine sufleţelu meu şim pare rău şacum pentru greşala ce eram să fac care tot omul poate greşi odată la viaţa lui şi care şi eu sînt om şi mam căit la timp putînd ca să zic acum ca şi cum n-ar fi fost. Îţi scriu în grabă. Aglăiţa sufletului meu fiind ocupat cu îmbarcarea bateriei care mîni plecăm şi în curînd vom fi iarăşi în crivatul nostru ca mai înainte nedespărţiţi iar acum pe veci şi cu cununie mă jur.

Te pup dulce,

Jenică

Domnişoara Zozo Caramlău
către
plutonierul Jenică Dezgheţatu

Bacău, 17 septembrie 1922

Iaţ inelul şi fă borş cu el pentru coana moaşă. Am văzut eu de la început că eşti un mojic.

Sublocotenentul Bubi Postelnicu
către
doamna Anny Arefeano

Bacău, 19 septembrie 1922

Etant absent Bacău, reçu à peine aujourd'hui ta lettre. Fais pas mauvais sang pour betises. Tout mensonges et calomnies

Scanned with OKEN Scanner

capitaine malotru. Arrive demain par l'express. Oncle accepte transfération. Remerciements, mille baisers[1].

Bubi

Domnişoara Zozo Caramlău
către
căpitanul Costake Poppescu

Bacău, 20 septembrie 1922

Drăguţe domnule căpitan,

Păstrez şi acuma la pept beletul matale. Cu toate că nam răspuns niciodată la propuneri de amor şi nam voit întîi să răspund nefiind frumos dar bătăile inimii nu ascultă de sfaturile minţii şi totdeauna mi-ai plăcut găsindute foarte gentil dar prea îndrăznet şi mam rușinat dar acuma îmi pare rău şi retrag.

Aşteaptămă diseară după cinematograf în dos la „Consum".

Zozo

AL. O. TEODOREANU
Din volumul *Mici satisfacţii* (1931)

● În povestirea de mai sus, Al. O. Teodoreanu recurge la un procedeu folosit înaintea lui şi de I. L. Caragiale, în schiţele *Urgent!* şi *Telegrame*. Prin mijlocirea unor scrisori, bilete şi telegrame, el reconstituie un conflict, să-i spunem sentimental (deşi numai despre sentimente reale nu este vorba), caracterizînd satiric moravurile din oraşele de provincie de acum vreo treizeci de ani. Personajele, fie oameni fără cultură, fie oameni cultivaţi (ştiu şi limba franceză!) încalcă principiile moralei,

[1] Fiind absent Bacău primit de-abia astăzi scrisoarea ta. Nu-ţi fă sînge rău pentru prostii. Totul minciuni şi calomnii căpitan ţoapă. Sosesc mîni cu expresul. Unchiul acceptă mutarea. Mulţumiri, mii sărutări *(n. a.)*.

Scanned with OKEN Scanner

se insultă reciproc, expediază scrisori anonime pentru a face rău altora.

● Textul scrisorilor este plin de greşeli de tot felul. Ca să extragem, să clasificăm şi să discutăm toate aceste greşeli, am avea nevoie de multe pagini. Nu ne vom angaja aici într-o asemenea operaţie. Am reprodus povestirea *Manevre* în special pentru a comenta unele probleme de ortografie. Mai înainte însă de a trece la acest comentariu, să întreprindem o sinteză sumară a principalelor chestiuni dezbătute în volumul nostru, *Umor şi . . . gramatică*, de al cărui sfîrşit ne apropiem.

● Bune efecte umoristice a obţinut Al. O. Teodoreanu (Păstorel, cum îşi mai spunea) prin folosirea regionalismelor. Scriitorul era moldovean şi a scris povestiri întregi în acest grai *(Inelul Marghioliţii)*. Moldoveni sînt şi unii dintre eroii naraţiunii *Manevre*. În scrisorile lor apar cuvinte regionale, neacceptate de limba literară: *crivat* (pat), *colţuni* (ciorapi), *zaplaz* (gard), *momiţoi* (maimuţoi).

Cînd se supără, personajele îşi leapădă masca de oameni binecrescuţi şi îşi scriu în termeni vulgari şi injurioşi: *handralăul, craidon, mitocan, mojic, lepădătură, haimanaua dracului, te tîrîi de cozi, sictir.*

Colonelul, sublocotenentul Bubi Postelnicu şi amanta acestuia din urmă sînt nişte franţuziţi. Trăind în apropierea lor, plutonierul şi Zozo, care au mai puţină şcoală, fac efortul de a-i imita. Ei scriu: „să conversez prin poştă", „agreez propunerea", „o revoar", „escuza" etc. Franţuzismul îi face ridicoli, ca, de altfel, pe oricine caută să pară cu tot dinadinsul „distins".

Pentru aceiaşi eroi ai penibilei aventuri sentimentale, neologismele par să nu aibă un înţeles destul de elocvent. De aceea le alătură cuvîntul românesc corespunzător în expresii pleonastice ca „în fiecare zi cotidian". Altă expresie pleonastică din corespondenţa aceloraşi: „ambele două". Se vede încă o dată că pleonasmul este o compromiţătoare dovadă de ignoranţă.

Moldovenii părtaşi la „manevrele" sentimentale de la Bacău şi Roman îşi împestriţează epistolele cu multe fonetisme regionale: *sîmţit* (simţit), *sama* (seama), *me* (mea), *părechi* (perechi), *cîni* (cîini), *răţi* (raţe), *gioc* (joc), *fimeilor* (femeilor)

Scanned with OKEN Scanner

etc. Extrageți celelalte fonetisme moldovenești și indicați forma din limba literară, pe care o veți prefera întotdeauna.

Pentru a sublinia incultura pretențioasă a personajelor, Al. O. Teodoreanu le pune să stîlcească pînă și neologismele cele mai obișnuite: *poșt-ristant* (post-restant), *incandiscentă* (incandescentă), *amabelă* (amabilă), *poizii* (poezii), *nobelă* (nobilă), *patricoler* (particular), *plotoner* (plutonier), *stabel* (stabil), *serioz* (serios) etc. Scriitorul exagerează, poate, cînd introduce în limbajul personajelor și forme ca: *mă mer* (mă mir), *lebertate* (libertate), *inemă* (inimă), *belet* (bilet) etc.

Nici din textul acestor scrisori nu lipsesc cacofoniile. Moașa Aglăița M. Chistol îl previne pe plutonier: „Ține minte Jenică că dacă faci una ca asta . . .“ Mama lui Zozo se adresează moașei: „Mă mer că domnu Jenică care are un caracter nobil . . .“ Colonelul scrie și el: „Dacă criza de lumbago nu m-ar ține în casă . . .“ Toate aceste cacofonii ar fi putut fi evitate. Cum? Răspundeți dumneavoastră.

● Vorba cîntecului: „Nu e om să nu fi scris o poezie“. Cu inima înfierbîntată de pasiune, Jenică Dezghețatu devine și el poet. Catrenul pe care i-l trimite lui Zozo e desprins, probabil, din textul vreunei romanțe, prelucrat pentru circumstanță. Dar figurile de stil din scrisori aparțin semnatarului:

„Al matale prea supus și prea plecat admirator care și-ar depune viața la picioarele inimii matale . . .“.

„Suvenirul primei noastre îmbrățișări . . . este în bivuac singura alifie ce poate am alina rana inimii . . .“

Citățm aceste pasaje „poetice“, pentru că discutăm despre cuvinte și pentru că vrem să subliniem o învățătură (nu de gramatică, ci de stil): cuvintele nu pot fi „logodite“ — după expresia unuia din marii noștri scriitori — la întîmplare. Inima nu are picioare, la care un admirator să-și depună viața. Iar suvenirul unei îmbrățișări nu poate fi transformat într-o alifie cu care să-ți alini rana inimii.

Deprins cu stilul de cancelarie, plutonierul alternează expresia metaforică, ridicolă, cu formulele oficiale, nepotrivite într-o corespondență sentimentală: „Primind stimata d-voastră de eri“, adică: „stimata d-voastră scrisoare de ieri“, „am onoarea a te îmbrățișa de milioane de ori“. Zozo Caramlău scrie de asemenea: „Măcar că în precedenta te juri . . .“ Aceasta este

Scanned with OKEN Scanner

o formulă întrebuinţată în corespondenţa comercială: „În completarea precedentei vă comunicăm că . . .“

Vocabularul pe care-l întrebuinţăm trebuie să fie adecvat împrejurării. Altminteri ni se poate întîmpla să facem o gafă, de felul acesteia: „Am sărutat stimata dumneavoastră şi pe faţă şi pe dos . . .“

În scrisorile celor doi îndrăgostiţi (!) apar şi alte expresii şi construcţii nepotrivite: „am avut plăcerea să te cunosc şi reciproc“, „răspund la sentimentele matale idem“, „Pe a matale o ştiu toată mersi“.

● Deşi în textul scrisorilor din *Manevre* nu întîlnim, în general, categorii noi de greşeli gramaticale, e bine totuşi să le semnalăm şi să le corectăm, cel puţin în parte, aici. Ca să nu mi se rupă peniţa, de indignare, cînd voi transcrie diferite pasaje, fac loc mai întîi chestiunilor de ortografie. Apoi, cînd voi cita, voi înlătura greşelile respective.

Pe la 1922, cînd personajele îşi scriau scrisorile, ortografia era alta decît cea de acum. Se înţelege că pe noi ne interesează nu cum ar fi trebuit să scrie corect cei de-atunci, ci cum trebuie să scriem noi astăzi. În treacăt fie spus, majoritatea greşelilor din scrisori erau greşeli şi acum patruzeci de ani.

Nu am de gînd să reproduc în paginile de faţă toate regulile din *Îndreptarul ortografic actual*. Voi repeta numai acele reguli pentru care textul povestirii *Manevre* ne pune la dispoziţie exemple:

dudue, voe, flueră, Corect: „duduie“ („domnişoară“), „voie“, „fluieră“. În cuvintele din fondul vechi, *e* aflat la început de silabă şi precedat de o vocală se scrie (şi se pronunţă) *ie*. Această regulă nu se aplică şi la neologisme. Scriem „poezie“, nu *poiezie* (nici *poizie*). Tot cu *ie* se scrie verbul „trăieşte“ („trăiesc“), dar şi pentru că acest verb este de conjugarea a patra (se termină în *-i:* „a trăi“).

Zozo Caramlău ne oferă şi exemple ortografice pozitive: „agreez“. Această formă verbală, ca şi „creez“ (nu: *crez*), se scrie şi se pronunţă cu doi *e* în hiat, fiindcă terminaţia *-ez* se adaugă la rădăcina terminată în *-e* a verbelor respective.

acelaş, îţ, aţ. Corect: „acelaşi“, „îţi“, „a-ţi“. La sfîrşitul acestor pronume (de asemenea: „aceiaşi“, „însuşi“ etc.) şi la sfîrşitul unor adverbe („totuşi“) se scrie cu *i*. Acest *i* nu este

Scanned with OKEN Scanner

auzit de toată lumea; el însă trebuie şi pronunţat, ca un sunet scurt, nesilabic.

săţ baţ joc. Corect: „să-ţi baţi joc". La persoana a doua singular, indicativ prezent, al verbelor de felul lui „baţi" („îngheţi", „apeşi" etc.) *i* are de asemenea valoarea unui sunet scurt, nesilabic.

mamichi; musteţ; scri. Corect: „mămichii"; „mustăţi"; „scrii". Zozo, ca, din păcate, multă lume, este prea zgîrcită cînd e vorba de semnul *i*. Omiterea, în cuvintele de mai sus, a unui *i* reprezintă, în acelaşi timp, o greşeală de ortografie şi una de gramatică. La substantivul „mămichii", al doilea *i* este articolul enclitic; la substantivul „mustăţi" este semnul pluralului; la verbul „scrii", este terminaţia persoanei a doua singular. Gramatica şi ortografia sînt strîns legate între ele.

findcă. Corect: „fiindcă" (pronunţat: „fi-ind-că"). La fel se scriu cuvinte ca: „fiinţă", „ştiinţă" (nu: *finţă, ştinţă*).

abea. Corect: „abia".

ghiată. Corect: „gheată". După *ch* şi *gh* se scrie *ea* (nu: *ia*), cînd cuvintele respective au alte forme cu *e:* „cheamă" („chem", „chemare"), „gheată" („ghete"), „gheaţă" „a îngheţa").

greşală. Corect: „greşeală". După *ş, j,* în substantivele şi adjectivele formate cu sufixele *-eală, -ean,* se scrie şi se pronunţă *ea* (nu: *a*): „orăşean", „tînjeală" (nu: *orăşan, tînjală*).

aceia. Corect: „aceea". Avem a face cu pronumele demonstrativ feminin. *Aceia,* cum greşit scrie Zozo, referindu-se la ea, reprezintă altceva, anume forma de plural masculin de la „acela". Tot cu doi e se scrie şi „ceea" (ce), nu cu *i (ceia ce).*

eri; erarhică. Corect: „ieri"; „ierarhică". La începutul cuvintelor, se pronunţă cu *ie,* nu cu *e.* Fac excepţie pronumele personal şi verbul *a fi* (la prezent şi imperfect indicativ), care, deşi se pronunţă cu *ie,* se scriu cu *e (eu, el, ea, ei, ele; eşti, este, e, eram, erai, era, eraţi, erau).*

Faptul că un neologism ca „ierarhic" (şi „ierarhie") se pronunţă şi se scrie cu *ie* nu trebuie să ne ducă la concluzia că aceasta este situaţia tuturor neologismelor. Dimpotrivă, în majoritatea neologismelor, *e* iniţial se menţine atît în pronunţie, cît şi în scris: *ecran, epavă, erou, etolă, extemporal* etc.

Scanned with OKEN Scanner

perzi, perdut. Corect: „pierzi", „pierdut". După consoane se pronunţă şi se scrie *ie*, cînd aceasta este pronunţia din limba literară.

oficer, socie. Corect: „ofiţer", „soţie". Asemenea forme am găsit şi în alte texte. Scrierea cu *ce* şi *ci* în loc de *ţe, ţi* aparţine, cum spuneam acolo, unei ortografii foarte vechi. Nimeni nu mai scrie şi nu mai pronunţă astăzi aşa. Mai circulă totuşi forme în care, dimpotrivă, sunetele *ce* şi *ci* sînt înlocuite cu *ţe, ţi*. Am întîlnit asemenea forme în schiţele despre *Moş Teacă*. Vom scrie şi vom spune: *centimetru, cifră, cilindru, sitronadă* (nu: *ţentimetru, ţifră, ţilindru, ţiment, ţitronadă*).

Colonelul Braşoveanu scrie (şi, desigur, rosteşte): *să rămîie*. După cum ştim, aceasta este o formă neliterară.

Personajele povestirii *Manevre* scriu uneori împreună două cuvinte diferite, iar alteori taie un cuvînt în două părţi.

„tot omul poate greşi odată la viaţa lui". Corect: „tot omul poate greşi, o dată la viaţa lui".

ceeace. Corect: „ceea ce". La fel: „cel ce", „cei ce".

pentruca să . . . Corect: „pentru ca să . . ." Locuţiunile conjuncţionale se scriu despărţite. Alte exemple: „ca şi cînd", „din cauză că", „de pe cînd", „ori de cîte ori", „după cum".

„aceia ce nu aşteaptă *de cît* aţ fi credincioasă . . ." Corect: „aceea ce nu aşteaptă *decît* a-ţi fi credincioasă . . ." *Decît* este adverb cu valoare conjuncţională (introduce o propoziţie circumstanţială de excepţie). În expresia *de cît, cît* este adverb de cantitate: „De cît timp nu ne-am văzut!" „Nu ştiu de cît ciment am nevoie".

prea supus, prea plecat. Corect: „preasupus", „preaplecat". Scrise aşa, adjectivele au înţelesul de: „foarte supus", „foarte plecat". Scrise despărţit, sensul se schimbă; „prea supus" şi „prea plecat" exprimă o nuanţă de exagerare: cel despre care se vorbeşte este exagerat de supus şi de plecat.

nemai putînd. Corect: „nemaiputînd". Avem a face cu un cuvînt compus, ale cărui părţi s-au sudat („ne+mai+putînd"). La fel se scriu adjectivele şi adverbele similare: „nemaiauzit", „nemaipomenit" etc.

astă vară. Corect: „astă-vară". Locuţiunile adverbiale compuse din adjectivul demonstrativ *astă* şi un substantiv (nume de anotimp, de parte a zilei) se scriu cu linioară de unire:

Scanned with OKEN Scanner

„astă-iarnă", „astă-seară", „astă-noapte" (la fel: „azi-noapte", „azi-dimineaţă").

Plutonierul Jenică Dezgheţatu, din respect pentru superiorul său, scrie: „domnul Colonel Nae Braşoveanu". Denumirile gradelor militare (ca şi ale funcţiilor de stat, politice etc.) se scriu cu literă mică. Deci: „colonel" („general", „ministru", „prim-ministru", „ambasador", „rege").

Dacă am folosi creionul roşu, pentru a sublinia greşelile comise prin nefolosirea cratimei (linioarei), acolo unde trebuie marcată rostirea împreună a două cuvinte, scrisorile lui Jenică, Zozo, mama acesteia şi coana moaşă ar căpăta o înfăţişare foarte colorată!

Nu numai pe vremea cînd au învăţat carte, cîtă au învăţat, personajele povestirii, ci şi cînd ne-am făcut şcoala unii dintre noi mai vîrstnici, absenţa unor sunete din două cuvinte pronunţate împreună se însemna cu apostrof. Cratima se punea între două cuvinte rostite împreună fără eliminarea vreunui sunet. Regula actuală este mai simplă: „Cratima marchează rostirea împreună a două sau mai multe cuvinte, fie că lipsesc sunete, în care caz înlocuieşte apostroful din vechea ortografie, fie că nu lipsesc sunete." (*Îndreptarul ortografic, ortoepic şi de punctuaţie*, 1965).

Apostroful n-a dispărut cu desăvîrşire: el „marchează absenţa accidentală în rostire a unor sunete". Exemplu: „Un' te duci dom' le? Da' pîn' diseară ce fac eu singur?"

În textul scrisorilor, multe cuvinte rostite împreună şi din care lipsesc sunete sînt scrise aşa:

clipan, mam (simţit), ma (rănit), nam, întrun, întro, sa, cun, na (adus), cai, şacuma, stînganpre. Cuvintele respective întregi: „clipa în", „m-am", „mă a", „nu am", „întru un", „întru o", „se a", „cu un", „nu a", „că ai", „şi acuma", „stînga împrejur". În toată lista aceasta de cuvinte, apostrof punem astăzi numai la ultimul „stînga-mpre'", fiindcă sunetele „jur" lipsesc accidental. În rest, scriem: „clipa-n", „m-am", „n-a", „într-un", „într-o", „ş-a", „c-un", „n-a", „c-ai", „ş-acuma".

Cuvinte pronunţate împreună, fără absenţa vreunui sunet: *deabea, ami (expedia), numi (mai găseam), iai (face), ai (acorda), asigurîndute, telegrafiazămi, lăsao, cea (mai ajunge), teai, deoi, ceam, aşteaptămă, găsindute.* Corect: „de-abia",

„a-mi", „nu-mi", „i-ai", „a-i", „asigurîndu-te", „telegrafiază-mi", „lăsa-o", „ce-a", („a" „o"), „te-ai", „de-oi" „ce-am", „aşteaptă-mă", „găsindu-te".

Nu am scos toate greşelile. Pe celelalte căutaţi-le dumneavoastră.

● Punctuaţia scrisorilor este anapoda. Transcriu, pentru exemplificare, cîteva pasaje, păstrînd punctuaţia din text, dar, cum am anunţat mai sus, corectînd greşelile de ortografie:

„Scrisoarea ta m-a pus în toate halurile scumpul meu văd că eşti supărat". „Te credeam mai deştept parol îţi sărut botişorul". Zozo este atît de îngrijorată de supărarea sublocotenentului Bubi Postelnicu, încît, răspunzîndu-i la scrisoare, toarnă propoziţiile şi frazele la şir, fără a mai pune punct acolo unde este necesar. Corect: „Scrisoarea ta m-a pus în toate halurile, scumpul meu. Văd că eşti supărat." „Te credeam mai deştept, parol. Îţi sărut botişorul." Fiecare dintre propoziţii este independentă ca înţeles, iar la sfîrşitul frazelor şi propoziţiilor independente ca înţeles se pune punct.

„Să se fi stins oare atît de repede amorul ce pretindeai a avea pentru mine tocmai în momentul care mă pregăteam să-ţi dau cea mai mare dovadă de iubire tu mă ocărăşti." Aici avem a face cu două fraze independente ca înţeles, scrise în continuare. Cea dintîi este o frază interogativă. La sfîrşitul ei trebuie pus semnul întrebării: „Să se fi stins oare atît de repede amorul ce pretindeai a avea pentru mine? Tocmai în momentul în care mă pregăteam să-ţi dau cea mai mare dovadă de iubire, tu mă ocărăşti".

„A ta. Aglăiţa M. Pestol." Coana moaşă pune punct acolo unde nu trebuie. Semnătura determină pronumele (sau adjectivul posesiv) „a ta". Deci: „A ta, Aglăiţa M. Pestol" (sau: „A ta Aglăiţa M. Pestol").

„. . . ai uitat cînd ai venit la mine gol puşcă cu două perechi de colţuni cazoni şi trii cămeşi rupte." După substantivul „puşcă" lipseşte virgula. Grupurile de cuvinte „gol puşcă" şi „cu două perechi . . ." sînt complemente de acelaşi fel (circumstanţiale de mod). Între părţile de propoziţie de acelaşi fel se pune virgulă.

„Scrisoarea matale de ieri, este cea mai ferice zi din viaţa mea." Virgula nu are ce căuta aici. Între subiect („Scrisoarea . . .") şi predicat („este . . .") nu se pune virgulă.

Scanned with OKEN Scanner

„Aceste toate fiind intrigi perfide te implor a nu crede nimic." Corect: „Acestea toate fiind intrigi perfide, te implor a nu crede nimic." Construcţiile gerunziale puse la începutul frazei se separă de restul propoziţiei prin virgulă.

„După terminarea tragerilor sper a obţine permis." Corect: „După terminarea tragerilor, sper a obţine permis." Complementul circumstanţial aşezat înainte de locul său normal se intercalează între virgule.

„Mi se părea duduie Zozo că eram departe într-o grădină." Cuvintele „duduie Zozo" sînt substantive în cazul vocativ. Ele se despart de restul propoziţiei prin virgule: „Mi se părea, duduie Zozo, că eram departe . . ."

„eram departe într-o grădină numai cu flori şi păsări şi noi doi îmbrăţişaţi şedeam singuri". Propoziţiile: „eram departe . . ." şi „noi doi îmbrăţişaţi şedeam singuri" sînt propoziţii coordonate copulative (adică, de acelaşi fel) legate prin conjuncţia *şi* cu sensul de „iar". Înainte de acest *şi* trebuie pusă virgula: „eram departe într-o grădină numai cu flori şi păsări, şi noi doi şedeam".

„Te rog a mă escuza că răspund de-abia acum la ambele matale două epistole dar nu m-am putut mişca din casă." Propoziţiile „Te rog a mă escuza" şi „dar nu m-am putut mişca" sînt coordonate adversative. Între coordonatele adversative se pune virgulă: „Te rog a mă escuza că răspund abia acum la ambele matale două epistole, dar nu m-am putut mişca din casă."

„Cu toate că o fată educată nu trebuie să răspunză aşa iute la amor îţi fac cunoscut că . . ."

„Dacă este un Dumnezeu pe lume cum rabdă el atîta chin?" Propoziţiile introduse de „cu toate că" şi „dacă" sînt circumstanţiale (concesivă, respectiv condiţională) aşezate înainte de regentă. În general, propoziţiile circumstanţiale puse înainte de regentă se despart de aceasta prin virgulă.

„Suvenirul primei noastre îmbrăţişări, cînd am schimbat inelele este în bivuac singura alifie . . ." Propoziţia „cînd am schimbat inelele" este o propoziţie circumstanţială de timp intercalată între părţile altei propoziţii. Propoziţiile intercalate se încadrează între virgule: „Suvenirul primei noastre îmbrăţişări, cînd am schimbat inelele, este . . ." O altă frază: „Află că domnişoara Zozo Caramlău, care după cîte ştiu te intere-

Scanned with OKEN Scanner

sează . . .“ Propoziția „după cîte știu“ este o secundară intercalată (între relativul „care“ și restul propoziției „te interesează“). Trebuia, deci, intercalată între virgule: „Află că domnișoara Zozo Caramlău, care, după cît știu, te interesează . . .“

„. . . a și început de-alde Lenuța și Frosînica să mă întrebe coană moașă, ce mai face domnul Jenică la Bacău.“ Propoziția „coană moașă, ce mai face domnul Jenică la Bacău“ este o vorbire directă. Înaintea ei trebuiau puse două puncte; propoziția trebuia închisă între semnele citării, iar la sfîrșit trebuia să aibă semnul întrebării: „au și început de-alde Lenuța și Frosînica să mă întrebe: „Coană moașă, ce mai face domnul Jenică la Bacău?“

Pentru toate aspectele punctuației trecute în revistă mai sus, dumneavoastră veți mai găsi în text multe alte exemple.

● Regulile sintactice privitoare la propoziție și la frază sînt adesea încălcate.

„Scrisorile ce-mi scrii . . . e pentru mine o lumină în noaptea unei vieți.“

„a și început de-alde Lenuța și Frosînica . . .“ Greșeala constă în lipsa de acord în număr între subiect și predicat. Corect: „Scrisorile . . . sînt pentru mine . . .“, respectiv: „au și început de-alde Lenuța și Frosînica . . .“

Zozo scrie:

„Desigur că numai o întîmplare incandiscentă și bizară pe care un mare scriitor francez . . . le-a numit fatalism . . .“ Prin pronumele personal la acuzativ plural „le“, Zozo subînțelege un substantiv la numărul singular: „o întîmplare“. Faptul că acest substantiv e determinat de două atribute — „incandescentă și bizară“ — i-a dat autoarei scrisorii sentimentul că are a face cu un plural. Greșeala se explică, dar nu se și iartă.

● Incultura, agravată, în cazul lui Zozo și al lui Jenică, de fanfaronada stilistică, îi face pe eroii povestirii să alunece pe panta construirii greșite a numeroase fraze. De data aceasta, nu vom mai clasifica exemplele după criteriul problemelor. Le înșirăm în ordinea din text (corectînd greșelile de punctuație și de ortografie):

„nu m-am putut mișca din casă, deoarece m-a rănit o gheată și nu m-am putut duce în papuci, poșta fiind departe și care de-abia acum am luat cunoștință.“ Fraza devine confuză, din cauza relativului „care“. Ce determină propoziția

Scanned with OKEN Scanner

atributivă „și care de-abia acum am aflat"? În propozițiile anterioare nu găsim nici un substantiv pe care această atributivă să-l determine. Nici conjuncția „și" nu are ce căuta aici. Zozo nu putea să afle abia atunci că . . . nu se poate duce în papuci la poștă, sau că poșta e departe. Bănuim că, prin propoziția „care de-abia acum am aflat", domnișoara Caramlău voia să-i explice lui Jenică Dezghețatu de ce îi răspunde așa de tîrziu la cele două scrisori: neputîndu-se duce la poștă, a aflat cu întîrziere de cele două scrisori trimise la „post-restant". Fraza putea fi construită așa: „nu m-am putut mișca din casă, deoarece m-a rănit o gheată și nu m-am putut duce în papuci, poșta fiind departe, astfel că de-abia acum am luat cunoștință de scrisori."

„Al matale preasupus și preaplecat admirator care și-ar depune viața la picioarele inimii matale, dacă i-ai face onoarea a-i acorda o singură sărutare, asigurîndu-te totodată că sînt serioz și stabil." Subiectul logic al construcției gerunziale „asigurîndu-te că sînt stabel și serioz" pare a fi corespondenta, Zozo: dîndu-i o sărutare lui Jenică, se va convinge totodată că este serios și stabil. În realitate, subiectul logic este corespondentul; el o asigură pe Zozo că e serios și stabil. Construcția gerunzială înlocuiește neiscusit o propoziție relativă: „care și-ar depune . . . și care te asigură totodată că este serios și stabil." Construcția, pe care am corectat-o, este un anacolut.

În scrisoarea din 24 august, Zozo Caramlău face abuz de relativul „care". Desprindem ultima parte a frazei:

„nemaiputînd ține secret, i-am spus mămichii și nu s-a supărat, după cum credeam, care acuma știe tot." Propoziția atributivă „care acuma știe tot" trebuia pusă îndată după substantivul determinat: „mămichii": „i-am spus mămichii, care acuma știe tot, și nu s-a supărat . . ."

„Fata Popovicioaiei, care nu-i dă voie mă-sa să vie la noi, fiindcă nu eram cu cununie, a fugit ieri c-un craidon de la școala de meserii." Pronumele relativ „care" trebuia să fie pus la dativ: „căreia nu-i dă voie . . ."

„vin a te ruga foarte mult pentru a nu mă uita și a-mi scrie cînd ai timp, cîte o ilustrată." Prea multe infinitive! În orice caz, prepoziția „pentru" e superfluă: „vin a te ruga foarte mult a nu mă uita și a-mi scrie." Mai bine: „vin să te rog foarte mult să nu mă uiți și să-mi scrii . . ."

Scanned with OKEN Scanner

„Știi prea bine, micule, că numai pentru ca să te am mai mult alături de mine mă jertfesc ca o martiră, luînd de bărbat un grad inferior și scăpînd de sub paza mămichii și stînd la bărbatul meu vom putea ca să ne iubim în voie și fără frică, în timp ce el va fi la instrucție, dar văd că tu nu te-ai gîndit la asta." În frază se înșiră trei gerunzii: „luînd de bărbat . . . și scăpînd de sub paza mămichii și stînd la bărbatul meu . . ." Construcțiile gerunziale sînt legate între ele prin „și", ca și cînd ar avea aceeași funcție gramaticală. Nici gramatica, nici logica nu justifică înșiruirea celor trei construcții gerunziale. Zozo se va fi jertfit luînd de bărbat un grad inferior, dar nici scăparea de sub paza mamei, nici continuarea legăturii cu sublocotenentul, la adăpostul situației ei de femeie măritată, nu erau niște jertfe. Un punct pus după prima construcție gerunzială rezolva totul: „Știi prea bine, micule, că numai pentru ca să te am mai mult alături de mine mă jertfesc, luînd de bărbat un grad inferior. Scăpînd (astfel) de sub paza mămichii și stînd la bărbatul meu, vom putea să ne iubim în voie . . ." (Am eliminat conjuncția „ca" de după verbul „vom putea"). Fraza putea fi construită și altfel, prin schimbarea topicii. Zozo vrea să se mărite: 1. ca să-și aibă amantul alături mai multă vreme; 2. ca să scape de sub paza mamei. Deci: „Știi prea bine, micule, că numai pentru ca să te am mai mult alături de mine și ca să scap de paza mămichii mă jertfesc ca o martiră, luînd de bărbat un grad inferior . . ." Mai sînt posibile și alte soluții. Căutați-le dumneavoastră.

O serie de fraze din scrisori au un aspect haotic și sînt greșite mai ales din cauza neglijenței în punctuație și a întrebuințării unor vorbe de legătură nepotrivite. Transcriem întocmai (dar fără greșeli de ortografie) o frază de acest fel, din scrisoarea adresată de plutonier, la 15 septembrie, moașei Aglăița M. Chistol:

„Să-i sară ochii din cap și să nu mai aibă parte de mîna cu care scriu cine n-a stricat logodna cu domnișoara Caramlău, numai din amor pentru tine sufletelul meu și-mi pare rău ș-acuma pentru greșeala ce eram să fac care tot omul poate greși și care și eu sînt om și m-am căit la timp putînd ca să zic acuma ca și cum n-ar fi fost."

Același pasaj, corectat:

Scanned with OKEN Scanner

„Să-i sară ochii din cap și să nu mai aibă parte de mîna cu care îți scrie cine n-a stricat logodna cu domnișoara Caramlău numai din amor pentru tine, sufleţelul meu. Îmi pare rău ș-acuma pentru greşeala ce eram să fac, dar tot omul poate greși, iar om sînt și eu; totuși m-am căit la timp, așa că acuma pot să zic că parcă nici n-ar fi fost nimic."

Procedați în acelaşi fel, corectînd scrisoarea moaşei Chistol către Zozo Caramlău și biletul trimis moașei de către Agripina Caramlău.

*

Cu aceasta, cartea noastră se încheie. Veți mai avea prilejul să citiți multe alte texte umoristice, în care comicul rezultă și din încălcarea regulilor exprimării corecte. Atenția specială pe care, sperăm, o veți arăta de aci înainte greşelilor de limbă din aceste texte nu vă va împiedica să gustați umorul. Dimpotrivă! Mai mult chiar, vigilența „gramaticală" vă va face măcar să zîmbiți ori de cîte ori veți descoperi în orice fel de text, scris sau vorbit, greşeli. Dacă se va întîmpla așa, va fi foarte bine.

Scanned with OKEN Scanner

ERATĂ

Pag.:	Rîndul:	în loc de:	Se va citi:
105	17 de sus	, este adverb	şi deci este adverb.
130	12 de sus		nu se citeşte
138	3 de jos	artibutivă	atributivă

Umor şi . . . gramatică

Scanned with OKEN Scanner

Cuprins

Cuvînt înainte 7

DESPRE VOCABULAR, SUNETE ŞI DESPRE CRONCOVEL 13

Un Fănuţă de A. Vlahuţă 13
Un jurnal cazon de A. Bacalbaşa . . 26
Din foloasele tiparului (Fragment) de I. L. Caragiale 30
Gogoşi (Fragment) de I. L. Caragiale . 33
Carnet high-life de I. L. Caragiale . . 34
Derbedeii (Fragment) de Nicuţă Tănase 37
Fericită improvizaţie de I. L. Caragiale 40

GRAMATICA ESTE. 47

[Trăsnea şi gramatica] de Ion Creangă . 47

CÎTE CEVA DESPRE SUBSTANTIV, ARTICOL, ADJECTIV ŞI CELELALTE 55

Un pedagog de şcoală nouă de I. L. Caragiale 55
Artista X. de D. Teleor 63
Cine e Moş Teacă de A. Bacalbaşa . . 72
Muzica (Fragment) de I. L. Caragiale . 75
Cărăuşul şi funia de Anton Pann . . 79
Situaţiunea de I. L. Caragiale . . . 83
Bacalaureaţii de A. Bacalbaşa . . . 90
O scrisoare pierdută (Fragment) de I. L. Caragiale 93
Justiţia română de I. L. Caragiale . . 98

Scanned with OKEN Scanner

SINTAXA PROPOZIȚIEI ȘI INFRACȚIUNILE ÎMPOTRIVA EI 109

Vine d-na și d-l gheneral (Fragment) de Gh. Brăescu 109
Luptă dreaptă de I. L. Caragiale . . 118
Art. 214 de I. L. Caragiale . . . 121

SPITALUL FRAZEI 141

Dragă Tanți de Tudor Mușatescu . . 141
Scumpă Georgescu de Tudor Mușatescu 148
Procest-verbal de Tudor Mușatescu . . 152
Proces-verbal de I. L. Caragiale . . 154

DESPRE TOATE ȘI MAI ALES DESPRE ORTOGRAFIE 177

Manevre de Al. O. Teodoreanu . . . 177

REDACTOR RESPONSABIL: EVA TURCU
TEHNOREDACTOR: ANA SABĂU

Dat la cules 30. 01. 1968. Bun de tipar 23. 05. 1968. Apărut 1968. Tiraj 43.000+140 ex. Hîrtie scris tip II A 63 g/m². Format 54×84/16. Coli editoriale 11,10. Coli tipar 13,00. A. 21. 217/1967. Indici de clasificare zecimală: pentru bibliotecile mari 4 (R), pentru bibliotecile mici 4.

ÎNTREPRINDEREA POLIGRAFICĂ, CLUJ STR. BRASSAI NR. 5—7, CLUJ — REPUBLICA SOCIALISTĂ ROMÂNIA. COMANDA NR. 147.

Scanned with OKEN Scanner

Lei 5,25

Nu te supăra, cititorule. Departe de mine bănuiala că dumneata și dumnealui vorbiți sau scrieți ca nu știu care Lache sau Mache din „momentele" lui Caragiale, ori ca semnatarul vreuneia din epistolele scornite de Tudor Mușatescu. Scriitorii mai și exagerează uneori, aglomerînd tot soiul de abateri de la reguli în replicile, cuvîntările, scrisorile personajelor. Exagerarea e un procedeu curent în literatura umoristică, la fel ca în caricatură. Pentru ceea ce ne preocupă aici, textele capătă astfel valoarea unor preparate privite la microscop. Inversînd cunoscuta zicătoare, putem spune că vederea bîrnei din ochiul altora ne va determina cu atît mai convingător să ne grăbim a înlătura paiul din ochiul nostru.

editura științifică

Scanned with OKEN Scanner